

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/341878826>

Цивільний процес України

Book · September 2019

CITATIONS

0

READS

15,241

2 authors:

[Roksolana Khanyk-Pospolita](#)

National University of Kyiv-Mohyla Academy

5 PUBLICATIONS 1 CITATION

[SEE PROFILE](#)

[Iryna Izarova](#)

Taras Shevchenko National University of Kyiv

71 PUBLICATIONS 68 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

ІРИНА ІЗАРОВА
РОКСОЛАНА ХАНИК-ПОСПОЛТАК

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*для студентів юридичних спеціальностей
закладів вищої освіти*

Київ
ВД «ДАЖОР»
2019

УДК 347.9(477)(075.8)

I-32

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 7 від 23 вересня 2019 р.)*

Рецензенти:

Гусаров Костянтин Володимирович, д. ю. н., професор, завідувач кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;
Ярошенко Ірина Станіславівна, к. ю. н., професор, професор кафедри цивільного і трудового права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Автори:

Ізарова Ірина Олександрівна, д. ю. н., професор, юридичний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (глави 1–12);
Ханик-Посполітак Роксолана Юріївна, к. ю. н., доцент, завідувач кафедри приватного права, факультет правничих наук, Національний університет «Києво-Могилянська академія» (глава 13).

Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р. Ю.

I-32 Цивільний процес України : Навч. посіб. для студ. юрид. спец. закладів вищої освіти / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханик-Посполітак. — 3-тє вид., перероб. і доп. — Київ : ВД «Дакор», 2019. — 274 с.

ISBN 978-617-7020-92-8

Навчальний посібник підготовлено з урахуванням сучасних викликів реформування вищої освіти в нашій державі. За своїм змістом курс відображає новий підхід практичного спрямування у викладанні основних інститутів цивільного процесуального права, що дозволить студентам-бакалаврам опанувати теорію цієї дисципліни, а також набути навичок і умінь застосування її на практиці.

Доктрина цивільного процесуального права України висвітлюється в світлі практики Європейського суду з прав людини, з урахуванням змін до Цивільного процесуального кодексу України (станом на 1 вересня 2019 р.), а також змін до Законів України «Про судоустрій та статус суддів», «Про виконавче провадження» та ін., а також правових позицій Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. В умовах євроінтеграційних прагнень України, проводиться порівняльний аналіз законодавства ЄС, держав-членів, а також інших джерел сучасної доктрини цивільного процесу.

Для студентів юридичних факультетів закладів вищої освіти.

УДК 347.9(477)(075.8)

ISBN 978-617-7020-92-8

© Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р. Ю., 2019

© ТОВ «ВД «Дакор», 2019

ЗМІСТ

Вступ..... 7

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Глава 1. Цивільний процес як форма захисту прав 10

1. Поняття цивільного процесу в світлі права на справедливий судовий розгляд та доступу до правосуддя
2. Основне завдання та принципи цивільного судочинства
3. Поняття цивільного процесуального права, його предмет та метод
4. Джерела цивільного процесуального права
5. Цивільні процесуальні відносини

Глава 2. Структура цивільного судочинства 21

1. Інстанційна структура цивільного судочинства:
 провадження в суді першої інстанції;
 провадження з перегляду судових рішень;
 позаінстанційні провадження.
2. Провадження в суді першої інстанції:
 загальне та спрощене позовні провадження;
 спрощені провадження цивільного процесу: наказне провадження; заочний розгляд справи;
 забезпечення позову
3. Окреме провадження цивільного судочинства
4. Особливості судового розгляду справ з іноземним елементом

Глава 3. Цивільна юрисдикція та підсудність цивільних справ 33

1. Поняття цивільної юрисдикції та підстави її відмежування від господарської та адміністративної юрисдикції
2. Підсудність цивільних справи та її види
3. Правила передачі справи з одного суду до іншого

МОДУЛЬ 2. СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Глава 4. Суд та його повноваження в цивільному процесі 46

1. Принцип одноособового та колегіального розгляду справ
2. Відводи та самовідводи суддів в цивільному процесі
3. Права та обов'язки головуєчого в судовому засіданні
4. Судові рішення як акти реалізації судової влади
5. Судовий контроль за виконанням судових рішень

Глава 5. Учасники судового процесу 58

1. Учасники судового процесу та їхні права й обов'язки
2. Сторони та треті особи в позовному провадженні
3. Співучасть та процесуальне правонаступництво
4. Представники у процесі та органи й особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах
5. Зловживання процесуальними правами та їх наслідки
6. Інші учасники цивільного процесу

МОДУЛЬ 3. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

Глава 6. Позовне провадження цивільного судочинства..... 77

1. Позовне провадження та його види
2. Право на пред'явлення позову
3. Судові витрати
4. Процесуальні строки розгляду справи
5. Мирова угода в цивільному процесі

Глава 7. Відкриття провадження у справі 96

1. Позов та вимоги до позовної заяви
2. Порядок пред'явлення позовної заяви
3. Передумови та порядок відкриття провадження у справі
4. Судові виклики та повідомлення

Глава 8. Підготовче провадження у справі 107

1. Підготовче провадження
2. Обмін змагальними паперами
3. Предмет доказування і докази у справі
4. Врегулювання спору за участю судді

Глава 9. Розгляд справи по суті 117

1. Судове засідання
2. Основні етапи розгляду справи по суті
3. Ускладнення розгляду справи
4. Завершення провадження у справі

Глава 10. Спрошені провадження. Забезпечення позову 128

1. Спрошене позовне провадження
2. Наказне провадження
3. Заочний розгляд справи
4. Забезпечення позову

**МОДУЛЬ 4. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ
ТА ІНШІ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА**

Глава 11. Апеляційне провадження цивільного судочинства 147

1. Право на апеляційне оскарження судових рішень
2. Порядок розгляду справи в суді апеляційної інстанції
3. Повноваження суду апеляційної інстанції

Глава 12. Касаційне провадження цивільного судочинства 163

1. Право на касаційне оскарження судових рішень
2. Порядок розгляду справи в суді касаційної інстанції
3. Повноваження касаційного суду

Глава 13. Позаінстанційні провадження з перегляду судових рішень і визнання та виконання рішень судів інших держав, третейських судів та МКА 174

1. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами
2. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень МКА
3. Визнання та виконання рішень іноземних судів, МКА в Україні, надання дозволів на примусове виконання рішень третейських судів

Додаток № 1. Приклади процесуальних документів 193

Додаток № 2. Витяги з рішень Європейського суду з прав людини 257

ВСТУП

Стаття 6. Право на справедливий суд.

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод¹

Although access to justice is a good thing, unbridled access to the court is not.

A Strategy for Access to Justice². The Report of Access to Justice

Верховенство прав людини є однією з найважливіших засад розвитку сучасного суспільства. Вже понад 20 років Україна є членом Ради Європи, ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Європейська конвенція), що ознаменувала еволюційний крок людства до розбудови єдиної системи забезпечення верховенства прав, й визнає рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), що спонукає нас до перегляду традиційних підходів у викладанні цивільного процесу. Зокрема, сьогодні варто акцентувати увагу до концепції права кожного на справедливий суд, що гарантоване Європейською конвенцією, а також підвищити увагу до позасудового врегулювання спорів, що опосередковують право особи на доступ до правосуддя та ефективний захист своїх прав і свобод в сучасному світі. Важливо усвідомити загальносвітову тенденцію розвитку примирення сторін як найефективнішого врегулювання спорів та поширення різноманітних способів, які дозволяють сторонам знайти найбільш зручний та дієвий порядок захисту своїх прав.

Посібник з цивільного процесу підготовлено з метою забезпечити опанування предмету «Цивільний процес України», який належить до нормативних дисциплін з підготовки студентів – бакалаврів

1 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

2 Report of the Access to Justice Review Part Two, 15th September 2015, Ministry of Justice, UK [Електронний ресурс] <https://www.justice-ni.gov.uk/consultations/report-access-justice-review>

спеціалізації «Правознавство» закладами вищої освіти. Останні роки цивільний процес є в переліку навчальних предметів, які Міністерством освіти і науки України включено до зовнішнього оцінювання з використанням технологій педагогічного тестування, що значно підвищує увагу до нього. Водночас еволюційні зміни парадигми розвитку українського суспільства, а також національного законодавства, засвідчують необхідність удосконалення існуючої практики викладання цієї дисципліни майбутнім юристам, зокрема, збільшення практичної складової їхнього навчання, що спрямована на забезпечення високого рівня їх професійної кваліфікації у майбутньому та конкурентноспроможності на ринку праці.

Передусім, зміни до Конституції України, в якій з 2016 року закріплено можливість законодавчого закріплення обов'язкового досудового порядку урегулювання спору (стаття 124), право кожного на професійну правничу допомогу (стаття 59)³, а також нова редакція Цивільного процесуального кодексу 2017 р., а також Закони «Про судоустрій і статус суддів»⁴, «Про виконавче провадження»⁵, «Про міжнародне приватне право»⁶ та ін., зумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до усвідомлення доктрини та викладання цивільного процесу України.

Поступова реалізація Угоди про асоціацію України з ЄС, що була підписана в 2014 році, а також свідомо обраний суспільством євроінтеграційний вектор розвитку, зумовлює необхідність під час викладання навчальних предметів більше уваги приділяти порівняльному аналізу національного законодавства та права ЄС⁷, а також законодавства його держав-членів, доступного для дослідження на сайті e-justice <https://e-justice.europa.eu>. Ознайомлення студентів з еволюцією розвитку європейської наукової процесуальної думки і визначними проектами, спрямованими на забезпечення доступу до правосуддя, зближення та гармонізацію цивільного процесу в Європі та в усьому світі, дадуть можливість осягнути безперервний шлях всього людства до забезпечення верховенства і доступу до правосуддя.

3 Конституція України зі змінами [Електроний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/print>

4 Закон України Про судоустрій і статус суддів від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>

5 Закон України Про виконавче провадження від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/print>

6 Про міжнародне приватне право від 23 червня 2005 р. [Електроний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/print>

7 Див. портал e-Justice, який дозволяє ознайомитись з європейським законодавством та національним законодавством держав-членів, отримати інформацію про місцезнаходження суду або знайти необхідного фахівця, заповнити форми заяв основних процедур, таких як Європейський судовий наказ або з вирішення дрібного спору та ін. [Електроний ресурс] <https://beta.e-justice.europa.eu/?action=home&plang=en>

Важливу роль в опануванні цивільного процесу України відіграє практика ЄСПЛ. Наша держава приєдналася до Ради Європи в 1995 році і ратифікувала Конвенцію в 1997 році⁸, з цього часу взявши на себе відповідні міжнародні зобов'язання з дотримання норм Конвенції, рішень ЄСПЛ⁹, активно підтримуючи діалог з Радою Європи, втілюючи під час реформування національного законодавства рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи¹⁰.

Неможливо вивчити цивільний процес України без детального ознайомлення й аналізу правових позицій Верховного Суду, який діє з 15 грудня 2017 р. як найвищий суд в системі судоустрою, що забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Правові позиції Касаційного цивільного суду, використані під час підготовки цього посібника, допоможуть зрозуміти та навчитися застосовувати складні інститути цивільного процесуального права України. Ми висловлюємо щиру вдячність заступнику керівника департаменту аналітичної та правової роботи - начальнику правового управління Касаційного цивільного суду д.ю.н. Михайлу Шумило за надану допомогу під час підготовки цього видання.

Корисними допоміжними матеріалами стануть також дані судової статистики, аналітичні огляди та таблиці щодо стану здійснення правосуддя (https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_rewiew_18 та https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_tabl_2018).

Для набуття практичних навичок в нагоді стануть реєстри та системи, доступні на порталі «Судова влада України» (<https://court.gov.ua>), зокрема, Єдиний державний реєстр судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua>), Електронний суд (<https://cabinet.court.gov.ua>) та ін.

Беручи до уваги зазначене вище, в посібнику запропоновано поділити основний матеріал предмету на такі модулі: перший та другий – це загальні положення про цивільний процес, в якому буде висвітлені питання про його сутність, засади та структура, роль суду, а також розмежування юрисдикції та суб'єкти цивільного процесу; третій та четвертий – провадження в суді першої інстанції та перегляд судових

8 Закон України про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції № 475/97-вр від 17 липня 1997 р. [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>

9 Див. практику ЄСПЛ [Електронний ресурс] <https://echr.coe.int> або <https://hudoc.echr.coe.int>, а також вказівки та рекомендації для застосування практики, як Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights Right to a fair trial (civil limb). Updated to 31 December 2018. European Court of Human Rights. [Електронний ресурс] https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf

10 Див. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи R (84) 5 стосовно принципів цивільного судочинства, що направлені на удосконалення судової системи 1984 р. [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_126 та R (81) 7 стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя 1981 р. [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133 та інші.

рішень, що опосередковує процесуальні дії суду і учасників процесу з розгляду конкретної справи в суді, а також перегляду вже ухваленого судового рішення. В посібнику детально розкриті питання кожного провадження у цивільній справі, що може бути розглянута судами України. Така побудова курсу викликана необхідністю засвоєння загальних положень про цивільний процес та особливостей вчинення конкретних процесуальних дій впродовж розгляду та вирішення справ судом.

У додатках вміщено процесуальні документи, підготовлені у відповідності з вимогами нового ЦПК, які стануть в нагоді як під час вивчення цивільного процесу, так і під час практичної роботи представника в суді. Ми щиро дякуємо за допомогу у підготовці цих документів помічнику судді Оболонського районного суду м. Києва Тетяні Коротенко.

Висловлюємо вдячність нашим рецензентам – д.ю.н., професору Костянтину Гусарову та к.ю.н., професору Ірині Ярошенко, за допомогу та висловлені побажання, що дозволили значно покращити це видання.

Сподіваємось, що підготовлене видання стане в нагоді всім, хто вивчає цивільний процес, навчає йому інших, а також використовує у своїй практиці.

Ірина Ізарова

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

ГЛАВА 1. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ

ПЛАН

- 1. Поняття цивільного процесу в світлі права на справедливий судовий розгляд та доступу до правосуддя*
- 2. Основне завдання та принципи цивільного процесу*
- 3. Поняття цивільного процесуального права, його предмет та метод*
- 4. Джерела цивільного процесуального права*
- 5. Цивільні процесуальні відносини*

1. ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СВІТЛІ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ТА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ

Різноманітні конфлікти та спори є доволі пересічними подіями в сучасному світі; водночас порядок їх вирішення відрізняється в залежності від основних підходів, що закріплені в національному законодавстві, а також на міждержавному рівні. З моменту, коли одна зі сторін спору дізналася про порушення своїх прав і виявила бажання їх захистити, важливо забезпечити право кожного на справедливий судовий розгляд та доступ до правосуддя, гарантовані Загальною декларацією про права людини (далі – Загальна декларація)¹¹ та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї (далі – Європейська конвенція)¹².

11 Загальна декларація про права людини [Електронний ресурс] <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/global-un-publications/3722-zahalna-deklaratsiia-prav-liudyny>

12 Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Особа може звернутися за захистом своїх прав прямо до порушника, що може стати найбільш ефективним шляхом вирішення конфлікту і називається самозахист як форма захисту прав. Якщо така спроба виявилася невдалою, особа, що вважає свої права порушеними, може звернутися до неупереджених осіб, уповноважених або погоджених сторонами конфлікту на вирішення спорів. Останній спосіб вирішення спорів отримав назву позасудове вирішення спорів, яке в своєму арсеналі вже налічує більше 750 різноманітних схем і способів¹³.

Поняття «позасудового вирішення спору» тотожне поняттю «out-of-court resolution», яке є узагальнюючим для цілої низки явищ, яких об'єднує одна мета та відсутність суду як органу, що бере участь у відносинах – це альтернативне вирішення спорів або *alternative dispute resolution*, ефективне вирішення спорів або *effective dispute resolution*, а також інноваційне вирішення спорів або *innovative dispute resolution*, яке традиційно включає в себе способи вирішення спорів, пов'язані з комунікацією на відстані, як, наприклад, онлайн медіація тощо¹⁴.

Судове вирішення спорів зазвичай називається судочинство, що по суті означає вчинення суду або здійснення правосуддя у справі. В Україні відповідно до статті 124 Конституції¹⁵, а також Закону «Про судоустрій і статус суддів»¹⁶ правосуддя здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства (ч. 1 ст. 5)¹⁷.

Концепція *access to justice* або доступ до правосуддя має фундаментальне значення для розбудови демократичної правової держави і сьогодні важливо чітко усвідомлювати, що сучасна концепція доступу

13 Див. Mediation [Електронний ресурс] <https://beta.e-justice.europa.eu/62/EN/mediation>, про транскордонне вирішення спорів в ЄС Cross border Alternative Dispute Resolution in the European Union [Електронний ресурс] http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/imco/dv/ad_r_study/_adr_study_en.pdf а також доповідь до пропозиції щодо запровадження медіації в ЄС [Електронний ресурс] <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201204/20120425ATT43950/20120425ATT43950EN.pdf>

14 Див. детальніше Terekhov V. Online Mediation: A Game Changer or Much Ado About Nothing? Access to Justice in Eastern Europe, Vol. 2, Issue 3, 2019, pp. 33-50; а також Ханик-Посполітак Р. Ю. «Досудове», «альтернативне», «позасудове» врегулювання/вирішення приватноправових спорів: співвідношення понять / Роксолана Ханик-Посполітак, Володимир Посполітак // Підприємство, господарство і право. – 2019. – № 1. – С. 38-44.

15 Конституція України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

16 Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

17 Про принцип здійснення правосуддя виключно судами див. детальніше Банников И. А. Принцип осуществления правосудия только судом: историко-правовой аспект, [Електронний ресурс] <https://istina.msu.ru/publications/article/62124957/>, а также Банников И. А. Принцип осуществления правосудия только судом в гражданском судопроизводстве, диссертация на соискание научной степени к.ю.н., 2017, [Електронний ресурс] <https://istina.msu.ru/dissertations/86020824/>

до правосуддя включає не тільки здійснення судочинства у справі та виконання судового рішення з метою захисту прав особи, але й досудове або позасудове вирішення спору, що здійснюється без суду шляхом спрямування сторін спору до примирення. Не випадково епіграфом до посібника стала цитата з доповіді про доступність правосуддя, підготовлена у Великобританії за результатами дослідження реалізації реформ цивільного судочинства, в якій йдеться про негативні наслідки безперешкодного доступу до правосуддя як доступу тільки до суду у будь-яких справах та зневага до досудового врегулювання спорів.

Слід одразу зауважити, що традиційно юрисдикція судів в Україні відповідно до положень Конституції у її редакції 1996 р. поширювалася на всі правовідносини, а досудове або позасудове врегулювання спорів не мало обов'язкового характеру. У 2016 році до Конституції України були внесені зміни і закріплено положення про можливість законодавчого визначення обов'язкового досудового порядку урегулювання спору¹⁸, що стало еволюційним проривом розвитку альтернативного врегулювання в нашій державі. Досудове врегулювання спору до цього часу як обов'язкову процедуру законодавчо закріплено ще не було¹⁹. Водночас, варто погодитись, що в зв'язку з цим концепція правосуддя в Україні була істотно оновлена і сьогодні включає і досудове врегулювання.

Судочинство в Україні здійснюється у таких формах:

- цивільне судочинство відповідно до ЦПК України (ч. 1 ст. 1)²⁰;
- господарське судочинство відповідно до Господарського процесуального кодексу (ГПК) (ч. 1 ст. 1, а також стаття 20 щодо визначення господарських справ)²¹;
- адміністративне судочинство відповідно до Кодексу про адміністративне судочинство (КАС) (ст.1 та 19)²² та
- кримінальне судочинство відповідно до Кримінального процесуального кодексу України (КК)²³.

18 Див. статтю 124 Конституції України, положення два та три, Конституція України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

19 Про спроби законодавчих ініціатив щодо запровадження медіації в Україні див. також Єрьоменко Г. ПерспективирозвиткумедіаціївУкраїні [Електроннийресурс] <https://ukrmediation.com.ua/ua/korysna-informatsiia/materialy/u-vilnomu-dostupi/1593-Перспективи%20розвитку%20медіації%20в%20Україні>

20 Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>

21 Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

22 Кодекс про адміністративне судочинство України [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

23 Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Ми зосереджуємо увагу саме на цивільному судочинстві, яке дуже часто називають цивільний процес. Термінологічна відмінність цивільного судочинства та цивільного процесу полягає в розумінні його значення та суб'єктного складу відносин з розгляду та вирішення справи, а також виконання судового рішення.

Цивільне судочинство – це встановлений нормами цивільного процесуального законодавства порядок, згідно з яким суд та учасники процесу беруть участь в розгляді і вирішенні справи.

Цивільний процес – це сукупність різних форм захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, який включає цивільне судочинство, а також альтернативне вирішення спорів, зокрема, третейськими судами, за участю медіатора тощо.

В європейській правовій доктрині частіше застосовується термін *civil justice* що варто перекласти як *правосуддя в цивільних справах*²⁴. Такий термін підкреслює широке розуміння правосуддя та доступу до правосуддя, яка сьогодні є загальновизнаною концепцією в світі.

Цивільне судочинство здійснюється в цивільних справах, про що зазначено в ст. 1, 2, а також 19 ЦПК, в якій зазначено, що суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, а також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами.

Концепція цивільних справ в ЦПК та національному законодавстві ґрунтується на їх універсальності – якщо справа не підлягає розгляду в порядку іншого судочинства (господарського, адміністративного або кримінального судочинства), вона має розглядатися в порядку цивільного судочинства (*про цивільну юрисдикцію та її розмежування з іншими більш детально йдеться в главі 3*).

2. ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Завдання цивільного судочинства має важливе значення оскільки дозволяє визначити, якою є кінцевий результат, на досягнення якого спрямована діяльність його учасників та суду.

²⁴ Про правосуддя в цивільних справах див. детальніше Комаров В.В. Курс цивільного процесу. – Харків, 2011.

Відповідно до статті 2 ЦПК України основним завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Серед принципів цивільного судочинства є такі:

- 1) верховенство права;
- 2) повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами²⁵;
- 4) змагальність сторін²⁶;
- 5) диспозитивність;
- 6) пропорційність;
- 7) обов'язковість судового рішення;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом;
- 10) розумність строків розгляду справи судом;
- 11) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 12) відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

25 Про принципи гласності та відкритості див. детальніше: Кройтор В. А. Гласність як одна з основних засад цивільного судочинства / В. А. Кройтор // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 2. – С. 64–66, Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: Монографія / [Комаров В.В. та ін.]; за заг. ред. В.В. Комарова. – Харків: Харків юридичний, 2008. – 928 с. – С. 61, Ізарова І. О. Принцип публічності в цивільному процесі і його зміст / І. О. Ізарова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2011. – № 89. – С. 66-69.

26 Про дві моделі цивільного процесу – змагальну та інквізиційну див. детальніше Jolowicz J. Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure / International and Comparative Law Quarterly. – No 52 (2). – 2003. [Електронний ресурс] <https://doi.org/10.1093/iclq/52.2.281>
Сучасна концепція диференціації моделей цивільного процесу дуже критикується, на зміну їм приходить принцип співробітництва сторін та суду, про який див. детальніше Uzelac, Alan. Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations. Hungarian Journal of Legal Studies 58, № 1, pp. 3-18, Rhee Van C. H. Civil Litigation in Twentieth Century Europe URL: [Електронний ресурс] <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tijvrec75&div=29&id=&page=>, а також Король О. Д. Загальні засади принципу співробітництва в цивільному процесі європейських країн. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2019. – № 1. – С. 56-69.

3. ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА, ЙОГО ПРЕДМЕТ ТА МЕТОД

Цивільне процесуальне право як галузь права — це система правових норм, які регулюють діяльність і пов'язані з нею процесуальні відносини суду та інших учасників судового процесу, що виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах, а також тих, що виникають з приводу захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод чи інтересів.

Предмет цивільного процесуального права — це процесуальні дії і пов'язані з ними процесуальні відносини суду та інших учасників судового процесу, які виникають під час здійснення правосуддя у цивільних справах, а також з приводу захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод чи інтересів.

Метод цивільного процесуального права — це сукупність закріплених у нормах цивільного процесуального права способів і засобів впливу на відносини, які регулюються, і поведінку їх суб'єктів.

4. ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Джерела цивільного процесуального права — це система нормативно-правових актів, а також рішення Європейського суду з прав людини, які врегульовують порядок організації та здійснення правосуддя у цивільних справах.

Відповідно до статті 3 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, ЦПК України, Закону України «Про міжнародне приватне право», законів України, що визначають особливості розгляду окремих категорій справ, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Серед інших законів України слід також назвати такі: «Про судовий збір», «Про виконавче провадження» та інші.

При цьому, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені ЦПК, застосовуються правила міжнародного договору України.

Судове співробітництво або *judicial cooperation* між Україною та іншими країнами здійснюється на підставі конвенції²⁷, зокрема, Гаазьких конвенцій²⁸, ратифікованих державами, і багато- або двосторонніми

27 Simplified Chart of signatures and ratifications [Електроний ресурс] <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/chartSignature/3>

28 HCCH Members [Електроний ресурс] <https://www.hcch.net/en/states/hcch-members>, а також Ukraine [Електроний ресурс] <https://www.hcch.net/en/states/hcch-members/details1/?sid=134>

договорами, підписаними державами²⁹. Наприклад, судове співробітництво між Україною та державами Балтіки здійснюється з початку 1990 років на підставі таких договорів: Договір між Україною та Республікою Естонія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, підписаний Сторонами 15 лютого 1995 р.³⁰; Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах, підписаний Сторонами 25 травня 1995 року³¹; Договір між Україною та Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, підписаний 07 липня 1993 року³².

Положення цих двосторонніх договорів мають пріоритет над положеннями національного цивільного процесуального законодавства³³.

Щодо дії цивільного процесуального законодавства в часі, в просторі та щодо кола осіб, то слід зазначити, що провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи. Закон, який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам судового процесу, чи обмежує їх використання, не має зворотної дії в часі. Цивільне процесуальне законодавство поширюється на громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства.

Питання дії цивільного процесуального законодавства в часі, наразі, є надзвичайно актуальним. Відповідно до розділу XIII «Перехідні

29 Більше про двосторонні договори України див. [Електронний ресурс] <https://minjust.gov.ua/m/4906>

30 Договір між Україною та Республікою Естонія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, підписана Сторонами 15 лютого 1995 р. (ратифікований Законом № 450/95-ВР від 22 листопада 1995) [Електронний ресурс] https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/233_659

31 Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах, підписана Сторонами 25 травня 1995 року (ратифікований Законом № 452/95-ВР від 22 листопада 1995) [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627_

32 Договір між Україною та Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, підписана 07 липня 1993 року (ратифікований Законом № 3737-ХІІ від 17 грудня 1993) [Електронний ресурс] https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/440_002

33 У справі щодо визнання рішення Литовського суду про захисні заходи, у своїй постанові Касаційний цивільний суд Верховного Суду підтримав рішення судів малої інстанції та дійшов висновку, що положення двосторонньої угоди мають пріоритет перед нормами національного законодавства України та, беручи до уваги, що немає процедури прямого звернення до суду держава, де вимагається примусове виконання, в Договорі між Україною та Литвою, в даному випадку в Україні, отже, процедура порушення заяви щодо закордонного рішення суду була порушена. Див. більше у Постанові Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 22 лютого 2018, справа № 752/13371/17 [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72641420>

положення» ЦПК України встановлено, що зміни вводяться в дію з урахування численних особливостей, зокрема:

9) справи у судах першої та апеляційної інстанцій, провадження у яких відкрито до набрання чинності цією редакцією Кодексу, розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу;

13) судові рішення, ухвалені судами першої інстанції до набрання чинності цією редакцією Кодексу, набувають законної сили та можуть бути оскаржені в апеляційному порядку протягом строків, що діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу;

15) до дня початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи:

15.1) подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів, формування, зберігання та надсилання матеріалів справи здійснюються в паперовій формі тощо.

5. ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Цивільні процесуальні правовідносини — це суспільні відносини, врегульовані нормами цивільного процесуального права, які виникають, змінюються та припиняються між судом та іншими учасниками процесу під час здійснення правосуддя у цивільних справах, а також з приводу захисту порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, свобод чи інтересів.

Систему цивільних процесуальних правовідносин складають:

- *основні процесуальні правовідносини*, без яких взагалі не може бути процесу (між судом і учасниками судового процесу);
- *допоміжні процесуальні правовідносини*, необхідні у певних випадках (між судом та, наприклад, експертом).

Ознаки цивільних процесуальних правовідносин

- 1) вони *врегульовані нормами цивільного процесуального права*;
- 2) вони *завжди виникають між судом як органом державної влади та іншими учасниками процесу*;
- 3) *оформляють поведінку учасників процесу* яка складається з приводу здійснення правосуддя у цивільних справах;
- 4) *мають відносний характер*, тобто таким правовідносинам притаманний конкретний суб'єктний склад учасників процесу з визначенням правового статусу кожного з них;
- 5) *виникають і розвиваються на диспозитивній основі* внаслідок вольових дій особи, яка звертається до суду за захистом свого права.
- 6) *мають владний характер*, оскільки суд як орган правосуддя застосовує в межах процесуальних відносин норми права, а розпорядження суду є обов'язковими.

Елементами цивільних процесуальних правовідносин є суб'єкт (див. детальніше глави 4 та 5), об'єкт і зміст.

Об'єктом цивільних процесуальних правовідносин є процесуальні наслідки, на досягнення яких спрямовуються дії учасників судового процесу та суду:

- *загальний об'єкт* — це матеріальноправова вимога, щодо задоволення якої особа звернулася до суду;
- *спеціальний об'єкт* — це результат, який досягається в процесі здійснення конкретних процесуальних дій.

Зміст цивільних процесуальних правовідносин складають процесуальні права і обов'язки їх суб'єктів, а також дії з приводу їх реалізації.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Дайте визначення цивільного процесу та його співвідношення з такими поняттями як цивільне судочинство, правосуддя в цивільних справах, а також захист прав особи, в контексті рішень Європейського суду з прав людини.

2. Які зміни відбулися у визначенні основного завдання цивільного судочинства в законодавстві України впродовж останнього століття?

3. Назвіть основні принципи цивільного процесу та охарактеризуйте основні з них. Які нові принципи цивільного процесу було запроваджено під час реформи 2017 року?

4. Охарактеризуйте основні джерела цивільного процесуального права. Яке місце серед них займають Європейська конвенція та міжнародні договори? Чи може або повинен суд керуватися постановами Пленуму вищих судів? Чи є обов'язковими правові позиції Верховного Суду?

5. Визначте відмінності цивільних процесуальних відносин від цивільних, а також від інших процесуальних відносин. Який склад цих відносин?

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Покупець придбав в магазині товар неналежної якості і вирішив звернутися з вимогою про відшкодування завданої шкоди. В процесі експлуатації виявилось, що пилосос, який він придбав, дуже гучно працює, а також не так гарно збирає пил, як це було описано в інструкції та як це обіцяв продавець.

Проаналізуйте ситуацію та порадьте покупцеві, як діяти в такій ситуації. Чи може він розраховувати на відшкодування шкоди? Які саме права, свободи чи інтереси покупця було порушено і ким?

Чи може він звернутися до виробника, наприклад, цього товару, якщо продавець відмовиться відшкодувати заподіяну шкоду? В якому порядку він може звернутися з вимогою і як правильно її сформулювати?

2. Після смерті батька, його дружина звернулася до суду до спадкоємців з вимогою повернути майно, що він подарував їм перед смертю, а також до нотаріуса з вимогою визнати її єдиною спадкоємицею померлого.

Як діяти суду в разі отримання ним такої заяви? В якому порядку розглядаються питання спадкування майна?

3. Громадянин Польщі працював в Україні та впродовж року працював на підприємстві та в Польщі, де він продавав товар цього виробника, поки його не було звільнено в зв'язку зі скороченням штату. Він повернувся до Польщі та звернувся там до місцевого суду з вимогою про виплату заробітної плати, яка була нарахована, але не виплачена, мотивуючи це тим, що в Договорі про надання правової допомоги між Україною та Республікою Польща зазначено, що він може звернутися до суду за місцем виконання роботи або за місцем, де вона мала бути виконана.

Які джерела будуть застосовуватися судом для вирішення цієї справи?

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями* [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>

2. *Конституція України від 28 червня 1996 р.* [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр>

3. *Закон України про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції № 475/97вр від 17 липня 1997 р.* [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97вр>.

4. *Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.*, схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

5. *Закон України про судоустрій і статус суддів № 1402VIII від 02 червня 2016 р.* [Електронний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/140219>

6. *Закон України про судовий збір № 3676VI від 8 липня 2011 р.* [Електронний ресурс] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/367417/print>

7. *Курс цивільного процесу* : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. — Харків : Право, 2011. — 1352 с.

8. *Цивільне процесуальне право*: підручник / [І.С. Ярошенко, І. О. Ізарова, О.М. Єфімов та ін.] ; за заг. ред. І.С. Ярошенко. — Київ : КНЕУ, 2014. — 519 с.

10. *Ханик-Посполітак Р. Ю. Запровадження електронного правосуддя в цивільному судочинстві України* / Р. Ю. Ханик-Посполітак // *Право України*. — 2017. — № 8. — С. 122129.

12. Ван Рее К. *Case management у Європі: сучасні підходи до реалізації у цивільному судочинстві* // К. Ван Рее, переклад І.О. Ізарової. — *Судова апеляція*. — № 3(52). — 2018. — С. 95-114.

13. Ізарова І., Вебрайте В., Флейшар Р. *Case management в цивільному судочинстві: порівняльне дослідження законодавства Литви, Польщі й України* // *Право України*. — № 10. — 2018. — С. 129-146.

ГЛАВА 2. СТРУКТУРА ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

ПЛАН

1. *Інстанційна структура цивільного судочинства:*
 провадження в суді першої інстанції;
 провадження з перегляду судових рішень;
 позаінстанційні провадження.
2. *Провадження в суді першої інстанції:*
 загальне та спрощене позовні провадження;
 спрощені провадження цивільного процесу: наказне провадження;
 заочний розгляд справи;
 забезпечення позову.
3. *Окреме провадження цивільного судочинства*
4. *Особливості судового розгляду справ з іноземним елементом*

Цивільний процес з розгляду конкретної справи здійснюється послідовно, від провадження в суді першої інстанції до перегляду ухваленого судового рішення ЄСПЛ після останньої національної судової інстанції в Україні. Поняття «суд» має тлумачитися в світлі практики ЄСПЛ³⁴, так само, як і поняття провадження у справі, зокрема, щодо виконавчого

34 Одним з найважливіших питань реалізації права особи на справедливий суд є питання про те, який орган можна вважати «судом», яке було порушено у справі Олександр Волков проти України [Електроний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947. В цій справі в своєму рішенні ЄСПЛ зауважив, що ЄСПЛ ніщо не заважає назвати «судом» конкретний національний орган, який не входить до судової системи, для цілей встановлення його відповідності критеріям, викладеним у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії». Адміністративний або парламентський орган може вважатися «судом» у матеріально-правовому значенні цього терміну, що призведе до можливості застосування статті 6 Конвенції до спорів державних службовців, проте висновок щодо застосовності статті 6 Конвенції не перешкоджає розгляду питання дотримання процесуальних гарантій у такому провадженні. Що стосується цієї заяви, то справа заявника розглядалася Вищою радою юстиції (ВРЮ), яка встановила всі питання факту та права після проведення засідання та оцінки доказів. Розгляд справи ВРЮ завершився двома поданнями про звільнення заявника, поданими до парламенту. Після отримання подань парламентом вони були розглянуті парламентським комітетом з питань правосуддя, якому на той час було надано певну свободу дій при оцінці висновків ВРЮ, оскільки він мав повноваження проводити обговорення та, за необхідності, додаткову перевірку, результатом чого могло стати внесення рекомендації про те, чи звільнити суддю, чи ні, на пленарному засіданні парламенту на підставі подань ВРЮ та пропозиції парламентського комітету було згодом ухвалене рішення про звільнення заявника (див. статтю 23 того ж Закону). Насамкінець, рішення ВРЮ та парламенту були переглянуті Вищим адміністративним судом України. Отже, видається, що, вирішуючи справу заявника та виносячи обов'язкове для виконання рішення, ВРЮ, парламентський комітет та пленарне засідання парламенту разом виконували функцію суду. Обов'язкове для виконання рішення про звільнення заявника було згодом переглянуто ВАСУ, який є судом, що входить до національної судової системи, у класичному розумінні цього слова (п. 88-90).

провадження, яке становить невід'ємну частину розгляду справи та захисту прав особи, що дає можливість реалізувати ухвалене судом рішення³⁵.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402VIII від 2 червня 2016 р. судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності.

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах). Ці суди розглядають цивільні, а також інші (кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення) у випадках та порядку, визначених процесуальним законом.

Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, а також інших – кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення.

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах.

35 Див. детальніше рішення ЄСПЛ у справі *Крутько проти України* від 27 листопада 2008 р., в якому Суд зауважив, що провадження в суді та виконавче провадження є відповідно першою і другою стадіями одного провадження і не можуть бути відокремлені один від одного, оскільки вони мають розглядатися як цілісний процес захисту прав особи; у рішенні у справі *Шмалько проти України* від 20 липня 2004 р. ЄСПЛ зазначив, що право на суд було б лише ілюзією, якщо б держави допускали такий стан речей, коли остаточні рішення національних судів залишалися б невиконаними; а тлумачення частини першої статті 6 Конвенції винятково як такої, що стосується лише доступу до суду та процедури розгляду справи у суді, було б несумісним із принципом верховенства права, який держави-учасниці зобов'язались дотримувати, ратифікуючи Конвенцію. Зважаючи на це, на думку ЄСПЛ, виконання рішення будь-якого суду повинно розглядатись у світлі вимог статті 6 Конвенції складовою частиною розгляду справи. Див. також Виконавче провадження / Автор. колектив, під ред. В.В. Комарова. – Харків, Право, 2014. – 717 с.

Апеляційний суд:

- 1) здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом, зокрема, в порядку перегляду судового рішення в апеляційному провадженні;
- 2) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд;
- 3) надає місцевим судам методичну допомогу в застосуванні законодавства;
- 4) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У системі судоустрою України діють також вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ. Такими Вищими спеціалізованими судами є:

- 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності;
- 2) Вищий антикорупційний суд.

Ці суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом.

Найвищим судом у системі судоустрою України є Верховний Суд, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Верховний Суд:

- 1) здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;
- 3) надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою;
- 4) надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;
- 5) звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;
- 6) забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом;
- 7) здійснює інші повноваження, визначені законом.

У складі Верховного Суду діють Велика Палата Верховного Суду та Касаційний цивільний суд, а також інші (Касаційний адміністративний суд; Касаційний господарський суд; Касаційний кримінальний суд).

Отже, інстанційно судова справа в цивільному судочинстві розглядається судом першої інстанції, а судові рішення, ухвалені в ній, може бути переглянута в порядку апеляційного та касаційного провадження – апеляційні суди переглядають в апеляційному порядку судові рішення місцевих судів, які знаходяться у межах відповідного апеляційного округу (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду), а Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції, а також судові рішення, ухвалені судами першої та апеляційної інстанцій.

Виключення складають справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу) відповідно до частини 2 статті 23 ЦПК України.

Справи щодо визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу розглядаються:

- 1) якщо місце арбітражу знаходиться на території України – апеляційними загальними судами за місцезнаходженням арбітражу;
- 2) якщо місце арбітражу знаходиться поза межами України – апеляційним загальним судом, юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

Позаінстанційними провадженнями цивільного процесу називають ті, які не пов'язані послідовно з переглядом ухваленого рішення нижчестоящою інстанцією.

Це провадження з перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, передбачене главою 3 розділу 5 ЦПК України.

В такому провадженні може бути переглянута будьяке рішення, постановою або ухвалою суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, тим судом, який ухвалив судові рішення, або змінив чи ухвалив нове рішення, або Верховним Судом, якщо мова йде про перегляд рішення після міжнародної установи.

Підставами для такого перегляду є:

- нововиявлені обставини, а саме істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; або
- встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної

відповідальності, що набрали законної сили, факт надання за-
відомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих
показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивос-
ті письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до
ухвалення незаконного рішення у даній справі; або

- скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення
судового рішення, що підлягає перегляду;

а також виключні обставини, а саме:

- встановлена Конституційним Судом України неконституцій-
ність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх
окремого положення, застосованого (не застосованого) судом
при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; або
- встановлення міжнародною судовою установою, юрисдик-
ція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних
зобов'язань при вирішенні даної справи судом;
- встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді
у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

До позаінстанційних проваджень з перегляду судових рішень варто
також віднести перегляд судових рішень Європейським судом з прав
людини, в якому Суд здійснює перевірку дотримання Україною поло-
жень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

*Провадження в суді першої інстанції може бути в одному з таких
порядків відповідно до частини 2 статті 19 ЦПК України:*

- загальне або спрощене позовне провадження;
- наказне провадження;
- окреме провадження;
- провадження з оскарження рішень третейських судів, оспорю-
вання рішень міжнародного комерційного арбітражу;
- провадження про видачу виконавчих листів на примусове вико-
нання рішень третейських судів;
- провадження про визнання та надання дозволу на виконання
рішень міжнародного комерційного арбітражу, іноземного суду.

Провадження в суді першої інстанції може бути закінчене *заочним
розглядом справи* або *ускладнене процедурою забезпечення позову*.

Суд може також відкрити провадження з метою відновлення втраче-
ного судового провадження, якщо повністю або частково було втрачено
матеріали судової справи (розділ X ЦПК України).

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду мало-
значних справ; справ, що виникають з трудових відносин; справ про
надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України
тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня забор-
гованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків

у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо.

Окреме провадження призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав³⁶.

Суд розглядає в порядку окремого провадження такі категорії справ:

1) про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;

2) про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;

3) про визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;

4) про усиновлення;

5) про встановлення фактів, що мають юридичне значення, серед яких такі факти:

- родинних відносин між фізичними особами;
- перебування фізичної особи на утриманні;
- каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;
- реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення;

36 Питання щодо диференціації провадження в суді першої інстанції вирішено у ЦПК, а щодо особливостей перегляду рішень, ухвалених у порядку окремого провадження, судом апеляційної інстанції, Верховним Судом у своїй постанові було зазначено, що справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених цим Кодексом, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду, інші особливості розгляду цих справ встановлені відповідним розділом ЦПК. Таким чином, ЦПК не містить обмежень щодо розгляду справ окремого провадження у порядку спрощеного позовного провадження, а тому за відсутності клопотання учасників справи про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін, суд апеляційної інстанції, призначивши справу до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін, діяв у межах наданих йому цивільним процесуальним законом повноважень. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 569/4035/17 [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78110351>

- проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу;
 - належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з прізвищем, ім'ям, по батькові, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті;
 - народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження;
 - смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті;
 - смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру,
 - а також інших, якщо від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення, крім справ про встановлення факту належності особі паспорта, військового квитка, квитка про членство в об'єднанні громадян, а також свідоцтв, що їх видають органи державної реєстрації актів цивільного стану;
- б) про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі;
- 7) про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність;
- 8) про визнання спадщини відумерлою;
- 9) про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 10) про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
- 11) про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб;
- 12) справи про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будького з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі, про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя та інші справи у випадках, встановлених законом.

Під час розгляду справ окремого провадження суд зобов'язаний:

- 1) роз'яснити учасникам справи їхні права та обов'язки,
- 2) сприяти у здійсненні та охороні гарантованих законами України прав, свобод чи інтересів фізичних або юридичних осіб,
- 3) вживати заходів щодо всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема, з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази.

Справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника і заінтересованих осіб. Ні сторін, ні третіх осіб в справах окремого

провадження немає, тому що в них відсутній спір про право та змагальність сторін. Справи окремого провадження не можуть бути передані на розгляд третейського суду і не можуть бути закриті у зв'язку з укладенням мирової угоди.

Якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Заочний розгляд справи – це особливий порядок вирішення справи в суді, який може бути проведений за умови якщо відповідач належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, але не з'явився в судове засідання без поважних причин або без повідомлення причин і не подав відзив; а позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

В такому разі суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів, але в цьому провадженні передбачено також особливий порядок перегляду заочного рішення, що є виключенням із загального правила, що не допускає можливості перегляду або зміни судом свого рішення.

Відповідно до статей 283284 ЦПК України відповідачам, які не з'явилися в судове засідання, направляється копія заочного рішення в порядку, передбаченому статтею 272 ЦПК України, а відповідач відповідно може впродовж тридцяти днів з дня його проголошення подати письмову заяву про його перегляд судом, що його ухвалив.

Забезпечення позову – це процесуальні дії суду, що здійснюються за заявою заявника до пред'явлення позову або на будьякій стадії розгляду справи із застосування особливих заходів, передбачених законом, тому що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

У разі подання заяви про забезпечення позову до подання самого позову суд має розглянути подану заяву та постановити ухвалу про забезпечення позову або про відмову у забезпеченні позову не пізніше двох днів з дня надходження заяви без повідомлення учасників справи (учасників третейського (арбітражного) розгляду).

Суд, розглядаючи заяву про забезпечення позову, може викликати особу, яка подала заяву про забезпечення позову, для надання пояснень або додаткових доказів, що підтверджують необхідність забезпечення позову, або для з'ясування питань, пов'язаних із зустрічним забезпеченням.

У виняткових випадках, коли наданих заявником пояснень та доказів недостатньо для розгляду заяви про забезпечення позову, суд може призначити її розгляд у судовому засіданні з викликом сторін.

Провадження з оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу – це провадження, в порядку якого сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду або рішення міжнародного комерційного арбітражу.

За наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу суд має право:

- 1) постановити ухвалу про відмову у задоволенні заяви і залишення рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу без змін;
- 2) постановити ухвалу про повне або часткове скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.

В порядку цивільного судочинства здійснюються також визнання та виконання рішень іноземних арбітражів в Україні, а також надання дозволу примусове виконання рішень третейських судів.

Рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності.

У разі якщо визнання та виконання рішення іноземного суду залежить від *принципу взаємності*, вважається, що він існує, оскільки не доведено інше.

В порядку провадження про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, іноземного суду, може бути вирішене питання про визнання та виконання рішення арбітражу.

Рішення міжнародного комерційного арбітражу (якщо його місце знаходиться за межами України), незалежно від того, в якій країні воно було винесено, визнається та виконується в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності.

Суди України можуть розглядати справи за участі іноземних осіб, що надає специфіку справі, що розглядається. Особливості *судового розгляду справ з іноземним елементом* передбачені розділом XI ЦПК України, Законом України «Про міжнародне приватне право» № 2709IV від

23 червня 2005 р., а також відповідними міжнародними договорами, які було ухвалено між Україною та відповідною державою і ратифіковано Верховною Радою України.

Іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їх органи та посадові особи) та міжнародні організації (далі – іноземні особи) мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів.

Іноземні особи мають процесуальні права та обов'язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, крім випадків, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право» *іноземний елемент* – це ознака, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

- хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;
- об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;
- юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави.

Цим Законом також встановлено загальні правила (стаття 75) та особливий порядок визначення правил підсудності в справах, ускладнених іноземним елементом (стаття 77), а також особливості розгляду окремих категорій справ (щодо спадкування, трудових відносин, сімейних, шлюбних, договірних тощо).

Спеціальні правила передбачені також для звернення з судовими дорученнями судів України до судів інших держав, зокрема, за необхідністю повідомити або вручити документи учаснику судового процесу, або отримати докази.

Відповідно до статті 80 Закону у разі якщо при розгляді справи з іноземним елементом у суду виникне необхідність у врученні документів або отриманні доказів, у проведенні окремих процесуальних дій за кордоном, суд може направити відповідне доручення компетентному органу іноземної держави в порядку, встановленому процесуальним законом України або міжнародним договором України. Доручення судів України про вручення документів громадянам України, які постійно проживають за кордоном, або отримання від них доказів на території іноземної держави можуть бути виконані консульською посадовою особою України відповідно до міжнародних договорів України або в іншому порядку, що не суперечить законодавству держави перебування.

? ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Охарактеризуйте стадійність цивільного процесу. В чому полягає мета визначення окремих стадій цивільного процесу?

2. Проаналізуйте порядок інстанційного розгляду цивільної справи. Чи можна його порушити?

3. Які є види проваджень в суді першої інстанції? Проаналізуйте підстави та умови звернення до суду в порядку кожного з них.

4. Яке основне завдання окремого провадження цивільного судочинства? Проаналізуйте загальні засади окремого провадження. Які категорії справ розглядаються в порядку окремого провадження?

5. Охарактеризуйте поняття іноземного елемента. Які особливості визначення підсудності у справах, ускладнених іноземним елементом? Що таке судові доручення і який порядок звернення з ними до судів інших держав?

! ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Згідно з умовами трудового договору від 08 січня 2012 р. зазначено, що Іванов О.О., громадянин України, за посадою капітан; працедавець: LUMASHIP s.r.l., адреса: вул. Джованні Порціо №4, Центр Дирекціонале, із. E2, с. Б, 80143, Неаполь, Італія; судно: LPG LUKE, офіційний №9356919, прапор Португалії, порт приписки Мадейра. Також було встановлено, що період роботи становить 4 місяці, загальна заробітна плата на місяць становить 12000 доларів США, тобто загальна сума заробітної плати за встановлені сторонами 4 місяці становить 48000 доларів США ($12000 \cdot 4 = 48000$). Однак після виконання позивачем умов вищевказаного договору, відповідач не сплатив визначену заробітну плату. При цьому, зазначений трудовий договір не містить норм про застосовне право.

Як може захистити свої права Іванов О.О.? Чи може він звернутися до суду, якщо так, то до якого саме.

Чи може суд, який буде розглядати справу Іванова О.О., звернутися до посольства відповідної держави щодо витягів з її законодавства про трудові відносини з питань щодо порядку виплати (порядку стягнення) заробітної плати роботодавцем на користь працівника? Якщо так, то до якої саме держави та в якому порядку.

Які ще є способи з'ясування змісту іноземного права ex officio.

Спробуйте підготувати судові доручення у цій справі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цивільний процесуальний кодекс України* № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>
2. *Закон України «Про судоустрій і статус суддів»* № 1402VIII від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/140219/print>
3. *Закон України «Про міжнародне приватне право»* № 2709IV від 23 червня 2005 р. [Електроний ресурс] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270915/print>
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, ратифікована Законом України № 475/97 ВР від 17 липня 1997 р. [Електроний ресурс] http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. *Ізарова І.О. Реформа цивільного процесу в Україні : новели позовного провадження / І.О. Ізарова // Право України. – 2017. – № 8. – С. 3344.*
6. *Ізарова І. О., Притика Ю.Д. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства України: виклики першого року застосування в судовій практиці // Проблеми законності. – № 145. – 2019. – С. 51-67.*
7. *Правові позиції Верховного Суду у цивільних, господарських та адміністративних справах. Практичний посібник / За редакцією професора В.В. Комарова та доцента Д.Д. Луспенника, 2019. – 835 с.*
8. *Рішення ЄСПЛ у справі Юрія Миколайовича Іванова проти України* від 15 жовтня 2009 р. [Електроний ресурс] http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479
9. *Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України* від 26 квітня 2007 р. [Електроний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_256
10. *Рішення ЄСПЛ у справі Науменко проти України* від 9 листопада 2004 р. [Електроний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_353

ГЛАВА 3. ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ ТА ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

ПЛАН

1. *Поняття цивільної юрисдикції та підстави її відмежування від господарської та адміністративної юрисдикції*
2. *Підсудність цивільних справи та її види*
3. *Правила передачі справи з одного суду до іншого*

Цивільна юрисдикція визначена у статті 19 ЦПК України і серед справ, що відносяться до юрисдикції загальних судів, ті, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами³⁷.

37 Питання про розмежування юрисдикцій надзвичайно важливе. Зокрема, питання щодо критеріїв такого розмежування, Верховний Суд у справі про зобов'язання нотаріальної контори до скасування записів про обтяження нерухомого майна вирішував питання щодо цивільної або адміністративної юрисдикції судів і, зокрема, зазначив, що публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин, а обов'язковою ознакою такого спору є участь у ньому суб'єкта владних повноважень. Однак це не дає підстав ототожнювати із публічно-правовим і відносити до справ адміністративної юрисдикції будь-який спір за участю суб'єкта владних повноважень, зокрема і спір щодо скасування відповідних записів державного реєстратора: у Державному реєстрі іпотек – про обтяження квартири і в Єдиному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна - про заборону відчуження квартири. при вирішенні питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду цивільних і адміністративних справ у кожній конкретній справі недостатньо застосування виключно формального критерію – визначення суб'єктного складу спірних правовідносин (участь у них суб'єкта владних повноважень). Визначальною ознакою для правильного вирішення такого питання є характер спірних правовідносин. І в даному випадку, суди першої й апеляційної інстанцій дійшли висновку, що, незважаючи на судові рішення про визнання недійсним договору іпотеки, у Державному реєстрі іпотек та в Єдиному реєстрі заборон відчуження об'єктів нерухомого майна залишаються чинними накладені державним нотаріусом нотаріальної контори записи про обтяження квартири, яку позивач набув у власність на підставі свідоцтва про передачу майна стягувачу від 24 лютого 2012 року, а 3 червня 2016 року державний нотаріус нотаріальної контори відмовив позивачеві у скасуванні записів про вказане обтяження. З огляду на вказане Велика Палата Верховного Суду вважає, що спір, за вирішенням якого до суду звернувся позивач, пов'язаний, зокрема, з правовими наслідками недійсності договору іпотеки та захистом позивачем його речового права, отже, цей спір виник з цивільних правовідносин і не стосується захисту прав, свобод чи інтересів позивача у сфері відносин публічно-правових. Детальніше див. постанову Верховного Суду у справі № 297/674/17 від 14 листопада 2018 року [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78180242>

Відповідно до статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України **юрисдикція адміністративних судів** поширюється на справи у публічноправових спорах³⁸, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативноправових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічноправового спору надано такому суб'єкту законом;

6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

38 Про поняття публічно-правового спору див. детальніше постанову Верховного Суду у справі № 640/7794/16-ц від 30 травня 2018 року. У цій справі про виключення майна з-під арешту вирішувалося питання про цивільну або адміністративну юрисдикцію, зокрема, у постанові Верховного Суду було зазначено, що визначальною ознакою справи адміністративної юрисдикції є суть (зміст, характер) спору. Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин. Натомість однією з визначальних ознак приватноправових відносин є наявність майнового чи немайнового особистого інтересу учасника. Спір буде мати приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення приватного права чи, як правило, майнового інтересу конкретного суб'єкта, що підлягає захисту в спосіб, передбачений законодавством для сфери приватноправових відносин, навіть якщо до порушення приватного права чи інтересу призвели управлінські дії суб'єктів владних повноважень. Публічно-правовий спір має свою особливість суб'єктного складу – участь суб'єкта владних повноважень є обов'язковою ознакою для класифікації спору як публічно-правового. Однак сам по собі цей факт не дає підстав ототожнювати з публічно-правовим та відносити до справи адміністративної юрисдикції будь-який спір за участю суб'єкта владних повноважень. Таким чином, при вирішенні питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду адміністративних і цивільних справ у кожній конкретній справі недостатньо застосувати виключно формальний критерій – встановлення суб'єктного складу спірних правовідносин (участь у них суб'єкта владних повноважень). Визначальною ознакою для правильного вирішення такого питання є характер правовідносин, з яких виник спір. Оскільки позивач звернувся до суду за захистом свого цивільного права, а саме, права власності на майно, то цей спір підвідомчий судам цивільної юрисдикції.

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медикосоціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішень яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони», за винятком спорів, пов'язаних із укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень».

Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на справи:

- 1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;
- 2) що мають вирішуватися в порядку кримінального судочинства;
- 3) про накладення адміністративних стягнень, крім випадків, визначених КАС;
- 4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) громадського об'єднання, саморегульвної організації віднесені до його (її) внутрішньої діяльності або виключної компетенції, крім справ у спорах, визначених пунктами 9, 10 частини першої статті 19.

Адміністративні суди не розглядають позовні вимоги, які є похідними від вимог у приватноправовому спорі і заявлені разом з ними, якщо цей спір підлягає розгляду в порядку іншого, ніж адміністративне, судочинства і знаходиться на розгляді відповідного суду.

Відповідно до статті 20 Господарського процесуального кодексу України *господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності* (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках³⁹, зокрема:

³⁹ У справі за позовом фермерського господарства до прокуратури та Державної казначейської служби України, Верховний Суд зауважив, що господарські суди на загальних підставах вирішують усі спори між суб'єктами господарської діяльності, а також спори, пов'язані, зокрема, з вимогами про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктом публічно-правових відносин, — за умови, що такі вимоги не об'єднуються з вимогою вирішити публічно-правовий спір і за своїм суб'єктним складом підпадають під дію статті 4 ГПК. Майнові відносини суб'єктів господарювання з юридичними особами, у тому числі

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

2) справи у спорах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

3) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

4) справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах;

5) справи у спорах щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних правовідносинах;

б) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

7) справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у спорах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного

тими, що не є суб'єктами господарювання (органами державної влади), регулюються ГК та ГПК. У справі, яка переглядається, фермерське господарство заявило вимогу до прокуратури та держави України в особі Державної казначейської служби України лише про відшкодування моральної шкоди, заподіяної діями суб'єкта владних повноважень, така вимога не об'єднана з вимогою вирішити публічно-правовий спір і за своїм суб'єктним складом підпадає під дію статті 4 ГПК, а тому зазначений спір підвідомчий господарському суду і не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Див. детальніше постанову Верховного Суду у справі № 461/1930/16-ц від 15 березня 2018 року [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72850802>

комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вишого суду з питань інтелектуальної власності;

8) справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будьяких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

9) справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

10) справи у спорах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання їхніх владних управлінських функцій, та спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем;

11) справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, зазначених у цій статті;

12) справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

13) вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами;

14) справи у спорах про захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою;

15) інші справи у спорах між суб'єктами господарювання;

16) справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа – підприємець.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:

1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне

найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Отже, серед підстав відмежування цивільної юрисдикції від господарської та адміністративної юрисдикції:

- предметний критерій;
- суб'єктний критерій;
- функціональний.

Як ми вже зазначали, *судоустрій* в Україні будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, тому підсудність справи конкретному суду визначається за допомогою правил, передбачених ЦПК України та Законом України «Про міжнародне приватне право».

Підсудність цивільних справи або територіальна юрисдикція передбачена § 3 глави 2 розділу 1 ЦПК України. Серед її видів:

1) *загальна підсудність*, передбачена статтею 27 ЦПК України за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача, що означає, що позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом; а позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

2) *альтернативна підсудність*, передбачена статтею 28 ЦПК України або підсудність справ за вибором позивача, означає, що у разі відсутності

підстав для застосування виключної підсудності у справі, останній може обирати суд, до якого звернутися з заявою у таких справах:

- позови про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, збільшення їх розміру, зміну способу їх стягнення, про визнання батьківства відповідача, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача;
- позови про розірвання шлюбу можуть пред'являтися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача також у разі, якщо на його утриманні є малолітні або неповнолітні діти або якщо він не може за станом здоров'я чи з інших поважних причин виїхати до місця проживання відповідача. За домовленістю подружжя справа може розглядатися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування будького з них.
- позови про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, чи шкоди, заподіяної внаслідок вчинення злочину, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача або за місцем заподіяння шкоди;
- позови, пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативнорозшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача;
- позови про захист прав споживачів можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування споживача або за місцем заподіяння шкоди чи виконання договору;
- позови про відшкодування шкоди, заподіяної майну фізичних або юридичних осіб, можуть пред'являтися також за місцем заподіяння шкоди;
- позови, що виникають із діяльності філії або представництва юридичної особи, можуть пред'являтися також за їх місцезнаходженням;
- позови, що виникають із договорів, у яких зазначено місце виконання або виконувати які через їх особливість можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів;
- позови до відповідача, місце реєстрації проживання або перебування якого невідоме, пред'являються за місцезнаходженням майна відповідача чи за останнім відомим зареєстрованим його місцем проживання або перебування чи постійного його заняття (роботи);
- позови до відповідача, який не має в Україні місця проживання чи перебування, можуть пред'являтися за місцезнаходженням

його майна або за останнім відомим зареєстрованим місцем його проживання чи перебування в Україні;

- позови про відшкодування шкоди, заподіяної зіткненням суден, а також про стягнення сум винагороди за рятування на морі, можуть пред'являтися також за місцезнаходженням судна відвідача або порту реєстрації судна;
- позови до стягувача про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса можуть пред'являтися також за місцем його виконання;
- позови Міністерства юстиції України на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, в інтересах і за довіреністю позивача, який не має в Україні зареєстрованого місця проживання чи перебування, можуть також пред'являтися за місцезнаходженням міністерства або його територіальних органів;
- позови про відшкодування збитків, спричинених заходами забезпечення позову, можуть пред'являтися також за місцем застосування заходів забезпечення позову (до суду, який застосував відповідні заходи);
- позови до кількох відповідачів, які проживають або знаходяться в різних місцях, пред'являються за місцем проживання або місцезнаходженням одного з відповідачів за вибором позивача;
- позови про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб (в тому числі про відшкодування шкоди, завданої внаслідок обмеження у здійсненні права власності на нерухоме майно або його знищення, пошкодження) у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру можуть пред'являтися також за місцем проживання чи перебування позивача;

3) *підсудність за визначенням суду* у таких випадках:

- у разі, якщо участь в ній беруть громадяни України і обидві сторони проживають за її межами, а також у справах про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, які проживають за межами України – суддею Верховного Суду (відповідно до статті 29);
- у разі, якщо у справі однією зі сторін є суд або суддя суду, до підсудності якого віднесена ця справа за загальними правилами, – ухвалою суду вищої інстанції, постановленою без повідомлення сторін (стаття 26);

4) *виключна підсудність*, що передбачена статтею 30 ЦПК України та визначає правила, за якими:

- позови, що виникають із приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини. Якщо пов'язані між собою позовні вимоги пред'явлені одночасно щодо декількох об'єктів нерухомого майна, спір розглядається за місцезнаходженням об'єкта, вартість якого є найвищою;
- позови про зняття арешту з майна пред'являються за місцезнаходженням цього майна або основної його частини;
- позови кредиторів спадкодавця, що подаються до прийняття спадщини спадкоємцями, пред'являються за місцезнаходженням спадкового майна або основної його частини;
- позови до перевізників, що виникають з договорів перевезення вантажів, пасажирів, багажу, пошти, пред'являються за місцезнаходженням перевізника;
- справи про арешт судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги, розглядаються судом за місцезнаходженням морського порту України, в якому перебуває судно або до якого прямує, або порту реєстрації судна;
- зустрічний позов та позов третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, незалежно від їх підсудності пред'являються в суді за місцем розгляду первісного позову. Це правило не застосовується, коли відповідно до інших визначених у цій статті правил виключної підсудності такий позов має розглядатися іншим судом, ніж тим, що розглядає первісний позов;
- у випадку об'єднання позовних вимог щодо укладання, зміни, розірвання і виконання правочину з вимогами щодо іншого правочину, укладеного для забезпечення основного зобов'язання, спір розглядається судом за місцезнаходженням відповідача, який є стороною основного зобов'язання;
- вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій розглядаються судом, визначеним за правилами підсудності щодо розгляду спору, похідними від якого є такі вимоги.

Підсудність у справах, що ускладнені іноземним елементом, передбачена Розділом XII Закону України «Про міжнародне приватне право».

У статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» перелічено *підстави підсудності справ судам України*:

1) якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків виключної підсудності (стаття 77);

2) якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи – відповідача;

3) у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України;

4) якщо у справі про сплату аліментів або про встановлення батьківства позивач має місце проживання в Україні;

5) якщо у справі про відшкодування шкоди позивач – фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа – відповідач – місце знаходження в Україні;

6) якщо у справі про спадщину спадкодавець у момент смерті був громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання;

7) дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України;

8) якщо у справі про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим особа мала останнє відоме місце проживання на території України;

9) якщо справа окремого провадження стосується особистого статусу або дієздатності громадянина України;

10) якщо справа проти громадянина України, який за кордоном діє як дипломатичний агент або з інших підстав має імунітет від місцевої юрисдикції, відповідно до міжнародного договору не може бути порушена за кордоном;

11) якщо у справі про банкрутство боржник має місце основних інтересів або основної підприємницької діяльності на території України;

12) в інших випадках, визначених законом України та міжнародним договором України.

Законом України «Про міжнародне приватне право» передбачено також правила щодо *виключної підсудності судам України* таких категорій справ з іноземним елементом:

1) якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території України, крім справ, що стосуються укладення, зміни, розірвання та виконання договорів у рамках державноприватного партнерства, укладених Кабінетом Міністрів України, згідно з якими нерухоме майно є об'єктом такого партнерства, а спір не стосується виникнення, припинення та реєстрації речових прав на такий об'єкт;

2) якщо у справі, яка стосується правовідносин між дітьми та батьками, обидві сторони мають місце проживання в Україні;

3) якщо у справі про спадщину спадкодавець – громадянин України і мав в ній місце проживання;

4) якщо спір пов'язаний з оформленням права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видачі свідоцтва (патенту) в Україні;

5) якщо спір пов'язаний з реєстрацією або ліквідацією на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців;

6) якщо спір стосується дійсності записів у державному реєстрі, кадастрі України;

7) якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України;

8) якщо справа стосується випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні;

9) справи, що стосуються усиновлення, яке було здійснено або здійснюється на території України;

10) в інших випадках, визначених законами України.

Порядок визначення підсудності у справі з іноземним елементом теж відрізняється від загального. За загальним правилом відповідно до статті 75 судам України підсудність справи з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених у статті 76. Суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

Правила передачі справи з одного суду до іншого включають в себе такі підстави:

1) справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду;

2) після задоволення відводів (самовідводів) чи з інших підстав неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи;

3) ліквідовано або з визначених законом підстав припинено роботу суду, який розглядав справу.

Порядок передачі справи з одного суду до іншого:

- якщо справа, прийнята судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, вона повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому суду; у такому разі передача справи на розгляд іншого суду здійснюється на підставі ухвали суду не пізніше п'яти днів після закінчення строку на її оскарження, а в разі подання скарги – не пізніше п'яти днів після залишення її без задоволення;
- виняток становлять випадки, коли внаслідок змін у складі відповідачів справа належить до виключної підсудності іншого суду; у такому разі передача справи здійснюється на підставі розпорядження голови суду на розгляд суду, найбільш територіально наближеного до цього суду;
- у разі ліквідації або припинення роботи суду справи, що перебували у його провадженні, невідкладно передаються до суду, визначеного відповідним законом або рішенням про припинення роботи суду, а якщо такий суд не визначено – до суду, що найбільш територіально наближений до суду, який ліквідовано або роботу якого припинено;

- справа, у якій однією зі сторін є суд, до підсудності якого віднесена ця справа за загальними правилами, або суддя цього суду, не пізніше п'яти днів із дня надходження позовної заяви передається на підставі розпорядження голови суду до суду вищої інстанції для визначення підсудності;
- спори між судами про підсудність не допускаються, а справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому ЦПК, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Охарактеризуйте поняття цивільної юрисдикції та виділіть основні критерії її відмежування від інших видів судової юрисдикції.

2. Дайте поняття підсудності цивільних справ. Чим відрізняється поняття юрисдикції від підсудності?

3. Які види підсудності цивільних справ? Як визначається суд, який має розглядати цивільну справу?

4. Які правила передачі справи з одного осуду до іншого? Чи можна це зробити, якщо суд розпочав розглядати справу по суті?

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Під час розлучення з'ясувалося, що квартира, щодо якої було заявлено позовну вимогу, не належить до спільного сумісного майна подружжя. Відповідно відповідач подав заяву про передачу справи до суду за його місцем проживання.

Як визначити підсудність в цій справі? Чи могли подружжя домовитись про розгляд справи в якомусь конкретному суді? Якщо це було так, то чи може потім один з них порушити цю домовленість та звернутися до суду за правилами підсудності, визначеними законом?

Які підстави передачі справи до іншого суду та порядок? Чи може суд передати справу за вимогою сторін?

2. Приватне підприємство «Біо – Імпульс» звернулось до господарського суду ІваноФранківської області з позовною заявою до Lavil Trade s.r.o про стягнення суми боргу, за договором №30/12 від 30.10.2012 року, що складає 3 111,00 Євро (32 278,84грн. по курсу НБУ станом на 14.03.2013 року).

Пунктом 6.2 договору №30/12 від 30.10.2012 року сторонами погоджено, що якщо сторонами не досягнуто згоди, тоді будьякий спір,

розбіжності чи вимога, які виникають при виконанні даного договору чи стосуються його, або порушення його умов, підлягають розгляду в Міжнародному Арбітражному Суді України.

Згідно з Додатковою Угодою від 31.10.2012 року до договору №30/12 від 30.10.2012 року в п.6.2 внесено зміни, а саме: якщо сторонами не досягнуто згоди, тоді будьякий спір, розбіжності чи вимога, які виникають при виконанні даного договору чи стосуються його, або порушення його умов, підлягають розгляду в Господарському Суді України.

Як визначити підсудність в цій справі?

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цивільний процесуальний кодекс України* № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>

2. *Закон України «Про судоустрій і статус суддів»* № 1402VIII від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/140219/print>

3. *Закон України «Про міжнародне приватне право»* № 2709IV від 23 червня 2005 р. [Електроний ресурс] <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270915/print>

4. *Кодекс адміністративного судочинства* № 2747IV від 06 липня 2005 р. [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/274715>

5. *Господарський процесуальний кодекс України* № 1798XII від 06 листопада 1991 р. [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/179812>

6. Романюк Я.М. *Проблеми розмежування адміністративної та цивільної судових юрисдикцій щодо земельних спорів: перспективи розв'язання унаслідок оновлення процесуального законодавства* / Я. М. Романюк, Л. М. Майстренко // *Право України*. – 2017. – № 8. – С. 8399.

7. *Указ Президента України* № 449/2017 від 29 грудня 2017 р. «Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів» [Електроний ресурс] <http://www.president.gov.ua/documents/449201723382>

8. *Указ Президента України* № 452/2017 від 29 грудня 2017 р. «Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах» [Електроний ресурс] <http://www.president.gov.ua/documents/452201723378>

МОДУЛЬ 2. СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

ГЛАВА 4. СУД ТА ЙОГО ПОВНОВАЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

ПЛАН

1. Принцип одноособового та колегіального розгляду справ
2. Відводи та самовідводи суддів в цивільному процесі
3. Права та обов'язки головуючого в судовому засіданні
4. Судові рішення як акти реалізації судової влади
5. Судовий контроль за виконанням судових рішень

Принцип одноособового та колегіального розгляду справ в цивільному процесі означає, що з метою здійснення правосуддя у справі суд діє одноособово, а при перегляді судового рішення – колегіально, у складі суддів. Виключенням з цього правила є справи окремого провадження, які пов'язані зі зміною правового статусу фізичної особи.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» справи в судах розглядаються суддею *одноособово*, а у випадках, визначених процесуальним законом, – *колегією суддів*, а також за участю присяжних.

Суддя, який розглядає справу *одноособово*, діє як суд. Визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційною (автоматизованою) системою у порядку, визначеному процесуальним законом.

При цьому справи розподіляються з урахуванням спеціалізації суддів, навантаження кожного судді, заборони брати участь у перегляді рішень для судді, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого порушується питання (крім перегляду за нововиявленими обставинами), перебування суддів у відпустці, відсутності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відрядження, а також інших передбачених законом випадків, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ.

Відповідно до статті 33 ЦПК України, справа, розгляд якої відповідно до ЦПК здійснюється колегією суддів в обов'язковому

порядку, розглядається постійною колегією суддів відповідного суду, до складу якої входить визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою суддядоповідач, а склад цих колегій суддів визначається зборами суддів відповідного суду.

Надзвичайно важливо те, що справа, розгляд якої розпочато одним суддею чи колегією суддів, повинна бути розглянута цим же суддею чи колегією суддів, за винятком випадків, що унеможливають участь судді у розгляді справи, та інших випадків, передбачених ЦПК. У разі зміни складу суду на стадії підготовчого провадження розгляд справи починається спочатку, за винятком випадків, передбачених ЦПК.

Відповідно до статті 34 ЦПК України усі цивільні справи у судах першої інстанції розглядаються *одноособово суддею*, який є головуючим і діє від імені суду.

Виключення становлять такі справи окремого провадження, які розглядаються колегією у складі одного судді і двох присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді:

- 1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- 3) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;
- 4) усиновлення;
- 9) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 10) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу.

Колегіально розглядаються справи в вищестоящих інстанціях, зокрема:

1) перегляд в апеляційному порядку рішень судів першої інстанції здійснюється колегією суддів суду апеляційної інстанції у складі трьох суддів;

2) перегляд судових рішень судів першої та апеляційної інстанції здійснюється колегією суддів суду касаційної інстанції у складі трьох або більшої непарної кількості суддів;

3) перегляд судових рішень судом касаційної інстанції здійснюється судовою палатою Касаційного цивільного суду (палатою), об'єднаною палатою Касаційного цивільного суду (об'єднаною палатою) або Великою Палатою Верховного Суду (Великою Палатою) у таких випадках:

- розгляд заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами;
- перегляд судових рішень за виключними обставинами з підстав, визначених пунктами 1, 3 частини третьої статті 423, здійснюється колегією у складі трьох або більшої непарної кількості суддів, а з підстави, визначеної пунктом 2 частини третьої статті 423, – Великою Палатою Верховного Суду.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами здійснюється судом у такому самому кількісному складі, в якому ці рішення були ухвалені (одноособово або колегіально).

Порядок вирішення питань при колегіальному розгляді справи:

- питання, що виникають під час колегіального розгляду справи судом, вирішуються більшістю голосів суддів. Головуючий голосує останнім;
- при ухваленні рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання рішення чи ухвали. Судді не мають права розголошувати міркування, що були висловлені у нарадчій кімнаті;
- суддя, не згодний з рішенням, може письмово викласти свою окрему думку. Про наявність окремої думки повідомляються учасники справи без оголошення її змісту в судовому засіданні. Окрема думка приєднується до справи і є відкритою для ознайомлення.

Інститут відводу (самовідводу) судді надає можливість замінити суддю, який розглядає справу, або є у складі суду, у разі наявності підстав, визначених законом. Інститут відводу судді сприяє реалізації принципу неупередженості⁴⁰.

40 Одним з найвідоміших елементів права на справедливий суд є право на те, щоб справа розглядалася «незалежним та безстороннім судом», яке було порушено у справі Олександр Волков проти України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947. В цій справі в своєму рішенні ЄСПЛ зауважив, що для того, щоб встановити, чи може суд вважатися «незалежним» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, слід звернути увагу, *inter alia*, на спосіб призначення його членів і строк їхніх повноважень, існування гарантій проти тиску ззовні та на питання, чи створює орган видимість незалежного (п. 103). Як правило, безсторонність означає відсутність упередженості та необ'єктивності, а згідно з усталеною практикою Суду існування безсторонності для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції повинно встановлюватися згідно з: (i) суб'єктивним критерієм, врахувавши особисті переконання та поведінку конкретного судді, тобто чи мав суддя особисту упередженість або чи був він об'єктивним у цій справі, та (ii) об'єктивним критерієм, іншими словами, шляхом встановлення того, чи забезпечував сам суд та, серед інших аспектів, його склад, достатні гарантії для того, щоб виключити будь-який обґрунтований сумнів у його безсторонності. Проте, як зазначено у рішенні, між суб'єктивною та об'єктивною безсторонністю не існує беззаперечного розмежування, оскільки поведінка судді не тільки може викликати об'єктивні побоювання щодо його безсторонності з точки зору стороннього спостерігача (об'єктивний критерій), а й може бути пов'язана з питанням його або її особистих переконань (суб'єктивний критерій). У цьому відношенні навіть вигляд має певну важливість - іншими словами, «має не лише здійснюватися правосуддя - ще має бути видно, що воно здійснюється», адже йдеться про довіру, яку в демократичному суспільстві суди повинні вселяти у громадськість (п. 104-106). Див. також рішення ЄСПЛ у справі Редакція газети «Гривня» проти України заяви № 41214/08 та 49440/08 від 16 липня 2019 р. [Електронний ресурс] <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-192461%22%5D%7D>

Відвід судді — це визначений законом процесуальний порядок усунення від участі у справі суддів, щодо яких є підстави для сумнівів у їх об'єктивності та неупередженості або вони брали участь під час попереднього вирішення цієї справи.

Підстави для відводу (самовідводу) судді:

1) він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу;

2) він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі;

3) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи;

4) було порушено порядок визначення судді для розгляду справи;

5) є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді;

б) у разі його повторної участі в розгляді справи, зокрема:

- якщо суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді першої інстанції, призначений для розгляду цієї самої справи в судах апеляційної і касаційної інстанцій, а так само у новому розгляді справи судом першої інстанції після скасування рішення суду або ухвали про закриття провадження у справі;
- якщо суддя, який брав участь у врегулюванні спору у справі за участю судді;
- якщо суддя брав участь у вирішенні справи в суді апеляційної інстанції, він не може брати участі у розгляді цієї самої справи в судах касаційної або першої інстанції, а також у новому розгляді справи після скасування ухвали чи рішення суду апеляційної інстанції;
- якщо суддя брав участь у перегляді справи в суді касаційної інстанції, він не може брати участі в розгляді цієї справи в суді першої чи апеляційної інстанції, а також у новому її розгляді після скасування ухвали чи рішення суду касаційної інстанції;
- суддя, який брав участь у вирішенні справи, рішення в якій було в подальшому скасовано судом вищої інстанції, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд за нововиявленими обставинами рішення суду у цій справі;
- суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді першої, апеляційної, касаційної інстанцій, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з виключними обставинами у цій справі.

Порядок відводу (самовідводу) судді:

1) подача заяви про самовідводи та відводи з підстав, зазначених у статтях 3638 ЦПК, суддя зобов'язаний заявити самовідвід, або йому можуть бути заявлено відвід учасниками справи, який є вмотивованим і заявленим впродовж десяти днів з дня отримання учасником справи ухвали про відкриття провадження у справі, але не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. Самовідвід може бути заявлений не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження;

2) питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі суддею, який розглядає справу, який задовольняє заяву про відвід, якщо доходить висновку про її обґрунтованість. У разі її необґрунтованості, він вирішує питання про зупинення провадження у справі.

Наслідки відводу суду (судді):

1) у разі задоволення заяви про відвід судді, який розглядає справу одноособово, справа розглядається в тому самому суді іншим суддею, який визначається у порядку, встановленому статтею 33 ЦПК;

2) у разі задоволення заяви про відвід одному із суддів або всьому складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів, справа розглядається в тому самому суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів, який визначається у порядку, встановленому статтею 33 ЦПК;

3) якщо після задоволення відводів (самовідводів) або за наявності підстав, зазначених у статті 37 ЦПК, неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи, справа за розпорядженням голови суду передається до іншого суду, визначеного в порядку, встановленому ЦПК.

У разі розгляду справи одноособово, права та обов'язки головуєчого в судовому засіданні відповідно до статті 214 ЦПК України суддя, який розглядає справу, є головуєчим у судовому засіданні. При колегіальному розгляді справи головуєчим у судовому засіданні є суддядоповідач, визначений Єдиною судовою інформаційнотелекомунікаційною системою під час розподілу справи.

Головуючий відповідно до завдання цивільного судочинства здійснює такі повноваження:

- керує ходом судового засідання,
- забезпечує додержання послідовності і порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками судового процесу їх процесуальних прав і виконання ними обов'язків,

- спрямовує судовий розгляд на забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи, усуваючи із судового розгляду все, що не має істотного значення для вирішення справи,
- вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку;
- розглядає скарги на дії чи бездіяльність судового розпорядника стосовно виконання покладених на нього обов'язків, про що постановляє ухвалу.

У разі виникнення *заперечень* у будького з учасників справи, а також свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів *щодо дій головуючого* ці заперечення заносяться до протоколу судового засідання і про їх прийняття чи відхилення суд постановляє ухвалу.

Для реалізації своїх повноважень та забезпечення належного порядку в судовому засіданні, головуючий може застосовувати *заходи процесуального примусу* — це процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених ЦПК випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

Заходами процесуального примусу є:

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф.

Правила їх застосування визначені статтями 143148 ЦПК України.

Свої повноваження в процесі, а також підсумкове рішення в справі суд втілює в судових рішеннях, які є актами реалізації судової влади. Види, порядок ухвалення судових рішень врегульовано главою 9 розділу III ЦПК України.

Види судових рішень:

- 1) ухвали;
- 2) рішення;
- 3) постанови;
- 4) судові накази.

Судові ухвали — це процесуальні документи суду, в яких він вирішує процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або

закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ЦПК.

За своїм змістом ухвала суду складається з таких елементів:

- 1) вступної частини із зазначенням:
 - а) дати і місця її постановлення;
 - б) найменування суду, прізвища та ініціалів судді (суддів);
 - в) імен (найменувань) учасників справи;
- 2) описової частини із зазначенням суті клопотання та імені (найменування) особи, яка його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою;
- 3) мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу;
- 4) резолютивної частини із зазначенням:
 - а) висновків суду;
 - б) строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

Рішення суду — це процесуальний документ суду першої інстанції, яким він закінчує розгляд справи по суті.

Зміст рішення суду:

У вступній частині рішення зазначаються:

- 1) дата і місце його ухвалення;
- 2) найменування суду;
- 3) прізвище та ініціали судді або склад колегії суддів;
- 4) прізвище та ініціали секретаря судового засідання;
- 5) номер справи;
- 6) ім'я (найменування) сторін та інших учасників справи;
- 7) вимоги позивача;
- 8) прізвища та ініціали представників учасників справи.

В описовій частині рішення зазначаються:

- 1) стислий виклад позиції позивача та заперечень відповідача;
- 2) заяви, клопотання;
- 3) інші процесуальні дії у справі (забезпечення доказів, вжиття заходів забезпечення позову, зупинення і поновлення провадження тощо).

У мотивувальній частині рішення зазначаються:

- 1) фактичні обставини, встановлені судом, та зміст спірних правовідносин, з посиланням на докази, на підставі яких встановлені відповідні обставини;
- 2) докази, відхилені судом, та мотиви їх відхилення;
- 3) мотивована оцінка кожного аргументу, наведеного учасниками справи, щодо наявності чи відсутності підстав для задоволення позову,

крім випадку, якщо аргумент очевидно не відноситься до предмета спору, є явно необґрунтованим або неприйнятним з огляду на законодавство чи усталену судову практику⁴¹;

4) чи були і ким порушені, не визнані або оспорені права, свободи чи інтереси, за захистом яких мало місце звернення до суду;

5) норми права, які застосував суд, та мотиви їх застосування;

6) норми права, на які посилалися сторони, які суд не застосував, та мотиви їх незастосування.

У резолютивній частині рішення зазначаються:

1) висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної з заявлених вимог;

2) розподіл судових витрат;

3) строк і порядок набрання рішенням суду законної сили та його оскарження;

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України;

Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку зазвичай закінчується *прийняттям постанови*.

Судовий наказ – це процесуальний документ суду, яким суд вирішує питання про виплату коштів на підставах, передбачених ЦПК України, та закінчує наказне провадження.

Порядок ухвалення судових рішень залежить від їх виду:

1) суди ухвалюють *рішення, постанови* іменем України

2) *рішення і постанови* ухвалюються негайно після закінчення судового розгляду, вони приймаються, складаються і підписуються в нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу;

3) *ухвали суду*, які оформлюються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті, інші ухвали суд може постановити, не виходячи до нарадчої кімнати;

41 У справі *Котенко та інші проти України*, ЄСПЛ постановив що мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції, що зобов'язує національні суди обґрунтовувати свої рішення. Громадяни України поскаржилися до ЄСПЛ на те, що їхні аргументи не були належним чином розглянуті судами під час розгляду справи, а національні суди не надали обґрунтування у своїх рішеннях. Див. детальніше рішення ЄСПЛ у справі Котенко та інші проти України, від 20 червня 2019 р., заява № 2575/09 та 3 інші [Електроний ресурс] <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193734>

4) у виняткових випадках залежно від складності справи складання повного рішення (постанови) суду може бути відкладено на строк не більш як десять днів, а якщо справа розглянута у порядку спрощеного провадження – не більш як п'ять днів з дня закінчення розгляду справи. Складання повного тексту ухвали, залежно від складності справи, може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів з дня оголошення вступної та резолютивної частин ухвали.

Набрання законної сили судовими рішеннями залежить від їх виду:

- 1) ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення;
- 2) ухвали, що постановлені судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи, набирають законної сили з моменту їх підписання суддею (суддями);
- 3) рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано;
- 4) у разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закритті апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Окрема ухвала суду постановляється у разі, якщо суд виявить при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб.

Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі, якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором.

Вимоги до судового рішення:

- 1) воно повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права;
- 2) бути законним, тобто ухваленим судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права;
- 3) бути обґрунтованим, тобто ухваленим на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні;
- 4) має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному ЦПК;
- 5) при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Варто зауважити, що виконання судових рішень є важливою частиною захисту прав особи і становлять невід'ємну частину судового розгляду справи. Зокрема, ЄСПЛ у своїх рішеннях, які були ухвалені проти України, зауважив саме про порушення нашою державою права особи на справедливий суд, коли не були виконані остаточні судові рішення у справах (див. рішення у справі *Юрія Миколайовича Іванова проти України*⁴², а також одне з найбільш резонансних рішень у справі *Бурмич та інші проти України*⁴³), порушено розумні строки провадження у справах, в тому числі за рахунок тривалості виконавчого провадження (див., зокрема, рішення у справі *Олександр Шевченко проти України*⁴⁴ та *Науменко проти України*⁴⁵), не виконано рішення суду за відсутності бюджетних коштів та порядку виконання рішення (див. рішення у справі *Прип'яло проти України*⁴⁶) та ін.

Зазначена вище позиція ЄСПЛ відображена також у документах Ради Європи, зокрема у Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, ухвалених 9 вересня 2003 р. на 851-ому засіданні⁴⁷, а також у Керівництві щодо кращого впровадження чинних рекомендацій Ради Європи щодо примусового виконання⁴⁸ і у Практичному керівництві з виконання судових рішень, які були ухвалені на 26-ій пленарній сесії СЕРЕJ 10-11 грудня 2015 р.⁴⁹

Суд такої здійснює *судовий контроль за виконанням ухвалених судових рішень* в порядку, передбаченому розділом VII ЦПК України.

Сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю

42 Рішення ЄСПЛ у справі Юрія Миколайовича Іванова проти України від 15 жовтня 2009 р. [Електронний ресурс] http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479

43 *Burmich and others v. Ukraine* [Електронний ресурс] <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082>

Див. також Kindt E. Non-execution of a pilot judgment: ECtHR passes the buck to the Committee of Ministers in *Burmich and others v. Ukraine* [Електронний ресурс] <https://strasbourgobservers.com/category/burmich-v-ukraine/>

44 Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України від 26 квітня 2007 р. [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_256

45 Рішення ЄСПЛ у справі Науменко проти України від 9 листопада 2004 р. [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_353

46 Рішення ЄСПЛ у справі Прип'яло проти України [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_344

47 Recommendation Rec(2003)17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies [Електронний ресурс] https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805df0c1

48 The Guidelines for a better implementation of the existing Council of Europe recommendation on enforcement (СЕРЕJ(2009), 11REV2, 17 December 2009, adopted by the СЕРЕJ at its 14th plenary meeting, in Strasbourg, on 9 and 10 December 2009 [Електронний ресурс] <https://rm.coe.int/16807473cd>

49 Good practice guide on enforcement of judicial decisions as adopted at the 26th СЕРЕJ Plenary Session 10-11 December 2015 [Електронний ресурс] <https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-good-practice-/16807477bf>

державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, порушено їхні права чи свободи.

Порядок здійснення судового контролю:

1. *Подання скарги до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції та повідомлення відповідного органу державної виконавчої служби, приватного виконавця не пізніше наступного дня після її надходження до суду.*

2. *Розгляд скарги у десятиденний строк у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються.*

3. *Постановлення ухвали про зобов'язання державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника) у разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними; або*

якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця і право заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Охарактеризуйте принцип та порядок одноособового та колегіального розгляду справ в цивільному процесі. Чому, на вашу думку, деякі справи в суді першої інстанції розглядаються колегіально?*

2. *Які підстави для відводу судді в цивільному процесі? В якому порядку здійснюється відвід судді? Чи може суддя заявити самовідвід?*

3. *Хто може бути головуючим в судовому засіданні? Які його права та обов'язки? Чи існує особливий порядок звернення до головуючого в судовому засіданні?*

4. *В яких документах реалізує свою владу суддя? Які є види судових рішень? В чому основна відмінність рішень суду від ухвал суду?*

5. *Хто здійснює виконання судових рішень? Чи може суд здійснювати контроль за виконанням судових рішень? Якщо так, то в чому він полягає?*

! ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Перегляньте приклади процесуальних документів суду, викладені в додатках № 1 та 2 та дайте відповіді на такі питання:

- 1) які вимоги ставляться до ухвал суду;
- 2) які вимоги ставляться до рішень суду.

2. Ознайомтесь з рішення ЄСПЛ у справі «Бурмич та інші проти України»⁵⁰ та «Юрій Миколайович Іванов проти України»⁵¹. Яке значення має виконання судових рішень для заявника і що саме стає на заваді розбудови ефективного механізму виконання судових рішень в Україні?

📖 ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402VIII від 2 червня 2016 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/140219/print>

3. Закон України «Про виконавче провадження» № 1404VIII від 2 червня 2016 р. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/140419>

4. Білоусов Ю. В. Суд як суб'єкт відносин із виконання судових рішень у контексті оновлення цивільного процесуального законодавства / Ю. В. Білоусов // Право України. – 2017. – № 8. – С. 100108.

50 Рішення Європейського суду з прав людини «Бурмич та інші проти України» [Електронний ресурс] <https://www.scribd.com/document/364531594/CaseofBurmychandOthersvUkraine>

51 Рішення Європейського суду з прав людини «Юрій Миколайович Іванов проти України»

ГЛАВА 5. УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

ПЛАН

1. Учасники судового процесу та їхні права й обов'язки
2. Сторони та треті особи в позовному провадженні
3. Співучасть та процесуальне правонаступництво
4. Представники у процесі та органи й особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах
5. Зловживання процесуальними правами та їх наслідки
6. Інші учасники цивільного процесу

Суб'єкти цивільних процесуальних відносин класифікуються на кілька груп, серед яких:

- 1) *особи, які здійснюють правосуддя в цивільних справах:*
 - судді місцевих судів,
 - судді апеляційних судів,
 - судді Верховного Суду;
 - у здійсненні правосуддя їм сприяють інші учасники судового процесу, див. нижче, це
 - помічник судді,
 - секретар судового засідання,
 - судовий розпорядник;
- 2) *учасники судового процесу:*
 - *учасники справи (до реформи — особи, які беруть участь у справі)* — це ті особи, які безпосередньо захищають свої права та інтереси:
 - у справах позовного провадження це —
 - позивач,
 - відповідач,
 - треті особи;
 - у справах наказного провадження це —
 - заявник,
 - боржник;
 - у справах окремого провадження це —
 - заявник,
 - заінтересовані особи;
 - у справах про оскарження рішення третейського суду, оспорювання рішення міжнародного комерційного арбітражу та про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу це —
 - учасники (сторони) третейського розгляду,
 - особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, а також сторони арбітражного розгляду;

- *особи, які захищають права та інтереси інших осіб*, які не мають особистого інтересу щодо предмету спору, а тільки процесуальний інтерес у справі, їхні права та обов'язки обумовлюються компетенцією, якою вони наділяються залежно від виконуваних ними функцій та повноважень, це — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади та місцевого самоврядування;
- *представники*, або особи, які представляють інтереси інших учасників, а саме учасників справи (договірне представництво) або законні представники;
- *інші учасники судового процесу*, або особи, які залучаються до участі у справі для сприяння у здійсненні правосуддя, які не мають матеріального інтересу щодо предмета позову, а тільки процесуальний інтерес, це:
 - свідки,
 - перекладачі,
 - експерти,
 - спеціалісти,
 - експерт з питань права,
 - помічник судді,
 - секретар судового засідання,
 - судовий розпорядник.

Класифікація учасників судового процесу має суто практичне значення — всі учасники справи мають низку однакових прав та обов'язків, крім своїх специфічних, що пов'язані з їхнім статусом в процесі:

Права учасників справи:

- 1) ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень;
- 2) подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам;
- 3) подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб;
- 4) ознайомлюватися з протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження з приводу їх неправильності чи неповноти;
- 5) оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках;
- 6) користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами.

Учасники справи зобов'язані:

- 1) виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу;
- 2) сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи;
- 3) з'являтися в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою;
- 4) подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази;
- 5) надавати суду повні і достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні;
- 6) виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки;
- 7) виконувати інші процесуальні обов'язки, визначені законом або судом.

Крім цих обов'язків, всі особи, які беруть участь у судовому засіданні, мають також такі обов'язки:

- 1) звертатися до суду словами «Ваша честь»;
- 2) вставати, коли входить і виходить суд, а також під час проголошення рішення суду, звертатися до суду та один до одного, надавати пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи.
- 3) беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил;
- 4) передавати документи та інші матеріали головуючому через судового розпорядника.

Сторони в позовному провадженні — це особи, що пов'язані матеріально-правовими відносинами, з приводу яких виник спір.

Сторонами в позовному провадженні цивільного процесу є позивач і відповідач, якими можуть бути фізичні⁵² і юридичні особи, а також держава.

52 Слід враховувати, що «фізична особа» як учасник цивільних правовідносин та «фізична особа-підприємець» мають різний процесуальний статус, як це зазначено у справі за зверненням заявника як фізичної особи. Ухвалою суду першої інстанції цю позовну заяву було визнано неподаною та повернуто заявнику. Апеляційний суд, розглядаючи скаргу на цю ухвалу, враховуючи те, що при її постановленні судом першої інстанції не вирішувалось питання про права та обов'язки фізичної особи-підприємця - позивача, з позовом до суду першої інстанції він звертався як фізична особа, дійшов правильного висновку про те, що у заявника як фізичної особи-підприємця, відсутнє право на оскарження відповідно до частини першої статті 352 ЦПК України в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції, на підставі чого обґрунтовано повернув апеляційну скаргу заявнику. Крім того, апеляційним судом було роз'яснено, що повернення апеляційної скарги не перешкоджає заявнику як фізичній особі, повторному зверненню з апеляційною скаргою, оформленою у відповідності до вимог статті 356 ЦПК України разом із заявою про поновлення строку для подачі апеляційної скарги. Колегія суддів суду касаційної інстанції підтримала зазначену позицію. Детальніше див. постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 10 жовтня 2018 року у справі № 756/16640/17-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77361796>

Позивач — це особа, яка звернулася через суд до відповідача з позовною вимогою.

Відповідач — це особа, яка на думку позивача порушила, не визнає або оспорює його права, свободи або інтереси.

Якщо в ході судового розгляду буде з'ясовано, що позивач пред'явив позов явно не до належного відповідача, тобто позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження — до початку першого судового засідання за клопотанням позивача *замінює первісного відповідача належним відповідачем*, не закриваючи провадження у справі.

Суд першої інстанції має право також за клопотанням позивача до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження — до початку першого судового засідання *залучити до участі у ній співвідповідача*.

*Процесуальні права та обов'язки сторін*⁵³:

1) позивач вправі відмовитися від позову (всіх або частини позовних вимог), відповідач має право визнати позов (всі або частину позовних вимог) на будьякій стадії судового процесу;

2) позивач вправі збільшити або зменшити розмір позовних вимог до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження;

3) відповідач має право подати зустрічний позов;

4) позивач має право змінити предмет або підстави позову шляхом подання письмової заяви до закінчення підготовчого засідання, а у справі, що розглядається за правилами спрощеного позовного провадження,

53 Принцип рівності сторін є одним з найважливіших засад цивільного судочинства, що дає можливість реалізувати права та обов'язки в ході розгляду справи. У справі *Лазаренко та інші проти України* ЄСПЛ підкреслив, що принцип рівності сторін вимагає надання кожній стороні розумної можливості представляти свою справу за таких умов, які не ставлять її чи його у явно гірше становище порівняно з протилежною стороною. Кожній стороні має бути забезпечена можливість ознайомитись із зауваженнями або доказами, наданими іншою стороною, у тому числі із апеляційною скаргою, та надати власні зауваження з цього приводу. Під загрозою стоїть впевненість сторін у функціонуванні правосуддя, яке ґрунтується, зокрема, на усвідомленні того, що вони мали змогу висловити свої думки щодо кожного документа в матеріалах справи (п. 36). Загальна концепція справедливого судового розгляду охоплює фундаментальний принцип змагальності процесу вимагає, щоб особу, щодо якої порушено провадження, було проінформовано про цей факт. Невручення стороні належним чином судових документів може позбавити його або її можливості захищати себе у провадженні (п. 37). Див. рішення у справі *Лазаренко та інші проти України* [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c40

зміна предмета або підстав позову допускається не пізніше ніж за п'ять днів до початку першого судового засідання у справі;

5) сторони можуть укласти мирову угоду на будьякій стадії судового процесу.

У цивільному процесі України немає положень про групові або колективні позови, але допускається співучасть кількох осіб-позивачів або відповідачів.

Підстави участі у справі кількох позивачів і (або) відповідачів, якщо:

1) предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів;

2) права та обов'язки кількох позивачів чи відповідачів виникли з однієї підстави;

3) предметом спору є однорідні права і обов'язки.

Крім сторін в справах позовного провадження можуть брати участь **треті особи** – це ті особи, які мають безпосередній інтерес щодо предмету спору або мають відповідати за пред'явленими вимогами.

Треті особи, залежно від їх інтересу щодо предмета спору можуть бути таких видів:

1) *треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору*, які можуть вступити у справу шляхом подання заяви до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, подавши позов до однієї або декількох сторін; вони користуються усіма правами і несуть усі обов'язки позивача.

2) *треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору*, які можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача до закінчення підготовчого провадження у справі або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, у разі коли рішення у справі може вплинути на їхні права або обов'язки щодо однієї зі сторін. Їх може бути залучено до участі у справі також за заявою учасників справи. Вони мають процесуальні права і обов'язки, як і всі інші учасники справи.

Суд може з власної ініціативи залучити третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, якщо суд при вирішенні питання про відкриття провадження у справі або при підготовці справи до розгляду встановить, що рішення суду може вплинути на права та обов'язки осіб, що не є стороною у справі.

Як виключення, Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як *третья особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору*, на стороні позивача у справах щодо застосування

керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про заборону корупції» іншою особою.

Наслідки незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути такі:

1) якщо в результаті ухвалення судового рішення сторона може набути право стосовно третьої особи або третя особа може пред'явити вимоги до сторони, така сторона зобов'язана сповістити цю особу про відкриття провадження у справі і подати до суду заяву про залучення її до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. До такої заяви повинні бути додані докази про направлення її копії особі, про залучення якої як третьої особи подана заява;

2) у разі розгляду справи без повідомлення третьої особи про розгляд справи обставини справи, встановлені судовим рішенням, не мають юридичних наслідків при розгляді позову, пред'явленого стороною, яка брала участь у цій справі, до цієї третьої особи або позову, пред'явленого цією третьою особою до такої сторони.

Процесуальне правонаступництво може мати місце в цивільному процесі у разі смерті фізичної особи⁵⁴, припинення юридичної особи,

54 *У разі смерті боржника за наявності спадкоємців відбувається заміна боржника в зобов'язанні, а також заміна боржника його спадкоємцем, який вважається таким, що прийняв спадщину, відповідно до статті 1268 ЦК України, що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду. Так, у справі, що переглядалася, було встановлено, що боржника у виконавчому провадженні з виконання заочного рішення Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 12 січня 2012 року в цивільній справі № 2/1005/1971/11, було замінено його правонаступником, виходячи із того, що є правові підстави для задоволення заяви про заміну боржника його спадкоємцем, який вважається таким, що прийняв спадщину, відповідно до статті 1268 ЦК України. Відсутність свідчення про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину (частина третя статті 1296 ЦК України). Відповідно до статті 8 Закону України «Про виконавче провадження», а також статей 1218 та 1282 ЦК України, у разі смерті боржника за наявності спадкоємців відбувається заміна боржника в зобов'язанні, отже, обов'язок спадкодавця щодо сплати заборгованості за договором позики, присудженої судом кредиторів із спадкодавця за його життя, не припинився внаслідок смерті боржника і перейшов до його спадкоємців. Установивши, що особа відповідно до порядку, визначеного нормами ЦК України прийняв спадщину, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про наявність підстав для заміни сторони виконавчого провадження - боржника його правонаступником. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 2-2697/11 [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79516626>*

заміни кредитора чи боржника у зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд залучає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи на будь-якій стадії судового процесу⁵⁵.

Усі дії, вчинені в цивільному процесі до вступу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку він замінив.

Зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві неприпустиме. Всі права та обов'язки учасників судового процесу встановлені законом з метою виконання основного завдання цивільного судочинства та гарантування їх можливості довести свою правоту в суді.

З огляду на це, всі учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, а суд відповідно зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами.

55 *Варто звернути увагу, що спадкування як форма правонаступництва не включає в себе процесуальні права та обов'язки спадкодавця, які ним не реалізовані за життя, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі про прийняття спадщини. У цій справі судами було встановлено, що у 1997 році заявник в інтересах неповнолітнього сина звернувся до суду з позовом до відповідача, в якому просив встановити факт прийняття спадщини його неповнолітнім сином після смерті його бабусі, а також визнати за ним та відповідачем право власності по 1/2 частині у квартирі. Рішенням суду першої інстанції від 21 жовтня 1997 року встановлено факт прийняття спадщини за заповітом від 23 листопада 1993 року, визнано за сторонами право власності по 1/2 частині квартири в порядку спадкування. В ухвалі апеляційного суду було зазначено, що дружина померлого не була учасником спірних правовідносин на момент ухвалення рішення судом першої інстанції, не була співвласником спірного нерухомого майна, питання про її права та обов'язки зазначеним судовим рішенням не вирішувалися та до неї перейшло право на спірну квартиру в порядку спадкування лише після смерті її чоловіка – сторони у справі, який про оскаржуване рішення знав, з ним погоджувався та в установленому на той час порядку не оспорював. Будь-яких достатніх і належних доказів того, що оскаржуваним рішенням суду першої інстанції порушені її майнові права суду не надано, апеляційний суд їх також не встановив. Дружина тільки після смерті свого чоловіка успадкувала усі права та обов'язки, що належали йому на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок смерті. Оскільки спадкування є формою правонаступництва, що реалізується спадкоємцем в межах обсягу спадкової маси та не включає в себе процесуальні права та обов'язки спадкодавця, які ним не реалізовані за життя, а дружина не була учасником спірних правовідносин на момент ухвалення рішення судом першої інстанції, не була співвласником спірного нерухомого майна, до неї перейшло право на спірну квартиру в порядку спадкування лише після смерті її чоловіка – сторони, який про оскаржуване рішення знав, в установленому на той час порядку не оспорював, а відтак обґрунтованим є висновок апеляційного суду про те, що питання про її права та обов'язки зазначеним судовим рішенням не вирішувалися. Детальніше дивіться постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 2-1625/1997 [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81107409>*

Залежно від конкретних обставин суд може визнати *зловживанням процесуальними правами дії*, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема:

1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями⁵⁶;

3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою;

5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

Наслідки зловживання процесуальними правами:

1) якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання;

2) якщо позов має ознаки завідомо безпідставного або інші ознаки зловживання правом на позов відповідно до частини четвертої статті 135 як захід забезпечення судових витрат суд з урахуванням конкретних обставин справи має право, за клопотанням відповідача, зобов'язати позивача

⁵⁶ Див. наприклад, рішення у справі, яка неодноразово з 2013 року розглядалися судами першої інстанції щодо спору між двома фізичними особами про виконання зобов'язань з говору позики грошових коштів, стягнення інфляційних втрат, процентів за користування грошима та процентів річних від простроченої суми позики. У своєму рішенні від 24 червня 2019 року суд зауважив, що оскільки рішенням суду першої інстанції, яке залишено без змін ухвалою апеляційного суду року, позовні вимоги позивача до відповідача про стягнення інфляційних сум, процентів за користування грошима та процентів річних - задоволено частково; в задоволенні позовних вимог в частині стягнення щомісячних процентів після 01 вересня 2014 року та 4% (а не 3%) річних відмовлено, з наведенням правового обґрунтування; але, незважаючи на це, позивач знову подав позов, в якому просить суд стягнути щомісячні проценти та 4% річних, проводить розрахунок цих виплат, таким чином, суд вважає за необхідне попередити позивача про наслідки за зловживання процесуальним правом за подання завідомо безпідставного позову. Див. рішення Першотравенського міського суду Дніпропетровської області від 24 червня 2019 року [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82623512>

внести на депозитний рахунок суду грошову суму для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну правничу допомогу та інших витрат, які має понести відповідач у зв'язку із розглядом справи (забезпечення витрат на професійну правничу допомогу);

3) відповідно до частини дев'ятої статті 141 у випадку зловживання стороною чи її представником процесуальними правами, або якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, суд має право покласти на таку сторону судові витрати повністю або частково незалежно від результатів вирішення спору⁵⁷;

4) відповідно до частини першої статті 143 суд може застосувати заходи процесуального примусу, тобто процесуальні дії, що вчиняються судом з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства;

5) відповідно до частини першої статті 148 суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі до від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу; або зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству.

Представники в цивільному процесі можуть мати сторони, треті особи, а також особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи.

Представником у суді може бути *адвокат або законний представник*⁵⁸.

57 Див. наприклад рішення у справі щодо належного виконання батьківських обов'язків, в якому суд поклав судові витрати повністю на відповідача, яким своїми діями та зловживанням ними, що виразились у не наданні добровільної нотаріально посвідченої згоди про дозвіл на виїзд їх спільної дитини за межі країни без супроводу батька в ході досудового врегулювання даного спору, яку останній проігнорував, що стало причиною звернення до суду з метою захисту прав їх малолітньої дитини. Згідно законодавства для того, щоб вивести неповнолітню доньку до Італії, де мешкає її бабуся, на оздоровлення на курорт, що відповідає інтересам дитини, позивачка мала отримати згоду відповідача- батька дитини на тимчасовий виїзд дитини за кордон без його супроводу. Див. рішення Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 3 квітня 2018 року [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73297224>

58 *Представництво в судах апеляційної інстанції у справах, провадження в яких розпочате після 30 вересня 2016 року, має здійснюватися адвокатами, якщо провадження розпочате до 30 вересня 2016 року, то представництво може здійснюватися особами, які не мають статусу адвоката*, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі, провадження в якій було відкрито ухвалою Московського районного суду міста Харкова від 25 червня 2015 року, тобто розпочате до 30 вересня 2016 року. Згідно з підпунктом 11

Під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних справах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, які не можуть бути представниками. Це такі особи:

1) особа, яка бере участь у справі як секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач та свідок або є помічником судді, який розглядає справу;

2) особа, якщо вона у цій справі представляє або представляла іншу особу, інтереси якої у цій справі суперечать інтересам її довірителя;

3) судді, прокурори, слідчі, працівники підрозділів, що здійснюють оперативнорозшукову діяльність, не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють від імені відповідного органу, що є стороною або третьою особою в справі, чи як законні представники.

Органи або інші особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, представляють у суді їх посадові особи, крім випадків, коли такі органи та особи є стороною чи третьою особою у справі.

Одна й та сама особа може бути одночасно представником декількох позивачів або декількох відповідачів або декількох третіх осіб на одній стороні, за умови відсутності конфлікту інтересів між ними.

Повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені *такими документами*:

пункту 16-1 розділу XV Перехідні положення Конституції України представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 131-1, та статті 131-2 цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 01 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 01 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 01 січня 2019 року. Таким чином, з 01 січня 2018 року представництво в судах апеляційної інстанції у справах, провадження в яких розпочате після 30 вересня 2016 року, має здійснюватися адвокатами. Якщо провадження розпочате до 30 вересня 2016 року, то представництво може здійснюватися особами, які не мають статусу адвоката, оскільки такі правила були закріплені в статтях 40-42 ЦПК України 2004 року і діяли до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Разом із тим, повертаючи апеляційну скаргу особі, яка її подала в січні 2018 року, суд апеляційної інстанції керувався підпунктом 11 пункту 16-1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України та вважав, що з 01 січня 2018 року таку скаргу може подавати виключно прокурор або адвокат. Верховний Суд вважав, що висновок апеляційного суду ґрунтується на неправильному тлумаченні підпункту 11 пункту 16-1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, що призвело до ухвалення судового рішення з порушенням норм Конституції України і ЦПК України та безпідставно позбавило позивача права на апеляційне оскарження. Детальніше див. постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 03 квітня 2019 року у цивільній справі № 643/10521/15-ц [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81020323>

1) довіреністю фізичної або юридичної особи, посвідченою нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою. Зокрема, довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення;

2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна.

Фізична особа може заявити клопотання про посвідчення її довіреності на ведення справи, що розглядається, судом, який без виходу до нарадчої кімнати може постановити ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або за-свідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Повноваження представника на ведення справи в суді, випливають зі статусу особи, яку він представляє, її процесуальних прав та обов'язків.

Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері.

Відповідно до статті 4 ЦПК у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах.

Такі органи та особи віднесені відповідно до частини 3 статті 42 ЦПК до учасників справи.

Особливості участі в процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах:

1. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування повинні надати суду документи, що підтверджують наявність передбачених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб і можуть:

- бути залучені судом до участі у справі;
- зобов'язані брати участь у справі за своєю ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень;
- мають право висловити свою думку щодо вирішення справи по суті.

2. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у разі неможливості особи самостійно здійснювати захист своїх інтересів може особисто або через свого представника:

- звертатися до суду з позовом (заявою), брати участь у розгляді справ за його позовними заявами (заявами),
- на будьякій стадії розгляду вступати у справу, провадження в якій відкрито за позовами (заявами) інших осіб,
- подавати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами, у

тому числі у справі, провадження в якій відкрито за позовом (заявою) іншої особи;

- з метою вирішення питання щодо наявності підстав для ініціювання перегляду судових рішень у справі, розглянутій без їхньої участі, вступу у справу за позовом (заявою) іншої особи мають право ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та отримувати з них копії.

3. Прокурор:

- звертається до суду з позовною заявою,
- бере участь у розгляді справ за його позовами,
- може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті,
- подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами;
- з метою вирішення питання щодо наявності підстав для ініціювання перегляду судових рішень у справі, розглянутій без їхньої участі, вступу у справу за позовом (заявою) іншої особи мають право ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та отримувати з них копії.

Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі зазначає:

- в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту,
- визначені законом підстави для звернення до суду прокурора,
- зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах.

Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб — це права та обов'язки особи, в інтересах якої вони діють, *за винятком права укласти мирову угоду*.

Відмова органів та інших осіб, які звернулися до суду в інтересах інших осіб, від поданої ними заяви або зміна позовних вимог не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги у первісному обсязі.

Якщо особа, яка має цивільну процесуальну дієздатність і в інтересах якої подана заява, *не підтримує заявлених позовних вимог*, суд залишає заяву без розгляду.

Серед *інших учасників судового процесу* варто виділити такі групи :

- ті, що сприяють суду — це секретар судового засідання, помічник судді та судовий розпорядник;
- ті, що володіють спеціальними знаннями — це перекладач; експерт та спеціаліст; експерт в галузі права;
- свідок.

Серед тих інших учасників судового процесу, що сприяють суду, виділяють таких:

1. Помічник судді, який забезпечує підготовку та організаційне забезпечення судового процесу, а також:

1) бере участь в оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи, виконавчих документів;

2) здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи відповідно до вимог процесуального законодавства, контролює своєчасність надсилання копій судових рішень;

3) виконує інші доручення судді, що стосуються організації розгляду судових справ;

4) може за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження;

2. Секретар судового засідання, який:

1) здійснює судові виклики і повідомлення;

2) перевіряє, хто з учасників судового процесу з'явився в судове засідання, хто з учасників судового процесу бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, і доповідає про це головному;

3) забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами і проведенням судового засідання в режимі відеоконференції;

4) забезпечує ведення протоколу судового засідання;

5) забезпечує оформлення матеріалів справи;

6) виконує інші доручення головному, що стосуються розгляду справи;

7) виконує обов'язки судового розпорядника у випадку його відсутності.

3. Судовий розпорядник, який:

1) забезпечує належний стан залу судового засідання і запрошує до нього учасників судового процесу;

2) з урахуванням кількості місць та забезпечення порядку під час судового засідання визначає можливу кількість осіб, які можуть бути присутні у залі судового засідання;

3) оголошує про вхід і вихід суду із зали судового засідання та пропонує всім присутнім встати;

4) слідкує за додержанням порядку особами, присутніми у залі судового засідання;

5) виконує розпорядження головному про приведення до присяги перекладача, експерта;

6) під час судового засідання приймає від присутніх у залі учасників судового процесу документи та інші матеріали і передає до суду;

7) запрошує до залу судового засідання свідків та виконує вказівки головуючого щодо приведення їх до присяги;

8) виконує інші доручення головуючого, пов'язані зі створенням умов, необхідних для розгляду справи.

Свідком може бути кожна особа, якій відомі будьякі обставини, що стосуються справи.

Свідок зобов'язаний:

- 1) з'явитися до суду за його викликом у визначений час;
- 2) дати правдиві показання про відомі йому обставини;
- 3) може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції;

Свідок має право:

- 1) давати показання рідною мовою або мовою, якою він володіє,
- 2) користуватися письмовими записами,
- 3) відмовитися від давання показань у випадках, встановлених законом,
- 4) а також на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Не можуть бути допитані як свідки:

1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання;

2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, – про такі відомості;

3) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

4) судді та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його участю;

5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди;

6) особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв – без згоди дипломатичного представника.

Фізична особа має право відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник,

особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), які можуть тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів.

Експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи, який може призначатися судом або залучатися учасником справи і зобов'язаний дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання.

Експерт зобов'язаний:

- 1) з'явитися до суду за його викликом;
- 2) роз'яснити свій висновок;
- 3) відповісти на питання суду та учасників справи;
- 4) може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Експерт має право:

- 1) ознайомлюватися з матеріалами справи;
- 2) заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом;
- 3) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;
- 4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;
- 5) для цілей проведення експертизи заявляти клопотання про опитування учасників справи та свідків;
- 6) користуватися іншими правами, що надані Законом України «Про судову експертизу»;
- 7) на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду;
- 8) відмовитися від надання висновку, якщо надані на його запит матеріали недостатні для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову повинна бути вмотивованою.

Як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом.

Експерт з питань права зобов'язаний:

- 1) з'явитися до суду за його викликом,
- 2) відповідати на поставлені судом питання,
- 3) надавати роз'яснення;
- 4) може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Експерт з питань права має право:

- 1) знати мету свого виклику до суду,
- 2) відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями,
- 3) на оплату послуг та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками, необхідними для застосування технічних засобів, і призначена судом для надання консультацій та технічної допомоги під час вчинення процесуальних дій, пов'язаних із застосуванням таких технічних засобів (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо).

Спеціаліст зобов'язаний:

- 1) з'явитися до суду за його викликом,
- 2) відповідати на поставлені судом питання,
- 3) надавати консультації та роз'яснення,
- 4) у разі потреби надавати суду іншу технічну допомогу;
- 5) може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Спеціаліст має право:

- 1) знати мету свого виклику до суду,
- 2) відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками,
- 3) звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів,
- 4) на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється цивільне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими.

Участь перекладача, який володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими, є обов'язковою при розгляді справи, одним із учасників якої є особа з порушенням слуху. Кваліфікація такого перекладача підтверджується відповідним документом, виданим у порядку, встановленому законодавством.

Перекладач зобов'язаний:

- 1) з'являтися до суду за його викликом,
- 2) здійснювати повний і правильний переклад,

3) посвідчувати правильність перекладу своїм підписом на процесуальних документах, що вручаються сторонам у перекладі на їхню рідну мову або мову, якою вони володіють;

4) може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Перекладач має право:

1) задавати питання з метою уточнення перекладу,

2) відмовитися від участі у цивільному процесі, якщо він не володіє достатніми знаннями мови, необхідними для перекладу,

3) на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних із викликом до суду.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Класифікуйте суб'єктів цивільних процесуальних відносин. Які права та обов'язки об'єднують учасників справи?*

2. *Кого з учасників справи відносять до сторін? Які права та обов'язки є в сторін справи?*

3. *Охарактеризуйте третіх осіб? В якому провадженні вони можуть брати участь і з якою метою вступають в процес?*

4. *Чи можуть на одній стороні виступати кілька осіб, наприклад, позивачів або відповідачів? Охарактеризуйте процесуальну співучасть, порядок її реалізації в цивільному процесі.*

5. *Хто такі процесуальні правонаступники і які підстави їх участі в цивільному процесі?*

6. *Чи можуть сторони або інші учасники процесу зловживати процесуальними правами? Які основні наслідки зловживання процесуальними правами?*

7. *Охарактеризуйте інших учасників судового процесу. Хто може бути свідком і хто може відмовитись від дачі показань? Як визначити, кого з осіб, що володіють спеціальними знаннями, необхідно залучити до участі в процесі? Які вони мають права та обов'язки?*

! ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. *Іванов взяв споживчий кредит на придбання комп'ютера, але був звільнений з роботи впродовж кількох місяців. Він відмовився виплачувати кредит банку, оскільки комп'ютер він придбав для роботи. Водночас його дружина та мати звернулися до банку з проханням переоформити кредит на них, а вони оплатять його.*

Як діяти банку в даній ситуації? Проаналізуйте склад учасників у цій справі, якщо банк звернеться до суду?

2. *Васька звільнили з роботи за систематичні прогули, але він хоче оскаржити наказ про своє звільнення до суду.*

Хто має бути відповідачем у цій справі і як визначити, чи є він належним? Васько наполягає, щоб до участі в справі долучили його безпосереднього керівника, який видав наказ про його звільнення.

3. *Петров звернувся до суду з вимогою про визнання його батьком дитини, яка народилась у шлюбі між Сидоровим та Сидоровою, оскільки він мав з нею інтимні стосунки впродовж останнього року.*

Проаналізуйте склад учасників справи. Які підстави та порядок залучення третіх осіб без самостійних вимог до участі в справі? Чи можуть вони відмовитись від участі в справі з власної ініціативи?

4. *Залиттям квартири було завдано шкоди її співвласникам – Сидорову і Сидоровій, але звернулася до суду за відшкодуванням тільки Сидорова. Впродовж судового розгляду з'ясувалося, що приміщення, в якому стався витік води, вже не належить Іванову, який відчужив її місяць тому.*

Як діяти суду? Хто виявиться належним відповідачем у справі і які дії слід здійснити, якщо новий власник квартири відмовиться від вступу до участі в справу?

5. *Іванова звернулася до суду з вимогою про стягнення аліментів на утримання дитини і зазначила себе в якості позивача, а дитину в якості третьої особи. На судове засідання з'явився її представник, який мав при собі довіреність, видану безстроково. Відповідач заперечив, що вона має особисто брати участь у справі, і вона не є позивачем, а третьою особою в справі, оскільки позов заявлено в інтересах дитини. Відповідно заявив клопотання про залишення заяви Іванової без розгляду.*

Як діяти суду?

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Цивільний процесуальний кодекс України* № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>
2. *Закон України «Про судоустрій і статус суддів»* № 1402VIII від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/140219/print>
3. *Закон України «Про виконавче провадження»* № 1404VIII від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/140419>

МОДУЛЬ 3. ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ В ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

ГЛАВА 6. ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

ПЛАН

1. *Позовне провадження та його види*
2. *Право на пред'явлення позову*
3. *Судові витрати*
4. *Процесуальні строки розгляду справи*
5. *Мирова угода в цивільному процесі*

Позовне провадження – центральне провадження цивільного судочинства, в загальному або спрощеному порядку якого судом розглядаються і вирішуються спори про право.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду і вирішення малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Малозначними справами, а також тими, що можуть бути розглянуті в спрощеному позовному провадженні, є такі справи:

- 1) у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.
- 3) що виникають з трудових відносин;
- 4) з вимогами, визначеними у частині першій статті 161, тобто в наказному або в спрощеному позовному провадженні на вибір заявника, а саме:
 - заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати та середнього заробітку за час затримки розрахунку;

- заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника;
- заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житловокомунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та 3 відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості;
- заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;
- заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;
- заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів;
- заявлено вимогу до юридичної особи або фізичної особи – підприємця про стягнення заборгованості за договором (іншим, ніж про надання житловокомунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення), укладеним у письмовій (в тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута *будьяка інша справа*, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій статті 275 ЦПК України (див. главу 10).

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Право на пред'явлення позову мають особи, які мають право на позов у матеріальному розумінні, право на його задоволення.

Передумови права на пред'явлення позову — це обставини, з наявністю чи відсутністю яких закон пов'язує виникнення суб'єктивного права певної особи на пред'явлення позову по конкретній справі, а саме:

- 1) процесуальна правоздатність заявника;
- 2) наявність спору про право цивільне⁵⁹;
- 3) є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили, за тими самими вимогами;
- 4) у провадженні цього чи іншого суду є справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 5) є рішення третейського суду, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розгляд справи в тому самому третейському суді виявився неможливим;

59 Прикладом застосування зазначеного положення є справа про визнання права особи на умовно-дострокове звільнення. Згідно з правовою позицією Верховного Суду, за загальним правилом право на звернення до суду за захистом особа має у разі порушення, невизнання або оспорювання її власних прав, свобод чи інтересів, але можливість звернення до суду з позовом для захисту прав та інтересів неперсоніфікованого кола осіб законодавство України не передбачає. А тому позовна вимога, спрямована на захист прав неперсоніфікованого кола осіб, *не може розглядатися у суді. У разі заявлення такої вимоги суд залежно від стадії цивільного процесу застосовує пункт 1 частини першої статті 186 або пункт 1 частини першої статті 255 ЦПК.* Зокрема, Суд у своїй постанові зазначив, що дійшовши висновку, що таку вимогу слід розглядати за правилами кримінального судочинства, суди першої й апеляційної інстанцій не врахували, що позивач не просив про його умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Більше того, позивач прямо вказує на те, що подав позов за правилами цивільного судочинства, щоби отримати судові рішення, яке слугуватиме підставою для звернення з відповідною заявою до суду за правилами кримінального судочинства. Тому, враховуючи предмет і підставу позову, Велика Палата Верховного Суду вважає помилковими висновки судів першої й апеляційної інстанцій про те, що заявлена позивачем вимога має розглядатися за правилами кримінального судочинства, а також зауважує, що обраний спосіб захисту цивільного права, має призводити до захисту порушеного чи оспорюваного права або інтересу. Якщо таке право чи інтерес мають бути захищені лише певним способом, а той, який обрав позивач, може бути використаний для захисту інших прав або інтересів, а не тих, за захистом яких позивач звернувся до суду, суд визнає обраний позивачем спосіб захисту неналежним і відмовляє у позові. У тому ж випадку, якщо заявлена позовна вимога взагалі не може бути використана для захисту будь-якого права чи інтересу, оскільки незалежно від доводів сторін спору суд не може її задовольнити, така вимога не може розглядатися як спосіб захисту (пункт 36 постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2019 року у справі № 331/6927/16-ц). Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що метою подання позову про визнання права є усунення невизначеності щодо суб'єктивного цивільного права особи, а також створення сприятливих умов для здійснення нею цього права. Вимогу про визнання права можна заявити у випадках, коли цивільне право певної особи не визнається, оспорується або у разі відсутності в неї документів, що засвідчують належність їй відповідного права.

б) є рішення суду іноземної держави, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

7) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які звернулися із позовною заявою або до яких пред'явлено позов, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва (стаття 186 ЦПК України).

Судові витрати – це витрати, які несуть сторони і треті особи із самостійними вимогами у справах позовного провадження, заявники і заінтересовані особи у справах окремого провадження, заявники і боржники у справах наказного провадження та інші учасники судового процесу за вчинення у їхніх інтересах цивільних процесуальних дій, пов'язаних з розглядом справи у порядку цивільного судочинства.

Судові витрати складаються з:

- 1) судового збору та
- 2) витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Відповідно до Закону України «Про судовий збір» № 3674-VI від 8 липня 2011 р. **судовий збір** – це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом. Судовий збір включається до складу судових витрат.

Судовий збір справляється:

- 1) за подання до суду позовної заяви та іншої заяви, передбаченої процесуальним законодавством;
- 2) за подання до суду апеляційної і касаційної скарг на судові рішення, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, заяви про скасування рішення третейського суду, заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду та заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України;
- 3) за видачу судами документів;
- 4) у разі ухвалення судового рішення, передбаченого цим Законом.

Судовий збір не справляється за подання:

- 1) заяви про перегляд Верховним Судом України судового рішення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;
- 3) заяви про зміну чи встановлення способу, порядку і строку виконання судового рішення;

- 4) заяви про поворот виконання судового рішення;
- 5) заяви про винесення додаткового судового рішення;
- 6) заяви про розірвання шлюбу з особою, визаною в установленому законом порядку безвісно відсутньою;
- 7) заяви про встановлення факту каліцтва, якщо це необхідно для призначення пенсії або одержання допомоги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням;
- 8) заяви про встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- 11) заяви про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 12) заяви про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
- 12¹) заяви про видачу обмежувального припису;
- 13) позовної заяви про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативнорозшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду;
- 14) заяви, апеляційної та касаційної скарги про захист прав малолітніх чи неповнолітніх осіб;
- 15) клопотання про визнання і виконання рішення іноземного суду відповідно до міжнародного договору України, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України та яким не передбачено плати під час звернення до суду, подання апеляційної та касаційної скарг у таких справах;
- 16) заяви про встановлення факту смерті особи, яка загинула або пропала безвісти в районах проведення воєнних дій або антитерористичних операцій.

Розміри ставок судового збору, який визначається у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі:

Найменування документа і дії, за яку справляється судовий збір, та платника судового збору	Ставка судового збору	Розмір ставки судового збору на 2019 р. відповідно до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, з 01 січня 2019 року 1921 грн.00 коп.
1. За подання до суду:		
1) позовної заяви майнового характеру, яка подана:		
юридичною особою	1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1921,00 грн. і не більше 672350 грн.
фізичною особою або фізичною особою – підприємцем	1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1 відсоток ціни позову, але не менше 768,40 грн. та не більше 9605,00 грн.
2) позовної заяви немайнового характеру, яка подана:		
юридичною особою або фізичною особою – підприємцем	1 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1921,00 грн.
фізичною особою	0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	768,40 грн.
3) позовної заяви:		
про розірвання шлюбу	0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	768,40 грн.
про поділ майна при розірванні шлюбу	1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 3 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1 відсоток ціни позову, але не менше 768,40 грн. та не більше 5763,00 грн.
4) заяви у справах окремого провадження; заяви про забезпечення доказів або позову; заяви про перегляд заочного рішення; заяви про скасування рішення третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на підставі рішення іноземного суду; заяви про роз'яснення судового рішення, які подано; заяви про сприяння третейському суду (міжнародному комерційному арбітражу) в отриманні доказів:		
юридичною особою або фізичною особою – підприємцем	0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	960,50 грн.
фізичною особою	0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	384,20 грн.
41) заяви про видачу судового наказу	0,1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	192,10 грн.
4 ²) заяви про скасування судового наказу	0,05 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	96,05 грн.

Ціна позову визначається згідно з такими правилами:

- 1) у позовах про стягнення грошових коштів – сумою, яка стягується, чи оспорюваною сумою за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку;
- 2) у позовах про визнання права власності на майно або його витребування – вартістю майна;
- 3) у позовах про стягнення аліментів – сукупністю всіх виплат, але не більше ніж за шість місяців;
- 4) у позовах про строкові платежі і видачі – сукупністю всіх платежів або видач, але не більше ніж за три роки;
- 5) у позовах про безстрокові або довічні платежі і видачі – сукупністю платежів або видач за три роки;
- 6) у позовах про зменшення або збільшення платежів або видач – сумою, на яку зменшуються або збільшуються платежі чи видачі, але не більше ніж за один рік;
- 7) у позовах про припинення платежів або видач – сукупністю платежів або видач, що залишилися, але не більше ніж за один рік;
- 8) у позовах про розірвання договору найму (оренди) або договору найму (оренди) житла – сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;
- 9) у позовах про право власності на нерухоме майно, що належить фізичним особам на праві приватної власності, – дійсною вартістю нерухомого майна, а на нерухоме майно, що належить юридичним особам, – не нижче його балансової вартості;
- 10) у позовах, що складаються з кількох самостійних вимог, – загальною сумою всіх вимог.

До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать такі:

- 1) на професійну правничу допомогу;
- 2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи;
- 3) пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів;
- 4) пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

Зокрема, *витрати на професійну правничу допомогу* – це ті, що пов'язані з правничою допомогою адвоката, які несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави і визначається так:

- 1) розмір витрат на правничу допомогу адвоката, в тому числі гонорару адвоката за представництво в суді та іншу правничу допомогу, пов'язану зі справою, включаючи підготовку до її розгляду, збір доказів тощо, а також вартість послуг помічника адвоката визначаються згідно з умовами договору про надання правничої допомоги та на підставі відповідних доказів

щодо обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості, що сплачена або підлягає сплаті відповідною стороною або третьою особою;

2) розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги, встановлюється згідно з умовами договору про надання правничої допомоги на підставі відповідних доказів, які підтверджують здійснення відповідних витрат.

Розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із:

- 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг);
- 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг);
- 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
- 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи⁶⁰.

60 Касаційний цивільний суд в своїй постанові від 26 вересня 2018 року у справі № 753/15683/15 [Електроний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76889457> істотно зменшив заявлену суму судових витрат (з 120 000 грн до 5 000 грн за ціни позову розміром у 110 млн грн. Проти доказів оплати судових витрат у вигляді ордеру (платіжного підтвердження) про надходження грошових коштів за надані послуги, детальний опис наданих послуг та акт приймання-передачі виконаних робіт, Суд зазначив, що це не є безумовною підставою для відшкодування судом витрат на професійну правничу допомогу в зазначеному розмірі з іншої сторони, адже цей розмір має бути доведений, документально обґрунтований та відповідати критерію розумної необхідності таких витрат. Касаційний цивільний суд в іншій своїй постанові у справі щодо гонорару адвоката відмовив останньому в стягненні обумовленої договором винагороди за позитивне рішення суду на користь клієнта. У цій справі в 2013 році клієнт уклав з адвокатом договір про надання юридичних послуг у цивільній справі, відповідно до умов якого адвокат зобов'язувався надати юридичні послуги та представляти інтереси матері клієнта в одному з судів м. Києва, а саме у цивільній справі за її позовом про визнання заповіту недійсним, визнання часткової недійсним свідоцтва про право на спадщину за законом, визнання права власності на 2/3 частини квартири, за це клієнт зобов'язався оплатити послуги як адвоката рівними частинами щомісячно, а також за досягнення позитивного рішення у зазначеній цивільній справі – винагороди у розмірі 10 % від суми, що становить експертну вартість частини квартири - предмета судового розгляду. У 2014 році судом було ухвалене рішення про задоволення позову та визнання права власності на 2/3 квартири, але клієнт не сплатив обумовленої суми винагороди. Адвокат звернувся до суду з вимогою про стягнення винагороди у розмірі 10 % згідно з укладеним договором. Ця справа неодноразово переглядалася судами, зокрема, клієнт посилався на несправедливість визначення розміру додаткової винагороди адвокату та моменту досягнення позитивного рішення та просив визнати недійсним цю умову укладеного між ним та адвокатом договору. В 2018 році Верховний Суд ухвалив остаточне рішення про те, що свобода договору не є абсолютною, оскільки обмежується законом і суттю договірних правовідносин і сторони не вправі змінювати імперативну вимогу закону щодо предмета договору про надання юридичних послуг шляхом визначення в безпосередній чи завуальованій формі результат розгляду справи судом як складову предмета договору про надання юридичних послуг. Судове рішення не належить до об'єктів цивільних прав, а його ухвалення у конкретній справі не є

Витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані з явкою до суду, зокрема, витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту сторін та їхніх представників, а також найманням житла, не-суть сторони.

Стороні, на користь якої ухвалено судові рішення, та її представни-кові сплачується іншою стороною компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять – пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

Граничний розмір компенсації за судовим рішенням витрат сторін та їхніх представників, що пов'язані з явкою до суду, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціа-лістів, перекладачів, проведенням експертиз, оплачуються залежно від ста-тусу осіб.

Свідку у зв'язку з викликом до суду відшкодовуються витрати, що пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту та наймом житла, а також виплачується компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять.

Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від зви-чайних занять – пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

Експерт, спеціаліст чи перекладач отримують винагороду за викона-ну роботу, пов'язану зі справою, якщо це не входить до їхніх службових обов'язків.

Витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду дока-зів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи

Особа, яка надала доказ на вимогу суду, має право вимагати виплати грошової компенсації своїх витрат, пов'язаних із наданням такого дока-зу. Розмір грошової компенсації визначає суд на підставі поданих такою особою доказів здійснення відповідних витрат.

Розмір витрат, пов'язаних з проведенням огляду доказів за міс-цем їх знаходження, забезпеченням доказів та вчиненням інших дій, пов'язаних з розглядом справи чи підготовкою до її розгляду, встанов-люється судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів.

результатом наданих адвокатами сторін послуг, а тому не може бути предметом договору. Включення в умови договору про надання юридичних послуг пункту 4.4. про винагороду адвокату за досягнення позитивного рішення суду суперечить основним засадам здійснення правосуддя в Україні, актам цивільного законодавства, у зв'язку з чим та в силу положень Цивільного кодексу України підлягає визнанню недійсним за пред'явленим стороною договору позовом.

Компенсація у цивільних справах	Компенсація в адміністративних справах	Граничний розмір
2. За втрачений зарібок – стороні, на користь якої ухвалено судове рішення, її представникові, а також свідкам, спеціалістам, перекладачам та експертам у зв'язку з явкою до суду	2. За втрачений зарібок – стороні, на користь якої ухвалено судове рішення і яка не є суб'єктом владних повноважень, її представникові у зв'язку з явкою до суду	обчислюється за кожен годину пропорційно до середньої заробітної плати особи, розрахованої відповідно до абзацу третього пункту 2 Порядку обчислення середньої заробітної плати, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. № 100. Загальний розмір виплати не може перевищувати суму, розраховану за відповідний час виходячи із трикратного розміру мінімальної заробітної плати
3. За відрив від звичайних занять – стороні, на користь якої ухвалено судове рішення, її представникові, а також свідкам, спеціалістам, перекладачам та експертам у зв'язку з явкою до суду	3. За відрив від звичайних занять – стороні, на користь якої ухвалено судове рішення і яка не є суб'єктом владних повноважень, її представникові у зв'язку з явкою до суду	обчислюється пропорційно до розміру мінімальної заробітної плати особи і не може перевищувати її розмір, обчислений за фактичні години відриву від звичайних занять
4. На оплату послуг спеціаліста, перекладача	4. На виплату винагороди спеціалістам, перекладачам	обчислюється за кожен годину пропорційно до середньої заробітної плати особи, розрахованої відповідно до абзацу третього пункту 2 Порядку обчислення середньої заробітної плати, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. № 100. Загальний розмір виплати не може перевищувати суми, розрахованої за відповідний час виходячи із трикратного розміру мінімальної заробітної плати
5. Витрати:	5. Витрати:	
1) пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту та за наймання житла стороні, на користь	1) пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту та за наймання житла – стороні, на користь якої ухвалено	не можуть перевищувати встановлені законодавством норми відшкодування витрат на відрядження

якої ухвалено судові рішення, її представникові, а також свідкам, спеціалістам, перекладачам та експертам	судове рішення і яка не є суб'єктом владних повноважень, та її представникові, а також свідкам, спеціалістам, перекладачам та експертам	
2) пов'язані з проведенням судової експертизи	2) пов'язані з проведенням судової експертизи	не можуть перевищувати нормативну вартість проведення відповідних видів судової експертизи у науководослідних установах Мін'юсту
3) пов'язані з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи	3) пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи	не можуть перевищувати 50 відсотків розміру мінімальної заробітної плати за сукупність дій, необхідних для розгляду справи

Порядок оплати судових витрат:

1. *Попереднє визначення суми судових витрат* – разом з першою заявою по суті спору кожна сторона подає до суду попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які вона понесла і які очікує понести в зв'язку із розглядом справи.

2. *Забезпечення та попередня оплата судових витрат*, до якого суд може зобов'язати сторін у визначений судом строк відповідних сум авансом або суд вправі відхилити відповідне клопотання про виклик свідка, призначення експертизи тощо.

Як захід забезпечення судових витрат суд з урахуванням конкретних обставин справи має право, за клопотанням відповідача, зобов'язати позивача внести на депозитний рахунок суду грошову суму для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну правничу допомогу та інших витрат, які має понести відповідач у зв'язку із розглядом справи (забезпечення витрат на професійну правничу допомогу).

Таке забезпечення судових витрат застосовується, якщо:

1) позов має ознаки завідомо безпідставного або інші ознаки зловживання правом на позов; або

2) позивач не має зареєстрованого в установленому законом порядку місця проживання (перебування) чи місцезнаходження на території України та майна, що знаходиться на території України, в розмірі, достатньому для відшкодування судових витрат відповідача у випадку відмови у позові.

Таке забезпечення судових витрат також може бути застосоване, якщо суду надані докази того, що майновий стан позивача або його дії щодо відчуження майна чи інші дії можуть ускладнити або зробити неможливим виконання рішення суду про відшкодування судових витрат відповідача у випадку відмови у позові.

3. Відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати може мати місце у тому разі, якщо суд, враховуючи майновий стан сторони, своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк у порядку, передбаченому законом, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі.

4. Розподіл судових витрат в рішенні суду або ухвалі суду, зокрема:

- 1) судовий збір покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог;
- 2) інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються:
 - у разі задоволення позову – на відповідача;
 - у разі відмови в позові – на позивача;
 - у разі часткового задоволення позову – на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

При вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує:

- 1) чи пов'язані ці витрати з розглядом справи;
- 2) чи є розмір таких витрат обґрунтованим та пропорційним до предмета спору з урахуванням ціни позову, значення справи для сторін, в тому числі чи міг результат її вирішення вплинути на репутацію сторони або чи викликала справа публічний інтерес;
- 3) поведінку сторони під час розгляду справи, що призвела до затягування розгляду справи, зокрема, подання стороною явно необґрунтованих заяв і клопотань, безпідставне твердження або заперечення стороною певних обставин, які мають значення для справи, безпідставне завищення позивачем позовних вимог тощо;
- 4) дії сторони щодо досудового вирішення спору та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялися.

У разі, якщо сторони дійшли до згоди й укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову.

У разі укладення мирової угоди, відмови від позову, визнання позову відповідачем на стадії перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку суд у відповідній ухвалі у порядку, встановленому законом,

вирішує питання про повернення скаржнику (заявнику) з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого ним при поданні відповідної апеляційної чи касаційної скарги.

У разі відмови позивача від позову понесені ним витрати відповідачем не відшкодовуються, а витрати відповідача за його заявою стягуються з позивача. Однак якщо позивач не підтримує своїх вимог унаслідок задоволення їх відповідачем після пред'явлення позову, суд за заявою позивача присуджує стягнення понесених ним у справі витрат з відповідача.

Якщо сторони під час укладення мирової угоди не передбачили порядку розподілу судових витрат, кожна сторона у справі несе половину судових витрат.

У разі закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій позивача.

У випадках, встановлених частинами третьою – п'ятою цієї статті, суд може вирішити питання про розподіл судових витрат протягом п'ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду, рішення про задоволення позову у зв'язку з його визнанням, за умови дотримання відповідною стороною вимог частини дев'ятої статті 141 ЦПК України.

Судовий розгляд будьякої справи відбувається стадійно і у визначені законом строки розгляду справи.

Одним з визначальних принципів цивільного процесу є *принцип розумності строків розгляду справи судом*, передбачена серед основних засад (принципів) цивільного судочинства у частині третій статті 2 ЦПК України.

Порушення принципу розумності строків розгляду справи зазвичай встановлюється в рішенні ЄСПЛ, у прецедентній практиці якого вироблені такі критерії оцінки: поведінка заявника, правова та фактична складність справи; поведінка заявника, а також інших осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу; поведінка органів державної влади (насамперед суду); характер процесу та його значення для заявника⁶¹. Зазначена позиція відображена також у Постанові Пленуму *Пленуму*

61 Однією з найвідоміших справ про порушення розумних строків розгляду справи судом є справа *Світлани Науменко проти України* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_353. У цій справі ЄСПЛ зауважив, що оскільки поведінка заявниці протягом розгляду справи була належною, а провадження щодо отримання компенсації було наслідком та ґрунтувалося на зменшенні розміру пенсії заявниці та пільг, наданих їй як ліквідатору наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, з огляду на фінансове становище заявниці та стан її здоров'я, розгляд справи мав для неї безсумнівно важливе значення і було життєвою необхідністю для заявниці вимагати скорішого вирішення її скарг, як підсумок, враховуючи обставини справи, тривалість провадження після 11 вересня 1997 року (п'ять років, 8 місяців і один день) та стан провадження на цей час, Суд доходить висновку, що при вирішенні справи заявниці мала місце необґрунтована затримка і відповідно мало місце порушення пункту 1

ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення».

Зміст цього принципу розкривається у статті 121 ЦПК України в таких положеннях:

поперше, суд має встановлювати розумні строки для вчинення процесуальних дій, якщо вони не встановлені законом;

подруге, строк є розумним, якщо він передбачає час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та відповідає завданню цивільного судочинства.

Процесуальні строки можуть бути двох видів:

1) строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом;

2) якщо такі строки законом не визначені, вони встановлюються судом.

Порядок обчислення процесуальних строків:

1) обчислюються роками, місяцями і днями, а також можуть визначатися вказівкою на подію, яка повинна неминуче настати;

статті 6 Конвенції у тому сенсі, що «цивільні права» заявниці були визначені з порушенням «розумного строку» (п. 85-87).

Ще однією надзвичайно важливою справою щодо порушення розумних строків розгляду справи судом, а також значення справи для заявника, є справа *Літвінюк проти України*, заява № 55109/08. У своєму рішенні ЄСПЛ зазначив, що розумність тривалості судового розгляду повинна оцінюватися в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також важливість предмета спору для заявника, зокрема, спори щодо визначення компенсації жертвам дорожньо-транспортних пригод вимагають особливої уваги, зважаючи на те, що внаслідок дорожньо-транспортної пригоди заявниця серйозно постраждала і отримала групу інвалідності. Беручи до уваги те, що заявниця була матір'ю-одиначкою і мала на вихованні дитину, відшкодування за втрату заробітку і витрат, пов'язаних з поганим станом здоров'я, були беззаперечно важливими для заявниці. Суд, таким чином, вважає, що предмет спору заявниці вимагав швидкого рішення щодо її скарг (п. 47). Також у цій справі Суд звернув увагу на велику тривалість провадження, яка у значній мірі була спричинена державними органами, зокрема, перший повторний перегляд справи, оскільки направлення справи на новий розгляд зазвичай призначається у зв'язку з помилками судів нижчих інстанцій, повтор таких направлень в межах одного провадження свідчить про серйозні недоліки судової системи. Зрештою, Суд зазначає, що національні суди двічі закривали провадження у справі заявниці, оскільки вона стверджувало не з'являлась у судові засідання без поважної причини, незважаючи на те, що апеляційний суд встановив, що заявниця не була проінформована належним чином про судові засідання. Див. два рішення ЄСПЛ у справі *Літвінюк проти України* від 1 лютого 2007 року [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_202 та від 1 березня 2018 року https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c38

2) початок перебігу процесуальних строків — з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок;

3) закінчення процесуальних строків залежить від його тривалості, зокрема:

- строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку.
- строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо закінчення строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа не має, строк закінчується в останній день цього місяця.
- якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.
- перебіг строку, закінчення якого пов'язане з подією, яка повинна неминуче настати, закінчується наступного дня після настання події.
- останній день строку триває до 24 години, але коли в цей строк слід було вчинити процесуальну дію в суді, де робочий час закінчується раніше, строк закінчується в момент закінчення цього часу.

За встановленим правилом, строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення заява, скарга, інші документи чи матеріали або грошові кошти здані на пошту чи передані іншими відповідними засобами зв'язку.

Наслідки пропущення процесуальних строків:

1) право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом;

2) документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених ЦПК.

Зупинення провадження у справі *зупиняє перебіг процесуальних строків.*

З дня відновлення провадження перебіг процесуальних строків продовжується.

Пропущені *процесуальні строки можна поновити або продовжити.* Зокрема, суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли ЦПК встановлено неможливість такого поновлення. Встановлений судом процесуальний строк може бути продовжений судом за заявою учасника справи, поданою до закінчення цього строку, чи з ініціативи суду.

Якщо інше не встановлено законом, заява про поновлення процесуального строку, встановленого законом, розглядається судом, у якому

належить вчинити процесуальну дію, стосовно якої пропущено строк, а заява про продовження процесуального строку, встановленого судом, – судом, який встановив строк, без повідомлення учасників справи.

Одночасно із поданням заяви про поновлення процесуального строку має бути вчинена процесуальна дія (подана заява, скарга, документи тощо), щодо якої пропущено строк.

Пропуск строку, встановленого законом або судом учаснику справи для подання доказів, інших матеріалів чи вчинення певних дій, не звільняє такого учасника від обов'язку вчинити відповідну процесуальну дію.

До *спеціальних прав сторін позовного провадження* належать такі як відмова від позову, визнання позову відповідачем, а також право на укладення мирової угоди.

Позивач може відмовитися від позову, а відповідач – визнати позов на будьякій стадії провадження у справі, зазначивши про це в заяві по суті справи або в окремій письмовій заяві, про що суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі.

До ухвалення судового рішення у зв'язку з відмовою позивача від позову або визнанням позову відповідачем *суд роз'яснює сторонам наслідки* відповідних процесуальних дій, перевіряє, чи не обмежений представник відповідної сторони у повноваженнях на їх вчинення.

У разі визнання відповідачем позову суд за наявності для того законних підстав ухвалює *рішення про задоволення позову*. Якщо визнання відповідачем позову суперечить закону або порушує права, свободи чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову і продовжує судовий розгляд.

В будьякому разі суд не приймає відмову позивача від позову, визнання позову відповідачем у справі, в якій особу представляє її законний представник, якщо його дії суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Мирова угода – це угода сторін спору з метою його врегулювання на підставі взаємних поступок, яка стосується лише їх прав та обов'язків, вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Порядок укладення мирової угоди:

1. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будьякій стадії судового процесу.

2. Суд *роз'яснює сторонам наслідки* такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії.

3. *Ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди* шляхом затвердження ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією ж ухвалою одночасно закриває провадження у справі;

або

суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд, якщо:

- 1) умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або
- 2) одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Виконання мирової угоди здійснюється особами, які її уклали, в порядку і в строки, передбачені цією угодою.

Ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим Законом України «Про виконавче провадження».

У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання в порядку, передбаченому законодавством для виконання судових рішень.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Які передумови реалізацією особою права на пред'явлення позову? Чи може, наприклад, особа кілька разів звернутися до суду, щоб виграти справу?*

2. *Охарактеризуйте позовне провадження цивільного судочинства, визначте риси, за якими воно відрізняється від інших проваджень.*

3. *Які судові витрати мають нести позивач і відповідач в цивільному процесі? Чи сплачують судові витрати інші учасники судового процесу?*

4. *Впродовж якого строку суд має розглянути і вирішити справу? Чи залежать строки розгляду справи від виду провадження, в порядку якого вона розглядається?*

5. *Чи можуть сторони укласти мирову угоду в процесі розгляду їхньої справи в суді і які є стимули для цього?*

❗ ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. *Після смерті Іванова залишилося спадкове майно, яке складається з кількох квартир, загальна вартість 1 200 000 грн, земельних ділянок, загальна вартість 2 300 000 грн та авто, вартістю 20 000 грн. Під час відкриття спадщини виник спір між спадкодавцями і нотаріус роз'яснив їм право звернутися до суду за захистом їх прав.*

Обчисліть ціну позову, у разі звернення когось зі спадкодавців до суду. Як буде визначатися ставка судового збору в цій справі?

Чи можуть вони звернутися спільно або розділити судовий збір між кількома учасниками справи?

Як бути, якщо в процесі судового розгляду з'ясується, що одна земельна ділянка, загальною вартістю 1 200 000 грн, не належала спадкодавцю на момент його смерті? Чи буде повертатися судовий збір, якщо так, в якому порядку?

2. Після розлучення Петрова вирішила звернутися до суду з вимогою про стягнення аліментів на утримання двох дітей до свого колишнього чоловіка, Петрова, їхнього батька.

В порядку якого судочинства можна захистити права Петрової та її двох дітей?

Обґрунтуйте свою відповідь, обчислюючи судові витрати, які вона може понести у зв'язку з зверненням до суду.

3. Позовну заяву Сидорова залишили без руху на підставі ч. 1 ст. 121 ЦПК України 3 жовтня 2017 року.

Чи може він оскаржити цю ухвалу до суду апеляційної інстанції? Якщо так, поясніть, в якому порядку і в які строки.

Оскільки він не виправив недоліки, через кілька днів йому повернули позовну заяву на підставі ч. 2 ст. 121 ЦПК України.

Чи може він оскаржити цю ухвалу до суду апеляційної інстанції? Якщо так, поясніть, в якому порядку і в які строки.

Які судові витрати понесе Іванов в зв'язку з оскарженням ухвали суду першої інстанції до суду апеляційної інстанції?

4. Представник Петрової у справі про аліменти включив до суми судових витрат свої витрати на відрядження до суду на таксі, а також 1200 грн за кожен день підготовки справи до судового розгляду і 2100 грн за кожен день судового розгляду справи, в загальному розмірі 12 000 + 126 000 грн.

Чи є граничні розміри витрат на отримання правової допомоги, що компенсуються за рахунок іншої сторони?

Що ще можна включити до судових витрат в цій справі?

Оскільки Петров подав зустрічний позов про оспорення батьківства однієї дитини, суд призначив експертизу.

Хто зі сторін має оплачувати проведення судовогенетичної експертизи?

Як будуть поділені судові витрати, якщо суд задовольнить позов Петрової частково і призначить аліменти в розмірі, вдвічі меншому, ніж вона вимагала?

Як діяти, якщо заявник або суд забули визначити розподіл судових витрат?

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про судовий збір» № 3674VI від 8 липня 2011 р. [Електроний ресурс] <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/367417/print>.

2. Постанова КМ України Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави № 590 від 27 квітня 2006 р. [Електроний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5902006п>.

3. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» [Електроний ресурс] http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.

4. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» [Електроний ресурс] http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.

ГЛАВА 7. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

ПЛАН

1. *Позов та вимоги до позовної заяви*
2. *Порядок пред'явлення позовної заяви*
3. *Передумови та порядок відкриття провадження у справі*
4. *Судові повістки та повідомлення*

Позов — це вимога позивача до відповідача про захист права, свободи чи інтересу, заявлена через суд.

Позов складається з *трьох елементів*: предмет, підстава, зміст.

Предметом позову є матеріальноправова вимога позивача до відповідача, який впливає зі спірних матеріальноправових відносин (наприклад, розірвати шлюб, повернути майно тощо).

Підстава позову — це обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги (наприклад, порушення договірних зобов'язань тощо).

Зміст позову — це вказаний у позовній заяві спосіб захисту, тобто те, що позивач просить від суду: присудження відповідача до здійснення певних дій (наприклад, визнати право власності на майно тощо).

Класифікація позовів:

- процесуальноправова (основу якої складає процесуальноправова ознака);
- матеріальноправова (яка ґрунтується на матеріальноправовій ознаці).

Процесуальноправова класифікація позовів залежить від змісту позову, тобто, способу судового захисту, а саме :

- позови про присудження;
- позови про визнання;
- позови про зміну або припинення правовідношення (перетворювальні чи конститутивні позови).

Позови про визнання. Позови про визнання обмежуються вимогою про визнання наявності, відсутності, припинення правовідношення.

Позови про присудження. Це позов, метою якого є примусове виконання встановленого судом обов'язку відповідача. Позивач вимагає не тільки визнання за ним певного суб'єктивного права, але й присудження відповідача до здійснення конкретних дій на свою користь.

Перетворювальні позови. Перетворювальний позов — це позов, який спрямований на зміну або припинення існуючого правовідношення. Метою перетворювального позову є внесення новизни у вже існуюче між сторонами правовідношення.

Класифікація позовів за *матеріальноправовою ознакою на* аліментні, трудові, житлові та ін.

Тотожними є позови, в яких співпадають сторони, предмет і підстава.

Вимоги до позовної заяви відповідно до статей 175 та 177 ЦПК України:

- 1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові – для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), а також реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб – громадян України (якщо такі відомості позивачу відомі), відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси та адреси електронної пошти;
- 3) зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорюються;
- 4) зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні; якщо позов подано до кількох відповідачів – зміст позовних вимог щодо кожного з них;
- 5) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини;
- 6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;
- 7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;
- 8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;
- 9) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи;
- 10) підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав;
- 11) підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону, якщо такі є;
- 12) у разі пред'явлення позову особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, в заяві повинні бути зазначені підстави такого звернення;

13) а також інші відомості, необхідні для правильного вирішення спору.

Додатки до позовної заяви відповідно до вимог статті 177 ЦПК:

1) копії позовної заяви та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, окрім позовів, що виникають з трудових правовідносин, а також про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок злочину чи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативнорозшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду;

2) клопотання та заяви позивача про звільнення (відстрочення, зменшення) від сплати судового збору, про призначення експертизи, витребування доказів тощо;

3) документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону;

4) всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (якщо подаються письмові чи електронні докази позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів);

5) до заяви про визнання акта чи договору недійсним додається також копія (або оригінал) оспорюваного акта чи договору або засвідчений витяг з нього, а у разі відсутності акта чи договору у позивача — клопотання про його витребування;

6) довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача.

Порядок пред'явлення позовної заяви відповідно до статті 184 ЦПК України такий:

1. *Пред'явлення позову* шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції⁶²;

2. *Реєстрація позову та передача судді* не пізніше наступного дня;

3. *Перевірка позову* і можливі ускладнення відкриття провадження:

- *залишення позовної заяви без руху*, якщо позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 та 177 ЦПК впродовж п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви шляхом постановлення ухвали; або

62 Варто зазначити, що всі проаналізовані вище процедури оснащені відповідними формами, які дозволяють у спрощеному та дистанційному порядку звернутися до компетентного суду. Зокрема, на сайті <https://beta.e-justice.europa.eu/?action=home&plang=en> наявні всі необхідні форми, відповідно до держави-члена компетентного суду та обраної процедури захисту прав (для прикладу звернення за Європейським судовим наказом [Електронний ресурс] https://beta.e-justice.europa.eu/156/EN/european_payment_order_forms).

- повернення заяви у разі впродовж п'яти днів з дня її надходження або з дня закінчення строку на усунення недоліків, якщо:
 - 1) позивач відповідно до ухвали суду у встановлений строк не виконав вимоги, визначені у статтях 175 та 177 ЦПК, не сплатив суму судового збору, позовна заява вважається неподаною і повертається позивачеві;
 - 2) заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;
 - 3) порушено правила об'єднання позовних вимог (крім випадків, встановлених ЦПК, див. далі);
 - 4) до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі від позивача надійшла заява про врегулювання спору або заява про відкликання позовної заяви;
 - 5) відсутні підстави для звернення прокурора до суду в інтересах держави або для звернення до суду особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи;
 - 6) подана заява про розірвання шлюбу під час вагітності дружини або до досягнення дитиною одного року без дотримання вимог, встановлених Сімейним кодексом України;
 - 7) позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;
 - 8) до заяви не додано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору у випадку, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом;
- 4. *Відмова у відкритті провадження у справі* шляхом постановлення ухвали впродовж п'яти днів з дня надходження заяви на таких підставах:
 - 1) заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
 - 2) є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили, за тими самими вимогами;
 - 3) у провадженні цього чи іншого суду є справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
 - 4) є рішення третейського суду, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розглядає справу в тому самому третейському суді виявився неможливим;

- 5) є рішення суду іноземної держави, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 6) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які звернулися із позовною заявою або до яких пред'явлено позов, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;

5. *Оскарження ухвали про відмову у відкритті провадження у справі в порядку інстанційності.*

6. *З'ясування інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи – відповідача, якщо відповідачем вказана фізична особа, яка не має статусу підприємця.*

7. *Відкриття провадження у справі за відсутності підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження шляхом постановлення ухвали впродовж п'яти днів з дня надходження позовної заяви або заяви про усунення недоліків.*

8. *Направлення копій ухвали і документів учасникам справи, а також іншим особам, якщо від них витребовуються докази, зокрема, позивачу, який повинен не пізніше двох днів з дня вручення копії ухвали про відкриття провадження у справі повинен направити таким третім особам копії позовної заяви з додатками, а докази такого направлення надати суду до початку підготовчого засідання або до початку розгляду справи по суті в порядку спрощеного позовного провадження.*

9. *Залишення заяви без розгляду, якщо суддя після відкриття провадження у справі з'ясує, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175, 177 ЦПК і постановив ухвалу, в якій зазначив підстави залишення заяви без руху, повідомив про це позивача і надав йому строк для усунення недоліків, але позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом.*

Ухвала про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі:

1) найменування суду, прізвище та ініціали судді, який відкрив провадження у справі, номер справи;

2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб);

3) предмет та підстави позову;

4) за якими правилами позовного провадження (загального чи спрощеного) буде розглядатися справа;

5) дата, час і місце підготовчого засідання, якщо справа буде розглядатися в порядку загального позовного провадження;

6) дата, час і місце проведення судового засідання для розгляду справи по суті, якщо справа буде розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням (викликом) сторін;

7) результат вирішення заяв і клопотань позивача, що надійшли разом із позовною заявою, якщо їх вирішення не потребує виклику сторін;

8) строк для подання відповідачем відзиву на позов;

9) строки для подання відповіді на відзив та заперечень, якщо справа буде розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження;

10) строк надання пояснень третіми особами, яких було залучено при відкритті провадження у справі;

11) вебадреса сторінки на офіційному вебпорталі судової влади України в мережі Інтернет, за якою учасники справи можуть отримати інформацію щодо справи, що розглядається.

Під час подання позову і відкриття провадження у справі можливе їх об'єднання і роз'єднання за такими правилами.

Поперше, в одній позовній заяві заявник може об'єднати кілька вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основні та похідні позовні вимоги.

Винятками є такі:

не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено законом;

не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена виключна підсудність різним судам.

Подруге, суд своєю ухвалою з урахуванням положень частини першої цієї статті може за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи об'єднати в одне провадження декілька справ за позовами:

1) одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача;

2) одного й того самого позивача до різних відповідачів;

3) різних позивачів до одного й того самого відповідача.

Стадійно об'єднання справ в одне провадження допускається до початку підготовчого засідання, а у спрощеному позовному провадженні – до початку розгляду справи по суті у кожній із справ.

Суд також може за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи вправі до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання цивільного судочинства.

Розгляд позовних вимог, виділених у самостійне провадження, здійснює суддя, який прийняв рішення про роз'єднання позовних вимог.

Судові повістки бувають двох таких видів: судові виклики та судові повідомлення.

Судові виклики — це процесуальні документи, судові повістки, за допомогою яких суд викликає учасників справи у судове засідання або для участі у вчиненні процесуальної дії, якщо визнає їх явку обов'язковою.

Судові повідомлення — це процесуальні документи, судові повістки-повідомлення, за допомогою яких суд повідомляє учасників справи про дату, час і місце судового засідання чи вчинення відповідної процесуальної дії, якщо їх явка є не обов'язковою.

Правила вручення судових повісток:

1) вручається з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, але не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання, а судова повістка-повідомлення — завчасно;

2) у випадках, встановлених ЦПК, разом з копіями відповідних документів надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи, у випадку наявності у нього офіційної електронної адреси;
або

разом із розпискою рекомендованим листом з повідомленням про вручення у випадку, якщо така адреса відсутня, або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншим учасником справи⁶³;

3) стороні чи її представникові за їхньою згодою можуть бути видані судові повістки для вручення відповідним учасникам судового процесу;

4) судова повістка може бути вручена безпосередньо в суді, а у разі відкладення розгляду справи про дату, час і місце наступного засідання може бути повідомлено під розписку;

б) суд викликає або повідомляє свідка, експерта, перекладача, спеціаліста, а у випадках термінової необхідності, передбачених ЦПК, зокрема у справах про видачу обмежувального припису — також учасників справи телефонограмою, телеграмою, засобами факсимільного зв'язку,

63 *Неналежне повідомлення сторони про розгляд справи судом є порушенням права особи на публічний судовий розгляд та підставою для обов'язкового скасування судового рішення з направленням справи на новий розгляд*, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі, в якій учасник на підставі частини п'ятої статті 74 ЦПК України (в редакції, чинній на момент розгляду справи апеляційним судом) подав клопотання до апеляційного суду про повідомлення її про судові засідання за зазначеною адресою, проте апеляційним судом судова повістка про судові засідання було направлена за іншою адресою. Будь-які відомості про направлення поштових відправлень про судові засідання представнику відповідача в матеріалах справи відсутні, отже, особу не було належним чином повідомлено про розгляд справи судом, що стало підставою для скасування ухваленого рішення. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 10 жовтня 2018 року у справі № 686/20825/15-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77090582>

електронною поштою або повідомленням через інші засоби зв'язку (зокрема мобільного), які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику.

Днем вручення судової повістки є:

- 1) день вручення судової повістки під розписку;
- 2) день отримання судом повідомлення про доставлення судової повістки на офіційну електронну адресу особи;
- 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду;
- 4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси;
- 5) якщо повістку надіслано на офіційну електронну адресу пізніше 17 години, повістка вважається врученою у робочий день, наступний за днем її відправлення, незалежно від надходження до суду повідомлення про її доставлення.

Порядок визначення місця вручення судової повістки:

- юридичній особі направляється за її місцезнаходженням або за місцезнаходженням її представництва, філії, якщо позов виник у зв'язку з їхньою діяльністю;
- відповідач, третя особа, свідок, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, а також заінтересована особа у справах про видачу обмежувального припису викликаються до суду через оголошення на офіційному вебсайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів, а у разі розгляду справи про видачу обмежувального припису – не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.

За наявності відповідної письмової заяви учасника справи, який не має офіційної електронної адреси, та технічної можливості, повідомлення про призначення справи до розгляду та про дату, час і місце проведення судового засідання чи проведення відповідної процесуальної дії може здійснюватися судом з використанням засобів мобільного зв'язку, що забезпечують фіксацію повідомлення або виклику, шляхом надсилання такому учаснику справи текстових повідомлень із зазначенням веб адреси відповідної ухвали в Єдиному державному реєстрі

судових рішень, в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему;

- учасники судового процесу зобов'язані повідомляти суд про зміну свого місця проживання (перебування, знаходження) або місцезнаходження під час провадження справи;
- якщо місце перебування відповідача в справах за позовами про стягнення аліментів або про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, невідоме, суд ухвалою оголошує його розшук. Розшук проводиться органами Національної поліції України, а витрати на його проведення стягуються з відповідача в дохід держави за рішенням суду.
- у разі ненадання учасниками справи інформації щодо їх адреси судова повістка надсилається:

1) юридичним особам та фізичним особам – підприємцям – за адресою місцезнаходження (місця проживання), що зазначена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;

2) фізичним особам, які не мають статусу підприємців, – за адресою їх місця проживання чи місця перебування, зареєстрованою у встановленому законом порядку.

Зміст судової повістки і оголошення про виклик у суд:

1) ім'я фізичної особи чи найменування юридичної особи, якій адресується повістка;

2) найменування та адресу суду;

3) зазначення місця, дня і часу явки за викликом;

4) назву справи, за якою робиться виклик;

5) зазначення, як хто викликається особа (як позивач, відповідач, третя особа, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач);

6) зазначення, чи викликається особа в судове засідання чи у підготовче судове засідання, а у разі повторного виклику сторони у зв'язку з необхідністю надати особисті пояснення – про потребу надати особисті пояснення;

7) у разі необхідності – пропозицію учаснику справи подати всі раніше неподані докази;

8) зазначення обов'язку особи, яка одержала судову повістку в зв'язку з відсутністю адресата, за першої можливості вручити її адресату;

9) роз'яснення про наслідки неявки залежно від процесуального статусу особи, яка викликається (накладення штрафу, примусовий привід, розгляд справи за відсутності, залишення заяви без розгляду), і про обов'язок повідомити суд про причини неявки.

Порядок вручення судових повісток:

1. У випадку відсутності в адресата офіційної електронної адреси судової повістки, адресовані фізичним особам, вручаються їм під розписку,

а юридичним особам — відповідній службовій особі, яка розписується про одержання повістки.

2. Розписка про одержання судової повістки з поміткою про дату вручення в той самий день особами, які її вручали, повертається до суду.

3. Якщо особу, якій адресовано судову повістку, не виявлено в місці проживання, повістку під розписку вручають будькому з повнолітніх членів сім'ї, які проживають разом з нею. У такому випадку особа, якій адресовано повістку, вважається належним чином повідомленою про час, дату і місце судового засідання, вчинення іншої процесуальної дії.

4. У разі відсутності адресата (будького з повнолітніх членів його сім'ї) особа, яка доставляє судову повістку, негайно повертає її до суду з поміткою про причини невручення.

5. Вручення судової повістки представникові учасника справи вважається врученням повістки і цій особі.

6. Якщо особа не проживає за адресою, повідомленою суду, судова повістка може бути надіслана за місцем її роботи.

7. Якщо учасник справи перебуває під вартою або відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, обмеження волі, арешту, повістка та інші судові документи вручаються йому під розписку адміністрацією місця утримання учасника справи, яка негайно надсилає розписку та письмові пояснення цього учасника справи до суду.

8. Особам, які проживають за межами України, судові повістки вручаються в порядку, визначеному міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

9. У разі відмови адресата одержати судову повістку особа, яка її доставляє, робить відповідну помітку на повістці і повертає її до суду. Особа, яка відмовилася одержати судову повістку, вважається повідомленою.

10. Якщо місцеперебування відповідача невідоме, суд розглядає справу після надходження до суду відомостей щодо його виклику до суду в порядку, визначеному ЦПК.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Дайте визначення позову та проаналізуйте його характерні риси, що відрізняють його від інших заяв, скарг і клопотань. Які вимоги висуваються до позовної заяви? Які наслідки порушення цих вимог встановлені ЦПК?

2. До якого суду подається позовна заява? Чи зазначить суд про порушення вимог ЦПК чи одразу відмовить у відкритті провадження у справі?

3. Які дії повинен вчинити суд з метою відкриття провадження у справі? Які вимоги до ухвали про відкриття провадження у справі?

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Підготуйте заяву до суду, в якій визначте вид провадження для її розгляду, розмір судового збору, а також інші необхідні умови:

- 1.1. про сплату аліментів у розмірі 50% від доходів батька дитини;
- 1.2. про повернення коштів за товар неналежної якості;
- 1.3. про коштів за кредитним договором.

2. Проаналізуйте ухвали про відкриття провадження у справі, що містяться в Додатку №1.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.

2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402VIII від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/140219/print>.

3. Закон України «Про виконавче провадження» № 1404VIII від 2 червня 2016 р. [Електроний ресурс] <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/140419>.

4. Наказ Державної судової адміністрації № 173 від 17 грудня 2013 р. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електроний ресурс] <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>. (до затвердження наказу в новій редакції)

ГЛАВА 8. ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

ПЛАН

1. Підготовче провадження
2. Обмін змагальними паперами
3. Предмет доказування і докази у справі
4. Врегулювання спору за участю судді

Завдання підготовчого провадження є остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу, а також:

- 1) з'ясування заперечень проти позовних вимог;
- 2) визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів;
- 3) вирішення відводів;
- 4) визначення порядку розгляду справи;
- 5) вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

Підготовче провадження *починається* відкриттям провадження у справі і *закінчується* закриттям підготовчого засідання і має бути проведене *впродовж* шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі, у виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей *строк може бути продовжений* не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду.

Порядок проведення підготовчого провадження:

1. *Подання відповідачем, а також третіми особами*, у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, *таких процесуальних документів:*

1) відповідачем до суду – відзив на позовну заяву і всі письмові та електронні докази (які можливо доставити до суду), висновки експертів і заяви свідків, що підтверджують заперечення проти позову;

2) відповідачем до позивача, іншим відповідачам, а також третім особам – копію відзиву та доданих до нього документів;

3) треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають право подати письмові пояснення щодо позову або відзиву;

4) відповідач має право пред'явити зустрічний позов у строк для подання відзиву;

5) позов третьої особи із самостійними вимогами відповідно до вимог, встановлених для позову; проведення підготовчого засідання.

2. *Проведення підготовчого засідання* для виконання завдання підготовчого провадження в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, дата і час якого призначаються суддею з урахуванням обставин справи і необхідності вчинення відповідних процесуальних дій, але не пізніше ніж через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі з повідомленням учасників справи.

Під час проведення підготовчого засідання суд:

1) оголошує склад суду, а також прізвища, імена та по батькові секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів;

2) з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;

3) у разі необхідності заслуховує уточнення позовних вимог та заперечень проти них та розглядає відповідні заяви;

4) вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше;

5) може роз'яснювати учасникам справи, які обставини входять до предмета доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасником справи;

6) з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі;

7) з'ясовує, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом чи причини їх неподання; вирішує питання про проведення огляду письмових, речових і електронних доказів у місці їх знаходження; вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання, вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше;

8) вирішує питання про призначення експертизи, виклик у судове засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста;

9) за клопотанням учасників справи вирішує питання про забезпечення позову, про зустрічне забезпечення;

10) вирішує заяви та клопотання учасників справи;

11) направляє судові доручення;

12) встановлює строки для подання відповіді на відзив та заперечення;

13) встановлює строк для подання пояснень третіми особами та відповіді учасників справи на такі пояснення;

14) встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення;

15) призначає справу до розгляду по суті, визначає дату, час і місце проведення судового засідання (декількох судових засідань – у разі складності справи) для розгляду справи по суті;

16) встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються під час розгляду справи по суті, про що зазначається в протоколі судового засідання;

17) з'ясовує розмір заявлених сторонами судових витрат;

18) вирішує питання про колегіальний розгляд справи;

19) здійснює інші дії, необхідні для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті.

3. *Постановлення ухвали (ухвал) про процесуальні дії, що необхідно вчинити до закінчення підготовчого провадження та початку судового розгляду справи по суті, за результатами підготовчого засідання, або про:*

1) залишення позовної заяви без розгляду;

2) закриття провадження у справі;

3) закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті;

4) рішення суду у випадку визнання позову відповідачем;

5) у разі відмови позивача від позову, про що суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі;

6) у разі визнання відповідачем позову, суд за наявності для того законних підстав ухвалює *рішення про задоволення позову*; якщо визнання відповідачем позову суперечить закону або порушує права, свободи чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову і продовжує судовий розгляд;

7) у разі укладення мирової угоди, суд ухвалює *судове рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди* шляхом затвердження ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди, або суд постановляє *ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди* і продовжує судовий розгляд, якщо умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Відкладення підготовчого засідання в межах визначеного ЦПК строку підготовчого провадження можливе у випадках:

1) визначених частиною другою статті 223 ЦПК;

2) залучення до участі або вступу у справу третьої особи, заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідача;

3) в інших випадках, коли питання, визначені частиною другою статті 197 ЦПК, не можуть бути розглянуті у даному підготовчому засіданні.

Оголошення перерви у підготовчому засіданні можливе у разі необхідності, зокрема у випадках:

1) заміни відведеного експерта, перекладача, спеціаліста;

2) невиконання учасником справи вимог ухвали про відкриття провадження у справі у встановлений судом строк, якщо таке невиконання перешкоджає завершенню підготовчого провадження;

3) неподання витребуваних доказів особою, яка не є учасником судового процесу;

4) витребування нових (додаткових) доказів.

Змагальні папери або письмові заяви учасників справи є двох видів:

1) заяви по суті справи та

2) заяви з процесуальних питань.

Заяви по суті справи – це процесуальні документи, в яких учасники справи мають право викласти письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору, а саме:

1) **позовна заява** – це процесуальний документ, в якому позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування, детальніше див. главу 7;

2) **відзив на позовну заяву (відзив)** – це процесуальний документ, в якому відповідач викладає заперечення проти позову, в строк, встановлений судом, який повинен містити:

1) найменування (ім'я) позивача і номер справи;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) відповідача, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку, офіційну електронну адресу та адресу електронної пошти, за наявності;

3) у разі повного або часткового визнання позовних вимог – вимоги, які визнаються відповідачем;

4) обставини, які визнаються відповідачем, а також правову оцінку обставин, надану позивачем, з якою відповідач погоджується;

5) заперечення (за наявності) щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права;

6) перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву, та зазначення документів і доказів, які не можуть бути подані разом із відзивом, із зазначенням причин їх неподання;

7) заперечення (за наявності) щодо заявленого позивачем розміру судових витрат, які позивач поніс та очікує понести до закінчення розгляду справи по суті;

- 8) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які відповідач поніс і які очікує понести в зв'язку із розглядом справи;
- 9) підпис відповідача або його представника;
- 10) додатки:
 - докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача, якщо такі докази не надані позивачем;
 - документи, що підтверджують надіслання (надання) відзиву і доданих до нього доказів іншим учасникам справи;
 - довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника відповідача.

Строк для подання відзиву встановлений судом, але не може бути меншим п'ятнадцяти днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Суд має встановити такий строк подання відзиву, який дозволить відповідачу підготувати його та відповідні докази, а іншим учасникам справи – отримати відзив не пізніше першого підготовчого засідання у справі.

Наслідками не надання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин, є те, що суд вирішує справу за наявними матеріалами;

3) *відповідь на відзив* – це процесуальний документ, в якій позивач викладає свої пояснення, міркування і аргументи щодо наведених відповідачем у відзиві заперечень і мотиви їх визнання або відхилення, відповідно до вимог, що встановлені для відзиву (див. вище) в строк, встановлений судом з таким розрахунком, що це дозволить позивачу підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи – отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а відповідачу – надати учасникам справи заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті;

4) *заперечення* – це процесуальні документи, в яких відповідач викладає свої пояснення, міркування і аргументи щодо наведених позивачем у відповіді на відзив пояснень, міркувань і аргументів і мотиви їх визнання або відхилення, відповідно до вимог, що встановлені для відзиву (див. вище);

5) *пояснення третьої особи щодо позову або відзиву* – це процесуальні документи, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, викладає свої аргументи і міркування на підтримку або заперечення проти позову, відповідно до вимог що встановлені для відзиву (див. вище).

Заяви з процесуальних питань – це процесуальні документи у вигляді заяв, клопотань та заперечень, що викладаються в письмовій або усній формі, в яких під час розгляду справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань.

Загальні вимоги до форми та змісту заяв з процесуальних питань відповідно до вимог статті 183 ЦПК України:

- 1) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає заяву чи клопотання або заперечення проти них, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України);
- 2) найменування суду, до якого вона подається;
- 3) номер справи, прізвище та ініціали судді (суддів), якщо заява (клопотання, заперечення) подається після постановлення ухвали про відкриття провадження у справі;
- 4) зміст питання, яке має бути розглянуто судом, та прохання заявника;
- 5) підстави заяви (клопотання, заперечення);
- 6) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви (клопотання, заперечення);
- 7) інші відомості, що вимагаються ЦПК;
- 8) підпис заявника чи його представника;
- 9) можна додати проект ухвали, постановити яку він просить суд.

Наслідками недодержання цих вимог є повернення заяви заявнику без розгляду.

Доказування – це процес встановлення судом наявності або відсутності обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи, за допомогою засобів, встановлених законом та в установленому законом порядку.

Предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Доказами є будьякі дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи, за допомогою таких засобів:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Правила доказування:

1) *належність доказів*, тобто це докази, які містять інформацію щодо предмета доказування;

2) *допустимість доказів*, оскільки суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом, а ті обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування;

3) *достовірність доказів*, тобто на їх підставі можна встановити дійсні обставини справи;

4) *достатність доказів*, тобто ці докази в своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

Порядок доказування:

1. *Подання доказів*: кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, докази у справі безпосередньо до суду.

2. *Витребування доказів* у разі неможливості самостійно надати докази судом.

3. *Огляд доказів* за їх місцезнаходженням, якщо їх не можна доставити до суду.

4. *Судові доручення щодо збирання доказів* в разі виникнення потреби в збиранні доказів за межами його територіальної юрисдикції відповідному суду вчинити певні процесуальні дії.

5. *Дослідження доказів* на стадії розгляду справи по суті в судовому засіданні.

6. *Оцінка доказів судом* за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів.

До початку розгляду справи по суті за згодою сторін у позовному провадженні може бути проведена особлива процедура, передбачена главою 4 розділу III ЦПК України – *врегулювання спору за участю судді*.

Умови проведення врегулювання спору за участю судді:

- 1) згода сторін;
- 2) відсутність третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Порядок проведення врегулювання спору за участю судді:

1. *Постановлення ухвали суду про призначення врегулювання спору*, якою одночасно зупиняє провадження у справі.

2. *Проведення спільних та (або) закритих* (з кожною зі сторін окремо) *нарад*, зокрема, у режимі відеоконференції за участю всіх сторін, їх представників та судді.

Вимоги до проведення спільної наради:

- роз'яснення сторонам мети, порядку проведення врегулювання спору за участю судді, прав та їх обов'язків;
- з'ясування підстав та предмету позову, підстав заперечень, роз'яснення сторонам предмету доказування по категорії спору, який розглядається;
- суд пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору;
- суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору;
- водночас не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі.

3. *Припинення врегулювання спору за участю судді шляхом постановлення ухвали, яка оскарженню не підлягає, на таких підставах:*

1) у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді;

2) у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді;

3) за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін;

4) у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем. У цьому випадку для розгляду справи призначається інший суддя.

Врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення. Цей строк продовженню не підлягає.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Охарактеризуйте поняття та мету підготовчого провадження в справі? Які процесуальні дії вчиняються судом та учасниками судового процесу?*

2. *Які заяви по суті можуть зробити учасники справи? Які вимоги ставляться до них законом?*

3. *Як визначається предмет доказування у справі? Якими доказами можна довести і аргументувати свої вимоги або заперечення? Які правила доказування?*

4. Як суд може викликати учасників судового процесу? Чи зобов'язані учасники судового процесу з'явитися до суду?

5. Чи можуть сторони клопотати про врегулювання спору за участю судді? З якою метою проводиться така процедура і які можуть бути її наслідки?

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Між Захаровою Лідією Степанівною та Зайцем Петром Анатолійовичем укладено договір оренди квартири строком на 1 рік. Внаслідок несплати орендарем орендної плати Захарова Л. С. звернулася до суду з позовом до Зайця П. А. про стягнення заборгованості з орендної плати за червень 2013 р.

Вирішіть питання про підсудність цієї справи. До якого саме суду слід звернутися Захаровій? В порядку якого провадження буде розглядатися така справа?

Уході попереднього судового засідання у справі з'ясувалося, що стороною договору оренди був Заєць Петро Анатолійович, але орендну плату сплачував ТОВ «Промінь», в якому він працював.

Як буде вирішуватися питання про склад осіб, що беруть участь у справі? Хто є належний відповідач в справі? Чи буде брати участь у справі ТОВ, якщо так, в якому статусі? На якому етапі розгляду справ можуть вирішуватися такі питання?

На судове засідання з'явилися представник Захарової та представник ТОВ.

Проаналізуйте, чи може суд приступити до розгляду справи по суті. Які наслідки неявки осіб в судове засідання? Чи може Заєць заявити клопотання про розгляд справи без нього?

В процесі судового розгляду ТОВ внесло плату за червень у добровільному порядку.

Які дії має вчинити суд та сторони справи? Охарактеризуйте наслідки. Чи може в подальшому Захарова Л. С. знову звернутися до суду з позовом до Зайця П. А. про стягнення заборгованості з орендної плати за тим же договором оренди за липень 2013 р.

2. Товариство з обмеженою відповідальністю «ЄвроХолдинг» звернулося до суду з позовом до Євтушенко Галини Геннадіївни, третя особа без самостійних вимог на стороні відповідача — ТОВ «Пісчане», про визнання недійсним договору оренди землі.

Ухвалою суду позовну заяву ТОВ «ЄвроХолдинг» залишено без руху з таких підстав:

- позивач звернувся до суду з позовною вимогою про визнання недійсним договору оренди землі, укладеного між відповідачем і третьою особою. Ухвалене у цій справі судове рішення матиме однакові правові наслідки для обох сторін спірного договору

оренди. Тому орендар за договором — СТОВ «Пісчане» має бути вказано у позовній заяві у такому ж статусі сторони у цивільному процесі, як і інша сторона договору — власник землі (орендодавець) — відповідач;

- позивачем не додано до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, як того вимагає ч. 1 ст. 120 ЦПК України;
- позивачем не вказано, які саме права й інтереси позивача були порушені, невизнані чи оспорені відповідачем — власником землі внаслідок укладення договору оренди землі з третьою особою.

Отримавши зазначену ухвалу, Товариство з обмеженою відповідальністю «ЄвроХолдинг» звернулося до суду із заявою про роз'яснення ухвали про залишення позовної заяви без руху.

Як має діяти суд у цьому випадку? Чи може суд роз'яснити ухвалу про залишення позовної заяви без руху?

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.*

ГЛАВА 9. РОЗГЛЯД СПРАВИ ПО СУТІ

ПЛАН

1. Судове засідання
2. Основні етапи розгляду справи по суті
3. Ускладнення розгляду справи
4. Завершення провадження у справі

Судове засідання – це особлива форма проведення процесуальних дій, який проводиться у спеціально обладнаному приміщенні – залі судових засідань, тільки окремі процесуальні дії в разі необхідності можуть вчинятися за межами приміщення суду. Про місце, дату і час судового засідання суд повідомляє учасників справи.

Учасник справи має право заявити клопотання про розгляд справи за його відсутності. Якщо таке клопотання заявили всі учасники справи, судовий розгляд справи здійснюється на підставі наявних у суду матеріалів.

Судове засідання в режимі відеоконференції:

- *поза межами приміщення суду*

1) учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою;

2) учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи;

3) при цьому учасники справи використовують власні технічні засоби та електронний цифровий підпис згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Всі ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву;

- *в приміщенні суду*

1) суд може постановити ухвалу про участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду, визначеному судом;

2) свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно в приміщенні суду;

Розгляд справи по суті – це центральна стадія провадження у справі, завданням якого є розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат.

Основні етапи судового розгляду цивільної справи:

1. Відкриття розгляду справи по суті:

1) головуючий відкриває судове засідання та оголошує, яка справа розглядатиметься;

2) секретар судового засідання доповідає суду хто з учасників судового процесу з'явився в судове засідання, хто з учасників судового процесу бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників судового процесу, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання⁶⁴;

3) встановлення головуючим осіб тих, хто бере участь у судовому засіданні, а також перевірка повноваження представників;

4) роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків, встановлених ЦПК, і попередження його під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;

5) видалення свідків із зали судового засідання у відведені для цього приміщення без можливості ознайомлення з ходом судового засідання;

6) оголошення складу суду і роз'яснення права відводу;

7) роз'яснення прав та обов'язків учасників справи, крім випадків, коли учасника справи представляє адвокат;

8) розгляд заяв та клопотань учасників справи, пов'язані з розглядом справи, які не були заявлені з поважних причин у підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом, та вирішує їх після заслуховування думки інших присутніх у судовому засіданні учасників справи;

9) вирішення питання про наслідки неявки в судове засідання учасника справи і відкладення розгляду справи або продовження розгляду по суті (див. далі);

64 *Встановлення явки осіб в судове засідання є надзвичайно важливо у практиці, зокрема, неналежне з'ясування причин та обставин неявки особи в судове засідання може привести до порушення права особи на справедливий суд та принципу рівності сторін. У постанові Касаційного цивільного суду зроблено висновок про те, що розглянувши справу за відсутності позивача, враховуючи відсутність доказів повідомлення належним чином про час та місце розгляду справи, суд апеляційної інстанції порушив його право на участь у судовому розгляді, не забезпечив можливості обґрунтувати апеляційну скаргу та заперечення щодо зустрічного позову, а отже, не взяв до уваги вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо права особи на справедливий судовий розгляд. У цій справі в ухвалі апеляційного суду зазначено, що позивач у судове засідання не з'явився і надав заяву про слухання справи без його участі, однак у матеріалах справи відсутня вказана заява; крім того матеріали справи не містять відомостей про те, що позивач був повідомлений про час та місце розгляду справи в апеляційному суді, отже, було порушено право особи на справедливий суд та принцип рівності сторін. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 07 листопада 2018 року у справі № 161/16800/15-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77935293>*

10) роз'яснення прав та обов'язків експерта, попереджає експерта під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків; роз'яснення спеціалістові його прав та обов'язків;

2. З'ясування обставин справи та дослідження доказів:

1) надання вступного слова учасників справи, далі по чергово суд заслуховує вступне слово позивача та третьої особи, яка бере участь на його стороні, відповідача та третьої особи, яка бере участь на його стороні, а також інших учасників справи, у якому учасники справи в усній формі стисло викладають зміст та підстави своїх вимог і заперечень щодо предмета позову, надають необхідні пояснення щодо них;

2) обмін запитаннями учасників справи з дозволу головуючого у такій черговості:

1) *позивачу та (або) особі*, яка звернулася до суду в інтересах іншої особи – відповідач, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, інші учасники справи;

2) *відповідачу* – позивач та (або) особа, яка звернулася до суду в інтересах іншої особи, третя особа, яка бере участь у справі на стороні позивача, інші учасники справи;

3) *іншим учасникам справи* – позивач та (або) особа, яка звернулася до суду в інтересах іншої особи, третя особа, яка бере участь на стороні позивача, відповідач, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, інші учасники справи;

3) визначення порядку з'ясування обставин справи та дослідження доказів, для цього суд з'ясовує обставини, на які учасники справи посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень;

4) дослідження в порядку, визначеному в підготовчому засіданні у справі, доказів, якими обґрунтовуються вимоги та заперечення;

5) закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами і надання сторонам та іншим учасникам справи можливість дати додаткові пояснення, які можуть доповнити матеріали справи, а також постановлення ухвали суду про закінчення з'ясування обставин справи та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів;

3. Судові дебати та ухвалення рішення:

1) виступи з промовами (заключним словом) учасників справи, в яких можна посилатися лише на обставини і докази, досліджені в судовому засіданні;

2) повернення до з'ясування обставин у справі, якщо під час судових дебатів виникла необхідність з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження нових доказів, шляхом постановлення ухвали;

3) вихід суду для ухвалення рішення до нарадчої кімнати (спеціально обладнаного для ухвалення судових рішень приміщення), оголосивши орієнтовний час його проголошення;

4) суд, не приймаючи рішення, постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду, якщо під час ухвалення рішення виникає потреба з'ясувати будьяку обставину шляхом повторного допиту свідків або вчинення певної процесуальної дії;

5) ухвалення рішення про судові витрати, якщо сторона з поважних причин не може подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат до закінчення судових дебатів у справі, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог. Для вирішення питання про судові витрати суд призначає судові засідання, яке проводиться не пізніше двадцяти днів з дня ухвалення рішення по суті позовних вимог;

6) проголошення судового рішення у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, публічно, крім випадків, встановлених ЦПК;

7) роз'яснення головуючим змісту рішення, порядку і строку його оскарження;

8) виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні з власної ініціативи суду або за заявою учасників справи виправити допущені в рішенні чи ухвалі описки чи арифметичні помилки.

9) ухвалення додаткового рішення суду за заявою учасників справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо:

1) стосовно певної позовної вимоги, з приводу якої сторони подавали докази і давали пояснення, не ухвалено рішення;

2) суд, вирішивши питання про право, не зазначив точної грошової суми, присудженої до стягнення, або майно, яке підлягає передачі, або дії, що треба виконати;

3) судом не вирішено питання про судові витрати;

4) суд не допустив негайного виконання рішення у випадках, встановлених статтею 430 ЦПК;

10) роз'яснення судового рішення, яке набрало законної сили, за заявою учасників справи, державного виконавця, приватного виконавця не змінюючи змісту судового рішення.

11) вручення судового рішення та його копій учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення; а тим, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судове рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Набрання рішенням суду законної сили:

- рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано;

- у разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення суду:

- 1) чи мали місце обставини (факти), якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, та якими доказами вони підтверджуються;
- 2) чи є інші фактичні дані, які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження;
- 3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин;
- 4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин;
- 5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити;
- 6) як розподілити між сторонами судові витрати;
- 7) чи є підстави допустити негайне виконання судового рішення;
- 8) чи є підстави для скасування заходів забезпечення позову;
- 9) зазначити, в якій частині рішення стосується кожного з співучасників, або зазначити, що обов'язок чи право стягнення є солідарним;
- 10) може визначити порядок його виконання, надати відстрочення або розстрочення виконання, вжити заходів для забезпечення його виконання, про що зазначає в рішенні.

Принцип безпосередності судового розгляду вказує на те, що суд під час розгляду справи повинен безпосередньо дослідити докази у справі, а справа повинна розглядатися одним і тим самим складом суду. У разі заміни одного із суддів під час судового розгляду справа розглядається спочатку, крім випадків, встановлених ЦПК.

У судовому засіданні можуть бути оголошені перерви, тривалість яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали.

Такі перерви, а також випадки відкладення розгляду справи і її зупинення отримали в теорії цивільного процесу назву «ускладнення» або «тимчасові ускладнення».

Ускладнення розгляду справи шляхом:

- *відкладення розгляду справи на таких підставах:*
 - 1) неявка в судове засідання учасника справи, щодо якого відсутні відомості про вручення йому повідомлення про дату, час і місце судового засідання;
 - 2) перша неявка в судове засідання учасника справи, якого повідомлено про дату, час і місце судового засідання, якщо він повідомив про причини неявки, які судом визнано поважними;
 - 3) виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, крім випадків,

коли відповідно до ЦПК судове засідання може відбутися без участі такої особи;

4) необхідність витребування нових доказів, у випадку коли учасник справи обґрунтував неможливість заявлення відповідного клопотання в межах підготовчого провадження;

5) якщо суд визнає потрібним, щоб сторона, яка подала заяву про розгляд справи за її відсутності, дала особисті пояснення. Викликати позивача або відповідача для особистих пояснень можна і тоді, коли в справі беруть участь їх представники.

Якщо учасник справи або його представник були належним чином повідомлені про судове засідання, суд розглядає справу за відсутності такого учасника справи у разі:

1) неявки в судове засідання учасника справи (його представника) без поважних причин або без повідомлення причин неявки;

2) повторної неявки в судове засідання учасника справи (його представника), крім відповідача, незалежно від причин неявки;

3) неявки представника в судове засідання, якщо в судове засідання з'явилася особа, яку він представляє, або інший її представник;

4) неявки в судове засідання учасника справи, якщо з'явився його представник, крім випадків, коли суд визнав явку учасника справи обов'язковою.

- оголошення перерви в судовому засіданні, якщо спір, розгляд якого по суті розпочато, не може бути вирішено в даному судовому засіданні, судом може бути оголошено перерву в межах встановлених ЦПК строків розгляду справи, тривалість якої визначається відповідно до обставин, що її викликали, з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі;

Якщо розгляд справи було відкладено, суд продовжує провадження у справі зі стадії, на якій розгляд справи було відкладено. У випадку відкладення розгляду справи під час її розгляду по суті суд може почати розгляд справи по суті спочатку.

Якщо в судовому засіданні було оголошено перерву, провадження у справі після її закінчення продовжується зі стадії, на якій було оголошено перерву.

- зупинення провадження у справі:

1. Суд зобов'язаний зупинити провадження шляхом постановлення ухвали у справі у разі:

1) смерті або оголошення фізичної особи померлою, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво;

2) перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або

- інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції;
- 3) призначення або заміни законного представника у випадках, передбачених статтею 63 ЦПК;
 - 4) надання сторонам у справі про розірвання шлюбу строку для примирення;
 - 5) прийняття рішення про врегулювання спору за участю судді;
 - 6) об'єктивної неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, – до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі; суд не може посилатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом судового розгляду.

2. Право суду зупинити провадження у справі:

- 1) перебування учасника справи на альтернативній (невійськовій) службі не за місцем проживання або на строковій військовій службі;
- 2) захворювання учасника справи, підтвердженого медичною довідкою, що виключає можливість явки до суду протягом тривалого часу;
- 3) перебування учасника справи у довгостроковому службовому відрядженні;
- 4) розшуку відповідача в разі неможливості розгляду справи за його відсутності;
- 5) призначення судом експертизи;
- 6) направлення судового доручення щодо збирання доказів у порядку, встановленому статтею 87 ЦПК;
- 7) надходження заяви про відвід;
- 8) звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги, вручення виклику до суду чи інших документів до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави;
- 9) прийняття ухвали про тимчасове вилучення доказів державним виконавцем для дослідження судом;
- 10) перегляду судового рішення у подібних правовідносинах (у іншій справі) у касаційному порядку палатою, об'єднаною палатою, Великою Палатою Верховного Суду.

Не допускається зупинення провадження у справах:

- про стягнення аліментів з підстави наявності спору про батьківство (материнство),
- визначення місця проживання дитини, про участь одного з батьків або родичів у вихованні дитини, спілкуванні з дитиною.

Строки, на які зупиняється провадження у справі, пов'язані з зникненням обставин, що стали підставою для зупинення провадження у справі.

Провадження у справі *поновлюється* за клопотанням учасників справи або за ініціативою суду не пізніше десяти днів з дня отримання судом повідомлення про усунення обставин, що викликали його зупинення. Про поновлення провадження у справі суд постановляє ухвалу.

Строки розгляду справи по суті:

- початок – не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку.
- строк проведення – о тридцять днів з дня початку розгляду справи по суті;
- завершення провадження у справі шляхом:
 - 1) ухвалення рішення по суті або
 - 2) без ухвалення рішення, шляхом закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду.

Завершення провадження у справі може бути шляхом ухвалення рішення суду або без такого, шляхом залишення позову без розгляду.

Підстави закриття провадження у справі:

- 1) справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- 2) відсутній предмет спору;
- 3) набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами;
- 4) позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом;
- 5) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом;
- 6) суд встановить обставини, які є підставою для відмови у відкритті провадження у справі відповідно до пунктів 4, 5 частини першої статті 186 ЦПК;
- 7) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;
- 8) після відкриття провадження у справі між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Наслідки закриття провадження у справі:

- якщо провадження у справі закривається з підстав, визначених пунктом 1 частини першої статті 255 (справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства), суд повинен повідомити заявників, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд таких справ.

- у разі закриття провадження у справі повторне звернення до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав не допускається. Наявність ухвали про закриття провадження у зв'язку з прийняттям відмови позивача від позову не позбавляє відповідача в цій справі права на звернення до суду за вирішенням цього спору.

Підстави залишення позову без розгляду:

- 1) позов подано особою, яка не має цивільної процесуальної дієздатності;
- 2) позовну заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи;
- 3) належним чином повідомлений позивач повторно не з'явився в судові засідання або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає розгляду справи⁶⁵;
- 4) у провадженні цього чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 5) позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду;
- 6) між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, і від відповідача не пізніше початку розгляду

65 *При вирішенні питання про залишення заяви без розгляду процесуальний закон не вказує на необхідність врахування судом поважності причин повторної неявки позивача до суду, значення має лише належне повідомлення позивача про день та час розгляду справи, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду. Процесуальний закон не вказує на необхідність врахування судом поважності причин повторної неявки позивача до суду, а ці положення пов'язані із принципом диспозитивності цивільного судочинства, відповідно до змісту якого особа, яка бере участь у справі, самостійно розпоряджається наданими їй законом процесуальними правами. У цій справі ухвалою суду першої інстанції скарга банку на дії державного виконавця була прийнята до провадження і призначена до розгляду, про що належним чином був повідомлений заявник, разом із тим, в судові засідання на призначену дату явку представника не забезпечив, у зв'язку з чим, розгляд справи відкладено, але представник позивача повторно не з'явився у судові засідання, про день, час і місце розгляду справи позивач повідомлявся належним чином, що підтверджується повідомлення про вручення поштового відправлення. Заяву про розгляд справи у його відсутність позивач (його представник) завчасно (до призначеного дня судового засідання) до суду не подав. З урахуванням наведеного Верховний Суд вважає, що суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшли обґрунтованого висновку про залишення позову без розгляду з підстав, передбачених частиною третьою статті 169, пункту 3 частини першої статті 207 ЦПК України (в редакції, чинній на момент прийняття відповідного процесуального рішення), оскільки неявка позивача (його представника) у судові засідання є повторною, а заяви про розгляд справи за відсутності позивача до суду, на момент ухвалення відповідного процесуального рішення, не надходило. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 22 травня 2019 року у справі № 310/12817/13 [Електроний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82034538>*

справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана;

7) дієздатна особа, в інтересах якої у встановлених законом випадках відкрито провадження у справі за заявою іншої особи, не підтримує заявлених вимог і від неї надійшла відповідна заява;

8) провадження у справі відкрито за заявою, поданою без додержання вимог, викладених у статтях 175 та 177 ЦПК, та не було сплачено судовий збір і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк;

9) позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору;

10) позивач у визначений судом строк не вніс кошти для забезпечення судових витрат відповідача і відповідач подав заяву про залишення позову без розгляду;

11) після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

12) між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення суду іншої держави, якщо право укласти таку угоду передбачене законом або міжнародним договором України, за винятком випадків, якщо суд визнає, що така угода суперечить закону або міжнародному договору України, є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Наслідки залишення позову без розгляду:

- після усунення умов, що були підставою для залишення заяви без розгляду, позивач має право звернутися до суду повторно.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Чи можна провести судові засідання або підготовче судові засідання у справі поза межами приміщення суду? Якщо так, поясніть за яких умов.

2. З чого розпочинається розгляд справи по суті? На якому етапі розгляду справи по суті досліджуються докази у справі?

3. Чи може суд повернутися до розгляду справи по суті? Які підстави для цього і як в такому разі ухвалюється рішення?

4. Як відбувається розгляд справи по суті у разі, якщо в судове засідання не з'являються учасники судового процесу? Який порядок відкладення розгляду справи по суті?

5. В якому порядку досліджуються докази у справі? Які особливості дослідження різних засобів доказування?

6. Як завершується провадження у справі? Які вимоги до ухвалення та проголошення рішення суду?

! ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. До суду надійшла позовна заява, в якій була відсутня інформація про місце державної реєстрації або місця проживання відповідача.

Які дії повинен вчинити суддя? Як в такому разі може захистити свої права позивач?

2. У справі за позовом одного зі спадкоємців, третя особа з самостійними вимогами – ПАТ «Приват Банк», спадкоємці дійшли згоди і уклали мирову угоду.

Чи може суд визнати таку мирову угоду, укладену без участі третьої особи? Як суддя повинен вчинити у цьому випадку?

3. Позивач в своїй заяві не просив стягнути витрати з відповідача або розподілити їх між сторонами.

Як діяти суду? Чи може позивач оскаржити судове рішення суду першої інстанції, якщо суд не правильно розподілив судові витрати між сторонами? І як він повинен діяти у разі, якщо суд взагалі не вирішив питання про розподіл судових витрат?

🔍 ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.

2. Ізарова І.О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991–2017 // Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства. Зб. наук. праць. Матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (Київ, 7 лип. 2017 р.) / за заг. ред. І. О. Ізарової, Р. Ю. ХанікПосполітак. – Київ : ВД Дакор, 2017. – 238 с. – С. 1835.

3. Ізарова І.О. Закритий судовий розгляд справ в порядку цивільного судочинства: практика Європейського Суду / Юридичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 295-300. [Електронний ресурс] http://yurvisnyk.in.ua/v2_2014/53.pdf

ГЛАВА 10. СПРОЩЕНІ ПРОВАДЖЕННЯ. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ

ПЛАН

1. Спрошене позовне провадження
2. Наказне провадження
3. Заочний розгляд справи
4. Забезпечення позову

Спрошене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи, зокрема, це:

1) малозначні справи — це справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; а також

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) що виникають з трудових відносин⁶⁶; або

4) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;

5) будьякі інші справи, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій статті 275.

Умови, які враховує суд враховує при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження:

66 Трудові спори є одними з найскладніших в судовій практиці, незважаючи на це, національне законодавство, а також ЄСПЛ дотримуються ідеї про те, що вони мають надзвичайно важливе значення для заявника, тому мають розглядатися впродовж розумного строку. Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі *Frydlander v. France*, N 30979/96, п. 43 [Електронний ресурс] <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%5C%22001-58762%22%5D%7D>] зазначено, що Договірні держави повинні організувати свої правові системи таким чином, щоб їхні суди могли гарантувати кожному право на остаточне рішення протягом розумного періоду часу при визначенні його цивільних прав та обов'язків. Він також повторює, що працівник, який вважає, що його роботодавець був неправомірно відсторонений або звільнений, має особисту зацікавленість у якнайшвидшому ухваленні судового рішення про законність цієї міри, оскільки трудові спори за своєю природою вимагають якнайшвидшого вирішення, зважаючи на про те, що поставлено на карту для зацікавленої особи, яке в результаті звільнення втрачає засоби до існування.

- 1) ціну позову⁶⁷;
- 2) значення справи для сторін⁶⁸;
- 3) обраний позивачем спосіб захисту;
- 4) категорію та складність справи;
- 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- 6) кількість сторін та інших учасників справи;
- 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

В порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах:

- 1) що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів та поділ майна подружжя;
- 2) щодо спадкування;

⁶⁷ Варто зауважити, що ЄСПЛ вважає, що можливості захисту прав не повинні бути в залежності від суми позовних вимог, зокрема, це дуже явно видно у справі, спір якої стосується менше одного євро на час її розгляду. У цій справі Суд зауважує, що до розміру вимог не слід ставитися абстрактно; навіть скромна матеріальна шкода може бути значною з огляду на конкретний стан людини та економічну ситуацію в країні чи регіоні, в якому вона проживає. Однак, з усією належною повагою до різних економічних обставин, Суд вважає, що це не викликає сумнівів, що дрібна сума, про яку йдеться, у цій справі мала мінімальне значення для заявника (див. рішення у справі *Korolev v. Russia* (dec), no. 25551/05, 1 July 2010 [Електроний ресурс] URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%3A%5B%2225551%2F05%22%2C%22itemid%3A%5B%22001-99843%22%5D%7D>)

⁶⁸ Див. наприклад справи щодо захисту честі та гідності особи, зокрема, як слушно зазначено у *Постанова* Закарпатського апеляційного суду від 17 липня 2019 року <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83278750> у таких справах спір між сторонами носить характер особистісний, тобто пов'язаний з особистим, суб'єктивним сприйняттям позивачем дій відповідачів, із характером і глибиною відповідних переживань, моральних страждань, отже, за своєю специфікою доказування не охоплюється суто письмовими доказами, необхідним є передусім пояснення позивача в судовому засіданні щодо підстав таких вимог, характеру і тривалості моральних страждань, в чому саме полягає порушення честі та гідності, обставин, з яких він виходив при визначенні розміру моральної шкоди, тому істотним є безпосереднє сприйняття судом пояснень насамперед позивача, і лише за цих умов може йтися про повне, всебічне та об'єктивне встановлення і з'ясування обставин справи, тобто в загальному позовному провадженні. зазначено, що Договірні держави повинні організувати свої правові системи таким чином, щоб їхні суди могли гарантувати кожному право на остаточне рішення протягом розумного періоду часу при визначенні його цивільних прав та обов'язків. Він також повторює, що працівник, який вважає, що його роботодавець був неправомірно відсторонений або звільнений, має особисту зацікавленість у якнайшвидшому ухваленні судового рішення про законність цієї ме ри, оскільки трудові спори за своєю природою вимагають якнайшвидшого вирішення, зважаючи на про те, що поставлено на карту для зацікавленої особи, яке в результаті звільнення втрачає засоби до існування.

- 3) щодо приватизації державного житлового фонду;
- 4) щодо визнання необґрунтованими активів та їх витребування;
- 5) в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 6) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 15 цієї частини.

Суд відмовляє у розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову відповідна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

Строк розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження – розумний, але не більше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі.

Варто зважати на те, що згідно з практикою ЄСПЛ до розумного строку розгляду справи включається період із моменту надходження до суду заяви і до моменту закінчення виконання рішення суду, про що зазначено в багатьох його рішеннях, зокрема у справі *Ромашов проти України* від 27 липня 2004 р.⁶⁹, у справі *Дубенко проти України* від 11 січня 2005 р.⁷⁰ та ін.

Порядок вирішення питання та розгляду справи в спрощеному позовному провадженні:

1. *Подання клопотання* позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або може міститися у ній.

2. *Вирішення судом* питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, за результатами якого суд може:

- задовольнити клопотання та визначити строк відповідачу для подання заяви із запереченнями щодо розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження; або
- відмовити в задоволенні клопотання та розглянути справу за правилами загального позовного провадження⁷¹.

69 Рішення ЄСПЛ у справі *Ромашов проти України* від 27 липня 2004 р. [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/go/980_227

70 Рішення ЄСПЛ у справі *Дубенко проти України* від 11 січня 2005 р. [Електронний ресурс] https://zakon.rada.gov.ua/go/980_251

71 Варто зауважити, що умови, за яких розгляд справи може відбуватися в спрощеному порядку, і *процедура вирішення питання про порядок розгляду справи* визначені ЦПК 2017, але однозначно не передбачено, що особа зобов'язана звернутися до суду з клопотанням про розгляд у порядку спрощеного провадження справи, що є малозначною, навіть на підставі п. 1 ч. 6 ст. 19

3. Якщо відповідач в установленний судом строк *подасть заяву із запереченнями* проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, суд залежно від обґрунтованості заперечень відповідача постановляє ухвалу про:

- 1) залишення заяви відповідача без задоволення;
- 2) розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

4. Якщо суд вирішив розглянути справу в порядку спрощеного позовного провадження, але в *подальшому постановив ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження*, розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі⁷². У такому випадку повернення до розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження не допускається.

5. *Розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження* здійснюється судом за правилами, встановленими ЦПК для розгляду справи в порядку загального позовного провадження, з особливостями, зокрема:

- розгляд справи по суті в порядку спрощеного провадження починається з відкриття першого судового засідання або через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі, якщо судові засідання не проводиться;
- якщо для розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження відповідно до ЦПК судові засідання не проводиться, процесуальні дії, строк вчинення яких відповідно до ЦПК обмежений першим судовим засіданням у справі, можуть вчинятися протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі;
- перше судові засідання у справі проводиться не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі. За клопотанням

(справи, в яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб). Водночас у ЦПК немає відповідних підстав для відмови у відкритті провадження, повернення, залишення без розгляду або навіть залишення без руху заяви, якщо особа звертається не в передбаченому законом порядку розгляду малозначної справи, тому можна зробити висновок, що спрощений порядок є обов'язковим у разі наявності сукупності обставин і може розглядатися як альтернатива до загального позовного провадження. Суд вирішує це питання, застосовуючи ч. 1 ст. 277 ЦПК 2017. Див. детальніше Ізарова І.О., Притика Ю.Д. Спрошене позовне провадження цивільного судочинства України: виклики першого року застосування в судовій практиці // Проблеми законності. – № 145. – 2019. – С. 51-67.

72 Серед справ, які розглядалися в порядку спрощеного позовного провадження, але судом було постановлено ухвалу про розгляд справи в порядку загального позовного провадження, можна виділити такі: стягнення аліментів, а також зміна способу стягнення аліментів; визнання права користування жилим приміщенням; втрата права користування жилим приміщенням; позбавлення права користування жилим приміщенням та інші. Там само.

сторони суд може відкласти розгляд справи з метою надання додаткового часу для подання відповіді на відзив та (або) заперечення, якщо вони не подані до першого судового засідання з поважних причин;

- суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будьякої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін;
- при розгляді справи у порядку спрощеного провадження суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадку розгляду справи з повідомленням (викликом) учасників справи – також заслуховує їх усні пояснення та показання свідків. Судові дебати не проводяться.

6. Ухвалення рішення суду відбувається відповідно до загальних положень.

Оскарження рішень, що були ухвалені в спрощеному позовному провадженні, теж відбувається з певними особливостями. Апеляційні скарги на рішення суду у справах з ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи⁷³.

Наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо.

Підстави для звернення до суду в порядку наказного провадження:

1) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати та середнього заробітку за час затримки розрахунку;

2) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника;

3) заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та

⁷³ Варто зауважити, що суд апеляційної інстанції може скасувати рішення суду першої інстанції, якщо останній розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, що підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження (відповідно до пункту 7 частини 3 статті 376 ЦПК). Зокрема, слід дуже ретельно проаналізувати мотиви та конкретні обставини, за яких суд першої інстанції неправильно відніс справу до малозначних та розглянув в порядку спрощеного провадження. Див. зокрема, постанову Апеляційного суду Луганської області від 30 липня 2018 року [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76709974>

радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та 3 відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості;

4) заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей – половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;

5) заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших заінтересованих осіб;

6) заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів;

7) заявлено вимогу до юридичної особи або фізичної особи – підприємця про стягнення заборгованості за договором (іншим, ніж про надання житловокомунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення), укладеним у письмовій (в тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Слід звернути увагу, що особа має право звернутися до суду з зазначеними вище вимогами в *наказному* або в *спрошеному* позовному провадженні на свій вибір. Це залежить від того, чи відсутній спір в справі між заявником і іншою стороною або про його наявність заявнику невідомо⁷⁴.

Зміст заяви про видачу судового наказу:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника і боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання, ідентифікаційний

⁷⁴ *Можливість обрання порядку захисту своїх прав не може, закріплена в ЦПК, не може стати підставою для відмови особі у захисті прав.* Див. постанову Київського апеляційного суду, який, розглянувши справу за апеляційною скаргою на ухвалу суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі за позовом про розірвання шлюбу і стягнення аліментів, встановив, що можливість розгляду вимог щодо стягнення аліментів у наказному чи спрошеному провадженні не є підставою для відмови у відкритті провадження, отже, суд не врахував приписи ст.276 ЦПК України, яка допускає спрошене провадження лише стосовно всієї справи, а не частини позовних вимог [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79082906>

код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України заявника та боржника, реєстраційний номер облікової картки платника податків заявника та боржника (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта заявника та боржника (для фізичних осіб – громадян України), а також офіційні електронні адреси та інші дані, якщо вони відомі заявнику, які ідентифікують боржника;

3) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) представника заявника, якщо заява подається представником, його місце проживання або місцезнаходження;

4) вимоги заявника і обставини, на яких вони ґрунтуються;

5) перелік доказів, якими заявник обґрунтовує обставини, на яких ґрунтуються його вимоги.

А також додатки до заяви:

1) документ, що підтверджує сплату судового збору;

2) документ, що підтверджує повноваження представника, якщо заява підписана представником заявника;

3) копія договору, укладеного в письмовій (в тому числі електронній) формі, за яким пред'явлено вимоги про стягнення грошової заборгованості;

4) інші документи або їх копії, що підтверджують обставини, якими заявник обґрунтовує свої вимоги.

Форми подачі такої заяви можуть бути проста письмова або електронна.

Порядок наказного провадження у справі:

1. *Подання заяви* про видачу судового наказу, її реєстрація в суді та призначення судді.

2. Заявник має *право відкликати* заяву про видачу судового наказу до її розгляду судом.

3. *Перевірка місцезнаходження боржника* з метою визначення підсудності, крім випадків подання заяви про видачу судового наказу в електронній формі до боржника, який має офіційну електронну адресу, для чого суддя не пізніше наступного дня з дня отримання заяви про видачу судового наказу перевіряє зазначене у заяві місцезнаходження боржника за відомостями, внесеними до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, а також у разі якщо боржником у заяві про видачу судового наказу вказана фізична особа, яка не має статусу підприємця, суддя не пізніше двох днів з дня надходження такої заяви, крім випадків подання заяви про видачу судового наказу в електронній формі до боржника, який має офіційну електронну адресу, звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання фізичної особи – боржника.

4. Розгляд заяви судом, за результатами якого суд може:

- відмовити у видачі судового наказу шляхом постановлення ухвали, якщо:
 - 1) заява подана з порушеннями вимог щодо форми та змісту заяви;
 - 2) заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;
 - 3) заявлено вимогу, підставу для якої не передбачено ЦПК (див. вище);
 - 4) наявні обставини, передбачені частиною першою статті 186 (підстави для відмови відкриття провадження у справі);
 - 5) з моменту виникнення права вимоги пройшов строк, який перевищує позовну давність, встановлену законом для такої вимоги, або пройшов строк, встановлений законом для пред'явлення позову в суд за такою вимогою;
 - 6) судом раніше виданий судовий наказ за тими самими вимогами, за якими заявник просить видати судовий наказ;
 - 7) судом раніше відмовлено у видачі судового наказу з підстав, передбачених вище;
 - 8) із поданої заяви не вбачається виникнення або порушення права грошової вимоги, за якою заявником подано заяву про видачу судового наказу;
 - 9) заяву подано з порушенням правил підсудності;
 - 10) у разі якщо в заяві про видачу судового наказу містяться вимоги, частина з яких не підлягає розгляду в порядку наказного провадження, суд постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу лише в частині цих вимог. У разі якщо заявлені вимоги між собою взаємопов'язані і окремий їх розгляд неможливий, суд відмовляє у видачі судового наказу;
 - 11) у разі якщо отримана судом інформація не дає можливості встановити зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи – боржника;
 - 12) якщо за результатами розгляду отриманих судом відомостей про місцезнаходження боржника – юридичної особи або фізичної особи – підприємця буде встановлено, що заява про видачу судового наказу не підсудна цьому суду, суд не пізніше десяти днів з дня надходження заяви постановляє ухвалу про передачу заяви про видачу судового наказу разом з доданими до неї документами за підсудністю;
 - 13) вимогі, викладені в заяві, не законні або не обгрунтовані;
 - *видати судовий наказ* впродовж п'яти днів з дня її надходження, а якщо боржником у заяві про видачу судового наказу вказана фізична особа, яка не має статусу підприємця, – протягом п'яти днів з дня отримання судом інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи – боржника, без судового засідання і повідомлення заявника і боржника.

5. Надсилання копій судового наказу боржникові не пізніше наступного дня, разом з копією заяви стягувача про видачу судового наказу разом з доданими до неї документами.

6. *Виправлення помилки в судовому наказі, визнання судового наказу таким, що не підлягає виконанню, відстрочення чи розстрочення його виконання судом, що його видав в порядку, встановленому ЦПК.*

Зміст судового наказу:

- 1) дата видачі наказу;
- 2) найменування суду, прізвище та ініціали судді, який видав судовий наказ;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) стягувача і боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України стягувача та боржника, реєстраційний номер облікової картки платника податків стягувача та боржника (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта стягувача та боржника для фізичних осіб – громадян України, а також інші дані, якщо вони відомі суду, які ідентифікують стягувача та боржника;
- 4) посилання на закон, на підставі якого підлягають задоволенню заявлені вимоги;
- 5) сума грошових коштів, які підлягають стягненню;
- 6) сума судових витрат, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь з боржника;
- 7) повідомлення про те, що під час розгляду вимог у порядку наказного провадження та видачі судового наказу суд не розглядає обґрунтованість заявлених стягувачем вимог по суті;
- 8) відомості про порядок та строки подання заяви про скасування судового наказу;
- 9) дата набрання судовим наказом законної сили;
- 10) строк пред'явлення судового наказу до виконання;
- 11) дата видачі судового наказу стягувачу.

Судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає.

Судовий наказ може бути скасований у такому порядку:

1. *Подання заяви про скасування судового наказу боржником впродовж п'ятнадцяти днів з дня вручення копії судового наказу та доданих до неї документів до суду, який його видав*

Заява про скасування судового наказу має містити:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника і боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств

і організацій України заявника та боржника, реєстраційний номер облікової картки платника податків заявника та боржника (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта заявника та боржника для фізичних осіб – громадян України;

3) ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) представника боржника, якщо заява подається представником, його місце проживання або місцезнаходження;

4) наказ, що оспорюється;

5) зазначення про повну або часткову необґрунтованість вимог стягувача.

Додатки до заяви про скасування судового наказу:

1) документ, що підтверджує сплату судового збору;

2) документ, що підтверджує повноваження представника боржника, якщо заява подається таким представником;

3) клопотання про поновлення пропущеного строку, якщо заява подається після спливу строку, передбаченого частиною першою цієї статті.

2. *Повернення заяви без розгляду* не пізніше двох днів з дня її надходження до суду у разі неналежного оформлення або якщо суд за заявою особи, яка її подала, не знайде підстав для поновлення строку для подання цієї заяви.

3. *Розгляд заяви про скасування судового наказу* і не пізніше двох днів після її подання постановлення судом ухвали про скасування судового наказу, в якій роз'яснено заявнику (стягувачу) його право звернутися до суду із тими самими вимогами в порядку спрощеного позовного провадження. В ухвалі про скасування судового наказу суд за клопотанням боржника вирішує питання про поворот виконання судового наказу.

Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві:

– у разі ненадходження до суду заяви від боржника про скасування судового наказу протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання крім випадків видачі судового наказу, коли судовий наказ набирає законної сили у день його видачі (відповідно до пункту 45 частини першої статті 161).

Заочний розгляд справи – це вирішення справи судом шляхом ухвалення заочного рішення суду на підставі наявних у справі доказів за одночасного існування таких умов:

1) відповідач належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання;

2) відповідач не з'явився в судове засідання без поважних причин або без повідомлення причин;

3) відповідач не подав відзив;

4) позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Порядок заочного розгляду справи:

1. *Вирішення питання та постановлення ухвали суду* про заочний розгляд справи.

2. *Розгляд справи і ухвалення рішення* за правилами загального чи спрощеного позовного провадження з особливостей цього провадження.

3. *Ухвалення заочного рішення*, яке повинно відповідати вимогам до рішення суду, а також містити інформацію про строк і порядок подання заяви про його перегляд.

4. *Повідомлення про заочне рішення* тобто направлення його копій відповідачам, які не з'явилися в судове засідання.

Порядок розгляду заяви про перегляд заочного рішення:

1. *Подання письмової заяви* відповідача впродовж тридцяти днів з дня його проголошення відповідно до таких вимог щодо змісту:

1) найменування суду, який ухвалив заочне рішення;

2) ім'я (найменування) відповідача або його представника, які подають заяву, їх місце проживання чи місцезнаходження, номер засобів зв'язку;

3) обставини, що свідчать про поважність причин неявки в судове засідання та (або) неповідомлення їх суду, а також причин неподання відзиву, і докази про це;

4) посилання на докази, якими відповідач обґрунтовує свої заперечення проти вимог позивача;

5) клопотання про перегляд заочного рішення;

6) перелік доданих до заяви матеріалів, зокрема:

- її копії за кількістю учасників справи та копії всіх доданих до неї матеріалів.
- довіреність або інший документ, який підтверджує повноваження представника;
- документ про сплату судового збору;
- докази, на які посилається заявник.

2. *Залишення заяви без руху або повернення заяви* на підставах і в порядку, передбаченому ЦПК.

3. *Прийняття та надсилання копій заяви* та копії доданих до неї матеріалів іншим учасникам справи і повідомлення учасників справи про дату, час і місце розгляду заяви, не більше ніж п'ятнадцяти днів з дня її надходження.

4. *Розгляд заяви про перегляд заочного рішення* в судовому засіданні, при цьому неявка осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце засідання, не перешкоджає розгляду заяви, в такому порядку:

- відкриття судового засідання і з'ясування, хто з учасників справи з'явився, встановлює їх особу, перевіряє повноваження представників,

- повідомлення змісту заяви і з'ясування думки сторін та інших учасників справи щодо вимог про перегляд заочного рішення;

5. За результатами розгляду *постановлення ухвали суду*, в якій він може:

- 1) *залишити заяву без задоволення*;
- 2) *скасувати заочне рішення* і призначити справу до розгляду за правилами загального чи спрощеного позовного провадження, якщо судом буде встановлено, що відповідач не з'явився в судові засідання та (або) не повідомив про причини неявки, а також не подав відзив на позовну заяву з поважних причин, і докази, на які він посилається, мають істотне значення для правильного вирішення справи.

Оскарження заочного рішення:

У разі залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення заочне рішення може бути оскаржене в загальному порядку, встановленому ЦПК. У цьому разі строк на апеляційне оскарження рішення починає відраховуватися з дати постановлення ухвали про залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення.

Позивач має право оскаржити заочне рішення в загальному порядку, встановленому ЦПК.

Повторне заочне рішення позивач та відповідач можуть оскаржити в загальному порядку, встановленому ЦПК.

Заочне рішення *набирає законної сили*, якщо протягом строків, встановлених ЦПК, не подані заява про перегляд заочного рішення або апеляційна скарга, або якщо рішення залишено в силі за результатами апеляційного розгляду справи.

Забезпечення позову – це передбачений ЦПК порядок вжиття судом за заявою учасника справи заходів забезпечення позову до пред'явлення позову або на будьякій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

За заявою сторони у справі, яка передана на розгляд *міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду*, суд може вжити заходів забезпечення позову у порядку та з підстав, встановлених ЦПК.

Види забезпечення позову:

- 1) накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачеві і знаходяться у нього чи в інших осіб;
- 2) заборонаю вчиняти певні дії;
- 3) встановленням обов'язку вчинити певні дії;

4) заборонаю іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, або передавати майно відповідачеві чи виконувати щодо нього інші зобов'язання;

5) зупиненням продажу арештованого майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту;

6) зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа, який оскаржується боржником у судовому порядку;

7) передачею речі, яка є предметом спору, на зберігання іншим особам, які не мають інтересу в результаті вирішення спору;

8) зупиненням митного оформлення товарів чи предметів;

9) арештом морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги;

10) іншими заходами, необхідними для забезпечення ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів, якщо такий захист або поновлення не забезпечуються заходами, зазначеними у пунктах 19 цієї частини.

Правила забезпечення позову і застосування різних видів забезпечення:

1) суд може застосувати кілька видів забезпечення позову;

2) заходи забезпечення позову, крім арешту морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги, мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами;

3) не допускається забезпечення позову шляхом накладення арешту на заробітну плату, пенсію та стипендію, допомогу по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, яка виплачується у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (включаючи догляд за хворою дитиною), вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, на допомогу, яка виплачується касами взаємодопомоги, благодійними організаціями, а також на вихідну допомогу, допомогу по безробіттю, на майно або грошові кошти неплатоспроможного банку, а також на майно або грошові кошти Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Ця вимога не поширюється на позови про стягнення аліментів, про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, про відшкодування збитків, заподіяних злочином;

4) не може бути накладено арешт на предмети, що швидко псуються;

5) не допускається забезпечення позову шляхом зупинення тимчасової адміністрації або ліквідації банку, заборони або встановлення обов'язку вчиняти певні дії Фонду гарантування вкладів фізичних осіб при здійсненні тимчасової адміністрації чи ліквідації банку;

6) не допускається забезпечення позову шляхом зупинення рішень, актів Національного банку України, а також встановлення для Національного банку України заборони або обов'язку вчиняти певні дії;

7) не допускається забезпечення позову шляхом заборони відповідачу вчиняти певні дії за позовами власників або кредиторів неплатоспроможного банку до такого банку або Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

8) майно або грошові суми клієнта неплатоспроможного банку, на які судом накладено арешт до дня віднесення банку до категорії неплатоспроможних, можуть бути передані приймаючому або перехідному банку чи спеціалізованій установі, утвореній Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, у встановленому законодавством про систему гарантування вкладів фізичних осіб порядку з письмовим повідомленням Фондом гарантування вкладів фізичних осіб особи, в інтересах якої накладено арешт. При цьому передані майно або грошові суми залишаються обтяженими відповідно до ухвали суду про накладення арешту;

9) не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті.

Зміст заяви про забезпечення позову:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові – для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, за наявності;
- 3) предмет позову та обґрунтування необхідності забезпечення позову;
- 4) захід забезпечення позову, який належить застосувати, з обґрунтуванням його необхідності;
- 5) ціну позову, про забезпечення якого просить заявник;
- 6) пропозиції заявника щодо зустрічного забезпечення;
- 7) інші відомості, потрібні для забезпечення позову;
- 8) якщо заява про забезпечення позову подається до відкриття провадження у справі, в такій заяві додатково зазначаються повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших осіб, які можуть отримати статус учасника справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти;
- 9) додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі.

До заяви про забезпечення позову у справі, яка передана на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду *додаються*:

1) копія позовної заяви до міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду або іншого документа, подання якого започатковує процедуру міжнародного комерційного арбітражу, третейського розгляду згідно з відповідним регламентом (правилами) арбітражу, або третейського суду або законодавством за місцем арбітражу;

2) документ, що підтверджує подання такої позовної заяви або іншого аналогічного документа згідно з відповідним регламентом (правилами) арбітражу, третейського суду або законодавством за місцем арбітражу;

3) копія відповідної арбітражної угоди чи угоди про передачу спору на вирішення третейського суду.

Порядок розгляду заяви про забезпечення позову:

1. *Подання заяви про забезпечення позову:*

1) до подання позовної заяви – за правилами підсудності, встановленими ЦПК для відповідного позову, або до суду за місцезнаходженням предмета спору – якщо суд, до підсудності якого відноситься справа, визначити неможливо;

2) одночасно з пред'явленням позову – до суду, до якого подається позовна заява, за правилами підсудності;

3) після відкриття провадження у справі – до суду, у провадженні якого перебуває справа.

2. *Розгляд заяви судом* не пізніше двох днів з дня її надходження без повідомлення учасників справи (учасників третейського (арбітражного) розгляду)⁷⁵.

⁷⁵ Заява про забезпечення позову розглядається судом, у провадженні якого перебуває справа, в день її надходження без повідомлення відповідача та інших осіб, які беруть участь у справі, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду з огляду на таке. Метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого знаходиться справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій із боку відповідача з тим, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на користь позивача, в тому числі задля попередження потенційних труднощів у подальшому виконанні такого рішення. У справі, що переглядається, встановлено, що одночасно з позовною заявою позивачем була подана заява про забезпечення позову, яку було задоволено судом першої інстанції, а також залишено без змін постановою суду апеляційної інстанції. Звертаючись із касаційною скаргою, заявник мотивував тим, що у порушення норм процесуального права суд першої інстанції не була повідомлена про розгляд заяви про забезпечення позову, внаслідок чого судом не було з'ясовано всіх фактичних обставин справи. Але Верховний Суд відхилив доводи касаційної скарги, оскільки відповідно до положень статті 153 ЦПК України (в редакції, чинній на час розгляду заяви) заява про забезпечення позову розглядається судом, у провадженні якого перебуває справа, в день її надходження без повідомлення відповідача та інших осіб, які беруть участь у справі. Див. детальніше постанову КЦС у складі Верховного Суду від 07 листопада 2018 року у цивільній справі № 754/13529/17-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77804919>

У виняткових випадках, коли наданих заявником пояснень та доказів недостатньо для розгляду заяви про забезпечення позову, суд може призначити її розгляд у судовому засіданні з викликом сторін.

3. *Забезпечення позову повністю або частково* шляхом постановлення ухвали суду, в якій він зазначає:

- 1) вид забезпечення позову;
- 2) підстави його обрання;
- 3) вирішує питання зустрічного забезпечення;
- 4) а також може зазначити порядок виконання ухвали про забезпечення позову.

4. *Повернення заяви заявникові*, якщо її подано без додержання вимог ЦПК.

5. Скасування заходів забезпечення позову з власної ініціативи суду або за вмотивованим клопотанням учасника справи, що розглядається в судовому засіданні не пізніше п'яти днів з дня надходження його до суду, і результатом є постановлена ухвала суду:

- про скасування заходів забезпечення позову, вжитих судом, або
- про відмову в скасуванні забезпечення позову може бути оскаржена.

У випадку залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі або у випадку ухвалення рішення щодо повної відмови у задоволенні позову суд у відповідному судовому рішенні зазначає про скасування заходів забезпечення позову.

Заходи забезпечення позову, вжиті судом до подання позовної заяви, *скасовуються судом* також у разі:

- 1) неподання заявником відповідної позовної заяви згідно з вимогами ЦПК;
- 2) повернення позовної заяви;
- 3) відмови у відкритті провадження у справі.

6. Відшкодування збитків, заподіяних забезпеченням позову може мати місце у випадку закриття провадження або залишення позовної заяви без розгляду з інших, ніж зазначені у частині першій статті 155 ЦПК підстав або у випадку ухвалення рішення суду (третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу) щодо повної або часткової відмови у задоволенні позову відповідач або інша особа, чії права або охоронювані законом інтереси порушені внаслідок вжиття заходів забезпечення позову, має право на відшкодування збитків, заподіяних забезпеченням позову, за рахунок особи, за заявою якої такі заходи забезпечення позову вживалися.

Оскарження ухвали про забезпечення позову або про відмову у забезпеченні позову відбувається в порядку, встановленому ЦПК і це не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи.

Зустрічне забезпечення — це забезпечення, якого суд може вимагати від особи, яка звернулася із заявою про забезпечення позову, з метою забезпечити відшкодування збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову.

Суд зобов'язаний застосовувати зустрічне забезпечення, якщо:

1) позивач не має зареєстрованого в установленому законом порядку місця проживання (перебування) чи місцезнаходження на території України та майна, що знаходиться на території України, в розмірі, достатньому для відшкодування можливих збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову, у випадку відмови у позові; або

2) суду надані докази того, що майновий стан позивача або його дії щодо відчуження майна чи інші дії можуть ускладнити або зробити неможливим виконання рішення суду про відшкодування збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову, у випадку відмови у позові.

Порядок вирішення питання про зустрічне забезпечення та його виконання:

1. **Питання застосування** зустрічного забезпечення вирішується судом в ухвалі про забезпечення позову або в ухвалі про зустрічне забезпечення позову. Якщо клопотання про зустрічне забезпечення подане після застосування судом заходів забезпечення позову, питання зустрічного забезпечення вирішується судом протягом десяти днів після подання такого клопотання. Копія ухвали про зустрічне забезпечення направляється учасникам справи не пізніше наступного дня після її постановлення.

Розмір зустрічного забезпечення визначається судом з урахуванням обставин справи. Заходи зустрічного забезпечення позову мають бути співмірними із заходами забезпечення позову, застосованими судом, та розміром збитків, яких може зазнати відповідач у зв'язку із забезпеченням позову.

В ухвалі про забезпечення позову або про зустрічне забезпечення зазначаються розмір зустрічного забезпечення або інші дії, що повинен вчинити заявник у порядку зустрічного забезпечення.

Строк надання зустрічного забезпечення визначається судом та не може перевищувати десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення позову або ухвали про зустрічне забезпечення, якщо інше не впливає зі змісту заходів зустрічного забезпечення.

2. *Особа*, за заявою якої застосовані заходи забезпечення позову із застосуванням зустрічного забезпечення, протягом визначеного судом строку має надати суду документи, що підтверджують надання зустрічного забезпечення. Зустрічне забезпечення, як правило, здійснюється шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів у розмірі, визначеному судом. Якщо позивач з поважних причин не має можливості внести відповідну суму, зустрічне забезпечення також може бути здійснено шляхом:

1) надання гарантії банку, поруки або іншого фінансового забезпечення на визначену судом суму та від погодженої судом особи, щодо фінансової спроможності якої суд не має сумнівів;

2) вчинення інших визначених судом дій для усунення потенційних збитків та інших ризиків відповідача, пов'язаних із забезпеченням позову.

3. Якщо особа, за заявою якої застосовані заходи забезпечення позову, не виконує вимоги суду щодо зустрічного забезпечення у визначений судом строк, суд *скасовує ухвалу про забезпечення* позову та про зустрічне забезпечення.

4. Ухвала про зустрічне забезпечення може бути *оскаржена* разом із ухвалою про забезпечення позову або окремо.

5. Скасування зустрічного забезпечення:

- у випадку закриття провадження у справі з підстав, визначених пунктами 2, 5, 7, 8 частини першої статті 255 ЦПК;
- у випадку залишення позову без розгляду з підстав, визначених пунктом 6 частини першої статті 257 ЦПК;
- після набрання законної сили рішенням суду про задоволення позову в повному обсязі, про що окремо зазначається в резолютивній частині відповідного судового рішення.

6. Заміна одного заходу забезпечення позову іншим за клопотанням учасника справи у судовому засіданні не пізніше наступного дня після надходження до суду відповідного клопотання учасника справи шляхом постановлення ухвали.

Виконання ухвали про забезпечення позову:

- ухвала суду про забезпечення позову є виконавчим документом;
- підлягає негайному виконанню з дня її постановлення незалежно від її оскарження і відкриття виконавчого провадження;
- примірник ухвали про забезпечення позову залежно від виду вжитих заходів одночасно з направленням заявнику направляється судом для негайного виконання всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, а також відповідним державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Які справи можуть розглядатися в спрощеному позовному провадженні цивільного судочинства?

2. Які підстави для видачі судового наказу? Охарактеризуйте порядок звернення за судовим наказом та його видачі й оскарження.

3. Як діяти суду у разі, якщо відповідач не з'являється до суду? В чому особливість заочного провадження цивільного судочинства? В чому особливості скасування і оскарження заочного рішення суду?

4. Охарактеризуйте підстави і порядок забезпечення позову.

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. Які дії повинен вчинити суддя, якому в порядку ст. 14 ЦПК України надійшла заява про видачу судового наказу про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати, а також довідка про рух коштів на банківському рахунку заявника.

В порядку якого з видів проваджень суд може розглянути таку справу? Які судові витрати має сплатити заявник в кожному з них?

2. Проаналізуйте ухвали суду першої інстанції, що є в Додатку № 1, про відкриття спрощеного провадження у справі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.

2. Ізарова І.О., Притика Ю.Д. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства України: виклики першого року застосування в судовій практиці // Проблеми законності. — № 145. — 2019. — С. 51-67.

МОДУЛЬ 4. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА ІНШІ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

ГЛАВА 11. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

ПЛАН

1. *Право на апеляційне оскарження судових рішень*
2. *Порядок розгляду справи в суді апеляційної інстанції*
3. *Повноваження суду апеляційної інстанції*

Перегляд судових рішень в порядку апеляційного провадження передбачено главою 1 розділу V ЦПК України.

Судом, що переглядає судові рішення в порядку апеляційного провадження, є **апеляційний суд**, у межах апеляційного округу якого (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду) знаходиться місцевий суд, який ухвалив судові рішення, що оскаржується.

Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

Апеляційне провадження – це провадження з перегляду судових рішень, в яких оскаржуються судові рішення судів першої інстанції, які не набрали законної сили, учасниками справи, а також особами, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов’язки, судом вищестоящої інстанції.

Право апеляційного оскарження мають:

1. Учасники справи, які брали участь у справі.
2. Особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов’язки⁷⁶.

⁷⁶ *Правонаступник має право на апеляційне оскарження, навіть якщо суд першої інстанції суд не вирішував питання про його права та обов’язки, про що зазначено у*

Об'єктами апеляційного оскарження можуть бути:

- 1) рішення суду першої інстанції повністю або частково.
- 2) ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду у випадках, передбачених ЦПК⁷⁷.

постанові Касаційного цивільного суду у справі щодо права правонаступника на подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, навіть якщо його не залучено до участі у справі як правонаступника, і суд не вирішував питання про її права та обов'язки. У цій справі ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу було визнано неподаною та повернуто заявнику, оскільки заявник не залучений до участі у справі в якості правонаступника сторони, а з рішення суду першої інстанції вбачається, що суд не вирішував питання про її права та обов'язки. За змістом статті 292 ЦПК України 2004 року право на апеляційне оскарження мають особи, які не брали участі у справі, проте ухвалене судове рішення завдає їм шкоди, що виражається у несприятливих для них наслідках, і обмежує їх права. Верховний Суд вважав, що висновок суду апеляційної інстанції про відсутність у особи права на оскарження рішення суду першої інстанції на тій підставі, що суд не вирішував питання про її права та обов'язки, може бути зроблений лише після з'ясування, яким чином таке рішення впливає на обсяг прав, інтересів чи обов'язків особи, яка подала апеляційну скаргу. Проте у справі, що переглядається, апеляційний суд, порушивши вимоги частини першої статті 292 ЦПК України 2004 року на це уваги не звернув, належним чином не перевірів доводів заявниці та не дослідив додані нею до апеляційної скарги докази, які підтверджують її статус правонаступника, а саме: свідоцтво про смерть, свідоцтво про укладення шлюбу, що посвідчує факт перебування її у шлюбі з померлим - стороною, та свідоцтво про право на спадщину за законом, що посвідчує факт прийняття спадщини після смерті сторони, отже, повертаючи апеляційну скаргу, апеляційний суд зазначених доводів апеляційної скарги належним чином не перевірів та дійшов передчасного висновку про відсутність у заявника права на апеляційне оскарження. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 01 серпня 2018 року у справі [Електронний ресурс] 592/11194/14-ц <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75917767>

77 *Ухвала суду першої інстанції за результатами вирішення питання про привід боржника може бути оскаржена окремо від рішення суду в апеляційному порядку*, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі про привід боржника. Не погоджуючись із ухвалою суду першої інстанції про привід боржника старший державний виконавець подав апеляційну скаргу, але суд своєю ухвалою закрив апеляційне провадження, оскільки стаття 353 ЦПК України містить вичерпний перелік ухвал суду першої інстанції, на які може бути подано апеляційну скаргу окремо від рішення суду, в якому відсутня ухвала щодо приводу боржника, а тому ця ухвала не підлягає апеляційному оскарженню. Але Верховний Суд не погодився з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на те, що вирішення питання про привід боржника віднесено до компетенції суду, проте відповідна ухвала за результати розгляду судом питання про привід боржника у переліку ухвал, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду, не була внесена до переліку, передбаченого статтею 292 ЦПК України (у редакції, на момент прийняття Закону України «Про виконавче провадження» від 02 червня 2016 року № 1404-VIII), отже, ухвала суду першої інстанції за результатами вирішення питання про привід боржника може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки особа, яка подає апеляційну скаргу, не може поновити свої права в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 06 березня 2019 року у справі № 756/671/16-ц [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80363814>

Ухвали суду першої інстанції, на які відповідно до статті 353 ЦПК України можуть бути подані скарги окремо від рішення суду:

- 1) відмови у видачі судового наказу;
- 2) забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів чи скасування ухвали про забезпечення доказів;
- 3) забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову;
- 4) скасування забезпечення позову, відмови в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову;
- 5) зустрічного забезпечення або зміни чи скасування зустрічного забезпечення;
- 6) повернення заяви позивачеві (заявникові);
- 7) відмови у відкритті провадження у справі;
- 8) відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності;
- 9) передачі справи на розгляд іншого суду;
- 10) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;
- 11) затвердження мирової угоди⁷⁸;

⁷⁸ *Ухвала суду першої інстанції щодо відмови у визнанні мирової угоди може бути оскаржена окремо від рішення суду до суду апеляційної інстанції, про що зазначено постанові Касаційного цивільного суду у справі, в якій у процесі виконання рішення суду державному виконавцю було подано мирову угоду, укладену між стягувачем та боржником, яку в порядку статті 372 ЦПК України у редакції 2004 року державним виконавцем направлено до суду першої інстанції для вирішення процесуального питання про її визнання. У визнанні зазначеної мирової угоди суд першої інстанції відмовив з підстав того, що предмет укладеної мирової угоди виходить за межі виконавчого провадження, відкритого з примусового виконання рішення суду про стягнення суми заборгованості, оскільки у справі предметом спору було стягнення грошових коштів, а не речове право на нерухоме майно, стосовно якого укладено мирову угоду. Зазначене судове рішення й оскаржувалося до суду апеляційної інстанції, який на стадії відкриття апеляційного провадження зробив висновок, що вона не підлягає апеляційному оскарженню та повернув апеляційну скаргу. Але Верховний Суд у складі Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду не погодився з таким висновком виходячи з такого. Відповідно до пункту 8 частини першої статті 293 ЦПК України у редакції 2004 року окремо від рішення суду може бути оскаржена в апеляційному порядку ухвала суду першої інстанції щодо визнання мирової угоди за клопотанням сторін. Відповідно до офіційного тлумачення, наданого Конституційним Судом України, зазначені положення ЦПК України у редакції 2004 року необхідно розуміти як такі, що передбачають право оскаржувати окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції: як про забезпечення позову і щодо скасування забезпечення позову, так і про відмову в забезпеченні позову та скасуванні забезпечення позову; як про роз'яснення рішення, так і про відмову в роз'ясненні рішення; як про видачу дубліката виконавчого листа, так і про відмову в його видачі. Верховний Суд зробив висновок, що у статтях 175, 293 ЦПК України у редакції 2004 року не міститься прямої заборони оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо відмови у визнанні мирової угоди, у пункті 8 частини першої статті 293 цього Кодексу передбачено право оскарження в апеляційному порядку ухвали про визнання мирової угоди за клопотанням сторін. Таким чином, висновок суду апеляційної інстанції про те, що така ухвала суду не може бути оскаржена в апеляційному порядку, не відповідає як принципу верховенства права, Конституції України, так і нормам процесуального права і зазначеним вище Рішенням Конституційного Суду*

- 12) призначення експертизи;
- 13) визначення розміру судових витрат;
- 14) зупинення провадження у справі;
- 15) закриття провадження у справі;
- 16) залишення позову (заяви) без розгляду⁷⁹;
- 17) окрема ухвала;
- 18) стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;
- 19) внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- 20) відмови ухвалити додаткове рішення;
- 21) роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення;
- 22) повернення заяви про перегляд заочного рішення;
- 23) відмови у відкритті провадження за нововиявленими або виключеними обставинами;
- 24) поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- 25) виправлення помилки у виконавчому документі або визнання його таким, що не підлягає виконанню;
- 26) відстрочення і розстрочення, зміни чи встановлення способу і порядку виконання рішення;
- 27) розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця;
- 28) заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- 29) повороту виконання рішення суду чи відмови у повороті виконання рішення;

України. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі № 296/2944/16-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73565282>

79 Слід звернути увагу, що ухвала суду першої інстанції про залишення позову або заяви без розгляду може бути оскаржена до суду апеляційної інстанції, тоді як ухвала про відмову у залишенні позову без розгляду не може бути оскаржена окремо від рішення суду, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду, передусім тому, що ухвала про відмову у залишенні заяви без розгляду не перешкоджає подальшому провадженню у справі і не є рішенням суду по суті справи, а тому особа має право оскаржити в апеляційному порядку ухвалу про відмову у залишенні заяви без розгляду разом із рішенням суду першої інстанції. Тлумачення пункту 15 частини першої статті 293 ЦПК України (у редакції, чинній на момент звернення з апеляційною скаргою) має відбуватися із урахуванням можливості/неможливості поновити свої права, особою, яка подає апеляційну скаргу, в інший спосіб аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду. У справі, що переглядається, при закритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції зробив висновок, що при вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження не було враховано, що ухвала про відмову у залишенні позову без розгляду відповідно до статті 293 ЦПК України (у редакції, чинній на момент прийняття оскаржених рішень) не може бути оскаржена окремо від рішення суду. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 27 червня 2018 року у справі № 752/1016/17 [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76566295>

30) звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку;

31) тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України;

32) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;

33) тимчасового влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу;

34) оголошення розшуку відповідача (боржника) або дитини;

35) примусового проникнення до житла;

36) звільнення (призначення) опікуна чи піклувальника;

37) відмови у відкритті провадження у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

38) повернення заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

39) повернення заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу;

40) залишення без розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження;

41) відновлення повністю або частково втраченого судового провадження чи відмови в його відновленні.

Строк на апеляційне оскарження:

на рішення суду – тридцять днів,

на ухвалу суду – п'ятнадцять днів

Момент, з якого починає витікати цей строк:

1) з дня проголошення судового рішення;

2) якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, – з дня складення повного судового рішення;

Право на поновлення пропущеного строку:

– якщо повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, учасник справи має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження:

1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду;

2) на ухвали суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду;

3) з інших поважних причин.

Зміст апеляційної скарги:

- 1) найменування суду, до якого подається скарга;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);
- 4) рішення або ухвала, що оскаржуються;
- 5) в чому полягає незаконність і (або) необґрунтованість рішення або ухвали (неповнота встановлення обставин, які мають значення для справи, та (або) неправильність встановлення обставин, які мають значення для справи, внаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильне визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин тощо);
- 6) нові обставини, що підлягають встановленню, докази, які підлягають дослідженню чи оцінці, обґрунтування поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції, заперечення проти доказів, використаних судом першої інстанції;
- 7) клопотання особи, яка подала скаргу;
- 8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;
- 9) підстави звільнення від сплати судового збору;
- 10) перелік документів та інших матеріалів, що додаються, зокрема:
 - довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника, якщо апеляційна скарга подана представником і ці документи раніше не подавалися;
 - копії скарги та доданих письмових матеріалів відповідно до кількості учасників справи;
 - документи, що підтверджують сплату судового збору у встановленому порядку і розмірі, або документи, які підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону;
 - докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції (за наявності).

Порядок апеляційного провадження:

1. Подання апеляційної скарги безпосередньо до суду апеляційної інстанції, її реєстрація та передача суддідоповідачу.

2. Відкриття апеляційного провадження шляхом постановлення ухвали не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або заяви про усунення недоліків, в якій зазначається:

- строк для подання учасниками справи відзиву на апеляційну скаргу;
- вирішується питання про витребування матеріалів справи;
- строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань разом з апеляційною скаргою.

Можливі ускладнення:

- залишення апеляційної скарги без руху⁸⁰;
- повернення скарги впродовж 5 днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків;
- відмова у відкритті провадження⁸¹.

80 *Встановивши невідповідність апеляційної скарги вимогам статті 356 ЦПК України, суд апеляційної інстанції залишає скаргу без руху, надавши особі строк на усунення недоліків, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі, в якій апеляційний суд у порушення вимог частини другої статті 357 ЦПК України в частині залишення такої апеляційної скарги без руху, передчасно повернув її заявнику. У зазначеній справі, було встановлено, що апеляційна скарга надійшла на електронну адресу суду з відсканованим підписом його представника — генерального директора, своєю ухвалою апеляційний суд скаргу повернув заявнику, зазначивши про те, що заявник не надав оригінал апеляційної скарги з підписом представника. Верховний Суд зробив висновок, що суд апеляційної інстанції, отримавши апеляційну скаргу електронною поштою не виконав вимог частини другої статті 357 ЦПК України в частині залишення такої апеляційної скарги без руху та передчасно повернув її заявнику. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року у цивільній справі № 530/1731/16-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77507029>*

81 *Відмова у відкритті провадження у зв'язку з не усуненням недоліків скарги є передчасною та такою, що порушує право на справедливий суд, у випадку, якщо особа не отримала ухвалу про залишення скарги без руху, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі, в якій апеляційну скаргу представника було залишено без руху та надано заявнику строк для усунення недоліку апеляційної скарги — сплати судового збору за подання апеляційної скарги, а також для звернення до апеляційного суду із заявою про поновлення строку на апеляційне оскарження із зазначенням поважних причин пропуску процесуального строку. Зазначену ухвалу апеляційного суду надіслано 21 грудня 2016 року на адресу представника, але відмовляючи у відкритті апеляційного провадження, апеляційний суд не перевіряв чи було отримано відповідачем або її представником цю ухвалу, не звернув увагу на те, що поштове відправлення, яке було направлено на адресу представника відповідача, повернулося до суду апеляційної інстанції з відміткою «за закінченням терміну зберігання», що свідчить про неотримання представником відповідача ухвали суду про*

Підставами повернення апеляційної скарги є також такі:

- 1) апеляційна скарга подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;
- 2) до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження особа, яка подала скаргу, подала заяву про її відкликання;
- 3) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду апеляційної інстанції;
- 4) скаргу подано на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду.

До додаткових підстав для залишення скарги без руху відносять також пропущення встановлених строків, і також те, що особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

Відмова у відкритті апеляційного провадження шляхом постановлення ухвали не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків:

- 1) апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню;
- 2) є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої апеляційної скарги цієї самої особи на це саме судове рішення;
- 3) є постанова про залишення апеляційної скарги цієї самої особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення;
- 4) скажником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними;
- 5) якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження будуть визнані неповажними, суд відмовляє у відкритті апеляційного провадження у порядку, встановленому статтею 358 ЦПК;

залишення апеляційної скарги без руху, отже він не мав можливості виконати вимоги ухвали у встановлений судом строк. Матеріали справи не містять доказів направлення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху на адресу відповідача, отже, відмова у відкритті апеляційного провадження у справі є передчасною, не відповідає вимогам процесуального закону, порушує право на справедливий суд, а тому оскаржена ухвала апеляційного суду не може бути залишена касаційним судом без змін. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 369/3990/15-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77312847>

б) незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків:

- 1) подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки;
- 2) пропуску строку на апеляційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили;

7) суд також відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою, поданою відповідно до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

Копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження надсилається учасникам справи; скаржнику надсилається копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

Надсилання судом копій апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи разом з ухвалою про відкриття апеляційного провадження.

Подання відзивів на апеляційну скаргу учасниками справи в письмовій формі протягом строку, встановленого судом апеляційної інстанції в ухвалі про відкриття апеляційного провадження, такого змісту:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції;
- 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, за наявності;
- 3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги;
- 4) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу;
- 5) перелік матеріалів, що додаються, зокрема, докази надсилання (надання) копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

Приєднання до апеляційної скарги учасниками справи, поданої особою, на стороні якої вони виступали, а також особами, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Доповнення, зміна або відкликання апеляційної скарги або відмова від неї особою, яка подала апеляційну скаргу, впродовж строку на

апеляційне оскарження або відкликання її до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

3. *Підготовка розгляду справи* судом апеляційної інстанції суддею-доповідачем, який:

- 1) з'ясовує питання про склад учасників судового процесу;
- 2) визначає характер спірних правовідносин і закон, який їх регулює;
- 3) з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень;
- 4) з'ясовує, які обставини визнаються чи заперечуються учасниками справи;
- 5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;
- 6) за клопотанням сторін та інших учасників справи вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, витребування доказів, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача;
- 7) за клопотанням учасників справи вирішує питання щодо вжиття заходів забезпечення позову;
- 8) вчиняє інші дії, пов'язані із забезпеченням апеляційного розгляду справи;
- 9) ураховує міркування або заперечення щодо їх вчинення учасників справи;
- 10) якщо під час вивчення матеріалів справи суд виявить нерозглянуті зауваження на правильність і повноту фіксування судового процесу технічними засобами, нерозглянуті письмові зауваження щодо повноти чи неправильності протоколу судового засідання, невирішене питання про ухвалення додаткового рішення, суд постановляє ухвалу із зазначенням строку, протягом якого суд першої інстанції має усунути недоліки;
- 11) після проведення підготовчих дій доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій у разі необхідності та призначення справи до розгляду.
- 12) повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду справи.

4. *Розгляд справи судом апеляційної інстанції* в судовому засіданні з повідомленням учасників справи:

- 1) *відкриття першого судового засідання* або через п'ятнадцять днів з дня відкриття апеляційного провадження, якщо справа розглядається без повідомлення учасників справи;
- 2) *з'ясування обставин* і перевірку їх доказами, а саме:
 - доповідь суддідоповідача про зміст рішення (ухвали), яке оскаржено, доводи апеляційної скарги, межі, в яких повинні здійснюватися перевірка рішення (ухвали), встановлюватися обставини і досліджуватися докази;

- пояснення особи, яка подала апеляційну скаргу, або, якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, – першим дає пояснення позивач, та інших учасників справи;
- 3) *судові дебати та ухвалення та проголошення постанови* за результатами розгляду апеляційної скарги, в якому суд має право:
- 1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення;
 - 2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити у відповідній частині нове рішення або змінити рішення;
 - 3) визнати нечинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у передбачених ЦПК випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;
 - 4) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;
 - 5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;
 - 6) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції;
 - 7) скасувати ухвалу про відкриття провадження у справі і прийняти постанову про направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;
 - 8) у передбачених ЦПК випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пунктах 17 частини першої цієї статті.

Вручення постанов суду апеляційної інстанції відбувається в загальному порядку, встановленому ЦПК.

Порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи:

- апеляційна скарга, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, а особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи, підлягає розгляду і суд розглядає відповідну скаргу за правилами цієї глави;
- у випадку відкриття апеляційного провадження за такою скаргою суд апеляційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятого ним судового рішення та рішення суду першої інстанції, що оскаржується.

Строк розгляду апеляційної скарги:

- 1) на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів із дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження,
- 2) на ухвалу суду першої інстанції – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

У виняткових випадках за клопотанням сторони з урахуванням особливостей розгляду справи суд апеляційної інстанції може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє відповідну ухвалу.

Закриття апеляційного провадження на таких підставах:

1) після відкриття апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги;

2) після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;

3) після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося;

4) скаргник відмовився від апеляційної скарги, а також у разі, якщо інша сторона визнала апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині до закінчення апеляційного провадження⁸².

Межі розгляду справи судом апеляційної інстанції:

1) суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги;

2) суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї;

⁸² Апеляційний суд закриває провадження у справі, якщо позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом, незважаючи на те, хто звернувся із апеляційною скаргою, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі, в якій під час розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції, в суді апеляційної інстанції позивачем у порядку статті 306 ЦПК України, подано заяву про відмову від позову в частині позовних вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу. Згідно зі статтею 306 ЦПК України (в редакції, чинній на час розгляду справи) в апеляційному суді позивач має право відмовитися від позову, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу. Повно та всебічно дослідивши обставини справи, перевіривши їх доказами, які оцінено на предмет належності та допустимості, установивши, що позивач у передбаченому процесуальним законом порядку подав суду заяву про відмову від позову, суд апеляційної інстанції, прийнявши указану заяву, дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для закриття провадження у справі, що підтримав Верховний Суд в своєму рішенні. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 10 жовтня 2018 року у цивільній справі № 461/5079/16-ц [Електронний ресурс] <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77286042>

3) докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього;

4) суд апеляційної інстанції не обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права;

5) якщо поза увагою доводів апеляційної скарги залишилася очевидна незаконність або необґрунтованість рішення суду першої інстанції у справах окремого провадження, суд апеляційної інстанції переглядає справу в повному обсязі;

6) в суді апеляційної інстанції не приймаються і не розглядаються позовні вимоги та підстави позову, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції.

Підстави для застосування повноважень апеляційного суду:

1. *Залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції ухвалив судове рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права.*

2. *Скасування судового рішення повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни судового рішення, на таких підставах:*

1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;

2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;

3) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи;

4) порушення норм процесуального права або неправильне застосування норм матеріального права.

Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи, це є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо:

1) справу розглянуто неповноважним складом суду;

2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими;

3) справу (питання) розглянуто судом за відсутності будьякого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце

засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв судові рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будьким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні;

6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;

7) суд розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, що підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частин.

3. Скасування судового рішення повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині, з підстав, передбачених статтями 255 та 257 ЦПК, порушення правил юрисдикції загальних судів, визначених статтями 1922 ЦПК, є обов'язковою підставою для скасування рішення незалежно від доводів апеляційної скарги.

Якщо судом першої інстанції ухвалено законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи – сторони у спорі чи припинення юридичної особи – сторони у спорі, що не допускає правонаступництва, після ухвалення такого рішення не може бути підставою для застосування вимог частини першої цієї статті.

4. Скасування судового рішення і направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю, якщо рішення прийнято судом з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності).

Справа не підлягає направленню на новий розгляд у зв'язку з порушеннями правил територіальної юрисдикції (підсудності), якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи.

5. Скасування ухвали суду, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції, якщо є:

1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;

2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;

3) невідповідність висновків суду обставинам справи;

4) порушення норм процесуального права чи неправильне застосування норм матеріального права, які призвели до постановлення помилкової ухвали.

6. Скасування ухвали суду і направлення справи на розгляд за встановленою підсудністю, якщо таку ухвалу прийнято судом із порушенням правил підсудності.

Порядок прийняття постанов судом апеляційної інстанції:

1. Суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги приймає постанову за загальними правилами, встановленими ЦПК і певними особливостями.

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених ЦПК, вирішуються судом апеляційної інстанції шляхом постановлення ухвал в встановленому порядку.

Зміст постанови суду апеляційної інстанції:

1) вступної частини із зазначенням:

- а) дати і місця її прийняття, номеру справи;
- б) найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- в) імен (найменувань) сторін і особи, яка подала скаргу;
- г) найменування суду першої інстанції, рішення якого оскаржується, дати ухвалення рішення, прізвища судді (суддів); часу і місця його ухвалення, дати складання повного тексту рішення;

2) описової частини із зазначенням:

- а) короткого змісту позовних вимог і рішення суду першої інстанції;
- б) короткого змісту вимог апеляційної скарги;
- в) узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;
- г) узагальнених доводів та заперечень інших учасників справи;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

- а) встановлених судом першої інстанції та неоспорованих обставин, а також обставин, встановлених судом апеляційної інстанції, і визначених відповідно до них правовідносин;
- б) доводів, за якими суд апеляційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої інстанції;
- в) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи в апеляційній скарзі та відзиві на апеляційну скаргу;
- г) чи були і ким порушені, невизнані або оспорені права, свободи чи інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду;
- г) висновків за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції;

- 4) резолютивної частини із зазначенням:
- а) висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги;
 - б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої інстанції, – у випадку скасування або зміни судового рішення;
 - в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді апеляційної інстанції;
 - г) строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження.

Постанову суду апеляційної інстанції може бути оскаржено у касаційному порядку у випадках, передбачених ЦПК (див. главу 12).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Хто може звернутися до суду з апеляційною скаргою? Які рішення та ухвали можна оскаржити до апеляційного суду?*

2. *Які дії вчиняє суддядоповідач для підготовки справи до розгляду?*

3. *Чи може суд апеляційної інстанції скасувати рішення суду першої інстанції або ухвалити нове? Які його повноваження та підстави для їх застосування?*

ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. *Чи має право учасник справи оскаржити ухвалу суду першої інстанції про передачу справи до іншого суду? Як з'ясовується підсудність у справі, якщо відповідач зареєстрований у АР Крим? Ознайомтеся з ухвалою судді Апеляційного суду міста Києва у Додатку № 1 та проаналізуйте її.*

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електроний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.*

2. *Гусаров К.В. Законодавчі ініціативи змін апеляційного провадження цивільного судочинства: основні новели / К.В. Гусаров // Право України. – 2017. – № 8. – С. 7682.*

ГЛАВА 12. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

ПЛАН

1. *Право на касаційне оскарження судових рішень*
2. *Порядок розгляду справи в суді касаційної інстанції*
3. *Повноваження касаційного суду*

Судом касаційної інстанції у цивільних справах є *Верховний Суд*.

Право касаційного оскарження мають:

1. Учасники справи.
2. Особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною скаргою.

Об'єкти касаційного оскарження:

- 1) рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанову суду апеляційної інстанції, крім судових рішень, визначених у частині третій цієї статті;
- 2) деякі ухвали суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду, вказані у пунктах 3, 68, 15, 16, 22, 23, 27, 28, 30, 32 частини першої статті 353 ЦПК, після їх перегляду в апеляційному порядку;
- 3) ухвали суду апеляційної інстанції про:
 - відмову у відкритті апеляційного провадження;
 - закриття апеляційного провадження,
 - повернення апеляційної скарги,
 - зупинення провадження,
 - щодо забезпечення позову⁸³,

83 *Ухвала суду першої інстанції про забезпечення позову може бути переглянута в апеляційному порядку на підставі пункту 3 частини першої статті 353 ЦПК України, а, отже, може бути предметом перегляду судом касаційної інстанції на підставі статті 389 ЦПК України, про що зазначено у постанові від 15 травня 2019 року, в якій Верховний Суд у складі Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду відступив від висновку, викладеному в ухвалі Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2019 року у справі № 756/8861/18, згідно з яким суд закрив касаційне провадження у справі з тих підстав, що оскарження ухвал суду апеляційної інстанції про відмову в забезпеченні позову у статті 389 ЦПК України, яка є спеціальною нормою процесуального права, що регламентує право касаційного оскарження судових рішень у касаційному порядку, не передбачено. Відповідно до пункту 3 частини першої статті 353 ЦПК України окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції,*

- заміни заходу забезпечення позову,
- щодо зустрічного забезпечення,
- відмову ухвалити додаткове рішення,
- роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення,
- внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення,
- повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами,
- відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами,
- заміну сторони у справі, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали.

Підставами касаційного оскарження є:

- 1) неправильне застосування судом норм матеріального права
- 2) порушення норм процесуального права.

Не підлягають касаційному оскарженню:

- 1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;
- 2) судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо⁸⁴:

зокрема, щодо забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову. Також, пунктом 4 вказаної норми ЦПК України передбачена можливість оскарження в апеляційному порядку ухвал суду першої інстанції щодо скасування забезпечення позову, відмови в скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову. Втім, вказані ухвали, після їх перегляду в апеляційному порядку, не можуть бути предметом оскарження у суді касаційної інстанції (пункт 2 частини першої статті 389 ЦПК України).

У справі, яка переглядалася, суд першої інстанції частково задовольнив заяву заявника про забезпечення позову, тобто така ухвала могла бути переглянута в апеляційному порядку на підставі пункту 3 частини першої статті 353 ЦПК України, а, отже, може бути предметом перегляду й судом касаційної інстанції на підставі пункту 2 частини першої статті 389 ЦПК України. Таким чином, Верховний суд зробив висновок на підставі системного аналізу пункту 2 частини першої статті 389 ЦПК України, що в касаційному порядку може бути оскаржена ухвала суду першої інстанції про забезпечення позову після її апеляційного перегляду. Визначальним у цій правовій ситуації є не те, яке судове рішення ухвалив суд апеляційної інстанції, а те, що апеляційний суд переглядав ухвалу суду першої інстанції про забезпечення позову, яка після апеляційного перегляду може бути оскаржена в касаційному порядку. Див. детальніше постанови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 755/10786/16-ц [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82001383>

⁸⁴ Слід враховувати те, що судові рішення у малозначних справах відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК 2017 не підлягають касаційному оскарженню, але застосування цього критерію передбачено законодавством і не може розглядатися як перешкода доступу до правосуддя (див. Рішення ЄСПЛ від 9 жовтня 2018 р. щодо неприйнятності у справі «Азюковська проти України», заява № 26293/18).

- а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;
- б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до ЦПК позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;
- в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;
- г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Строки касаційного оскарження:

касаційна скарга на судове рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

Зміст касаційної скарги:

- 1) найменування суду, до якого подається скарга;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, за наявності;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);
- 4) рішення (ухвала), що оскаржується;
- 5) в чому полягає неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права;
- 6) клопотання особи, яка подає скаргу;
- 7) дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується.
- 8) перелік письмових матеріалів, що додаються до скарги, а саме:
 - копії скарги та доданих до неї матеріалів відповідно до кількості учасників справи;
 - докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного рішення суду апеляційної інстанції, – за наявності;
 - документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.
- 9) підстави звільнення від сплати судового збору.

Порядок касаційного провадження:

1. *Відкриття касаційного провадження* на підставі поданої касаційної скарги, що реєструється у день її надходження до суду касаційної інстанції та не пізніше наступного дня передається суддідоповідачу, якщо він дійде висновку, що подана касаційна скарга є обгрунтованою.

Після цього вирішення питання про відкриття провадження здійснюється *постійною колегією суддів*, до складу якої входить суддядоповідач, якщо хоча б один суддя із складу колегії дійшов висновку про необхідність його відкриття.

Ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження повинна містити мотиви, з яких суд дійшов висновку про відсутність підстав для відкриття касаційного провадження, а також вирішує питання про витребування матеріалів справи, і зазначає строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу.

Впродовж відкриття провадження можуть виникнути такі *ускладнення*:

1.1. *Залишення касаційної скарги без руху* впродовж десяти днів з дня надходження касаційної скарги у разі, якщо касаційна скарга оформлена з порушенням вимог, встановлених ЦПК, а також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків касаційного оскарження, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, наведені нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції із заявою про поновлення строку або навести інші підстави для поновлення строку.

1.2. *Повернення касаційної скарги* судом шляхом постановлення ухвали протягом десяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків, якщо:

1) касаційна скарга подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) скаргу подано у інший спосіб, ніж до суду касаційної інстанції;

3) до постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження від особи, яка подала скаргу, надійшла заява про її відкликання;

4) у касаційній скарзі не викладені передбачені ЦПК підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку.

1.3. *Відмова у відкритті касаційного провадження у справі*, якщо:

1) касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню;

2) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від поданої раніше касаційної скарги на це саме судові рішення;

3) є постанова про залишення касаційної скарги цієї особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення;

4) скаргником в строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на касаційне оскарження, визнані судом неповажними;

5) суд в порядку, передбаченому частинами четвертою, п'ятою цієї статті, дійшов висновку, що касаційна скарга є необґрунтованою;

6) якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними, суддядоповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження на підставі пункту 4 частини другої статті 394 ЦПК;

7) незалежно від поважності причин пропуску строку на касаційне оскарження суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у разі, якщо касаційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків:

- подання касаційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки;
- пропуску строку на касаційне оскарження внаслідок виникнення обставин непереборної сили.

8) у справі з ціною позову, що не перевищує п'ятиста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (крім справ, які відповідно до ЦПК розглядаються за правилами загального позовного провадження), а також у випадку оскарження ухвали (крім ухвали, якою закінчено розгляд справи) суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо:

- Верховний Суд вже викладав в своїй постанові висновок щодо питання правильного застосування норми права, порушеного в касаційній скарзі, і суд апеляційної інстанції переглянув судові рішення у відповідності з таким висновком; або
- правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення.

9) суд відмовляє у відкритті касаційного провадження з перегляду ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові), про розгляд скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не має значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

10) якщо жоден суддя із складу колегії не дійде висновку про необхідність відкриття касаційного провадження через необґрунтованість скарги, колегія суддів постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження.

1.4. Відкликання касаційної скарги або відмова від неї особи, яка подала касаційну скаргу, до постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження.

2. Підготовка до касаційного розгляду, впродовж якої учасники справи мають право подати до суду касаційної інстанції відзив на касаційну скаргу в письмовій формі протягом строку, встановленого судом касаційної інстанції в ухвалі про відкриття касаційного провадження.

Відзив на касаційну скаргу має містити:

- 1) найменування суду касаційної інстанції;
- 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, за наявності;
- 3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги;
- 4) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає відзив на касаційну скаргу;
- 5) перелік матеріалів, що додаються, зокрема, докази надсилання копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

Можливі ускладнення:

2.1. Закриття касаційного провадження шляхом постановлення ухвали суду, якщо:

- 1) після відкриття касаційного провадження особа, яка подала касаційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги;
- 2) після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;
- 3) після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом першої чи апеляційної інстанції питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

2.2. Приєднання до касаційної скарги учасників справи, поданої особи на стороні якої вони виступали, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, шляхом подання заяви до початку розгляду справи в суді касаційної інстанції.

2.3. Доповнення або зміна касаційної скарги особою, яка подала касаційну скаргу, протягом строку на касаційне оскарження.

2.4. Відмова від касаційної скарги особи, яка подала, або її визнання іншою стороною обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині до закінчення касаційного провадження. У разі відмови від касаційної скарги суд, за відсутності заперечень інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги, постановляє ухвалу про закриття касаційного провадження.

2.5. Відмова позивача від позову та укладення сторонами мирової угоди незалежно від того, за касаційною скаргою кого з учасників справи було відкрито касаційне провадження, у суді касаційної інстанції позивач має право відмовитися від позову, а сторони мають право укласти між собою мирову угоду з додержанням правил ЦПК, що регулюють порядок і наслідки вчинення цих процесуальних дій.

3. Касаційний розгляд, що відбувається стадійно:

3.1. Підготовка справи до касаційного розгляду, впродовж якої після отримання справи суддядоповідач протягом десяти днів готує доповідь, у якій викладає обставини, необхідні для ухвалення рішення суду касаційної інстанції.

3.2. Попередній розгляд справи протягом п'яти днів після складення доповіді суддеюдоповідачем колегією у складі трьох суддів у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи, на якому на підставі доповіді суддідоповідача колегії суддів про проведення підготовчої дії та обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції, вирішується питання про:

- залишення касаційної скарги без задоволення, а рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення;
- скасування судового рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення; або
- призначення справи до судового розгляду за відсутності підстав для вищеназваних рішень.

Попередній розгляд справи палатою, об'єднаною палатою, Великою Палатою не проводиться.

3.3. Розгляд справи судом касаційної інстанції за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи, тільки у разі необхідності для надання пояснень у справі:

3.3.1. Відкриття першого судового засідання або через п'ятнадцять днів з дня відкриття касаційного провадження, якщо справа розглядається без повідомлення учасників справи, впродовж якого головуючий оголошує, яка справа, за чиєю скаргою та на судові рішення якого суду розглядається.

3.3.2. Доповідь суддідоповідача в необхідному обсязі змісту оскаржаного судового рішення та доводів касаційної скарги і відзиву на касаційну скаргу.

3.3.3. Пояснення сторін та інших учасників справи, при цьому першою дає пояснення сторона, яка подала касаційну скаргу. Якщо рішення оскаржили обидві сторони, першим дає пояснення позивач.

3.3.4. Вихід суду до нарадчої кімнати для постановлення ухвали або прийняття постанови, яка оформлюється суддеюдоповідачем (іншим суддею, якщо суддядоповідач не згодний з постановою/ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав справу.

3.3.5. Проголошення ухваленого судового рішення, з цього моменту постанова набирає законної сили.

3.4. Вручення судових рішень в загальному порядку.

Можливі ускладнення розгляду справи:

- 1) відкладення розгляду справи,
- 2) оголошення перерви,
- 3) зупинення провадження у справі.

Передача справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду за наявності таких підстав:

1) якщо колегія судів вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї ж палати або у складі такої палати;

2) якщо колегія суддів вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи об'єднаної палати;

3) якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду;

4) якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати;

5) якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики;

6) якщо учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції.

Порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи:

1. Якщо касаційна скарга надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу,

не була присутня під час касаційного розгляду справи, суд касаційної інстанції розглядає відповідну скаргу за загальними правилами.

2. У випадку відкриття касаційного провадження за такою скаргою суд касаційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та судових рішень, що оскаржуються.

3. За результатами розгляду касаційної скарги суд приймає постанову відповідно до статті 416 ЦПК. При цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду касаційної інстанції.

4. Суд відмовляє у відкритті провадження за касаційною скаргою, поданою відповідно до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи.

Строки розгляду касаційної скарги на:

- 1) судові рішення – шістдесят днів,
- 2) ухвали – тридцять днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі.

Межі розгляду справи судом касаційної інстанції:

1) під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими;

2) суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції;

3) суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

Повноваження суду касаційної інстанції:

1) залишити судові рішення судів першої інстанції та апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення;

2) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду;

3) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд;

4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині;

5) скасувати судові рішення суду першої та апеляційної інстанцій у відповідній частині і закрити провадження у справі чи залишити позов без розгляду у відповідній частині;

б) визнати нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині;

7) скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених вище.

Зміст постанови суду касаційної інстанції, яка складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

- а) дати і місця її прийняття;
- б) найменування суду касаційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- в) найменування (ім'я) учасників справи і найменування (ім'я) особи, яка подала касаційну скаргу;
- г) найменування суду першої та (або) апеляційної інстанції, судові рішення якого оскаржується, номери справи, дати ухвалення судового рішення, прізвища та ініціалів судді (суддів);

2) описової частини із зазначенням:

- а) короткого змісту позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій;
- б) короткого змісту вимог касаційної скарги;
- в) узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;
- г) узагальненого викладу позиції інших учасників справи;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

- а) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного в касаційній скарзі та відзиві на касаційну скаргу;
- б) доводів, за якими суд касаційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої та (або) апеляційної інстанції;
- в) висновків за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд;
- г) дій, що їх повинні виконати суд першої та (або) апеляційної інстанції у разі скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд;

4) резолютивної частини із зазначенням:

- а) висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;
- б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку із розглядом справи у суді першої інстанції та апеляційної інстанції, – у разі скасування рішення та ухвалення нового рішення або зміни рішення;
- в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції;
- г) повороту виконання у разі скасування рішень судів за наявності відповідної заяви та підстав.

5) у постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися висновок про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів, палата, об'єднана палата, що передала справу на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати.

Обов'язковість вказівок, що містяться в постанові суду касаційної інстанції:

1) вказівки, що містяться в постанові суду касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи;

2) постанова суду касаційної інстанції не може містити вказівок для суду першої або апеляційної інстанції про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яка норма матеріального права повинна бути застосована і яке рішення має бути прийнято за результатами нового розгляду справи.

❓ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Хто має право на касаційне оскарження рішення суду? Чи може бути оскаржено ухвалу суду першої або апеляційної інстанції?*

2. *Охарактеризуйте порядок розгляду справи в суді касаційної інстанції. Чи може суд касаційної інстанції розглянути справу без повідомлення учасників справи?*

3. *Чи може суд касаційної інстанції скасувати рішення суду, що переглядається, та направити справу на новий розгляд? Як діяти у випадку, якщо ЄСПЛ ухвалив рішення про те, що у справі Україна порушила свої міжнародні зобов'язання?*

❗ ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. *Ознайомтеся з ухвалами суду першої інстанції, що є в Додатку № 1, та проаналізуйте, які з них можуть бути оскаржені в апеляційному або касаційному порядку.*

📖 ЛІТЕРАТУРА

1. *Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.*

ГЛАВА 13. ПОЗАІНСТАНЦІЙНІ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ І ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДІВ ІНШИХ ДЕРЖАВ, ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ ТА МКА

ПЛАН

- 1. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами*
- 2. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорування рішень МКА*
- 3. Визнання та виконання рішень іноземних судів, МКА в Україні, надання дозволів на примусове виконання рішень третейських судів*

Провадження з перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами — це провадження, в порядку якого рішення, постанова або ухвала суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за такими нововиявленими або виключними обставинами:

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

- 1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;
- 2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильно перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі;
- 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є:

- 1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане;
- 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;
- 3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

Не є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами:

- 1) переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи;
- 2) докази, які не оцінювалися судом, стосовно обставин, що були встановлені судом.

Строки подання заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами:

1) у разі наявності істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи, учасники справи можуть звернутися протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення, але не пізніше трьох років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили;

2) у разі встановлення вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі, учасники справи можуть звернутися протягом тридцяти днів з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав законної сили;

3) у разі скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду, учасники справи можуть звернутися протягом тридцяти днів з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судові рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду;

4) у разі встановлення Конституційним Судом України неконституційності (конституційності) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане, учасники справи можуть звернутися протягом тридцяти днів з дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України;

5) у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом, особа, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, може звернутися не пізніше тридцяти днів з дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного;

6) у разі встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судові рішення – учасники справи можуть звернутися протягом тридцяти днів з дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили.

Звернутися із заявою можна не пізніше десяти років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили, при цьому строки не можуть бути поновлені.

Зміст заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами:

- 1) найменування суду, якому адресується заява;
- 2) ім'я (найменування) особи, яка подає заяву, місце її проживання чи місцезнаходження;
- 3) інші учасники справи;
- 4) дата ухвалення і зміст судового рішення, про перегляд якого подано заяву;
- 5) нововиявлені або виключні обставини, якими обґрунтовується вимога про перегляд судового рішення, дата їх відкриття або встановлення;
- 6) посилання на докази, що підтверджують наявність нововиявлених або виключних обставин;
- 7) додатки:
 - копії заяви відповідно до кількості учасників справи;
 - документ про сплату судового збору;
 - докази, що підтверджують наявність нововиявлених або виключних обставин;
 - документ, що підтверджує повноваження представника особи, яка подає заяву, — якщо заява підписана таким представником;
 - клопотання особи про витребування копії рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, в органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи, якщо її немає у розпорядженні особи, яка подала заяву, — у разі подання заяви про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої пунктом 2 частини третьої статті 423 ЦПК;
 - у разі пропуску строку на подання заяви — клопотання про його поновлення.

Порядок розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами:

1. Подання заяви про перегляд судового рішення до суду, який ухвалив судове рішення та відкриття провадження у справі суддею або колегією суддів протягом п'яти днів після надходження заяви до суду суддя (суддядоповідач) перевіряє її відповідність вимогам ЦПК.

Можливі ускладнення на загальних підставах:

- залишення без руху.

2. Підготовка до розгляду заяви, зокрема:

2.1. надсилання учасникам справи копії заяви про перегляд і призначення дати, часу та місця судового засідання, повідомлення учасників справи;

2.2. витребування копії рішення разом з її автентичним перекладом від органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи.

2.3. відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами особи, яка її подала, до початку розгляду справи у судовому засіданні і закриття провадження;

3. *Розгляд заяви у судовому засіданні* протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами судом за правилами у суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд, а у суді першої інстанції – у порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи.

4. *Ухвалення судового рішення за результатами перегляду судового рішення*, у якому суд може:

1) відмовити в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та залишити відповідне судове рішення в силі;

2) задовольнити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, скасувати відповідне судове рішення та ухвалити нове рішення чи змінити рішення;

3) скасувати судове рішення і закрити провадження у справі або залишити позов без розгляду;

4) за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами Верховний Суд може також скасувати судове рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції⁸⁵;

85 *Розглядаючи заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, суд може скасувати судове рішення, що переглядається, і прийняти нове судове рішення або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення, про що зазначено у постанові Касаційного цивільного суду у справі про процесуальні повноваження судів, які здійснюють такий перегляд. У зазначеній справі апеляційний суд, переглядаючи рішення апеляційного суду у зв'язку з нововиявленими обставинами, постановив ухвалу, якою скасував це рішення та не вирішив спір по суті позову, а лише відмовив у задоволенні заяви про перегляд рішення апеляційного суду у зв'язку з нововиявленими обставинами. Верховний Суд вказав на порушення апеляційним судом частини другої статті 365 ЦПК України, оскільки суд, перевірявши законність рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, мав би за наслідками такого перегляду ухвалити нове рішення за результатами розгляду апеляційної скарги відповідно до положень статті 307 ЦПК України 2004 року. Крім того, апеляційний суд не перевіряв чи дотриманий заявником строк подання заяви про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленою обставиною, визначений статтею 362 ЦПК України 2004 року, оскільки зі змісту заяви вбачається, що нововиявленою обставиною є постанова Верховного Суду України від 21 грудня 2016 року, яку заявник отримала у січні 2017 року, а з цієї заявою до суду звернулася 27 січня 2016 року, тобто з пропуском місячного строку, встановленого для звернення з такою заявою, а клопотання*

5) видача або надсилання судового рішення учасникам справи у встановленому порядку, передбаченому ЦПК;

6) набранням законної сили новим судовим рішенням, втрата законної сили всіх інших судових рішень інших судів у цій справі.

Оскарження ухваленого в результаті судового рішення відбувається в загальному, передбаченому ЦПК, порядку.

Розділ VIII ЦПК України врегульовано положення про *провадження у справах про оскарження рішень третейських судів, оспорювання рішень МКА* – провадження в якому сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду, а сторони мають право звернутися із заявою про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу.

Суб'єкти звернення:

- 1) стороною, третьою особою в справі, розглянутій третейським судом;
- 2) особами, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та обов'язки.

Строки звернення:

- протягом дев'яноста днів з дня прийняття рішення третейським судом або з дня, коли вони дізналися або могли дізнатися про прийняття рішення третейським судом;
- заява про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу не може бути подана після закінчення трьох місяців, рахуючи з дня, коли сторона, що заявляє це клопотання, отримала арбітражне рішення, а у разі подання такою стороною клопотання до міжнародного комерційного арбітражу про виправлення або роз'яснення рішення чи ухвалення додаткового рішення, – з дня винесення міжнародним комерційним арбітражем рішення з цього прохання.

Рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути оспорено в порядку, передбаченому цим розділом, якщо місце арбітражу знаходиться на території України.

Суд, до якого подається заява про скасування рішення третейського суду – апеляційний суд за місцем розгляду справи третейським судом.

Суд, до якого подається заява про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу – апеляційний загальний суд за місцезнаходженням арбітражу.

заявника про поновлення відповідного строку матеріали справи не містять. Див. детальніше постанову Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 274/3349/15-ц [Електронний ресурс] <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79516728>

Зміст заяви про скасування рішення:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків заявника (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта заявника для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку, офіційні електронні адреси та адреси електронної пошти, якщо такі є;
- 3) прізвища, імена та по батькові (для фізичних осіб), повне найменування (для юридичних осіб) учасників третейського розгляду, їх місце проживання (перебування) або місцезнаходження;
- 4) найменування (за наявності) та склад третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, який прийняв рішення;
- 5) відомості про рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, яке оскаржується (оспорюється), а саме: номер справи (за наявності), дата і місце прийняття рішення, предмет спору, зміст резолютивної частини рішення, арбітражні правила (регламент), згідно з якими було вирішено справу;
- 6) дата отримання особою, яка звертається із заявою, рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, яке оскаржується (оспорюється);
- 7) підстава для оскарження (оспорювання) і скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;
- 8) зміст вимоги особи, яка подає заяву;
- 9) інші відомості, зокрема номери засобів зв'язку, факсів, офіційна електронна адреса, адреса електронної пошти сторін та третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу тощо;
- 10) перелік документів та інших матеріалів, що додаються до заяви, зокрема:
 - оригінал рішення третейського суду, оригінал належним чином засвідченого рішення міжнародного комерційного арбітражу або належним чином завірені їх копії. Копія рішення постійно діючого третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, який знаходиться на території України, може також посвідчуватися головою постійно діючого третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, а копія рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу для вирішення конкретного спору має бути нотаріально завірена;
 - оригінал третейської або арбітражної угоди, або належним чином завірена її копія;
 - документи, що подані на обґрунтування підстав для скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

- документ, що підтверджує сплату судового збору;
- довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження особи на подання заяви;
- копії заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу та доданих до неї документів відповідно до кількості учасників судового розгляду;
- засвідчений відповідно до законодавства переклад документів українською мовою або мовою, передбаченою міжнародним договором України, якщо вони викладені іншою мовою.

Порядок розгляду заяви скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу:

1. Подання заяви та відкриття провадження у справі не пізніше п'яти днів з дня надходження такої заяви відкриває провадження у справі та пропонує учасникам справи подати свої заперечення (пояснення) з приводу поданої заяви та докази, на яких такі заперечення (пояснення) ґрунтуються, та визначає строк для подання таких заперечень (пояснень) і доказів.

Можливі ускладнення:

- залишення заяви без руху;
- повернення заяви у випадку подання заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в електронній формі документи, можуть подаватися в копіях, проте заявник повинен надати такі документи до суду до початку судового розгляду вказаної заяви. У разі неподання вказаних документів заява повертається, про що судом постановляється відповідна ухвала;
- повернення заяви, поданої після закінчення встановленого строку;
- відмова у відкритті провадження з загальних підстав, а також разі якщо рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу оскаржено (оспороно) з підстав, не передбачених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

2. Підготовка до судового розгляду справи, в ході якої суд до початку розгляду справи за клопотанням будького з учасників судового розгляду або з власної ініціативи може запитати у третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу необхідні матеріали справи, що стосуються підстав для скасування рішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу. Витребувані матеріали направляються до суду протягом п'яти днів з дня надходження такої вимоги.

3. Судовий розгляд справи суддею одноособово протягом тридцяти днів з дня надходження до суду заяви в судовому засіданні з

повідомленням сторін (неявка осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає розгляду справи):

1) встановлення наявності або відсутності підстав для скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

2) розгляд справи, якщо під час розгляду справи буде встановлено підстави для скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу;

3) ухвалення судового рішення, зокрема, суд може:

1) постановити ухвалу про відмову у задоволенні заяви і залишення рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу без змін;

2) постановити ухвалу про повне або часткове скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.

Можливі ускладнення:

- зупинення провадження за клопотанням однієї із сторін третейського або арбітражного розгляду суду, у разі визнання такого клопотання обґрунтованим, на встановлений ним строк, з тим щоб надати третейському суду, міжнародному комерційному арбітражу можливість відновити третейський, арбітражний розгляд або вжити інших дій, які на розсуд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу можуть усунути підстави для скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.
- вирішення питання про *видачу виконавчого листа* (надання дозволу) на виконання цього ж рішення за заявою будьякої сторони в установлені законом порядку та строки та *спільного розгляду* із заявою про скасування цього рішення в одному провадженні до постановлення ухвали за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу.

Підстави для скасування рішення третейського суду, якщо:

1) справа, в якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;

2) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

3) третейську угоду визнано судом недійсною;

4) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;

5) третейський суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

3. Скасування судом рішення третейського суду не позбавляє сторони права повторно звернутися до третейського суду, крім випадків, передбачених законом.

Рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути скасовано у разі, якщо:

- 1) сторона, що подала заяву про скасування, надасть докази того, що:
 - а) одна із сторін в арбітражній угоді була недієздатною; або ця угода є недійсною за законом, якому сторони цю угоду підпорядкували, а в разі відсутності такої вказівки – за законом України; або
 - б) їй не було належним чином повідомлено про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд або з інших поважних причин вона не могла подати свої пояснення; або
 - в) рішення винесено щодо не передбаченого арбітражною угодою спору або такого, що не підпадає під її умови, або містить постанови з питань, що виходять за межі арбітражної угоди, проте якщо постанови з питань, які охоплюються арбітражною угодою, можуть бути відокремлені від тих, що не охоплюються такою угодою, то може бути скасована тільки та частина арбітражного рішення, яка містить постанови з питань, що не охоплюються арбітражною угодою; або
 - г) склад міжнародного комерційного арбітражу або арбітражна процедура не відповідали угоді сторін, якщо тільки така угода не суперечить закону, від якого сторони не можуть відступати, або, за відсутності такої угоди, не відповідали закону; або
- 2) суд визначить, що:
 - а) відповідно до закону спір, з огляду на його предмет, не може бути переданий на вирішення міжнародного комерційного арбітражу; або
 - б) арбітражне рішення суперечить публічному порядку України.

3. Скасування судом рішення міжнародного комерційного арбітражу не позбавляє сторони права повторно звернутися до міжнародного комерційного арбітражу, крім випадків, передбачених законом.

Зміст ухвали суду у справі про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, постановленої за наслідками розгляду справи:

- 1) відомості про рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, що оскаржується (оспорюється), місце його прийняття;
- 2) найменування і склад третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, що прийняв рішення, яке оскаржується;
- 3) імена (найменування) сторін третейського (арбітражного) спору;
- 4) вказівка про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу повністю або частково чи про відмову в задоволенні вимог заявника повністю або частково.

Ухвала суду про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або про відмову в його скасуванні може бути *оскаржена в апеляційному порядку*, передбаченому для оскарження рішень суду.

Ухвала суду за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або про відмову в його скасуванні, якщо вона не була оскаржена в апеляційному порядку, набирає законної сили після закінчення строку на апеляційне оскарження.

Оскарження постанов міжнародного комерційного арбітражу про наявність у нього компетенції, винесених з питання попереднього характеру, якщо місце арбітражу знаходиться на території України, здійснюється в порядку, передбаченому цим розділом, з особливостями, встановленими міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж».

Розділом IX ЦПК України врегульовано *положення про визнання та виконання рішень іноземних судів, МКА в Україні, а також надання дозволів на примусове виконання рішень третейських судів*.

Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню відбувається за таких умов:

Рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, *якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором*, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або *за принципом взаємності*.

У разі якщо визнання та виконання рішення іноземного суду залежить від принципу взаємності, вважається, що він існує, оскільки не доведено інше.

Строки пред'явлення рішення іноземного суду до примусового виконання – протягом трьох років з дня набрання ним законної сили, за винятком рішення про стягнення періодичних платежів, яке може бути пред'явлено до примусового виконання протягом усього строку проведення стягнення з погашенням заборгованості за останні три роки.

Суди, що розглядають справи про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду – за місцем проживання (перебування) або місцезнаходженням боржника.

Вимоги до клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду:

- 1) ім'я (найменування) особи, що подає клопотання, зазначення її місця проживання (перебування) або місцезнаходження;
- 2) ім'я (найменування) боржника, зазначення його місця проживання (перебування), його місцезнаходження чи місцезнаходження його майна в Україні;

3) мотиви подання клопотання;

4) клопотання про вжиття заходів забезпечення позову, що допускається на будьякій стадії розгляду, якщо невжиття заходів забезпечення позову може ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду;

5) додатки:

- засвідчена в установленому порядку копія рішення іноземного суду, про примусове виконання якого подається клопотання;
- офіційний документ про те, що рішення іноземного суду набрало законної сили (якщо це не зазначено в самому рішенні);
- документ, який засвідчує, що сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду і яка не брала участі в судовому процесі, була належним чином повідомлена про дату, час і місце розгляду справи;
- документ, що визначає, в якій частині чи з якого часу рішення іноземного суду підлягає виконанню (якщо воно вже виконувалося раніше);
- документ, що посвідчує повноваження представника (якщо клопотання подається представником);
- засвідчений відповідно до законодавства переклад перелічених документів українською мовою або мовою, передбаченою міжнародними договорами України.

Порядок розгляду судом вимог про визнання та виконання рішень іноземних судів та МКА:

1. *Подання заяви* безпосередньо стягувачем (його представником) або відповідно до міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, іншою особою (її представником) та *відкриття провадження у справі*.

Можливі ускладнення:

- залишення без розгляду та повернення клопотання разом з документами, що додані до нього, особі, яка його подала, якщо вони не оформлена відповідно до вимог, встановлених ЦПК;
- повернення клопотання без розгляду, у випадку не наданих до клопотання документів у разі подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду в електронній формі, до початку судового розгляду вказаного клопотання;
- перенесення часу розгляду клопотання, про що повідомляються сторони;

2. *Підготовка до розгляду справи:*

2.1. у 5денний строк повідомлення боржника і надання йому місячного строку для подання можливих заперечень проти клопотання;

2.2. після подання боржником заперечень у письмовій формі або у разі його відмови від подання заперечень, а також якщо у місячний

строк з часу повідомлення боржника про одержане судом клопотання заперечення не подано, суддя постановляє ухвалу, в якій визначає дату, час і місце судового розгляду клопотання, про що сторони повідомляються письмово не пізніше ніж за десять днів до його розгляду;

3. Судовий розгляд клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду суддею одноособово у відкритому судовому засіданні, явка учасників:

3.1. розгляд поданих документи та заслуховування пояснень сторін,

3.2. постановлення ухвали суду про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду або про відмову у задоволенні клопотання

3.3. надсилається копії ухвали сторонам у триденний строк з дня її постановлення.

Підстави для відмови у задоволенні клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду:

1) у випадках, передбачених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) якщо рішення іноземного суду за законодавством держави, на території якої воно постановлено, не набрало законної сили;

3) якщо сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду, була позбавлена можливості взяти участь у судовому процесі через те, що їй не було належним чином і вчасно повідомлено про розгляд справи;

4) якщо рішення ухвалене у справі, розгляд якої належить виключно до компетенції суду або іншого уповноваженого відповідно до закону органу України;

5) якщо раніше ухвалене рішення суду України у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і на тих самих підставах, що набрало законної сили, або якщо у провадженні суду України є справа у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і на тих самих підставах, яка порушена до часу відкриття провадження у справі в іноземному суді;

6) якщо пропущено встановлений міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та ЦПК строк пред'явлення рішення іноземного суду до примусового виконання в Україні;

7) якщо предмет спору за законами України не підлягає судовому розгляду;

8) якщо виконання рішення загрожувало б інтересам України;

9) якщо раніше в Україні було визнано та надано дозвіл на виконання рішення суду іноземної держави у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і на тих самих підставах, що і рішення, що запитується до виконання;

10) в інших випадках, встановлених законами України.

Оскарження ухвали суду про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду або про відмову у задоволенні клопотання з цього питання може бути оскаржена у загальному порядку.

Рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, визнається в Україні, якщо його визнання передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності.

Особливості клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконання, до якого додаються такі документи:

- 1) засвідчена в установленому порядку копія рішення іноземного суду, про визнання якого порушується клопотання;
- 2) офіційний документ про те, що рішення іноземного суду набрало законної сили, якщо це не зазначено в самому рішенні;
- 3) засвідчений відповідно до законодавства переклад перелічених документів українською мовою або мовою, передбаченою міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Особливості розгляду клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню:

За наслідками розгляду клопотання, а також заперечення у разі його надходження суд постановляє ухвалу про визнання в Україні рішення іноземного суду та залишення заперечення без задоволення або про відмову у задоволенні клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню.

Рішення міжнародного комерційного арбітражу (якщо його місце знаходиться за межами України), незалежно від того, в якій країні воно було винесено, визнається та виконується в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності, який, вважається, що існує, оскільки не доведено інше.

Зміст заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) найменування (за наявності) і склад міжнародного комерційного арбітражу, який прийняв рішення, за яким має бути виданий виконавчий лист;
- 3) імена (найменування) учасників арбітражного розгляду (їх представників), їх місце проживання (перебування) чи місцезнаходження;
- 4) дата і місце прийняття рішення міжнародним комерційним арбітражем;
- 5) дата отримання рішення міжнародного комерційного арбітражу особою, яка звернулася із заявою;

б) вимога заявника про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу;

7) інші відомості, якщо вони мають значення для розгляду цієї заяви (номери засобів зв'язку, факсів, офіційна електронна адреса, адреса електронної пошти сторін та міжнародного комерційного арбітражу тощо);

8) додатки:

- оригінал належним чином засвідченого арбітражного рішення або нотаріально завірена копія такого рішення;
- оригінал арбітражної угоди або нотаріально завірена копія такої угоди;
- документ, що підтверджує сплату судового збору;
- копії заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу відповідно до кількості учасників судового розгляду;
- довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження особи на підписання заяви;
- засвідчений відповідно до законодавства переклад перелічених у пунктах 13 та 5 цієї частини документів українською мовою або мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, якщо вони викладені іншою мовою.

Розгляд заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу:

1. Подання заяви та відкриття провадження, а також:

повідомлення боржника про надходження заяви про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу у п'ятиденний строк письмово і надання йому місячного строку на подачу заперечень щодо цієї заяви;

Можливі ускладнення:

- залишення без руху у разі поданої без додержання вимог заяви
- у випадку подання заяви про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу в електронній формі документи, зазначені в пунктах 1, 2 частини четвертої цієї статті, можуть подаватися в копіях, проте заявник повинен надати такі документи до суду до початку судового розгляду вказаної заяви. У разі неподання вказаних документів заява повертається без розгляду, про що судом постановляється відповідна ухвала;

2. Розгляд заяви суддею одноособово протягом двох місяців з дня її надходження до суду в судовому засіданні з повідомленням сторін, але їх неявка не заважає розгляду справи, а також:

- витребування доказів;
- вжиття заходів забезпечення позову;

- постановлення ухвали, в якій визначає дату, час і місце судового розгляду заяви, про що сторони повідомляються письмово не пізніше ніж за десять днів до його розгляду.

Можливі ускладнення:

- відкладення розгляду заяви на підставі клопотання будьякої із сторін і за наявності поважних причин;
- зупинення провадження у справі за заявою про визнання та надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо в провадженні компетентного суду є заява про скасування цього рішення, — до набрання законної сили ухвалою суду, якою вирішена така заява.

3. Розгляд заяви та ухвалення рішення:

- про відмову у визнанні і наданні дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо:
 - 1) на прохання сторони, проти якої воно спрямоване, якщо ця сторона подасть суду доказ того, що:
 - а) одна із сторін в арбітражній угоді була якоюсь мірою недієздатною; або ця угода є недійсною за законом, якому сторони цю угоду підпорядкували, а в разі відсутності такої вказівки, — за законом держави, де рішення було винесено; або
 - б) сторону, проти якої винесено рішення, не було належним чином сповіщено про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд або з інших поважних причин вона не могла подати свої пояснення; або
 - в) рішення винесено щодо спору, не передбаченого арбітражною угодою, або такого, що не підпадає під її умови, або містить постанови з питань, що виходять за межі арбітражної угоди; проте якщо постанови з питань, охоплених арбітражною угодою, можуть бути відокремлені від тих, які не охоплюються такою угодою, то та частина арбітражного рішення, яка містить постанови з питань, що охоплені арбітражною угодою, може бути визнана і виконана; або
 - г) склад міжнародного комерційного арбітражу або арбітражна процедура не відповідали угоді між сторонами або, за відсутності такої, не відповідали закону тієї держави, де мав місце арбітраж; або
 - г) рішення ще не стало обов'язковим для сторін, або було скасовано, або його виконання зупинено судом держави, в якій або згідно із законом якої воно було прийнято; або
 - 2) якщо суд визнає, що:
 - а) відповідно до закону спір, з огляду на його предмет, не може бути переданий на вирішення міжнародного комерційного арбітражу; або
 - б) визнання та виконання цього арбітражного рішення суперечить публічному порядку України, або

- ухвали суду про визнання і надання дозволу на виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу або про відмову у визнанні і наданні дозволу на виконання.

Провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів здійснюється за заявою особи, на користь якої прийнято рішення третейського суду.

Зміст заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду:

- 1) найменування суду, до якого подається заява;
- 2) найменування і склад третейського суду, який прийняв рішення, за яким має бути виданий виконавчий лист;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або імена (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) учасників третейського розгляду, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України – учасників третейського розгляду, реєстраційний номер облікової картки платника податків учасників третейського розгляду (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта учасників третейського розгляду для фізичних осіб – громадян України, відомі номери засобів зв'язку, офіційні електронні адреси та адреси електронної пошти;
- 4) дата і місце прийняття рішення третейським судом;
- 5) дата отримання рішення третейського суду особою, яка звернулася із заявою;
- 6) вимога заявника про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду;
- 7) у заяві можуть бути зазначені й інші відомості, якщо вони мають значення для розгляду цієї заяви (номери засобів зв'язку, факсів, офіційна електронна адреса, адреса електронної пошти сторін та третейського суду тощо).
- 8) додатки:
 - оригінал рішення третейського суду або належним чином завірена його копія. Копія рішення постійно діючого третейського суду завіряється головою постійно діючого третейського суду, а копія рішення третейського суду для вирішення конкретного спору має бути нотаріально завірена;
 - оригінал третейської угоди або належним чином завірена її копія;
 - документ, що підтверджує сплату судового збору;
 - копія заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду відповідно до кількості учасників судового розгляду;
 - довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження особи на підписання заяви.

Порядок розгляду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду:

1. *Подання заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду та за клопотанням однієї із сторін виступування справи з постійно діючого третейського суду, в якому вона зберігається. Справа має бути направлена до суду протягом п'яти днів від дня надходження вимоги. У такому разі строк розгляду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду продовжується до тридцяти днів з дня її надходження до суду.*

Можливі ускладнення:

- залишення без руху, якщо заява про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, подана без додержання вимог, встановлених ЦПК;
- зупинення провадження у справі, якщо до суду надійшла заява про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, а в його провадженні чи в провадженні іншого суду є заява про оскарження і скасування цього рішення третейського суду до набрання законної сили ухвалою суду, якою відмовлено в задоволенні заяви про скасування оскарженого рішення третейського суду;

2. *Розгляд суддею одноособово протягом п'ятнадцяти днів з дня її надходження до суду в судовому засіданні з повідомленням сторін (неявка сторін чи однієї із сторін, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду заяви), в якому суд встановлює наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, та ухвалює рішення, або*

Спільний розгляд заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду і заяви про його скасування та об'єднання їх в одне провадження за заявою сторони, про що суд постановляє ухвалу в день надходження до суду заяви про скасування рішення третейського суду, а якщо це неможливо – не пізніше наступного дня.

Підстави для відмови у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, якщо:

- 1) на день ухвалення рішення за заявою про видачу виконавчого листа рішення третейського суду скасовано судом;
- 2) справа, у якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;
- 3) пропущено встановлений строк для звернення за видачею виконавчого листа, а причини його пропуску не визнані судом поважними;
- 4) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду

вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;

5) третейська угода визнана недійсною;

6) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;

7) рішення третейського суду містить способи захисту прав та охоронюваних інтересів, не передбачені законом;

8) постійно діючий третейський суд не надав на вимогу суду відповідну справу;

9) третейський суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

3. *Постановлення ухвали суду про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову у його видачі за результатами розгляду заяви.*

Зміст ухвали суду:

1) найменування і склад третейського суду, який прийняв рішення;

2) прізвища, імена та по батькові (найменування) сторін третейського спору;

3) дані про рішення третейського суду, за яким заявник просить видати виконавчий лист;

4) вказівка про видачу виконавчого листа або про відмову у його видачі.

Ухвала суду про відмову у видачі виконавчого листа може бути оскаржена сторонами в апеляційному порядку, встановленому для оскарження рішення суду першої інстанції.

Після набрання законної сили ухвалою про відмову у видачі виконавчого листа спір між сторонами може бути вирішений судом у загальному порядку.

? ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. *Які підстави перегляду судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами?*

2. *Чи може в Україні бути виконане рішення іноземного суду або арбітражу? Що для цього потрібно вдіяти?*

! ПРАКТИЧНІ ЗАДАЧІ

1. *Суд першої інстанції відмовив особі у відкритті провадження на тій підставі, що спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Заявник оскаржив цю ухвалу до апеляційного суду, але ще до відкриття провадження у справі виявилось, що особа, до якої звертався з вимогою*

позивач в суді першої інстанції, не є підприємцем, тому немає підстав для відмови у розгляді справи в порядку цивільного судочинства.

Як діяти особі? Чи краще відкликати апеляційну скаргу і звернутися до суду в провадженні за нововиявленими обставинами чи заявити про нові докази в суді апеляційної інстанції?

2. До господарського суду Запорізької області надійшла позовна заява публічного акціонерного товариства «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» (надалі ПАТ «ЗалК») за вих. від 12.09.16 № 55 юр/2016 з вимогами до відповідача – Judson Trading Limited про визнання недійсним договору від 18.02.11 № JTZALK/L0211001.

За умовами кредитного договору від 18.02.11 № JTZALK/L0211001 сторони обумовили, що цей договір, а також додаткові угоди до нього, будуть регулюватись та тлумачитись у відповідності із законами Англії та Уельсу. Крім того, передбачили, що будьякі суперечки, які виникають за цим договором або у зв'язку з ним, у т.ч. будьяке питання відносно існування, дії та припинення дії договору займу, підлягають передачі на розгляд та остаточне вирішення в Лондонський Міжнародний Арбітражний Суд (ЛМАС) у відповідності до Регламенту ЛМАС, та такий Регламент вважається включеним в цей договір займу шляхом посилання на нього (п. 17.2. кредитного договору від 18.02.11 № JTZALK/L0211001).

Згідно з п. 17.3. кредитного договору від 18.02.11 № JTZALK/L0211001, підпорядкування юрисдикції судів Англії не повинно бути обмеженням прав Кредитора в порушення справ проти Позичальника у будьякій або кількох юрисдикціях. При цьому, Кредитор має право порушити розгляд паралельно у кількох юрисдикціях, якщо це передбачено та в об'ємі, дозволенному застосованим законом.

Пунктом 8.6. кредитного договору від 18.02.11 № JTZALK/L0211001 визначено, що при проведенні будьяких судових процедур в Англії у відношенні цього договору, який трактується у відповідності із законодавством Англії, вибір законодавства Англії в якості застосування до цього договору носить обов'язковий характер. Будьяке судове рішення, винесене в Англії відносно цього договору займу, буде являтися визнаним та реалізованим.

Як діяти суду в цій справі?

Як визначити підсудність цієї справи?

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618IV від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161815/print>.

2. Селівон М.Ю. Майбутнє арбітражу в Україні в контексті реформи процесуального законодавства / М.Ю. Селівон // Право України. – 2017. – № 8. – С. 109121.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК № 1. ПРИКЛАДИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

1.1. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Як визначити, чи підлягає справа розгляду в порядку спрощеного позовного провадження?

провадження №....
справа №....

УХВАЛА
про прийняття позовної заяви до розгляду
та відкриття спрощеного позовного провадження

10 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Моторного (транспортного) страхового бюро України до Петренка Олексія Анатолійовича про стягнення в порядку регресу страхового відшкодування,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить стягнути з відповідача у порядку регресу сплачене страхове відшкодування у розмірі 132 673,08 грн. Свої вимоги мотивує тим, що внаслідок ДТП було завдано шкоди потерпілій особі, цивільноправова відповідальність відповідача на момент вчинення ДТП не була застрахована. Потерпіла особа звернулась до позивача з заявою про виплату страхового відшкодування. Позивачем було виплачено потерпілій особі страхове відшкодування у розмірі 131 637,08 грн. Також, позивачем були понесені витрати на аварійного комісара у розмірі 1 036,00 грн. Відповідач у добровільному порядку не сплатив страхове відшкодування.

Відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК України з урахуванням ціни позову, справа може бути віднесена до малозначних.

Позовна заява подана з дотриманням вимог ст.ст.175177 ЦПК України.

Справа підсудна Печерському районному суду м. Києва, оскільки відповідач за даними Відділу обліку та моніторингу інформації про реєстрацію місця проживання ГУ ДМС України в м. Києві зареєстрований за адресою: м. Київ, вул. Хрещатик, 27в, кв. 9.

В силу п.1 ч.6 ст.1 9, п. 1 ч. 1 ст. 274 ЦПК України справа може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження.

З викладеного, керуючись ст.ст. 19, 27 175, 274, 277, 278, 353 ЦПК України, суддя,

ПОСТАНОВИВ:

Прийняти позов до розгляду та відкрити спрощене позовне провадження за позовом Моторного (транспортного) страхового бюро України (місцезнаходження – 02154, м. Київ, бульвар Русанівський, 8) до Петренка Олексія Анатолійовича (адреса зареєстрованого місця проживання – м. Київ, вул. Прирічна, 27в, кв. 9) про стягнення в порядку регресу страхового відшкодування.

Відповідач протягом п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття спрощеного позовного провадження у справі має право подати письмовий відзив разом з доказами, що обґрунтовують доводи його заперечень, який повинен відповідати положенням ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити відповідачу, що копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

Позивач протягом п'яти днів з дня отримання відзиву має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення, які повинні відповідати ч. 3 – 5 ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити, що обґрунтоване клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін, відповідач має подати в строк для подання відзиву, а позивач – не пізніше п'яти днів з дня отримання відзиву.

За відсутності клопотань будьякої зі сторін справа буде розглянута в порядку спрощеного позовного провадження без їх повідомлення, за наявними у справі матеріалами.

Копію ухвали направити позивачу і відповідачу.

Апеляційна скарга на ухвалу суду про відкриття провадження, може бути подана виключно з підстав порушення правил підсудності до Апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її вручення.

В іншій частині, ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо руху справи за вебадресою: <http://pe.ki.court.gov.ua>

Суддя /підпис/ М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Станом на 10.01.2018 ухвала не набрала законної сили.

Суддя _____

Секретар _____

1.2. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України?

провадження №3/756/1437/18
справа №4456/16651/17

УХВАЛА
про прийняття позовної заяви до розгляду
та відкриття спрощеного позовного провадження

04 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «Активи-Капітал» до Петрова Олега Валентиновича про стягнення заборгованості за кредитним договором,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить стягнути з відповідача заборгованість за кредитним договором обґрунтовуючи тим, що він не виконав в повному обсязі умов кредитного договору та допустив утворення заборгованості, яку в добровільному порядку не погашає.

Відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК України з урахуванням ціни позову, справа може бути віднесена до малозначних.

Позовна заява подана з дотриманням вимог ст.ст.175177 ЦПК України.

Справа підсудна Печерського районному суду м. Києва, оскільки відповідач за даними Відділу обліку та моніторингу інформації про реєстрацію місця проживання ГУ ДМС України в м. Києві зареєстрований за адресою: м. Київ, вул. Хрещатик, 27, кв. 425.

В силу п.1 ч.6 ст.1 9, п. 1 ч. 1 ст. 274 ЦПК України справа може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження.

З викладеного, керуючись ст.ст. 19, 27 175, 274, 277, 278, 353 ЦПК України, суддя,

ПОСТАНОВИВ:

Прийняти позов до розгляду та відкрити спрощене позовне провадження за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія з управління активами «АктивиКапітал» (місцезнаходження – 79000, м. Львів, вул. Львівська, 1, корпус 28, адреса для листування – 79000, м. Львів, а/с 45) до Петрова Олега Валентиновича (адреса зареєстрованого місця проживання – м. Київ, вул. Хрещатик, 27, кв. 425) про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Відповідач протягом п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття спрощеного позовного провадження у справі має право подати письмовий відзив разом з доказами, що обґрунтовують доводи його заперечень, який повинен відповідати положенням ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити відповідачу, що копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

Позивач протягом п'яти днів з дня отримання відзиву має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення, які повинні відповідати ч. 3 – 5 ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити, що обґрунтоване клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін, відповідач має подати в строк для подання відзиву, а позивач – не пізніше п'яти днів з дня отримання відзиву.

За відсутності клопотань будьякої зі сторін справа буде розглянута в порядку спрощеного позовного провадження без їх повідомлення, за наявними у справі матеріалами.

Копію ухвали направити позивачу і відповідачу.

Апеляційна скарга на ухвалу суду про відкриття провадження, може бути подана виключно з підстав порушення правил підсудності до Апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її вручення.

В іншій частині, ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо руху справи за вебадресою: <http://pe.ki.court.gov.ua>

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Станом на 04.01.2018 ухвала не набрала законної сили.

Суддя _____

Секретар _____

1.3. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про повернення позовної заяви. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Які ускладнення можуть виникнути під час відкриття провадження у справі?

Унікальний № 1756/9454/18
провадження №2/7356/28269/18

У Х В А Л А
про повернення позовної заяви

26 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Приватного акціонерного товариства «Лізинг ЛТД» до Петрової Катерини Вікторівни про стягнення боргу, неустойки, процентів, суми інфляційного збільшення боргу в розмірі та 3% річних,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовною заявою до Петрової Катерини Вікторівни про стягнення боргу, неустойки, процентів, суми інфляційного збільшення боргу в розмірі та 3% річних.

Як вбачається з матеріалів позову, позов підписано керівником ПрАТ «Лізинг ЛТД».

Відповідно п.1 ч.1, 3, 8 ст.62 ЦПК України повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені такими документами: довіреністю фізичної або юридичної особи.

Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами. У разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Згідно п. 1 ч. 4 ст.185 ЦПК України заява повертається у випадках, коли заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

У зв'язку з тим, що у матеріалах позову відсутні документи, що підтверджують посадове становище особи, яка підписала позов, тому даний позов підлягає поверненню позивачеві.

На підставі викладеного та керуючись ст. 62, п.1 ч.4 ст.185, 260 ЦПК України, суддя,

ПОСТАНОВИ В:

Позовну заяву Приватного акціонерного товариства «Лізинг ЛТД» до Петрової Катерини Вікторівни про стягнення боргу, неустойки, процентів, суми інфляційного збільшення боргу в розмірі та 3% річних – повернути позивачу.

Повернення позовної заяви не перешкоджає повторному зверненню із заявою до суду, якщо перестануть існувати обставини, що стали підставою для повернення заяви.

Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Копію ухвали надіслати позивачеві.

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя _____

Секретар _____

1.4. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про передачу справи до іншого суду. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Чи правильно діяв суд в цій ситуації? Чи не зобов'язаний суд був повернути заяву позивачеві для подачі в належний суд?

Унікальний №33756/17167/17
Провадження №24/756/2581/18

Іменем України
У Х В А Л А
про передачу справи до іншого суду

10 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Петровського Євгена Вікторовича до Петровської Діани Володимирівни про розірвання шлюбу,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до Петровської Діани Володимирівни про розірвання шлюбу.

Згідно ч. 1 ст. 27 ЦПК України позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом.

З довідки Відділу обліку та моніторингу інформації про реєстрацію місця проживання ГУ ДМС України в м. Києві вбачається, що відповідач Петровська Діана Володимирівна, 23.10.1973 року народження, зареєстрована за адресою: м. Київ, проспект Повітрофлотський, 32-Б, кв. 54, що територіально відноситься до Солом'янського району м. Києва.

Відповідно до ч. 2 ст. 28 ЦПК України позови про розірвання шлюбу можуть пред'являтися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача також у разі, якщо на його утриманні є малолітні або неповнолітні діти або якщо він не може за станом здоров'я чи з інших поважних причин виїхати до місця проживання відповідача. За домовленістю подружжя справа може розглядатися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування будького з них.

Позивачем до суду не надано доказів того, що на його утриманні є малолітні або неповнолітні діти або того, що він не може за станом здоров'я чи з інших поважних причин виїхати до місця проживання відповідача.

Відповідно до п. 1 ст. 31 ЦПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду.

Згідно ст. 32 ЦПК України спори між судами про підсудність не допускаються. Справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому статтею 31 ЦПК, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

Таким чином, враховуючи, що підстав для розгляду позову в Оболонському районному суді м. Києва не має, то справа підлягає передачі на розгляд до Солом'янського районного суду м. Києва (03113, м. Київ, вул. Полковника Шутова, 1).

З викладеного, керуючись ст.ст. 27, 31, 32 ЦПК України,

ПОСТАНОВИВ:

Справу за позовом Петровського Євгена Вікторовича до Петровської Діани Володимирівни про розірвання шлюбу передати на розгляд до Солом'янського районного суду м. Києва (03113, м. Київ, вул. Полковника Шутова, 1).

Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Копію ухвали надіслати позивачеві.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо справи №33756/17167/17 за вебадресою: <http://court.gov.ua/>.

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Станом на 10.01.2018 ухвала не набрала законної сили.

Суддя _____

Секретар _____

1.5. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про відкриття загального позовного провадження та призначення підготовчого судового засідання. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Які процесуальні дії мають здійснити учасники справи до підготовчого та до судового засідання в справі?

справа №22756/850/18
провадження №2/37556/22849/18

УХВАЛА
про відкриття загального позовного провадження
та призначення підготовчого судового засідання

24 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Петрової Наталії Володимирівни до Петрова Сергія Григоровича про розірвання шлюбу,

ВСТАНОВИВ:

Позивач Петрова Наталія Володимирівна звернулася до суду із позовом до відповідача Петрова Сергія Григоровича про розірвання шлюбу. Свої вимоги мотивує тим, що з 2014 року між сторонами припинені шлюбні відносини, спільне господарство не ведуть, проживають окремо. Від шлюбу мають неповнолітню дитину, яка проживає разом з позивачем.

Позовна заява подана з додержанням вимог ст.ст. 175177 ЦПК України.

Справа підсудна Печерському районному суду м. Києва, оскільки позивач за даними Відділу з питань реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб Печерської РДА зареєстрований за адресою: м. Київ, бульвар Шевченка, 83, кв. 105.

З викладеного, керуючись ст.ст. 30, 187192, 197, 259261, 353, 354 ЦПК України, –

ПОСТАНОВИВ:

Відкрити загальне позовне провадження у цивільній справі за позовом Петрової Наталії Володимирівни (зареєстроване місце проживання: м. Київ, бульвар Шевченка, 83, кв. 105) до Петрова Сергія Григоровича (зареєстроване місце проживання: м. Київ, бульвар Шевченка, 83, кв. 105; фактичне місце проживання: м. Київ, проспект Повітрофлотський, 22Б, кв. 57) про розірвання шлюбу.

Призначити підготовче судове засідання, яке відбудеться у приміщенні Печерського районного суду м. Києва (м. Київ, вул. Хрещатик, 10, зал № 13, кабінет №26, п'ятий поверх) 25.05.2018 о 10:30 год.

Копію ухвали про відкриття загального позовного провадження надіслати позивачу, а відповідачу – копію ухвали та позовної заяви, з доданими до неї документами.

Відповідачу в строк не більше місяця з дня отримання ухвали надіслати (надати) суду відзив на позовну заяву, який повинен відповідати положенням ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити, що копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

У випадку ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд має право вирішити справу за наявними матеріалами справи.

Апеляційна скарга на ухвалу суду про відкриття провадження, може бути подана виключно з підстав порушення правил підсудності до апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її вручення.

В іншій частині, ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо руху справи за веб-адресою: <http://pe.ki.court.gov.ua>

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя _____

Секретар _____

1.5. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про відкриття провадження у справі. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Як діяти суду і заявнику, якщо місце реєстрації відповідача не відоме?

справа №2/756/2580/18
провадження №756/17166/17

УХВАЛА
про відкриття провадження у справі

17 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Публічного акціонерного товариства «Дельта Банк» до Петрової Людмили Федорівни, третя особа: Фізична особа-підприємець Петров Теодор Сергійович, про звернення стягнення на предмет іпотеки,

ВСТАНОВИВ:

Представник позивача ПАТ «ДельтаБанк» звернувся до суду із позовом до відповідача Петрової Людмили Федорівни, третя особа: Фізична особа-підприємець Петров Теодор Сергійович, про звернення стягнення на предмет іпотеки. Свої вимоги мотивує тим, що між позивачем та третьою особою було укладено кредитний договір. Виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором забезпечується іпотекою, відповідно до укладеного між позивачем та відповідачем Іпотечного договору від 07.12.2011. у зв'язку з неналежним виконанням кредитного договору виникла заборгованість, яка станом на 27.11.2017 складає 621 543, 62 грн.

Позовна заява подана з додержанням вимог ст.ст. 175177 ЦПК України.

Ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 08.12.2017 визначено підсудність справи за позовом Публічного акціонерного товариства «Дельта Банк» до Петрової Людмили Федорівни, третя особа: Фізична особа-підприємець Петров Теодор Сергійович, про звернення стягнення на предмет іпотеки Печерському районному суду м. Києва.

З викладеного, керуючись ст.ст. 28, 187192, 197, 259261, 353, 354 ЦПК України, –

ПОСТАНОВИВ:

Відкрити загальне позовне провадження у цивільній справі за позовом Публічного акціонерного товариства «Дельта Банк» (юридична адреса: 01133, м. Київ, вул. Щорса, 36Б; поштова адреса: 01014, м. Київ, бульвар Дружби Народів, 38) до Петрової Людмили Федорівни

(останнє відоме місце реєстрації: 99011, АР Крим, м. Севастополь, вул. Нефьодова, 21), третя особа: Фізична особа-підприємець Петров Теодор Сергійович (Дніпропетровська область, м. Кривий Ріг, вул. Димитрова, 37, кв. 42) про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Призначити підготовче судове засідання, яке відбудеться у приміщенні Печерського районного суду м. Києва (м. Київ, вул. Хрещатик, 10, зал №13, кабінет №26, п'ятий поверх) 22.05.2018 о 17:00 год.

Копію ухвали про відкриття загального позовного провадження надіслати позивачу, третій особі – копію ухвали та копію позовної заяви, з доданими до неї документами.

Повідомити відповідача про дату, час і місце підготовчого судового засідання через оголошення на офіційному вебсайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.

Відповідачу в строк не більше місяця з дня отримання ухвали надіслати (надати) суду відзив на позовну заяву, який повинен відповідати положенням ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити, що копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

У випадку ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд має право вирішити справу за наявними матеріалами справи.

Третя особа має право подати пояснення щодо позову в п'ятнадцятиденний строк із дня вручення ухвали про відкриття загального позовного провадження у справі, а щодо відзиву – протягом десяти днів із дня його отримання.

Апеляційна скарга на ухвалу суду про відкриття провадження, може бути подана виключно з підстав порушення правил підсудності до апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її вручення.

В іншій частині, ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо руху справи за вебадресою: <http://pe.ki.court.gov.ua>

Суддя _____ /підпис/ М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Станом на 17.01.2018 ухвала не набрала законної сили.

Суддя _____

Секретар _____

1.6. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про повернення позовної заяви. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Які ускладнення можуть виникнути під час відкриття провадження у справі?

справа №2/756/2594/17
провадження №756/17246/17

УХВАЛА

про відкриття загального позовного провадження у справі

11 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Петрової Марини Євгеніївни до Петрова Віталія Федоровича, третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї виконавчого комітету Броварської міської ради Київської області, про стягнення аліментів та додаткових витрат на дитину, та про позбавлення батьківських прав,

ВСТАНОВИВ:

Позивач Петрова Марина Євгеніївна звернулася до суду із позовом до відповідача Петрова Віталія Федоровича, третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї виконавчого комітету Броварської міської ради Київської області, про стягнення аліментів та додаткових витрат на дитину, та про позбавлення батьківських прав. Свої вимоги мотивує тим, що від шлюбу з відповідачем народився син Петров Степан, 08.08.2014 року народження. Відповідач від сплати аліментів та від виконання батьківських обов'язків ухиляється.

Позовна заява подана з додержанням вимог ст.ст. 175177 ЦПК України.

Справа підсудна Печерському районному суду м. Києва, оскільки позивач зареєстрована за адресою: м. Київ, вул. Грушевського, 38, кв. 25.

З викладеного, керуючись ст.ст. 28, 187192, 197, 259261, 353, 354 ЦПК України, –

ПОСТАНОВИВ:

Відкрити загальне позовне провадження у цивільній справі за позовом Петрової Марини Євгеніївни (зареєстроване місце проживання: 04214, м. Київ, проспект Оболонський, 38, кв. 25; адреса для листування: 08200, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 2ю, кв. 34) до Афросіна Віталія Федоровича (останнє відоме місце реєстрації: м. Дніпро, вул. Мільмана, 208а; останнє відоме місце проживання: 08200, Київська область, м. Ірпінь, вул. Озерна, 65а), третя особа: Служба у справах дітей та сім'ї виконавчого комітету Ірпінської міської ради Київської області (08200, Київська область, м. Ірпінь, вул.

Шевченка, 2а) про стягнення аліментів та додаткових витрат на дитину, та про позбавлення батьківських прав.

Призначити підготовче судове засідання, яке відбудеться у приміщенні Оболонського районного суду м. Києва (м. Київ, вул. М. Тимошенка, 2Є, зал №13, кабінет №26, п'ятий поверх) 04.06.2018 о 12:00 год.

Копію ухвали про відкриття загального позовного провадження надіслати позивачу, а відповідачу та третій особі – копію ухвали та копію позовної заяви, з доданими до неї документами.

Повідомити відповідача про дату, час і місце підготовчого судового засідання через оголошення на офіційному вебсайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.

Відповідачу в строк не більше місяця з дня отримання ухвали надіслати (надати) суду відзив на позовну заяву, який повинен відповідати положенням ст. 178 ЦПК України.

Роз'яснити, що копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

У випадку ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд має право вирішити справу за наявними матеріалами справи.

Третя особа має право подати пояснення щодо позову в п'ятнадцятиденний строк із дня вручення ухвали про відкриття загального позовного провадження у справі, а щодо відзиву – протягом десяти днів із дня його отримання.

Апеляційна скарга на ухвалу суду про відкриття провадження, може бути подана виключно з підстав порушення правил підсудності до апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її вручення.

В іншій частині, ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо руху справи за вебадресою: <http://ob.ki.court.gov.ua>

Суддя

/підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно. Станом на 11.01.2018 ухвала не набрала законної сили.

Суддя _____

Секретар _____

1.7. Ознайомтеся з ухвалою апеляційного суду про визначення підсудності у справі. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України?

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД МІСТА КИЄВА

УХВАЛА

08 грудня 2017 року суддя Апеляційного суду міста Києва Іванов М.Ю. вирішуючи питання про визначення підсудності цивільної справи за позовом Публічного акціонерного товариства «Дельта Банк» до Петрової Людмили Федорівни, третя особа: Фізична особа-підприємець Петров Теодор Сергійович, про звернення стягнення на предмет іпотеки,

встановила:

05 грудня 2017 року до Апеляційного суду міста Києва надійшли матеріали за позовом ПАТ «Дельта Банк» про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Як вбачається з матеріалів позовної заяви, предмет іпотеки, на який банк просить звернути стягнення, знаходиться за адресою: АР Крим, м. Севастополь, вул. Нефьодова, буд. 21.

Відповідно до ч. 1 ст. 114 ЦПК України, позови, що виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцемзнаходження майна або його основної частини.

У зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя судами АР Крим та м. Севастополя на тимчасово окупованих територіях, необхідно визначити територіальну підсудність поданої позовної заяви.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим та тимчасово окупованій території України», цей Закон визначає статус АР Крим та м. Севастополя, встановлює особливий правовий режим на цій території тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим та тимчасово окупованій території України», у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя судами АР Крим та м. Севастополя на тимчасово окупованих територіях, змінити територіальну підсудність судових справ, підсудних розташованим на території АР Кримі та м. Севастополя судам та забезпечити розгляд цивільних справ, підсудних місцевим загальним судам, розташованим на території АР Кримі та м. Севастополя, – місцевим загальним судам міста Києва, що визначаються Апеляційним судом міста Києва.

Виходячи з вищевикладеного, суддя Апеляційного суду м. Києва відсудність вищевказаної заяви визначає Печерському районному суду м. Києва.

Керуючись ч. 1 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим та тимчасово окупованій території України», суддя, –

УХВАЛИЛА

Матеріали за позовом Публічного акціонерного товариства «Дельта Банк» до Петрової Людмили Федорівни, третя особа: Фізична особа-підприємець Петров Теодор Сергійович, про звернення стягнення на предмет іпотеки направити до Печерського районного суду м. Києва.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя /підпис/

1.8. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про відмову у видачі судового наказу. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України?

Унікальний №11756/16496/17
провадження № 42н/756/19/18

У Х В А Л А
про відмову у видачі судового наказу

24 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М.Ю. розглянувши заяву Товариства з обмеженою відповідальністю «Дом» до Петрової Юлії Григорівни про видачу судового наказу про стягнення заборгованості за житловокомунальні послуги,

ВСТАНОВИВ:

Представник ТОВ « Дом» 07.12.2017 звернувся до суду із заявою до Петрової Юлії Григорівни про видачу судового наказу про стягнення заборгованості за житловокомунальні послуги.

Представником заявника додано до заяви про видачу судового наказу копію платіжного доручення №1865 від 28.11.2017, відповідно до якого ТОВ «Дом» сплачено судовий збір у розмірі 800,00 грн. за їхнім позовом на реквізити Солом'янського суду м. Києва.

Згідно ч. 6 ст. 98 ЦПК України (у попередній редакції) до неналежно оформленої заяви застосовуються положення ст. 121 ЦПК України (у попередній редакції).

Ухвалою суду від 12.12.2017 заяву Товариства з обмеженою відповідальністю «Дом» до Петрової Юлії Григорівни про видачу судового наказу про стягнення заборгованості за житловокомунальні послуги постановлено залишити без руху та надати заявнику строк для усунення недоліків 5 (п'ять) днів з дня отримання заявником ухвали.

Представник заявника отримав вказану ухвалу 15.12.2017. Однак, недоліки усунуто не було.

Відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 163 ЦПК України до заяви про видачу судового наказу додаються документ, що підтверджує сплату судового збору.

Згідно п. 1 ст. 165 ЦПК України суддя відмовляє у видачі судового наказу, якщо заява подана з порушеннями вимог статті 163 ЦПК.

Враховуючи, що представником заявника не подано до суду оригінал документу, що підтверджує сплату судового збору, тому слід відмовити у видачі судового наказу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Дом» до Петрової Юлії Григорівни про стягнення заборгованості.

З викладеного, керуючись ст.ст. 163-165 ЦПК України,

УХВАЛИВ:

Відмовити у видачі судового наказу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Дом» до Петрової Юлії Григорівни про стягнення заборгованості за житловокомунальні послуги.

Відмова у видачі судового наказу не є перешкодою для повторного звернення з такою самою заявою.

Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Суддя: \підпис\ М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя_____ Секретар_____

1.9. Ознайомтеся з рішенням суду першої інстанції про повернення позовної заяви. Чи відповідає воно вимогам ЦПК України? Які вимоги ставляться до рішень суду? З яких частин воно повинно складатися? Чи може заявник просити призначити дату судового засідання на конкретну дату чи відкласти його до якогось моменту? Чи може заявник просити розглянути справу без нього? Чи суд має право вимагати його присутності в судовому засіданні? Що означає негайне виконання судового рішення? Які загальні правила виконання судових рішень? Які підстави для застосування негайного виконання судового рішення?

№22756/256/18
№2о4/5756/97/18

РІШЕННЯ ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

29 січня 2018 року

Печерський районний суд м. Києва в складі:

головуючого – судді

Іванова М.Ю.

при секретарі

Івановій І.О.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в м. Києві цивільну справу за заявою Петрова Олександра Валерійовича, заінтересована особа: Відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у м. Києві, про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території України,

ВСТАНОВИВ:

11.01.2018 заявник Петров Олександр Валерійович звернувся до суду із заявою про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території України. Свої вимоги обґрунтовує таким. 16.09.2017 помер Петров Є.Ф., 08.07.1938 року народження. Померлий похований у м. Донецьк. Причина смерті: атеросклеротична бляшка серця, атеросклеротичний кардіосклероз, порушення серцевого ритму, СН2а. Померлий був дідусям заявника. Заявник звертався до Печерського районного у м. Києві відділу державної реєстрації актів цивільного стану ГТУЮ у м. Києві щодо державної реєстрації смерті Петрова Є. Ф., 1938 року народження. Встановлення факту смерті Петрова Є. Ф. необхідно для подальшої реєстрації цього факту в органах державної реєстрації актів цивільного стану. Просить встановити факт смерті Петрова Євгена Федоровича, 08.07.1938 року народження, уродженця м. Донецьк, Донецької області, громадянина України, дата смерті – 16.09.2017.

Заявник подав до суду заяву з проханням призначити судовий розгляд справи після 25.01.2017 у зв'язку з необхідністю надання додаткових доказів.

11.01.2018 ухвалою суду відкрито провадження у справі та призначено до судового розгляду на 29.01.2018.

29.01.2018 заявник Петров О.В. подав до суду заяву з проханням проводити судовий розгляд справи без його участі, вимоги заяви підтримує, просить задовольнити.

Заінтересована особа про місце та час судового розгляду повідомлялася належним чином.

Суд, дослідивши письмові матеріали справи, прийшов до висновку, що заява підлягає задоволенню з наступних підстав.

16.09.2017 Будьоновским відділом записів актів цивільного стану м. Донецька Державної реєстраційної палати Міністерства юстиції Донецької народної республіки видано свідоцтво про смерть Петрова Євгенія Федоровича, 08.07.1938 року народження, який народився в м. Донецьк Донецької області Україна, який помер 16.09.2017.

Відповідно до довідки про причину смерті №109 від 16.09.2017 причина смерті Петрова Євгенія Федоровича – атеросклеротична бляшка серця, атеросклеротичний кардіосклероз, порушення серцевого ритму, СН2а; вік померлого – 79 років; дата смерті – 16.09.2017.

Померлий Петрова Євгеній Федорович є онуком заявника, що підтверджується свідоцтвом про народження Петрова Валерія Євгенійовича, батьком якого є Петров Євгеній Федорович, а також свідоцтвом про народження заявника, Петрова Олександра Валерійовича, батьком якого є Петров Валерій Євгенійович.

У листі від 14.11.2017 Відділом державної реєстрації актів цивільного стану Печерського районного управління юстиції у м. Києві було відмовлено заявнику у реєстрації смерті.

Відповідно до п. 1 Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції України 18 жовтня 2000 року № 52/5, державна реєстрація актів цивільного стану проводиться з метою забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання і підтвердження державою фактів народження фізичної особи та її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті.

Указом Президента України від 14 листопада 2014 року № 875/2014 уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях», яким зобов'язано КМУ вжити заходів щодо припинення на окремих територіях у районі проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях діяльності державних підприємств, установ та організацій, їх філій (відділень), представництв.

Згідно ч. ч. 2, 3 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території

України» будьякі органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будьякий акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків.

Пунктом 5 розділу III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених наказом Міністерства юстиції України №52/5 від 18 жовтня 2000 року передбачено, що підставою для проведення державної реєстрації смерті є лікарське свідоцтво про смерть (форма №106/о), фельдшерська довідка про смерть (форма №1061/о).

Згідно ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» № 2398УІ від 01 липня 2010 року, державна реєстрація смерті проводиться органом державної реєстрації актів цивільного стану на підставі: 1) документа встановленої форми про смерть, виданого закладом охорони здоров'я або судовомедичною установою; 2) рішення суду про встановлення факту смерті особи з певний час або про оголошення її померлою. Державна реєстрація смерті проводиться за місцем проживання заявника у разі встановлення у судовому порядку факту смерті. Державна реєстрація смерті проводиться за заявою родичів померлого.

Таким чином, оскільки Петров Олександр Валерійович помер в районі проведення антитерористичної операції, а свідоцтво про смерть, яке видано заявнику є недійсним, встановлення факту необхідно для реєстрації смерті, в інший спосіб такий факт не може бути встановлений, а тому заява підлягає задоволенню.

З викладеного, керуючись ст.ст. 213, 7689, 259, 263265, 315317 ЦПК України,

ВИРІШИВ:

Заяву Петрова Олександра Валерійовича, заінтересована особа: Відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у м. Києві, про встановлення факту смерті на тимчасово окупованій території України – задовольнити.

Встановити факт смерті Петрова Євгенія Федоровича, 08.07.1938 року народження, громадянина України, уродженця м. Донецьк Донецької області, який був зареєстрований за адресою: Донецька область, м. Донецьк, вул. Червоножовтнева, 73, кв. 28, який помер 16.09.2017 у віці 79 років, з причини – атеросклеротична бляшка серця, атеросклеротичний кардіосклероз, порушення серцевого ритму, СН 2а; місце смерті: Україна, Донецька область, м. Донецьк.

Рішення підлягає негайному виконанню.

Оскарження рішення не зупиняє його виконання.

Рішення може бути оскаржено до Апеляційного суду м. Києва шляхом подання апеляційної скарги протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

Учасник справи, якому повне рішення не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Суддя

/підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя _____

Секретар _____

1.10. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про залишення позовної заяви без руху. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Які підстави та наслідки залишення позовної заяви без руху?

Унікальний №11756/16381/17
Провадження №23/3756/5983/17

У Х В А Л А
про залишення заяви без руху

12 грудня 2017 року суддя Оболонського районного суду м. Києва Іванов М. Ю., розглянувши матеріали справи за позовом Петрова Віталія Петровича до Петрової Ірини Олександрівни про зменшення розміру аліментів,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до Петрової Ірини Олександрівни про зменшення розміру аліментів.

Згідно ч. 5 ст. 119 ЦПК України до позовної заяви додається документ, що підтверджує сплату судового збору.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. За подання до суду позовної заяви немайнового характеру, яка подана фізичною особою справляється судовий збір у розмірі 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У порушення вказаних вимог позивачем не сплачено судовий збір.

За таких обставин справа не може бути прийнята до провадження і позивачу необхідно надати строк для усунення зазначених недоліків, а саме належним чином сплатити судовий збір і надати докази сплати судового збору до суду.

На підставі викладеного, керуючись ст. 121 ЦПК України, –

УХВАЛИВ:

Позовну заяву Петрова Віталія Петровича до Петрової Ірини Олександрівни про зменшення розміру аліментів залишити без руху та надати позивачу строк для усунення недоліків 5 (п'ять) днів з дня отримання позивачем ухвали.

У разі не виконання ухвали суду позовна заява буде вважатися неподаною та повернута позивачу.

1.11. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про залишення заяви без руху. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Які ускладнення можуть виникнути під час відкриття провадження у справі?

Унікальний №75226/3102/18
Провадження №2/756/2к719/18

У Х В А Л А
про залишення без руху

10 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали справи за позовом Публічного акціонерного товариства комерційний банк «ПриватБанк» до Петрова Василя Володимировича про стягнення боргу,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до Петрова Василя Володимировича про стягнення боргу.

Відповідно до ч. 4 ст. 177 ЦПК України до позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. За подання до суду позовної заяви майнового характеру, яка подана юридичною особою справляється судовий збір у розмірі 1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У порушення вказаних вимог представником позивача не у повному обсязі сплачено судовий збір.

Згідно ч. 1 ст. 185 ЦПК України суддя встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 ЦПК України, протягом п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

За таких обставин справа не може бути прийнята до провадження і позивачу необхідно надати строк для усунення зазначених недоліків, а саме належним чином сплатити суму судового збору у розмірі 162,00 грн. і надати докази сплати судового збору до суду.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 177, 185 ЦПК України, –

УХВАЛИВ:

Позовну заяву Публічного акціонерного товариства комерційний банк «ПриватБанк» до Петрова Василя Володимировича про стягнення боргу залишити без руху та надати позивачу строк для усунення недоліків 10 (десять) днів з дня отримання позивачем ухвали.

Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно:

Суддя _____

Секретар _____

1.12. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про залишення позовної заяви без руху. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Як правильно визначити судовий збір у справі?

Унікальний №55756/98/18
Провадження №2/7566/62715/18

У Х В А Л А
про залишення заяви без руху

10 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали справи за позовом Петрової Ганни Ігорівни до Петрова Миколи Миколайовича про розірвання шлюбу,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до Бунчука Миколи Миколайовича про розірвання шлюбу. При цьому сплатила судовий збір у розмірі 680,00 грн.

Відповідно до ч. 4 ст. 177 ЦПК України до позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. За подання до суду позовної заяви про розірвання шлюбу справляється судовий збір у розмірі 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 704,80 грн.

У порушення вказаних вимог позивачем не у повному обсязі сплачено судовий збір.

Згідно ч. 1 ст. 185 ЦПК України суддя встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 ЦПК України, протягом п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

За таких обставин справа не може бути прийнята до провадження і позивачу необхідно надати строк для усунення зазначених недоліків, а саме належним чином сплатити суму судового збору у розмірі 24,80 грн. і надати докази сплати судового збору до суду.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 177, 185 ЦПК України, –

УХВАЛИВ:

Позовну заяву Петрової Ганни Ігорівни до Петрова Миколи Миколайовича про розірвання шлюбу залишити без руху та надати позивачу строк для усунення недоліків 10 (десять) днів з дня отримання позивачем ухвали.

Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно:

Суддя _____

Секретар _____

1.13. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Які підстави для відстрочення або розстрочення сплати судового збору? Чи може суб взагалі звільнити особу від його сплати? Які підстави і порядок вирішення цього питання?

Унікальний №у756/е9438/17
Провадження №2/7565/1272/18

У Х В А Л А

23 січня 2018 року

Печерський районний суд м. Києва в складі:

головуючого судді

Іванова М.Ю.,

за участі секретаря

Сидорова О.О.

розглянувши матеріали цивільної справи за позовом Публічного акціонерного товариства «ВіЕЙБі Банк» до Петрова Михайла Олександровича, Петрової Тетяни В'ячеславівни про стягнення заборгованості за кредитним договором,

ВСТАНОВИВ:

12.07.2017 представник позивача звернувся до суду з позовом до Петрова Михайла Олександровича, Петрової Тетяни В'ячеславівни про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Учасники справи у судові засідання не з'явились.

Представником позивача подано до суду клопотання з проханням проводити судові засідання без їхньої участі, позовні вимоги підтримують, просять ухвалити заочне рішення.

Згідно ч. 5 ст. 119 ЦПК України (у попередній редакції) до позовної заяви додається документ, що підтверджує сплату судового збору.

Відповідно до ч. 4 ст. 177 ЦПК України (у діючій редакції) до позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судовий збір» (у редакції станом на дату подачі заяви) судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, — у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. За подання до суду позовної заяви майнового характеру, яка подана юридичною особою справляється судовий збір

у розмірі 1,5 відсотки ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У порушення вказаних вимог представником позивача не сплачено судовий збір.

Разом з тим, представником позивача 12.07.2017 до суду подано заяву про відстрочення сплати судового збору. Заяву мотивують тим, що ПАТ «ВіЕйБі Банк» знаходиться у важкому фінансовому становищі та відсутня можливість сплатити судовий збір.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 136 ЦПК України, суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк у порядку, передбаченому законом, але не більше як до ухвалення судового рішення у справі.

Частиною 3 статті 136 ЦПК України визначено, що з підстав, зазначених у частині першій цієї статті, суд у порядку, передбаченому законом, може зменшити розмір належних до сплати судових витрат, пов'язаних з розглядом справи, або звільнити від їх сплати.

Згідно із ч. 2 ст. 133 ЦПК України розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.

Правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначено Законом України «Про судовий збір».

Положенням частини 1 статті 8 Закону України «Про судовий збір» визначено, що враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов: 1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача – фізичної особи за попередній календарний рік; або позивачами є: а) військовослужбовці; б) батьки, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину інваліда, якщо інший з батьків ухиляється від сплати аліментів; в) одинокі матері (батьки), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину інваліда; г) члени малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї; г) особа, яка діє в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена; або 3) предмет позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про судовий збір» суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на підставі, зазначеній у частині першій цієї статті.

Встановлено, що позивач не відносяться до жодної категорії осіб, визначених ч. 1 ст. 8 Закону України «Про судовий збір».

Отже, заява представника позивача про відстрочення сплати судового збору за подання позовної заяви до ухвалення рішення у справі не підлягає задоволенню.

Згідно п. 8 ч. 1 ст. 257 ЦПК України суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду, якщо провадження у справі відкрито за заявою, поданою без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 ЦПК, та не було сплачено судовий збір і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк.

За таких обставин, позивачу необхідно надати строк для усунення зазначених недоліків, а саме належним чином сплатити суму судового збору у розмірі 12782,49 грн. і надати докази сплати судового збору до суду.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 177, 257 ЦПК України, –

ПОСТАНОВИВ:

У задоволенні заяви представника позивача про відстрочення сплати судового збору за подання позовної заяви до ухвалення рішення у справі – відмовити.

Надати позивачу Публічному акціонерному товариству «ВіЕйБі Банк» строк для усунення недоліків 10 (десять) днів з дня отримання позивачем ухвали.

Якщо позивачем не буде усунуто недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява буде залишена без розгляду.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя

/підпис/

М. Ю. Іванов

З оригіналом згідно:

Суддя_____

Секретар_____

1.14. Ознайомтеся з ухвалою суду першої інстанції про залишення позовної заяви без руху. Чи відповідає вона вимогам ЦПК України? Як діяти суду, якщо позивачі явно занизили вартість майна, що є предметом спору, та сплатили судовий збір у меншому обсязі, ніж це визначено ЦПК? Як сплачується судовий збір у разі, якщо у справі є кілька співпозивачів?

Унікальний №756/519/18
Провадження №2/756/2814/18

У Х В А Л А
про залишення позовної заяви без руху

24 січня 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванова М.Ю., розглянувши матеріали справи за позовом Петрової Тетяни Андріївни, Петрової Олени Андріївни до Київської міської ради, третя особа: Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Сидорова Анастасія Григорівна, про визнання права власності на майно в порядку спадкування за законом,

ВСТАНОВИВ:

Позивачі звернулися до суду з позовом до Київської міської ради, третя особа: Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Сидорова Анастасія Григорівна, про визнання права власності на майно в порядку спадкування за законом.

А саме, просять визнати за Петровою Тетяною Андріївною у порядку спадкування за законом право власності на $\frac{1}{2}$ частину дачного будинку №5 по вул. Лінія, 4 в Печерському районі м. Києва, загальною площею 154,4 кв.м., житловою площею 54,50 кв.м. та просять визнати за Петровою Тетяною Андріївною у порядку спадкування за законом право власності на $\frac{1}{2}$ частину земельної ділянки, площею 0,1004 гектарів, розташованої в Печерському районі м. Києва – вул. Лінія, 4, ділянка 5. А також, просять визнати за Петровою Оленою Андріївною у порядку спадкування за законом право власності на $\frac{1}{2}$ частину дачного будинку №5 по вул. Лінія, 4 в Печерському районі м. Києва, загальною площею 154,4 кв.м., житловою площею 54,50 кв.м. та просять визнати за Петровою Оленою Андріївною у порядку спадкування за законом право власності на $\frac{1}{2}$ частину земельної ділянки, площею 0,1004 гектарів, розташованої в Оболонському районі м. Києва – вул. Лінія, 4, ділянка 5.

При цьому, представником позивачів Васьковським В.В. подано до суду квитанцію про сплату судового збору у розмірі 6613,06 грн.

Згідно п. 2 ч. 1 ст. 176 ЦПК України ціна позову визначається у позовах про визнання права власності на майно або його витребування – вартістю майна.

Відповідно до ч. 4 ст. 177 ЦПК України до позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про судовий збір» судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, — у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. За подання до суду позовної заяви майнового характеру, яка подана фізичною особою справляється судовий збір 1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Згідно до ч. 7 ст. 7 Закону України у разі якщо позов подається одночасно кількома позивачами до одного або кількох відповідачів, судовий збір обчислюється з урахуванням загальної суми позову і сплачується кожним позивачем пропорційно долі поданих кожним з них вимог окремим платіжним документом.

У порушення вказаних вимог позивачами не у повному обсязі сплачено судовий збір.

Згідно ч. 1 ст. 185 ЦПК України суддя встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 ЦПК України, протягом п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

За таких обставин справа не може бути прийнята до провадження і позивачам необхідно надати строк для усунення зазначених недоліків, а саме належним чином сплатити суму судового збору у розмірі по 1098,47 грн. кожним позивачем і надати докази сплати судового збору до суду.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 177, 185 ЦПК України, —

УХВАЛИВ:

Позовну заяву Петрової Тетяни Андріївни, Петрової Олени Андріївни до Київської міської ради, третя особа: Приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу Сидорова Анастасія Григорівна, про визнання права власності на в порядку спадкування за законом залишити без руху та надати позивачам строк для усунення недоліків 10 (десять) днів з дня отримання позивачем ухвали.

Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя _____ /підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно:

Суддя _____

Секретар _____

1.15. Ознайомтеся з ухвалою суду про передачу справу до іншого суду. Чи передбачена в чинному законодавстві України можливість визначити суд, компетентний розглядати спір між сторонами? Проаналізуйте положення ч. 8 ст. 28 ЦПК України та обґрунтуйте відповідь на питання, чи правильно діяв суд в даному випадку.

Унікальний №066/2567/18
Провадження №2/753/2971/18

У Х В А Л А
Іменем України

14 лютого 2018 року суддя Печерського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Петрова Дмитра Анатолійовича до Сидорова Олександра Сергійовича про стягнення боргу,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом до Сидорова Олександра Сергійовича про стягнення боргу за договором позики.

У позовній заяві Петров Д.А. вказує на те, що підсудність справи визначена ним у порядку ч. 8 ст. 28 ЦПК України.

Відповідно до ч. 8 ст. 28 ЦПК України позови, що виникають із договорів, у яких зазначено місце виконання або виконувати які через їх особливість можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів.

Однак, у договорі не вказано, що місцем виконання договору позики є Печерський район м. Києва.

Згідно ч. 1 ст. 27 ЦПК України позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено законом.

З матеріалів позову вбачається, що відповідач Сидоров Олександр Сергійович, 09.10.1989 року народження, зареєстрований за адресою: Житомирська область, Житомирський район, с. Іванівка, вул. Богдана Хмельницького, 50, що відноситься до територіальної юрисдикції Житомирського районного суду Житомирської області.

Відповідно до п. 1 ст. 31 ЦПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду.

Згідно ст. 32 ЦПК України спори між судами про підсудність не допускаються. Справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

Таким чином, враховуючи, що підстав для розгляду позову в Печерському районному суді м. Києва не має, то справа підлягає передачі

на розгляд до Житомирського районного суду Житомирської області (18015, м. Житомир, вул. Правди, 316).

З викладеного, керуючись ст.ст. 27, 31, 32 ЦПК України,

ПОСТАНОВИВ:

Справу за позовом Петрова Дмитра Анатолійовича до Сидорова Олександра Сергійовича про стягнення боргу передати на розгляд до Житомирського районного суду Житомирської області (18015, м. Житомир, вул. Правди, 316).

Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Копію ухвали надіслати позивачеві.

Учасники справи можуть отримати інформацію щодо справи №756/1567/18 за вебадресою: <http://court.gov.ua/>.

Суддя _____ /підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя _____ Секретар _____

1.16. Проаналізуйте позовну заяву. Які вимоги ставляться до її змісту та форми? Перевірте, чи відповідає ця позовна заява вимогам, що викладені в ЦПК, а також в Законі України «Про судовий збір».

Позивач:

До **Голосіївського районного суду м. Києва**
03127, м. Київ

вул. Полковника Потехіна, 14а

Прізвище, ім'я, по батькові (повністю)

Місце проживання:

00000, м. Київ

пр. Академіка Плачинти, 18/30, кв. 16

Реєстраційний номер облікової картки платника податків:

0000000001

Номер і серія паспорту: ЕА000000

Тел.: 093 00 00 000

Офіційна електронна адреса та адреса електронної пошти: office@lawat.com.ua

Відповідач:

Фізична особа/підприємець

прізвище, ім'я, по батькові (повністю)

Місце проживання:

00000, м. Київ

вул. Кирилівська, 152, кв. 9

Реєстраційний номер облікової картки платника податків:

0000000002

Тел.: 063 00 00 000

Офіційна електронна адреса та адреса електронної пошти Позивачу не відомі.

Ціна позову: 175 926,36 грн.

Підстава звільнення від сплати судового

збору: ч. 3 ст.22 Закону України «Про захист прав споживачів» (споживачі звільнюються від сплати судового збору за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав)

ПОЗОВНА ЗАЯВА **про захист прав споживача**

Обставини справи

10 червня 2016 року між прізвище, ім'я, по батькові (повністю) («Позивач», «Покупець») та ФОП прізвище, ім'я, по батькові (повністю) («Відповідач», «Продавець») було укладено Договір купівлі/продажу №1006/1 («Договір») на загальну суму 115 000 (сто п'ятнадцять тисяч) грн. 00 коп.

Відповідно до п. 3.1 Договору Продавець зобов'язувалася виготовити, поставити та встановити меблевi вироби («Товар») протягом 45 робочих днiв (до 15 серпня 2016 року) з моменту остаточного узгодження всiх меблевих ескiзiв щодо замовлення, а Покупець зобов'язувався сплатити суму, зазначену у п. 4.1 Договору шляхом сплати передоплати у розмiрi 80% вiд загальної суми у готiвковiй формi, що становило 99 862 (дев'яносто дев'ять тисяч вiсiмсот шiстдесят двi) грн. 50 коп.

Передоплата вiдповiдно до п. 4.1 Договору була здiйснена Покупцем у повному обсязi, про що свiдчить пiдпис Продавця на погодженнi ескiзiв меблiв вiд 10 червня 2016 року.

Також Покупець здiйснив додаткову оплату у розмiрi 7 353 (сiм тисяч триста п'ятдесят три) грн. 86 коп. за столешню пiсля її встановлення 09 вересня 2016 р., про що свiдчить товарний чек вiд 09 вересня 2016 року.

Таким чином, станом на 09 вересня 2016 року Покупець сплатив 93% вiд загальної суми у готiвковiй формi, що становило 107 216 (сто сiм тисяч двiстi шiстнадцять) грн. 36 коп.

Меблi були поставленi та встановленi Продавцем 24 грудня 2016 року, чим були порушенi строки, вказанi у п. 3.1 Договору (на 131й робочий день замість 45го робочого дня), а сам товар був неналежної якостi. При встановленнi меблiв були виявленi дефекти у материалах, зокрема фасади кухнi й обшивка витяжки мали трiщини; стiл i стiльцi мали вибоїни i були нерiвномiрно пофарбованi; встановлена неякiсна фурнiтура спричиняла проблеми пiд час зачинення дверцят кухонних шаф.

На вимоги Покупця Продавець 26 грудня 2016 року забрала товар для усунення недолiкiв. Проте поставлений повторно 26 червня 2017 року товар мiстив як уже зазначенi дефекти, так i новi: деякi фасади були свiтлiшi за кольором вiд iнших (фото дефектiв додаються).

27 червня 2017 року Покупець знову звернувся до Продавця з вимогою усунути недолiки товару або повернути кошти, але Продавець лише вiдповiла на СМСповiдомлення, 30 червня 2017 року визнала факт поставки неякiсного товару (фото додається), пiсля чого перестала вiдповiдати на телефоннi дзвiнки та СМСповiдомлення Покупця щодо спроби вирiшення питання товару неналежної якостi.

11 жовтня 2017 року Покупець направив Продавцю Претензiю, в якiй вимагав повернути 155 746 (сто п'ятдесят тисяч сiмсот сорок шiсть) грн. 00 коп., що складає розмiр сплаченого авансу 107 216 (сто сiм тисяч двiстi шiстнадцять) грн. 00 коп. та розмiр штрафу за затримку передачі товару належної якостi 48 530 (сорок вiсiм тисяч п'ятсот тридцять) грн. 00 коп. або виготовити замовлений товар належної якостi до 08 листопада 2017 року.

Продавець не вiдреагував на Претензiю, тому Покупець звернувся зi скаргою до Головного управлiння Держпродспоживслужби у м. Києвi, Управлiння по захисту прав споживачiв м. Києва та Головного Киiвського мiського управлiння з захисту прав споживачiв, у якiй просив захистити його права споживача, вжити заходи впливу до Продавця

щодо усунення порушення прав та негайного усунення недоліків товару або повернення коштів, притягнути Продавця до відповідальності за порушення прав споживачів.

Позивач підтверджує, що не вживав заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви (п.7 ч.3 ст.175 Цивільного процесуального кодексу України).

На виконання вимог п.10 ч.3 ст.175 Цивільного процесуального кодексу України Позивач підтверджує, що ним не було подано іншого позову (позовів) до цього ж Відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав.

Також Позивач зазначає, що надав суду усі відомі йому засоби зв'язку із Відповідачем (п.2 ч.3 ст.175 Цивільного процесуального кодексу України).

Відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору

Позовна заява повинна містити відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору (п.6 ч.3 ст.175 Цивільного процесуального кодексу України).

Як вбачається із обставин, Позивач вжив необхідних та розумних заходів досудового врегулювання спору: звертався до Відповідача з Претензією, а також зі Скаргою до Головного управління Держпродспоживслужби у м. Києві, Управління по захисту прав споживачів м. Києва та Головного Київського міського управління з захисту прав споживачів.

Незважаючи на це, Відповідач ніяким чином не відреагувала на такі заходи та не виявила бажання врегулювати спір мирно.

Так як заходи досудового врегулювання спору не виявились успішними, Позивач вважає, що його права повинні бути захищені у судовому порядку, виходячи із наступного.

Правова оцінка обставин справи

Споживач – фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (п.22 ст.1 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Продавець (виробник, виконавець) зобов'язаний передати споживачеві продукцію належної якості, а також надати інформацію про цю продукцію (ч.1 ст.6 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Згідно з п. 6.1 Договору у випадку порушення зобов'язання, що виникає з цього Договору, винна сторона несе відповідальність, визначену цим Договором та чинним законодавством України.

У відповідності зі ст.ст.610, 611 Цивільного кодексу України, порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання), і, у разі

його порушення настають правові наслідки встановлені договором або законом.

Відповідно до п. 6.3 Договору Продавець несе відповідальність за якість товару. *Якщо якість товару не відповідатиме умовам Договору, Продавець зобов'язаний за вимогою Покупця ліквідувати дефекти своїми силами та за свій рахунок в чотирнадцятиденний строк з моменту отримання відповідного повідомлення Покупця.*

Цей пункт Договору був *неодноразово порушений Відповідачем*. На даний момент Позивачу повторно поставлений товар неналежної якості та який містить дефекти, а Відповідач відмовляється виконувати законну вимогу Позивача про ліквідацію дефектів, *хоча і визнає факт поставлення товару неналежної якості*.

Пунктом 2.4 Договору встановлено гарантійний термін на основний виріб та комплектуючі частини – вісімнадцять місяців. На момент подання цієї позовної заяви гарантійний термін не закінчився, так як обчислюється з моменту поставлення товару – 24 грудня 2016 року.

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, *має право вимагати від продавця або виробника розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми* (п.1 абзацу 2 ч.1 ст.8 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Недоліки Товару є істотними, а характер їх виникнення – виробничий, що підтверджується висновком експертного товарознавчого дослідження (розділ IV Позовної заяви).

Особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом (ч.1 ст.614 Цивільного кодексу України). Відповідач визнала свою вину у повідомленні від 30 червня 2017 року, так як визнала факт поставки неякісного товару. *Отже, істотні недоліки товару виникли з вини Продавця, що підтверджується висновком експертного дослідження.*

При розірванні договору розрахунки із споживачем у разі підвищення ціни на товар провадяться виходячи з його вартості на час пред'явлення відповідної вимоги, а в разі зниження ціни виходячи з вартості товару на час купівлі. Гроші, сплачені за товар, повертаються споживачеві у день розірвання договору, а в разі неможливості повернути гроші у день розірвання договору в інший строк за домовленістю сторін, але не пізніше ніж протягом семи днів (абз.3 ч.7 ст.8 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Враховуючи вищевикладені обставини та правові норми, Позивач вимагає розірвання Договору із Відповідачем та повернення сплаченої за Товар грошової суми.

Висновки експертного товарознавчого дослідження меблів

Позивач зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (ч.5 ст.177 Цивільного процесуального кодексу України).

На замовлення Позивача було проведено експертне товарознавче дослідження рухомого майна, а саме меблів, що підтверджується Висновком експерта №ED17256939.18, складеним 13 лютого 2018 року («Висновок»). Експерт досліджувала меблі, які були виготовлені та поставлені Відповідачем на замовлення Позивача згідно з Договором.

У Висновку встановлено, що характер і ознаки виявлених дефектів на меблях є наслідком неякісного виконання робіт по виготовленню, монтажу, збірці меблів, а також те, що меблі не були у використанні (стор.2 Висновку).

Відповідаючи на запитання, поставлені для експертного дослідження, експерт зазначила, що *«враховуючи наявність вищеперерахованих недоліків відбулося зменшення початкової вартості меблів, що розташовані в кв. №39 в буд. 73Ж по вул. Ломоносова в м. Києві, з урахуванням того, що набір меблів не перебував у використанні, на 60%. Наданий на дослідження набір меблів для кухні є товаром неналежної якості. Усунення виявлених недоліків технічно не можливе та економічно не доцільне»* (стор.5 Висновку).

Обчислення розміру штрафу за затримання передачі товару

Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом (ч.1 ст.612 Цивільного кодексу України).

За приписами п.3 ст.611 Цивільного кодексу України у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема, сплата неустойки. Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання (ст.549 Цивільного кодексу України).

П. 6.4 Договору передбачає, що за затримання передачі товару Продавець зобов'язаний за вимогою Покупця сплатити останньому штраф у розмірі 0,1% від вартості товару за цим Договором за кожен день затримки передачі товару, що становить на 21 лютого 2018 року 63 710 (шістдесят три тисячі сімсот десять) грн. 00 коп.

Розрахунок розміру штрафу:

Період із 16 серпня 2016 року (перший день затримання передачі товару) по 21 лютого 2018 року становить 554 дні.

0,1% від вартості товару 115 000 грн. 00 коп. становить 115 грн. 00 коп.

Отже, розмір штрафу за вказаний період становить $554 \times 115 = 63\,710$ (шістдесят три тисячі сімсот десять) грн. 00 коп.

Відповідно до п. 6.7 Договору сплата стороною визначених цим Договором та (або) чинним в Україні законодавством штрафних санкцій (штрафу, пені) не звільняє її від обов'язку відшкодувати за вимогою іншої сторони збитки, завдані порушенням Договору у повному обсязі.

Відшкодування моральної шкоди

При задоволенні вимог споживача суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди (ч.2 ст.22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Моральна шкода полягає у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів (п.2 ч.2 ст.23 Цивільного кодексу України). Моральна шкода відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини (ч.1 ст.1167 Цивільного кодексу України).

Згідно з п.23 Постановою Пленуму ВСУ №5 від 12.04.96 року «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів» при вирішенні вимог споживачів про відшкодування на підставі ст. 24 Закону моральної шкоди суди повинні виходити з роз'яснень, які Пленум Верховного Суду України дав у постанові від 31 березня 1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди».

Зокрема, під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру, яких споживач зазнав унаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, що настали через незаконні винні дії продавця, виготівника, виконавця або через їх бездіяльність. Розмір відшкодування моральної шкоди встановлюється судом і визначення його не ставиться в залежність від наявності матеріальної шкоди, вартості товару (робіт, послуг), суми неустойки, а *має ґрунтуватися на характері й обсязі моральних і фізичних страждань, заподіяних споживачеві у кожному конкретному випадку.*

Відповідно до п.2 Постанови Пленуму ВСУ №4 від 31.03.95 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» спори про відшкодування заподіяної фізичній чи юридичній особі моральної (немайнової) шкоди розглядаються, зокрема, при порушенні зобов'язань, які підпадають під дію Закону «Про захист прав споживачів» чи інших законів, що регулюють такі зобов'язання і передбачають відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Позивач поніс душевні страждання у зв'язку із порушенням Договору Відповідачем, адже не розраховував на продаж товару неналежної якості, неодноразове повернення товару, неусунення дефектів та затягування виконання Договору на півтора роки замість визначених у Договорі 45 днів. Завдану порушенням його прав моральну шкоду Позивач оцінює в 5000 грн.

Підсудність справи

Позови про захист прав споживачів можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування споживача або за місцем заподіяння шкоди чи виконання договору (ч.5 ст.28 ЦПК України).

Місце виконання Договору – м. Київ, вул. Ломоносова, 73Ж, кв. 39. Так як ця адреса знаходиться у Голосіївському районі міста Києва,

захист прав та законних інтересів Позивача може здійснюватися у Голосіївському районному суді міста Києва.

Попередній (орієнтовний) розрахунок судових витрат

Позовна заява повинна містити попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи (п.9 ч.3 ст.175 Цивільного процесуального кодексу України). Попередній розрахунок розміру судових витрат не обмежує сторону у доведенні іншої фактичної суми судових витрат, які підлягають розподілу між сторонами за результатами розгляду справи (ч.3 ст.134 Цивільного процесуального кодексу України).

За проведення експертного товарознавчого дослідження нерухомого майна, а саме меблів Позивач поніс витрати у розмірі 6 000 (шість тисяч) грн. 00 коп., що підтверджується Актом № ED17256939.18 приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг) від 20 лютого 2018 року.

Розмір судових витрат може орієнтовно ще додатково скласти до 10 000 грн.

Враховуючи вищевикладене та на підставі ст.ст.175, 177 Цивільного процесуального кодексу, ст.ст.610, 611, 614, 1187 Цивільного кодексу України, ст.ст.6, 8, 22 Закону України «Про захист прав споживачів»,

ПРОШУ

(1) Розірвати договір купівлі-продажу від 10.06.2016 р. №1006/1, укладений між прізвище, ім'я, по батькові (повністю позивача) та фізичною особою-підприємцем прізвище, ім'я, по батькові (повністю відповідача);

(2) Стягнути з фізичної особи-підприємця прізвище, ім'я, по батькові (повністю відповідача) сплачені мною у якості передоплати 99 862 (дев'яносто дев'ять тисяч вісімсот шістьдесят дві) грн. 50 коп. та 7 353 (сім тисяч триста п'ятдесят три) грн. 86 коп., сплачених додатково;

(3) Стягнути з фізичної особи-підприємця прізвище, ім'я, по батькові (повністю відповідача) штраф за затримання передачі товару у розмірі 63 710 (шістдесят три тисячі сімсот десять) грн. 00 коп.;

(4) Стягнути з фізичної особи-підприємця прізвище, ім'я, по батькові (повністю відповідача) на мою користь моральну шкоду в сумі 5000 грн., завдану мені продажем товару неналежної якості.

Додатки:

1. Копія позовної заяви та додатків до неї;
2. Копія Договору купівлі-продажу від 10.06.2016 р. №1006/1, укладеного між прізвище, ім'я, по батькові (повністю позивача) та ФОП прізвище, ім'я, по батькові (повністю відповідача);
3. Копії додатків до Договору купівлі-продажу від 10.06.2016 р. №1006/1 – погодження ескізів меблів на замовлення;

4. Копія товарного чеку від 09 вересня 2016 року;
5. Копія висновку експерта №ED17256939.18 експертного товарознавчого дослідження рухомого майна, а саме меблів, складений 13 лютого 2018 року;
6. Копія акту № ED17256939.18 прийманняпередачі виконаних робіт (наданих послуг) від 20 лютого 2018 року;
7. Фото дефектів на меблях;
8. Фото листування з ФОП;
9. Копія Претензії від 11 жовтня 2017 року до ФОП прізвище, ім'я, по батькові (повністю відповідача) та докази її належного надсилання;
10. Копія Скарги до Головного управління Держпродспоживслужби у м. Києві, Управління по захисту прав споживачів м. Києва та Головного Київського міського управління з захисту прав споживачів
11. Копія довіреності представника.

«21» лютого 2018 року

Підпис (позивача або його представника)

1.17. Проаналізуйте ухвалу суду про повернення заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Які підстави проведення судового засідання в режимі відеоконференції? Спробуйте тезисно сформулювати вимоги до заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Унікальний №...
провадження № ...

УХВАЛА

26 квітня 2018 року

Оболонський районний суд
м. Києва
в складі:
головуючого судді
Іванова М.Ю.,
за участю секретаря судових
засідань
Сидорової І.О.

розглянувши заяву представника відповідача Петрова Р.О. про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції по справі за позовом Копиленко Ольги Іванівни до Василенко Олени Мефодівни, Василенко Мефодія Івановича про визнання договорів недійсними,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить визнати недійсним договір доручення — довіреність від 26.02.2014, посвідчена приватним нотаріусом КМНО Головенко І.А. за №11503, що видана нею на ім'я відповідачів і визнати вказаний правочин договором купівлі-продажу майна, а саме договором купівлі-продажу автомобіля Мерседес, чорного кольору, д.н.з. АА1569ЕР. А також просить визнати недійсним договір купівлі-продажу вказаного автомобіля №... від 03.08.2016 року, укладений між відповідачами.

Представник відповідача звернувся до суду з заявою про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, мотивуючи свою заяву тим, що він як представник відповідача має право брати участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції.

Згідно ч. 1 ст. 212 ЦПК України, учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою.

Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 212 ЦПК України учасник справи подає заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза

межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи.

Згідно п. 7 ч. 1 ст. 183 ЦПК України будьяка письмова заява, клопотання, заперечення повинні містити інші відомості, що вимагаються цим Кодексом.

Відповідно до ч. 4 ст. 183 ЦПК України суд, встановивши, що письмову заяву (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог частини першої або другої цієї статті, повертає її заявнику без розгляду.

Заявником не зазначено у поданій ним заяві про те, що ним направлялись іншим учасникам справи копії заяв про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Суд, дослідивши матеріали справи, приходять до висновку про залишення без задоволення поданої представником відповідача заяви також виходячи з наступного.

Норми права щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції передбачають визначення конкретного суду, де має бути проведена відеоконференція, що вимагає додаткового з'ясування питання про те, чи можливе її проведення саме у той час, коли в тому суді буде відбуватися відеоконференція.

Крім того, хід і результати процесуальних дій, проведених в режимі відеоконференції, мають фіксуватися за допомогою технічних засобів відеозапису. У разі виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні, за наявності ухвали про таку участь, суд відкладає розгляд справи, крім випадків, коли відповідно до норм відповідного процесуального кодексу судові засідання може відбутися без участі такої особи.

Зазначене не сприяє оперативності судового розгляду та з урахуванням прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо застосування ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку, може привести до перевищення встановленого законом строку розгляду справи.

Більш того, частиною 4 ст. 217 ЦПК України передбачено, що головуєчий встановлює особи, тих хто бере участь у судовому засіданні, а також перевіряє повноваження представників.

У процесуальних нормах, що передбачають участь особи в судовому засіданні в режимі відеоконференції, не визначена процедура ідентифікації особи, яка бере участь у відеоконференції, що позбавить суд виконати вимоги ч. 4 ст. 217 ЦПК України та може викликати сумнів щодо дотримання наданим правам.

Керуючись ст. 212, 353 ЦПК України,

ПОСТАНОВИВ:

Заяву представника відповідача про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції по справі за зазначеним позовом, про визнання договорів недійсними – повернути заявнику без розгляду.

Ухвала може бути оскаржено до Апеляційного суду м. Києва шляхом подання апеляційної скарги протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Суддя

/підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя_____

Секретар_____

1.18. Проаналізуйте ухвалу суду про повернення позовної заяви. Які підстави повернення позовної заяви? Що таке тотожні позови? Охарактеризуйте дії, які спрямовані на зловживання процесуальними правами?

Унікальний №...
провадження №...

УХВАЛА

22 червня 2018 року суддя Оболонського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали позовної заяви Петрова Олексія Івановича до Сидорова Романа Анжея, Регіонального сервісного центру в м. Києві МВС України про захист права власності та зобов'язання здійснити дії,

ВСТАНОВИВ:

Позивач 18.06.2018 звернувся до суду з до відповідачів про захист права власності та зобов'язання здійснити дії.

Разом з тим, у провадженні Оболонського районного суду м. Києва знаходиться позовна заява Петрова Олексія Івановича до Сидорова Романа Анжея, Регіонального сервісного центру в м. Києві МВС України про захист права власності та зобов'язання здійснити дії (унікальний №...; провадження №...), яка подана позивачем 24.05.2018. Ухвалою Оболонського районного суду м. Києва позовну заяву залишено без руху, позивачу надано строк для усунення недоліків 5 (п'ять) днів з дня отримання позивачем ухвали.

Відповідно до п. 6 ч. 4 ст. 185 ЦПК України заява повертається у випадках, коли позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду.

Суд, дослідивши матеріали позовної заяви Петрова Олексія Івановича до Сидорова Романа Анжея, Регіонального сервісного центру в м. Києві МВС України про захист права власності та зобов'язання здійснити дії, поданої до Оболонського районного суду м. Києва 18.06.2018, встановив, що позивачем подано 24.05.2018 до цього самого суду інший позов до цього самого відповідача з тим самим предметом та з однакових підстав.

Враховуючи викладене, суд дійшов висновку, що позов Волоткевича Петрова Олексія Івановича до Сидорова Романа Анжея, Регіонального сервісного центру в м. Києві МВС України про захист права власності та зобов'язання здійснити дії, поданий 18.06.2018 підлягає поверненню позивачу.

Разом з тим, суд звертає увагу позивача та його представника на положення п. 2 ч. 2 ст. 44 ЦПК України, відповідно до якого залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню цивільного судочинства, зокрема, подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями.

З викладеного, керуючись ст. 185 ЦПК У країни,

ПОСТАНОВИВ:

Позовну заяву Петрова Олексія Івановича до Сидорова Романа Анжея, Регіонального сервісного центру в м. Києві МВС України про захист права власності та зобов'язання здійснити дії повернути позивачу.

Повернення позовної заяви не перешкоджає повторному зверненню із заявою до суду, якщо перестануть існувати обставини, що стали підставою для повернення заяви.

Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Копію ухвали надіслати позивачеві.

Суддя _____ /підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя _____

Секретар _____

1.19. Проаналізуйте ухвалу суду про відмову у задоволенні заяви про зустрічне забезпечення позову. Які підстави для забезпечення позову? Охарактеризуйте підстави для зустрічного забезпечення позову. Чи правильно діяв суд? Спробуйте підготувати заяву про застосування зустрічного забезпечення позову в такій справі.

Унікальний №...
провадження №...

УХВАЛА

26 квітня 2018 року

Оболонський районний суд
м. Києва
в складі:
головуючого судді

Іванова М.Ю.,

за участю секретаря судових
засідань

Сидорової І.О.

розглянувши заяву про зустрічне забезпечення позову по справі за позовом Копиленко Ольги Іванівни до Василенко Олени Мефодівни, Василенко Мефодія Івановича про визнання договорів недійсними,

ВСТАНОВИВ:

Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить визнати недійсним договір доручення – довіреність від 26.02.2014, посвідчена приватним нотаріусом КМНО за №11503, що видана Копиленко Ольгою Іванівною на ім'я Василенко Олени Мефодіївни і визнати вказаний правочин договором купівліпродажу майна, а саме договором купівліпродажу автомобіля Мерседес, чорного кольору, д.н.з. АА1569ЕР. А також просить визнати недійсним договір купівліпродажу вказаного автомобіля №5946/2016/000394 від 03.08.2016 року, укладений між відповідачами.

Ухвалою суду від 04 листопада 2016 року накладено арешт на автомобіль «Мерседес», чорного кольору, 2007 року випуску, кузов №5GTEN13L488127262, який на праві власності належить відповідачу, Василенко Мефодію Івановичу, зареєстрований за адресою: Полтавська область, с. Мусачівка, вул. Перемоги, 12 (державний номер АА1569ЕР при реєстрації за попереднім власником Копиленко Ольгою Іванівною).

Представник відповідача звернувся до суду з заявою про зустрічне забезпечення позову, а саме просить зобов'язати позивача протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про зустрічне забезпечення внести на депозитний рахунок суду грошові кошти у розмірі 158400,00 грн. або надати майно, вартістю не менше 158400,00 грн., та докази, які підтверджують таку вартість для накладення на нього арешту з метою зустрічного забезпечення. Свої вимоги мотивує тим, що тривале забезпечення

позову завдає збитків відповідачу через поступове зменшення вартості вказаного автомобіля протягом останніх 14 місяців. Відповідач мав намір у жовтні 2016 року продати зазначений автомобіль за суму, яка еквівалентна 25500 доларам США. Однак, в даний час вартість автомобіля такої марки з таким роком випуску, складає 20000 доларів США. Отже, розмір збитку відповідача складає 5500 доларів США, що станом на 22.01.2018 складає 158400,00 грн.

У судові засідання учасники справи не з'явилися.

Вивчивши матеріали заяви, суд дійшов таких висновків.

Відповідно до ч. 1 ст. 154 ЦПК України суд може вимагати від особи, яка звернулася із заявою про забезпечення позову, забезпечити відшкодування збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову (зустрічне забезпечення). Отже, питання щодо зустрічного забезпечення є правом, а не обов'язком суду.

Відповідно до ч. 5 ст. 154 ЦПК України розмір зустрічного забезпечення визначається судом з урахуванням обставин справи. Заходи зустрічного забезпечення позову мають бути співмірними із заходами забезпечення позову, застосованими судом, та розміром збитків, яких може зазнати відповідач у зв'язку із забезпеченням позову.

Відповідно до ч. 3 ст. 154 ЦПК України, суд зобов'язаний застосовувати зустрічне забезпечення, якщо: 1) позивач не має зареєстрованого в установленому законом порядку місця проживання (перебування) чи місцезнаходження на території України та майна, що знаходиться на території України, в розмірі, достатньому для відшкодування можливих збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову, у випадку відмови у позові; або 2) суду надані докази того, що майновий стан позивача або його дії щодо відчуження майна чи інші дії можуть ускладнити або зробити неможливим виконання рішення суду про відшкодування збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову, у випадку відмови у позові.

Підстав для обов'язкового застосовування зустрічного забезпечення, передбачених ч. 3 ст. 154 ЦПК України у вказаній справі немає.

Враховуючи викладене, суд не вбачає підстав для задоволення заяви. З викладеного, керуючись ст. 154 ЦПК України,

ПОСТАНОВИВ:

У задоволенні заяви про зустрічне забезпечення позову відмовити.

Ухвала може бути оскаржено до Апеляційного суду м. Києва шляхом подання апеляційної скарги протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Суддя
З оригіналом згідно.

/підпис/ М.Ю. Іванов

Суддя _____

Секретар _____

1.20. Проаналізуйте ухвалу суду про відмову у задоволенні клопотання про відвід судді. Охарактеризуйте підстави для відводу судді? Чи правильно діяв суд в даному випадку на вашу думку?

Унікальний №...
Провадження №...

УХВАЛА

01 серпня 2018 року суддя Оболонського районного суду м. Києва Іванов М.Ю. розглянувши питання про відвід головуючого судді Оболонського районного суду м. Києва Сидорова Олександра Михайловича під час розгляду цивільної справи за позовом Дідика Руслана Володимировича до Антонова Олександра Євгеновича, третя особа: ПАТ СК «Провідна» про відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП,

ВСТАНОВИВ:

У провадженні Оболонського районного суду м. Києва знаходиться цивільна справа за позовом Дідика Руслана Володимировича до Антонова Олександра Євгеновича, третя особа: ПАТ СК «Провідна» про відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП, яка відповідно до протоколу автоматизованого розподілу судової справи між суддями від 17.08.2016 передана для розгляду судді Оболонського районного суду м. Києва Сидорову О.М.

31.07.2018 до суду від представника відповідача надійшла заява про відвід судді Луценка О.М., в якій вона посилається на: невиконання судом загальних приписів цивільного судочинства, зокрема, судом не розглядалися клопотання попередніх представників відповідача та представника відповідача; а також, розгляд справи триває півтора роки, однак суд не володіє матеріалами справи; наявність у суду зацікавленості у винесенні рішення на користь позивача.

Ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 31.07.2018 провадження у даній справі було зупинено до вирішення питання про відвід судді Сидорова О.М., в порядку передбаченому законом.

Відповідно до ч. 8 ст. 40 ЦПК України суд вирішує питання про відвід судді без повідомлення учасників справи. За ініціативою суду питання про відвід судді може вирішуватися у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неявка учасників справи у судове засідання, в якому вирішується питання про відвід судді, не перешкоджає розгляду судом питання про відвід судді.

Суд не вбачає необхідності повідомляти учасників справи про судове засідання, а тому відповідно до вимог ч. 8 ст. 40 ЦПК України розгляд даної заяви проводиться без повідомлення учасників справи.

Суд, дослідивши матеріали цивільної справи, заяву про відвід судді Сидорова О.М., приходить до наступного висновку.

Відповідно до ст. 36 ЦПК України, суддя не може розглядати справу і підлягає відводу (самовідводу), якщо: 1) він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу; 2) він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу в цій чи іншій справі; 3) він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи; 4) було порушено порядок визначення судді для розгляду справи; 5) є інші обставини, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді. Суддя підлягає відводу (самовідводу) також за наявності обставин, встановлених статтею 37 цього Кодексу. До складу суду не можуть входити особи, які є членами сім'ї, родичами між собою чи родичами подружжя. Незгода сторони з процесуальними рішеннями судді, рішення або окрема думка судді в інших справах, висловлена публічно думка судді щодо того чи іншого юридичного питання не може бути підставою для відводу.

Відповідно до ст. 37 ЦПК України суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді першої інстанції, не може брати участі в розгляді цієї самої справи в судах апеляційної і касаційної інстанцій, а так само у новому розгляді справи судом першої інстанції після скасування рішення суду або ухвали про закриття провадження у справі. Суддя, який брав участь у врегулюванні спору у справі за участю судді, не може брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будьякого ухваленого в ній судового рішення. Суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді апеляційної інстанції, не може брати участі у розгляді цієї самої справи в судах касаційної або першої інстанції, а також у новому розгляді справи після скасування ухвали чи рішення суду апеляційної інстанції. Суддя, який брав участь у перегляді справи в суді касаційної інстанції, не може брати участі в розгляді цієї справи в суді першої чи апеляційної інстанції, а також у новому її розгляді після скасування ухвали чи рішення суду касаційної інстанції. Суддя, який брав участь у вирішенні справи, рішення в якій було в подальшому скасовано судом вищої інстанції, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд за ново виявленими обставинами рішення суду у цій справі. Суддя, який брав участь у вирішенні справи в суді першої, апеляційної, касаційної інстанцій, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з виключними обставинами у цій справі.

Відповідно до ст. 39 ЦПК України, з підстав, зазначених у статтях 36, 37 і 38 цього Кодексу, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач зобов'язані заявити самовідвід. З підстав,

зазначених у статтях 36, 37 і 38 цього Кодексу, судді, секретарю судового засідання, експерту, спеціалісту, перекладачу може бути заявлено відвід учасниками справи. Відвід повинен бути вмотивованим і заявленим протягом десяти днів з дня отримання учасником справи ухвали про відкриття провадження у справі, але не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. Самовідвід може бути заявлений не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. Після спливу вказаного строку заявляти відвід (самовідвід) дозволяється лише у виняткових випадках, коли про підставу відводу (самовідводу) заявнику не могло бути відомо до спливу вказаного строку, але не пізніше двох днів із дня, коли заявник дізнався про таку підставу. Встановлення обставин, вказаних у пунктах 14 частини першої статті 36 цього Кодексу, статті 37 цього Кодексу, звільняє заявника від обов'язку надання інших доказів упередженості судді для цілей відводу. Якщо відвід заявляється повторно з підстав, розглянутих раніше, суд, який розглядає справу, залишає таку заяву без розгляду.

Згідно ч. 7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів.

Пунктом 5 постанови Пленуму Верховного Суду України №8 від 13 червня 2007 року «Про незалежність судової влади» визначено, що відповідно до закону суддя не може брати участь у розгляді справи і підлягає відводу (самовідводу), якщо він заінтересований у результаті розгляду справи або є інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді.

За приписами п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод (далі – Конвенція) передбачено, що кожен має право на справедливий розгляд його справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

У відповідності до практики Європейського суду з прав людини, при оцінці безсторонності суду слід розмежовувати суб'єктивний та об'єктивний аспект. Так у справі «Гаушильдт проти Данії», «Мироненко і Мартиненко проти України» зазначається, що наявність безсторонності, для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції, має визначатися за допомогою суб'єктивного та об'єктивного критеріїв. Щодо суб'єктивної складової даного поняття, то у справі «Гаушильдт

проти Данії» вказано, що потрібні докази фактичної наявності упередженості судді для відсторонення його від справи. Причому суддя вважається безстороннім, якщо тільки не з'являються докази протилежного. Таким чином, існує презумпція неупередженості судді, а якщо з'являються сумніви щодо цього, то для його відводу в ході об'єктивної перевірки має бути встановлена наявність певної особистої заінтересованості судді, певних його прихильностей, уподобань стосовно однієї зі сторін у справі.

У кожній окремій справі слід визначити, чи мають стосунки, що розглядаються, таку природу та ступінь, що свідчать про те, що суд не є безстороннім (рішення у справі «Мироненко і Мартиненко проти України»). Зазначену позицію Європейського суду підтримав і Верховний Суд України у справі №515п12 (ухвала Верховного Суду України від 01.03.2012 у справі №515п12).

З огляду на вищевикладене, суд вважає, що обставини, зазначені в заяві як підстави для відводу, не підтверджені жодним доказом, не можуть викликати сумнів у неупередженості судді, чи свідчити про його певну особисту заінтересованість, прихильності, уподобання стосовно однієї з сторін у справі.

Відтак, заява про відвід головуєчому в справі судді є необґрунтованою та задоволенню не підлягає.

Керуючись ст.ст.33, 36, 40 ЦПК України, суд,

ПОСТАНОВИВ :

У задоволенні заяви про відвід головуєчого судді Оболонського районного суду м. Києва Сидорова Олександра Миколайовича під час розгляду цивільної справи за зазначеним позовом – відмовити.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала суду набирає законної сили з моменту її підписання суддею.

Суддя

М.Ю. Іванов

1.21. Проаналізуйте зазначену ухвалу суду. Що таке врегулювання спору за участі судді? Які підстави його призначення? Які наслідки призначення такої процедури?

Унікальний № ...
Провадження №...

У Х В А Л А

13 квітня 2018 року суддя Оболонського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., вивчивши цивільну справу за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності,

ВСТАНОВИВ:

У провадженні Оболонського районного суду м. Києва перебуває цивільна справа за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності.

До суду надійшли клопотання позивача Луньова В.М. та клопотання відповідача Луньової Н.П. про проведення процедури врегулювання спору за участю судді.

Відповідно до ч. 1 ст. 201 ЦПК України врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті.

Згідно ч. 1 ст. 202 ЦПК України про проведення процедури врегулювання спору за участю судді суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі.

Відповідно до ч. 1 ст. 205 ЦПК України врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення.

Також, положення п. 5 ч. 1 ст. 251 ЦПК України передбачають, що суд зобов'язаний зупинити провадження у справі, зокрема, у випадку прийняття рішення про врегулювання спору за участі судді.

Отже, враховуючи те, що сторони звернулись з даними клопотаннями до початку розгляду справи по суті, будь – яких обмежень у проведенні врегулювання спору за участю судді не встановлено, суд вважає за необхідне призначити врегулювання спору за участі судді та зупинити провадження у справі.

Керуючись ст. ст. 197, 201, 205, 251, 260 ЦПК України, суд,

ПОСТАНОВИВ:

Клопотання сторін, зокрема, позивача та відповідача про проведення врегулювання спору за участю судді, в цивільній справі за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності задовольнити.

Провести процедуру врегулювання спору за участю судді Іванова М.Ю. та призначити першу спільну нараду із врегулювання спору на 18 квітня 2018 року на 09.00 год.

Викликати для проведення спільної наради із врегулювання спору всіх сторін.

Роз'яснити сторонам та їх представникам, що під час врегулювання спору за участі судді забороняється використовувати портативні аудіо технічні пристрої, а також здійснювати фото і кінозйомку, відео, звукозапис.

Зупинити провадження у справі № ... (провадження №...) на період проведення процедури врегулювання спору за участю судді, але не довше ніж на тридцять днів з дня постановлення ухвали про її проведення.

Ухвала підлягає оскарженню в частині зупинення провадження у справі та може бути оскаржена в апеляційному порядку до Апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Ухвала набирає законної сили після її підписання суддею.

Суддя

М.Ю. Іванов

1.22. Проаналізуйте ухвалу суду про припинення процедури врегулювання спору. Які наслідки припинення такої процедури без врегулювання спору? Чи може той самий суддя далі розглядати справу, якщо він брав участь в її врегулюванні? Чи може така заява розглядатися як спроба зловживання процесуальними правами?

Унікальний № ...
Провадження № ...

У Х В А Л А

05 травня 2018 року суддя Оболонського районного суду м. Києва Іванов М.Ю., розглянувши матеріали цивільної справи за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності,

ВСТАНОВИВ:

У провадженні Оболонського районного суду м. Києва перебуває цивільна справа за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності.

Ухвалою суду від 13.04.2018 було задоволено клопотання сторін про проведення врегулювання спору за участю судді, для проведення врегулювання спору призначена перша спільна нарада із врегулювання спору на 18.04.2018 на 09.00 годину, а провадження у справі зупинено на період проведення процедури врегулювання спору за участю судді, але не довше ніж на тридцять днів з дня постановлення ухвали про її проведення.

У ході проведення чергової спільної наради із врегулювання спору надійшла заява Луньової Н.П. про припинення врегулювання спору за участю судді із зазначенням про неможливість його врегулювання в добровільному порядку.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 204 ЦПК України врегулювання спору за участю судді припиняється у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді.

Про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі.

Про припинення врегулювання спору за участю судді, з підстави передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 204 ЦПК України суддя постановляє ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви сторони.

У разі припинення врегулювання спору за участю судді, з підстав передбачених пунктами 1 – 3 частини 1 статті 204 ЦПК України, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому ст. 33 цього Кодексу.

Отже, враховуючи те, що Луньова Н.П. звернулась із заявою про припинення врегулювання спору за участі судді, суд дійшов висновку про поновлення провадження по справі та припинення врегулювання спору за участю судді.

Керуючись ст. ст. 201 204, 254, 260, 261 ЦПК України, суддя,

ПОСТАНОВИВ:

Провадження у справі № ... (провадження № ...) за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності поновити.

Припинити процедуру врегулювання спору за участю судді в цивільній справі за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності.

Цивільну справу за позовом Луньова Володимира Миколайовича до Луньової Наталії Петрівни про поділ спільного майна подружжя та за зустрічним позовом Луньової Наталії Петрівни до Луньова Володимира Миколайовича про поділ спільного майна подружжя та визнання права власності передати до канцелярії Оболонського районного суду м. Києва для визначення складу суду в порядку, встановленому ст. 33 ЦПК України.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Ухвала набирає законної сили після її підписання суддею.

1.23. Проаналізуйте ухвалу суду про задоволення заяви про перегляд заочного рішення. Охарактеризуйте заочне провадження цивільного судочинства. Які підстави його проведення? Які підстави і наслідки ухвалення заочного рішення та особливості порядку його скасування? До якого суду потрібно звертатися за скасуванням заочного рішення?

У Х В А Л А

15 лютого 2018 року

Оболонський районний суд
м. Києва у складі:
головуючого судді

Іванова М.Ю.

за участю секретаря судових
засідань

Сидорової О.О.

розглянувши у відкритому судовому засіданні у м. Києві заяву відповідача про перегляд заочного рішення від 02.02.2018 по справі за позовом Малинової Олеси Іванівни до Петрова Віталія Леонідовича про стягнення аліментів на утримання дитини,

ВСТАНОВИВ:

Заочним рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 02.02.2018 позов Малинової Олеси Іванівни до Петрова Віталія Леонідовича про стягнення аліментів на утримання дитини задоволено.

Відповідач звернувся до суду із заявою про перегляд заочного рішення, посилаючись на те, що про час та дату судового засідання повідомлений належним чином не був та рішення суду є незаконним та необґрунтованим.

Учасники справи у судові засідання не з'явились.

Суд, дослідивши матеріали справи вважає, що заява підлягає задоволенню з наступних підстав.

Згідно ст. 287 ЦПК України суд може своєю ухвалою за результатами розгляду заяви про перегляд заочного рішення скасувати заочне рішення і призначити справу до розгляду в загальному порядку.

Відповідно до ст. 288 ЦПК України заочне рішення підлягає скасуванню, якщо судом буде встановлено, що відповідач не з'явився в судові засідання та (або) не повідомив про причини неявки, а також не подав відзив на позовну заяву з поважних причин, і докази, на які він посилається, мають істотне значення для правильного вирішення справи.

За таких обставин, враховуючи, що докази, на які посилається відповідач мають істотне значення для правильного вирішення справи, то суд вважає, що є всі підстави для скасування заочного рішення суду та призначення справи до розгляду в загальному порядку.

З викладеного, керуючись ст.ст. 287, 288 ЦПК України,

УХВАЛИВ:

Заяву відповідача про перегляд заочного рішення від 02.02.2018 по справі за позовом Малинової Олеси Іванівни до Петрова Віталія Леонідовича про стягнення аліментів на утримання дитини — задовольнити.

Заочне рішення від 02.02.2018 по справі за позовом Малинової Олеси Іванівни до Петрова Віталія Леонідовича про стягнення аліментів на утримання дитини скасувати і призначити справу до розгляду в загальному порядку у відкритому судовому засіданні на 11:00 год. 20.09.2018 у приміщенні суду, суддею одноособово.

У судове засідання викликати учасників справи.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя

М.Ю. Іванов

1.24. Проаналізуйте ухвалу суду про залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення. Які є підстави для скасування заочного рішення? Чи правильно діяв суд в даному разі на вашу думку?

У Х В А Л А

06 лютого 2018 року

Оболонський районний суд
м. Києва у складі:
головуючого судді
Іванова М.Ю.
за участю секретаря судових
засідань
Сидорової О.О.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду в м. Києві заяву відповідача Івись Катерини Вікторівни про перегляд заочного рішення Оболонського районного суду м. Києва від 14.11.2017 по справі за позовом Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Арсенал Страхування» до Івись Катерини Вікторівни про відшкодування шкоди в порядку регресу,

ВСТАНОВИВ:

Заочним рішенням Оболонського районного суду м. Києва від 14.11.2017 позов Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Арсенал Страхування» до Івись Катерини Вікторівни про відшкодування шкоди в порядку регресу задоволено.

Відповідач 14.12.2017 звернулася до суду із заявою про перегляд заочного рішення, посилаючись на те, що відповідач наприкінці жовтня 2017 року досягла домовленості з позивачем про добровільне урегулювання спору. І враховуючи це, сподівалась що позивач подасть заяву про повернення позовної заяви. Позивач є матір'ю двох дітей, тому не має часу для врегулювання правових формальностей. Просить переглянути заочне рішення та скасувати його.

У судові засідання учасники справи не з'явилися.

Відповідач у своїй заяві про перегляд заочного рішення просила проводити розгляд заяви без її участі.

Представник позивача подав до суду заяву, відповідно до якої просить та залишити без задоволення заяву про перегляд заочного рішення.

Згідно ч. 1 ст. 287 ЦПК України заява про перегляд заочного рішення розглядається в судовому засіданні. Неявка осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

Відповідно до ст. 288 ЦПК України заочне рішення підлягає скасуванню, якщо судом буде встановлено, що відповідач не з'явився в судові засідання та (або) не повідомив про причини неявки, а також не подав

відзив на позовну заяву з поважних причин, і докази, на які він посилається, мають істотне значення для правильного вирішення справи.

Таким чином, про місце та час судового розгляду відповідач була повідомлена належним чином згідно вимог ст. 7477 ЦПК України (у попередній редакції), заочний розгляд справи був проведений відповідно до вимог ст. 224226 ЦПК України (у попередній редакції), за формою та змістом заочне рішення відповідає вимогам, встановленими статтями 213, 215 ЦПК України (у попередній редакції), а тому підстав для скасування заочного рішення не вбачається.

З викладеного, керуючись ст.ст. 287289 ЦПК України,

ПОСТАНОВИВ:

Заяву відповідача Івись Катерини Вікторівни про перегляд заочного рішення Оболонського районного суду м. Києва від 14.11.2017 по справі за позовом Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Арсенал Страхування» до Івись Катерини Вікторівни про відшкодування шкоди в порядку регресу – залишити без задоволення.

Ухвала оскарженню не підлягає, а заочне рішення може бути оскаржене до Апеляційного суду м. Києва шляхом подання апеляційної скарги протягом тридцяти днів з дня проголошення ухвали.

Суддя

/підпис/

М.Ю. Іванов

З оригіналом згідно.

Суддя _____

Секретар _____

1.25. Чи може суддя накласти штраф на учасника цивільного процесу? Охарактеризуйте підстави та порядок накладення такого штрафу. Проаналізуйте ухвалу суду про стягнення штрафу. Чи правильно діяв суд на вашу думку?

У Х В А Л А

25 червня 2018 року

Оболонський районний суд
м. Києва в складі:
головуючого судді –
Петрова Я.В.,
при секретарі – Івановій М.О.,

розглянувши з ініціативи суду питання про накладення штрафу на начальника Подільського УП ГУ НП в м.Києві внаслідок систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин у справі за заявою ПАТ «Дельта Банк» про видачу дублікатів виконавчих листів, заміну стягувача та поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання у цивільній справі № 2106/2011 за позовом ПАТ «УкрСиббанк» до Бови Юрія Олександровича, третя особа – Трутик Євген Іванович, про стягнення заборгованості за кредитним договором, —

В С Т А Н О В И В:

У березні 2018 року ПАТ «Дельта Банк» звернулось до суду з указаною заявою, просить поновити пропущений строк для пред'явлення виконавчого листа до виконання у цивільній справі № 2106/2011 за позовом ПАТ «УкрСиббанк» до Бови Юрія Олександровича, третя особа – Трутик Євген Іванович, про стягнення заборгованості за кредитним договором, замінити сторону стягувача на АТ «Дельта Банк» та видати дублікати виконавчих листів у цій справі.

Заяву обґрунтовано тим, що рішенням Оболонського районного суду м.Києва від 4 квітня 2011 року, що набрало законної сили, із Бови Ю.О. на користь ПАТ «УкрСиббанк» стягнуто заборгованість за кредитним договором № 11099942000 від 20 грудня 2016 року у розмірі 202 197,54 доларів США, а також судові витрати.

8 грудня 2011 року ПАТ «УкрСиббанк» відступило на користь ПАТ «Дельта Банк» право вимоги до Бови Ю.О. про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Згодом у ПАТ «Дельта Банк» було введено тимчасову адміністрацію і лише 11 лютого 2018 року під час проведення інвентаризації у ПАТ «Дальта Банк» стало відомо про рішення Оболонського районного суду м.Києва від 4 квітня 2011 року .

Крім того, до введення тимчасової адміністрації у ПАТ «Дельта Банк» ПАТ «УкрСиббанк» отримало виконавчий лист і передало його до ПАТ «Дельта Банк». Проте 4 липня 2013 року на вимогу слідчого

Подільського РУГУ МВС України в м. Києві відповідно до ухвали слідчого судді Подільського районного суду м. Києва в ПАТ «Дельта Банк» було вилучено кредитну справу, в тому числі й самі виконавчі листи.

За таких обставин, на думку ПАТ «Дельта Банк», вказана обставина дає підстави для видачі дублікату виконавчого листа та поновлення строку для пред'явлення такого до виконання.

У судовому засіданні 22 травня 2018 року Бова Ю.О. заявив, що відповідно до опису речей і документів, які було вилучено в банку співробітником міліції 4 липня 2013 року відповідно до ухвали слідчого судді Подільського районного суду м. Києва від 21 травня 2013 року, в банку вилучалась копія його кредитної справи № 11099942000 на 22 аркушах. Таким чином, в банку залишався оригінал цієї кредитної справи із виконавчими листами, тому підстав для поновлення строку для пред'явлення таких виконавчих листів до виконання – немає.

За таких обставин ухвалою Оболонського районного суду м. Києва від 22 травня 2018 року Подільське УП ГУ НП в м. Києві було зобов'язано в строк до 7 червня 2018 року надати суду відомості: 1) на якій стадії перебуває досудове розслідування кримінального провадження № 42013110070000222 від 28 березня 2013 року за ч. 4 ст. 190 КК України (досудове розслідування закінчено чи триває?); 2) чи вилучався працівниками Подільського РУ ГУ МВС України в м. Києві 4 липня 2013 року в приміщенні ПАТ «Дельта Банк» по вул. Щорса, 366 у м. Києві оригінал або копія кредитної справи № 11099942000 щодо Бови Юрія Олександровича на 220 аркушах?; 3) якщо вилучався саме оригінал – то чи було повернуто вказану кредитну справу до ПАТ «Дельта Банк» і яка дата повернення цієї кредитної справи до банку?

Копію цієї ухвали Подільське УП ГУ НП в м. Києві отримало 25 травня 2018 року, що підтверджується відомостями із сайту ДП «Укрпошта».

Станом на 7 червня 2018 року відомості суду не надано, як і не повідомлено про причини неможливості виконати запит суду.

У судовому засіданні 12 червня 2018 року розгляд справи було відкладено та вирішено звернутись із запитом до Подільського УП ГУ НП в м. Києві повторно; визначено строк виконання – не пізніше 22 червня 2018 року.

19 червня 2018 року уповноваженою особою Подільського УП ГУ НП в м. Києві було отримано копію повторного запиту суду з копією ухвали від 22 травня 2018 року – для вручення начальнику Подільського УП ГУ НП в м. Києві.

Станом на 25 червня 2018 року вимоги суду не виконано, про причини невиконання суд не повідомлено.

Відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 148 ЦПК України суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі до від 0,3 до трьох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках:

1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;

2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкодження судочинству;

3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;

4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;

5) порушення заборон, встановлених частиною дев'ятою статті 203 цього Кодексу.

У випадку повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення, триваючого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд з урахуванням конкретних обставин стягує у дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

З огляду на неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, що свідчить про неповагу до суду, суд робить висновок про накладення у зв'язку з цим штрафу на начальника Подільського УП ГУ НП в м. Києві у розмірі 0,3 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що становить 528 грн 60 коп.

З урахуванням викладеного, керуючись статтею 148 Цивільного процесуального кодексу України, суд

У Х В А Л И В:

Стягнути з начальника Подільського Управління поліції Головного управління поліції в м. Києві (боржник) в дохід державного бюджету на користь Державної судової адміністрації України (стягувач) штраф у розмірі 528 грн 60 коп. у зв'язку з неповідомленням суду про неможливість подати докази, витребувані судом.

Ухвала набирає законної сили з дня її проголошення та може бути оскаржена до Апеляційного суду м. Києва протягом п'ятнадцяти днів, шляхом подання апеляційної скарги до суду першої інстанції.

Ухвала про накладення штрафу є виконавчим документом та підлягає пред'явленню до виконання до 25 червня 2021 року.

Роз'яснити начальнику Подільського Управління поліції Головного управління поліції в м. Києві, що суд може скасувати постановлену ним ухвалу про стягнення штрафу, якщо особа, стосовно якої її постановлено, виправила допущене порушення та (або) надала докази поважності причин невиконання відповідних вимог суду чи своїх процесуальних обов'язків.

Суддя

Я.В. Петров

ДОДАТОК № 2. ВИТЯГИ З РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

2.1. Витяг з рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України»⁸⁶. Що таке пілотне рішення у справі і про які саме системні та грубі порушення Конвенції йдеться. Проаналізуйте його.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ята секція Р І Ш Е Н Н Я

**Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України»
(Заява N 40450/04)**

**Страсбург, 15 жовтня 2009 року
ОСТАТОЧНЕ
15/01/2010**

ЩОДО ФАКТІВ I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

7. Заявник народився у 1957 році і живе у Москві.

A. Провадження у справі стосовно військової частини

8. У жовтні 2000 року заявник звільнився з лав Збройних Сил України. Він мав право на одержання вихідної допомоги при виході на пенсію та грошову компенсацію за неотримане речове майно, але ці суми не було виплачено йому при звільненні.

9. У липні 2001 року заявник вчинив позов до військового суду Черкаського гарнізону проти військової частини А1575, вимагаючи виплати зазначеної заборгованості. 22 серпня 2001 року суд задовольнив його позов в повному обсязі і зобов'язав військову частину виплатити заявникові компенсацію за неотримане речове майно в розмірі 1449,36 гривень (1), заборгованість з виплати вихідної допомоги в розмірі 2512,50 гривень (2) та компенсацію судових витрат у розмірі 51 гривні (3). 22 вересня 2001 року рішення суду набрало законної сили.

(1) Приблизно 296 євро. (2) Приблизно 513 євро. (3) Приблизно 10 євро.

10. Згодом (дату не вказано) заявник одержав 2512,50 гривень (4). Решта призначених судом сум залишалася невиконаною.

(4) Приблизно 513 євро.

⁸⁶ Рішення ЄСПЛ у справі «Юрій» http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_479.

11. Виконавче провадження за рішенням суду від 22 серпня 2001 року було відкрито 24 січня 2002 року. Під час провадження державні виконавці повідомили заявника про те, що, хоча на банківські рахунки боржника було накладено арешт, коштів на цих рахунках виявлено не було.

12. Листом від 12 листопада 2002 року Міністерство оборони поінформувало заявника про те, що дію положень законодавства, що передбачали його право на грошову компенсацію за військову форму, призупинено, і що в бюджеті не передбачено коштів на здійснення таких виплат.

13. 5 травня 2003 року військову частину (боржника) було розформовано, і її правонаступником визначено військову частину А0680.

14. Листом від 6 квітня 2004 року державні виконавці повідомили заявника, що військова частина А0680 не має коштів на виплату заявникові заборгованості за рішенням від 22 серпня 2001 року. Вони також зазначили, що примусовий продаж майна, яке належить військовим частинам, заборонений законом.

15. Рішення суду від 22 серпня 2001 року залишається частково невиконаним.

В. Провадження стосовно державних виконавців

16. У 2002 році заявник звернувся до Ленінського районного суду м. Кіровограда (далі – Ленінський суд) зі скаргою на дії державної виконавчої служби, стверджуючи, що рішення від 22 серпня 2001 року не було виконано з її вини. 3 грудня 2002 року суд ухвалив, що державні виконавці не вжили необхідних заходів з виконання рішення, винесеного на користь заявника, і зобов'язав їх визначити відповідні банківські рахунки військової частини – боржника та накласти на них арешт, щоб стягнути кошти, які знаходяться на таких рахунках.

2. Щодо суті

а) Загальні принципи

63. Суд повторює, що стаття 13 Конвенції (995_004) прямо виражає обов'язок держави, передбачений статтею 1 Конвенції, захищати права людини передусім у межах своєї власної правової системи. Таким чином, ця стаття вимагає від держав національного засобу юридичного захисту, який би забезпечував вирішення по суті поданої за Конвенцією «небезпідставної скарги», та надання відповідного відшкодування (див. справу «Кудла проти Польщі» (Kudla v. Poland) [GC], N 30210/96, п. 152, ECHR 2000XI).

64. Зміст зобов'язань Договірних держав за статтею 13 Конвенції (995_004) залежить від характеру поданої заявником скарги; «ефективність» «засобу юридичного захисту» у значенні цієї статті не залежить від визначеності сприятливого для заявника результату. Водночас засіб юридичного захисту, якого вимагає стаття 13, має бути «ефективним» як з практичної, так і з правової точки зору, тобто таким, що або запобігає стверджуваному порушенню чи його повторенню в подальшому, або забезпечує адекватне відшкодування за те чи інше порушення, яке вже відбулося. Навіть якщо якийсь окремих засіб юридичного захисту сам по собі не задовольняє вимоги статті 13, задоволення її вимог може забезпечуватися за допомогою сукупності засобів юридичного захисту, передбачених національним законодавством (див. згадане вище рішення у справі Кудли, пп. 157158; та рішення у справі «Вассерман проти Росії» (N 2) (Wasserman v. Russia) (no. 2), N 21071/05, п. 45, від 10 квітня 2008 року).

65. Суд вже дав широке тлумачення вимогам статті 13 Конвенції (995_004) щодо скарг про невиконання рішень національних судів у нещодавньому рішенні у справі Бурдова (N 2) (див. згадане вище рішення у справі Бурдова, п. 98100), у відповідних пунктах якого зазначено: «98. Якщо йдеться саме про справи стосовно тривалості проваджень, найефективнішим рішенням є запровадження засобу, який би прискорював провадження і не допускав би надмірно тривалого провадження у справі (див. рішення у справі «Скордіно проти Італії» (N 1) (Scordino v. Italy) no. 1) [GC], N 36813/97, п. 183, ECHR 2006...). Так само й у справах про невиконання судових рішень будьякий засіб юридичного захисту, який дозволяє запобігти порушенню шляхом забезпечення вчасного виконання рішення, є в принципі найціннішим. Однак, якщо судові рішення винесене проти держави і на користь фізичної особи, від такої особи в принципі не слід вимагати використання таких засобів (див. згадане вище рішення у справі «Метаксас проти Греції», п. 19): тягар виконання такого рішення покладається головним чином на органи влади, яким слід використати всі засоби, передбачені в національній правовій системі, щоб прискорити процес виконання рішення і не допустити таким чином порушення Конвенції (995_004) (див. згадане вище рішення у справі Акашева, пп. 2122). 99. Держави можуть також визнати за необхідне запровадити лише компенсаторний засіб юридичного захисту, подбавши про те, щоб такий засіб не вважався неефективним. Якщо такий компенсаторний засіб юридичного захисту передбачений в національній правовій системі держави, Суд повинен залишити державі більш широкі межі свободи розсуду, аби надати їй можливість організувати порядок використання такого засобу у спосіб, що враховує специфіку її власної правової системи і традицій, а також існуючий в даній країні рівень життя. Суд, однак, зобов'язаний переконатися в тому, що спосіб, в який тлумачиться і застосовується відповідний національний

закон, призводить до наслідків, сумісних з принципами Конвенції (995_004) з точки зору тлумачення їх у світлі практики Суду (див. згадане вище рішення у справі Скордіно, пп. 187191). Суд визначив ключові критерії для перевірки ефективності компенсаторного засобу юридичного захисту щодо надмірно тривалих судових проваджень. Ці критерії, які також застосовні до справ про невиконання рішень (див. згадане вище рішення у справі Вассермана, пп. 49 і 51), вимагають таке:

В. Оцінка Суду

1. Застосування процедури «пілотного» рішення

78. Суд повторює, що стаття 46 Конвенції (995_004) – згідно з тлумаченням цієї статті в контексті статті 1 – покладає на державувідповідача юридичний обов'язок здійснити під наглядом Комітету міністрів відповідні загальні та/або індивідуальні заходи для захисту прав заявника, порушення яких було встановлено Судом. Таких заходів державувідповідач повинна вжити також стосовно інших осіб, ситуація яких аналогічна ситуації заявника – перш за все шляхом вирішення проблем, які спонукали Суд до таких висновків (див. рішення у справах «Скоццарі та Джунта проти Італії» (Scozzari & Giunta v. Italy), [GC], NN 39221/98 і 41963/98, п. 249, ECHR 2000VIII); «Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства» (980_065) (Christine Goodwin v. the United Kingdom), [GC], N 28957/95, п. 120, ECHR 2002VI; «Лукенда проти Словенії» (Lukenda v. Slovenia), N 23032/02, п. 94, ECHR 2005X; та «S. і Марпер проти Сполученого Королівства» (S. and Marper v. the United Kingdom), [GC], NN 30562/04 і 30566/04, п. 134, ECHR 2008...).

79. У своїй резолюції від 12 травня 2004 року стосовно рішень, які розкривають системну проблему, що лежить в основі порушень, Комітет міністрів запропонував Суду «вказувати у своїх рішеннях про порушення Конвенції (995_004) на те, що, на його думку, становить системну проблему, яка лежить в основі порушення, та на першопричину цієї проблеми – зокрема у тому випадку, коли вона може спричинити зростання кількості звернень, – з метою надання допомоги державам у пошуку належного розв'язання цієї проблеми, а Комітетові міністрів – у нагляді за виконанням рішень» (див. пункт 37 вище).

80. З метою забезпечення ефективного виконання рішень, постановлених Судом у таких справах, Суд може застосувати процедуру «пілотного» рішення, яка дає йому змогу чітко вказати у такому рішенні на існування структурних проблем, які лежать в основі порушень, а також на конкретні засоби чи заходи, за допомогою яких державувідповідач має виправити ситуацію (див. рішення у справі «Броньовський проти Польщі» (Broniowski v. Poland), [GC], N 31443/96, пп. 189194 та

резолютивна частина, ECHR 2004V, і у справі «ГуттенЧапська проти Польщі» (HuttenCzapska v. Poland), [GC], N 35014/97, пп. 231239 і резолютивна частина, ECHR 2006VIII).

81. Дотримуючись підходу, опрацьованого у справі Бурдова (N 2) (див. згадане вище рішення у справі Бурдова, пп. 129130), яка стосувалася аналогічних питань невиконання рішень національних судів у Російській Федерації, Суд вважає за доцільне застосувати процедуру «пілотного» рішення у справі, що розглядається, урахувуючи передусім повторюваний і хронічний характер проблем, які лежать в основі порушень, велику кількість потерпілих від таких порушень в Україні та нагальну необхідність надання їм невідкладного й належного відшкодування на національному рівні.

82. Застосування процедури «пілотного» рішення в цій справі не суперечить, як це доводив Уряд, існуючому розподілу функцій між органами Конвенції (995_004). Хоча саме на Комітет міністрів покладене завдання здійснювати нагляд за вжиттям заходів, покликаних забезпечити виконання державою відповідачем своїх зобов'язань за статтею 46 Конвенції, завдання Суду полягає — як це визначено статтею 19 Конвенції — «в забезпеченні дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї», а найкращий спосіб виконання такого завдання не обов'язково полягає в повторенні одних і тих самих висновків у численній низці справ (див., *mutatis mutandis*, ухвалу у справі «E.G. проти Польщі» (E.G. v. Poland), N 50425/99, п. 27, від 23 вересня 2008 року). Отже, з огляду на повторюваний характер проблем, на існування яких Суд вказує в цій справі, саме в компетенції Суду застосувати процедуру «пілотного» рішення, щоб спонукати державувідповідача до вирішення великої кількості індивідуальних справ, породжуваних однією і тією самою структурною проблемою, що існує на національному рівні (див. згадане вище рішення у справі Бурдова (N 2), п. 127).

2. Існування практики, несумісної з вимогами Конвенції (995_004)

83. Суд зазначає, що за останні п'ять років, що минули після його перших рішень (див., наприклад, згадане вище рішення у справі Войтенка) (980_223), в яких було вказано на наявність численних аналогічних порушень Конвенції (995_004) у зв'язку з невиконанням або надмірною тривалістю виконання в Україні остаточних рішень національних судів про відшкодування та у зв'язку з відсутністю ефективних національних засобів юридичного захисту щодо таких порушень, він виніс рішення вже в більше ніж 300 таких справах проти України. Хоча справді існують певні уразливі групи українських громадян, яких ці проблеми зачіпають більше, ніж інших, і яких не обов'язково відносити до певної

«категорії громадян, яку легко ідентифікувати», осіб, які перебувають у такій самій ситуації, що і заявник, (див. для порівняння згадані вище рішення у справах Броньовського, п. 189, і ГуттенЧапської, п. 229). Як видно з практики, напрацьованої на сьогодні Судом при розгляді таких справ, будьяка особа, яка домоглася від національного органу остаточного рішення, за виконання якого несуть відповідальність органи влади України, наражається на ризик бути позбавленою можливості скористатися вигодами від такого рішення відповідно до Конвенції (995_004).

84. Суд не бачить підстав не погоджуватися з Урядом у тому, що причина затримок у виконанні остаточних рішень національних судів – в існуванні низки різних дисфункцій у правовій системі України. Зокрема, Суд нагадає свої висновки за пунктом 1 статті 6 Конвенції (995_004) та статтею 1 Першого протоколу (994_535) в цій справі, а саме – що затримки у виконанні рішень, винесених на користь заявника, були спричинені поєднанням певних факторів, таких як брак бюджетних коштів, бездіяльність з боку державних виконавців та недоліки в національному законодавстві (див. пункт 55 вище). В інших справах, в яких порушуються аналогічні питання, заявники не мали змоги домогтися вчасної виплати присудженого судом відшкодування через невжиття органами влади певних бюджетних заходів або через запровадження заборони на арешт і продаж майна, що належить підприємствам, які перебувають у державній власності або контролюються державою (див., наприклад, згадані вище рішення у справах Ромашова (980_227), Дубенка (980_251) і Козачка (974_196)).

85. Суд зауважує, що всі зазначені вище фактори перебували в межах контролю держави, яка досі не спромоглася вжити заходів для покращення ситуації, незважаючи на значну й послідовну практику Суду з вирішення таких справ.

86. Про системний характер проблем, на який указується в цій справі, також свідчить той факт, що на цей час у Суді очікують розгляду приблизно 1400 заяв проти України, які повністю або частково стосуються таких проблем, і кількість таких заяв постійно зростає.

87. Суд належним чином ураховує позицію Комітету міністрів, який визнав, що невиконання рішень національних судових органів є в Україні структурною проблемою, яка залишається невирішеною (див. пункти 3839 вище).

88. З огляду на викладене вище, Суд доходить висновку, що порушення, зазначені в цьому рішенні, не пов'язані з якимсь поодиноким випадком чи особливим поворотом подій у цій справі, але є наслідком недоліків регуляторної та адміністративної практики органів влади держави з виконання рішень національних судів, за які вони несуть відповідальність.

Отже, ситуацію у цій справі слід кваліфікувати як таку, що є результатом практики, несумісної з положеннями Конвенції (див. рішення у справі «Боттацці проти Італії» (*Bottazzi v. Italy*) [GC], N 34884/97, п. 22, ECHR 1999V, і згадане вище рішення у справі Бурдова (N 2), пп. 134135).

3. Запровадження загальних заходів для усунення структурних проблем, що лежать в основі порушень Конвенції (995_004) у цій справі

89. Суд повторює, що у принципі його завдання не полягає в тому, щоб визначати, які саме заходи з усунення недоліків були б доцільними для виконання державою відповідачем своїх зобов'язань за статтею 46 Конвенції (995_004). За умови відповідного моніторингу з боку Комітету міністрів за державою відповідачем залишається право самостійно обирати засоби, за допомогою яких вона виконуватиме своє правове зобов'язання за статтею 46 Конвенції, але такі засоби не повинні суперечити висновкам, викладеним у рішенні Суду (див. згадане вище рішення у справі «Скоццарі та Джюнта проти Італії», п. 249).

90. Структурні проблеми, на існування яких Суд вказує в цій справі, мають широкомасштабний і комплексний характер. Судячи з наявної інформації, вони вимагають здійснення всебічних і комплексних заходів, можливо, законодавчого та адміністративного характеру, із залученням різних національних органів. Справді, Комітет міністрів має кращі можливості і ресурси для здійснення моніторингу за заходами, які має запровадити Україна в цьому зв'язку.

91. Суд схвально відзначає, що питання щодо запровадження заходів для подолання структурних проблем тривалого невиконання рішень та відсутності національних засобів юридичного захисту вже детально розглядалося Комітетом міністрів у взаємодії з органами влади України (див. пункти 3839 вище). Проте аналіз висновків, яких Суд дійшов у цій справі та інших аналогічних справах проти України, у поєднанні з іншими наявними у Суду відповідними матеріалами свідчить про те, що державою відповідач демонструє майже повну відсутність бажання вирішувати проблеми, про які йдеться.

92. Суд наголошує, що слід невідкладно запровадити конкретні реформи в законодавстві та адміністративній практиці України для приведення їх у відповідність до висновків Суду в цьому рішенні та до вимог статті 46 Конвенції (995_004). Суд залишає за Комітетом міністрів право визначити, який саме шлях подолання зазначених проблем був би найдоцільнішим, та вказати той чи інший загальний захід, який має вжити державою відповідач.

93. У цьому зв'язку Суд посилається на основні принципи, які він встановив у своїй практиці вирішення такого питання і яким мають відповідати загальні заходи, що потребуються (див. пункти 4546 і 5154 вище).

94. У будь-якому разі держававідповідач повинна невідкладно – не пізніше ніж упродовж одного року від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного, – запровадити в національній правовій системі відповідний засіб юридичного захисту або поєднання таких засобів та забезпечити, щоб такий засіб чи засоби відповідали як у теорії, так і на практиці ключовим критеріям, які Суд встановив у своїй практиці і на які знову вказав у цьому рішенні (див. пункт 6365 вище). При цьому органи влади України мають належним чином врахувати рекомендації Комітету міністрів Договірним державам щодо покращення національних засобів юридичного захисту (див. 3536 вище).

4. Процедура, що має застосовуватися в аналогічних справах

95. Суд повторює, що одне із завдань процедури «пілотного» рішення полягає в забезпеченні можливості якомога скорішого відшкодування на національному рівні шкоди, заподіяної великій кількості осіб внаслідок існування структурної проблеми, яку визначено в пілотному рішенні Суду (див. згадане вище рішення у справі Бурдова (N 2), п. 127). Хоча заходи держававідповідача мають передусім спрямовуватися на усунення такої дисфункції та запровадження у разі потреби ефективних засобів юридичного захисту стосовно відповідних порушень, вони також можуть включати кроки з врегулювання окремо взятих спорів – наприклад, досягнення дружніх урегулювань із заявниками або одностороннє висунення пропозицій з вирішення спору відповідно до вимог Конвенції (995_004). Таким чином, Суд має можливість визначити в «пілотному» рішенні процедуру, яка має застосовуватися у справах, пов'язаних з одними і тими самими структурними проблемами (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі Броньовського, п. 198, та у справі «КсенідесАрестіс проти Туреччини» (*XenidesArestis v. Turkey*), N 46347/99, п. 50, від 22 грудня 2005 року).

96. За існуючих обставин Суд вважає за необхідне відкласти розгляд подібних справ до запровадження відповідних заходів державою-відповідачем. Суд вважає за доцільне розрізнити дві категорії справ – справи, які вже перебувають на розгляді в Суді, і ті, що можуть надійти вже після ухвалення цього рішення, аби держававідповідач мала можливість різними засобами врегулювати спори у справах першої з цих категорій, як це зазначено нижче.

а) Заяви, подані після винесення цього рішення

97. Суд відкладе розгляд всіх нових заяв, поданих до Суду після винесення цього рішення, в яких заявники висуватимуть небезпідставні

скарги, пов'язані виключно з тривалим невиконанням рішень національних судів, за виконання яких держава несе відповідальність, а також скарги про відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо такого невиконання. Ця умова з відкладення проваджень діятиме протягом року від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного. Заявників у таких справах буде поінформовано відповідним чином.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

4. Постановляє, що зазначені вище порушення є наслідком несумісної з положеннями Конвенції (995_004) практики, яка полягає в систематичному невиконанні державою відповідачем рішень національних судів, за виконання яких вона несе відповідальність і у зв'язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів юридичного захисту.

5. Постановляє, що державою відповідач повинна невідкладно – не пізніше ніж упродовж одного року від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції (995_004), – запровадити ефективний засіб юридичного захисту або комплекс таких засобів юридичного захисту, спроможних забезпечити адекватне й достатнє відшкодування за невиконання або затримки у виконанні рішень національних судів відповідно до принципів, встановлених практикою Суду.

6. Постановляє, що упродовж одного року від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного, державою відповідач повинна надати таке відшкодування всім заявникам, заяви яких, подані до Суду, були повідомлені Уряду на підставі підпункту «b» пункту 2 правила 54 Регламенту Суду (980_067) до винесення цього рішення або будуть повідомлені Уряду додатково до цього рішення і які стосуються безспідставних скарг, пов'язаних виключно з тривалим невиконанням рішень національних судів, за виконання яких держава несе відповідальність, а також скарг про відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо такого невиконання.

7. Постановляє, що до запровадження таких заходів Суд відкладає на один рік від дати, на яку це рішення набуває статусу остаточного, провадження в усіх справах, в яких заявниками висувуються безспідставні скарги, пов'язані виключно з тривалим невиконанням рішень національних судів, за виконання яких держава несе відповідальність, а також скарги про відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо такого невиконання, зберігаючи за собою право в будь-який момент оголосити будь-яку з таких справ неприйнятною або вилучити її зі свого реєстру після досягнення сторонами дружнього врегулювання або вирішення спору іншими засобами відповідно до статей 37 або 39 Конвенції (995_004).

2.2. Проаналізуйте витяги з рішення у справі «Світлана Науменко проти України»⁸⁷. Як ЄСПЛ визначаються розумні строки розгляду справи і що саме вважається моментом, з якого вони починають витікати, і моментом, коли вони повинні завершуватися?

**РАДА ЄВРОПИ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
Друга секція**

**Р І Ш Е Н Н Я
Справа «Науменко проти України»
(заява N 41984/98)
Страсбург, 9 листопада 2004 року**

ПРОЦЕДУРА

1. Заяву N 41984/98 проти України подано до Європейської комісії з прав людини (далі – Комісії) 6 лютого 1998 року громадянкою України Світланою Борисівною Науменко (далі – заявниця) відповідно до колишньої статті 25 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (95_004) (далі – Конвенція).

ФАКТИ

9. Заявниця, пані Світлана Борисівна Науменко, 1956 року народження, яка зараз проживає у м. Одеса.

I. Обставини справи

10. 5 травня 1991 року заявницю було визнано ліквідатором наслідків аварії на ЧАЕС, що сталася 1986 року. Міністерство охорони здоров'я Української Радянської Соціалістичної Республіки видало заявниці відповідне посвідчення.

11. У листопаді 1991 року заявницю визнали інвалідом другої групи у зв'язку з її роботою з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

12. У листопаді 1992 року Міністерство охорони здоров'я УРСР скасувало посвідчення, видане 5 травня 1991 року, оскільки заявниця не залишилася працювати у чорнобильській «зоні

⁸⁷ Рішення у справі «Світлана Науменко проти України» http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_353/page2/print

відчуження» (30 км зона радіаційного контролю та контролю безпеки навколо Чорнобиля, з якої вимагалось переселити всіх мешканців).

13. 7 листопада 1992 року Міністерство охорони здоров'я відхилило клопотання головного лікаря Одеської міської лікарні швидкої допомоги (місце роботи заявниці), в якій він вимагав надання статусу ліквідаторів для працівників (включаючи заявницю) Одеської міської лікарні швидкої допомоги, які працювали в зоні відчуження.

14. 1 вересня 1993 року Міністерство України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС повідомило головного лікаря Одеської міської лікарні швидкої допомоги про те, що документи, які б підтверджували перебування працівників лікарні в зоні відчуження, відсутні.

15. У лютому 1994 року заявниця подала скарги до Іллічівського районного суду м. Одеси, вимагаючи встановити факт її дійсного перебування у зоні відчуження.

До 2004 року тривали суди з встановлення цього факту.

ПРАВО

1. Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004)

72. Заявниця стверджувала, що тривалість провадження у її праві не була «розумною». Вона також скаржилася на несправедливий судовий розгляд. При цьому заявниця посилалася на положення пункту 1 статті 6, яка у відповідній частині передбачає таке: «Кожна людина при визначенні її цивільних прав і обов'язків ... має право на справедливий і відкритий розгляд впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним відповідно до закону».

А. Тривалість провадження

1. Період, що має братися до уваги

74. Перш за все Суд зазначає, що у справі заявниці було два провадження. Перше стосувалося встановлення того факту, що заявниця працювала у зоні відчуження, друге – відмови Одеської обласної адміністрації надати їй статус ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС на підставі цього факту. Обидва провадження були взаємозалежні, оскільки вони стосувалися права заявниці на отримання соціальних пільг та пенсії як «ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС». Крім того, під час обох проваджень суди досліджували однакові факти на підставі тих самих документарних та усних свідчень, оскільки вони стосувались тих самих цивільних прав заявниці. Таким чином, Суд вважає недоречним розділяти ці провадження і оцінювати тривалість кожного окремо.

75. Суд зазначає, що провадження, тривалість якого оспорується, почалося у лютому 1994 року та закінчилось 12 травня 2003 року, коли рішення суду було виконане, а виконавче провадження закрито. Таким чином, загальна тривалість провадження становила дев'ять років, один місяць і п'ять днів. Проте компетенція Суду *ratione temporis* щодо тривалості провадження охоплює період після 11 вересня 1997 р., тобто після дати, коли Конвенція (995_004) набрала чинності для України. Однак, досліджуючи скарги заявниці в цілому, Суд може взяти до уваги обставини, що мали місце до 11 вересня 1997 р. (див. «Лещенко і Тюлюпа проти України» ріш. від 06.04.2004 р., заява N 56918/00; «Совтрансавто Холдинг проти України», заява N48553/99, п. 57, ЄСПР 2002VII).

76. Враховуючи вищезазначене з приводу компетенції *ratione temporis*, Суд вважає, що тривалість провадження у справі становила п'ять років, вісім місяців і один день.

2. Розумність тривалості провадження

77. Відповідно до прецедентної практики розумність тривалості провадження повинна оцінюватись у світлі конкретних обставин справи з урахуванням критеріїв, напрацьованих Європейським судом, зокрема, складності справи, поведінки заявника і відповідних державних органів та важливості предмета спору для заявника (див. «Сабмен проти Німеччини», рішення від 16.09.1996 р., Reports of Judgments and Decisions 1996IV, с. 117273, параграф 48).

а. Складність справи

78. Уряд України вважав, що справа була складною через відсутність у судів необхідних документарних свідчень для того, щоб встановити факт перебування заявниці у Чорнобильській зоні відчуження.

79. Заявниця з цим твердженням не погодилась.

80. Навіть припускаючи, що справа якоюсь мірою була ускладнена необхідністю вирішення деяких фактичних та документарних питань, Суд вважає, що загальний строк тривалості провадження не може бути обґрунтований лише складністю справи.

б. Поведінка заявниці

81. Уряд зауважив, відповідальними за затримки, які мали місце під час розгляду справи, були сторони, а не суди.

82. Щодо поведінки заявниці, Суд не бачить періодів суттєвих затримок, за які вона б була відповідальною. Крім того, Уряд не надав жодних доказів з цього приводу.

с. Поведінка органів державної влади

83. Уряд зауважив, що влада не була відповідальною за будьякі затримки.

84. Суд не погоджується з таким твердженням Уряду. Зокрема, він вважає, що мали місце декілька періодів затримки з вини органів судової влади, а саме:

– надіслання справи для перегляду по суті президією Одеського обласного суду 6 вересня 2003 року, тобто через шість років після того, як справа була вирішена по суті;

– надіслання справи Апеляційним судом Одеської області 14 травня 2002 року на новий розгляд при тому, що суд мав повноваження розглянути справу по суті та винести рішення;

– пересилання справи з одного суду в інший з метою вирішення питання щодо прийнятності апеляції, поданої Одеською облдержадміністрацією (між 14 серпня 2001 року та 22 лютого 2002 року).

d. Оцінка Суду

85. Суд вважає, що поведінка заявниці протягом розгляду справи була належною. Також Суд зазначає, що провадження щодо отримання компенсації було наслідком та ґрунтувалося на зменшенні розміру пенсії заявниці та пільг, наданих їй як ліквідатору наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Тому, з огляду на фінансове становище заявниці та стан її здоров'я, розгляд справи мав для неї безсумнівно важливе значення. Відповідно, це було життєвою необхідністю для заявниці вимагати скорішого вирішення її скарг.

86. Як підсумок, враховуючи обставини справи, тривалість провадження після 11 вересня 1997 року (п'ять років, 8 місяців і один день) та стан провадження на цей час, Суд доходить висновку, що при вирішенні справи заявниці мала місце необґрунтована затримка.

87. Відповідно, Суд вирішив, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004) у тому сенсі, що «цивільні права» заявниці були визначені з порушенням «розумного строку».

V. Справедливість судового розгляду

1. Щодо скасування рішення від 3 березня 1999 року, яке стало остаточним і мало обов'язковий характер, президією Одеського

обласного суду 6 вересня 2000 року на підставі «протесту в порядку нагляду»

б. Оцінка Суду

91. Суд вважає, що обставини даної справи схожі з обставинами справи «Рябих проти Росії» (заява N 52854/99, рішення від 24.07.2003 р.), де у відповідній частині було **вирішено**:

«51. ... Суд повторює, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване ст. 6 параграф 1 Конвенції (995_004), повинно тлумачитися в світлі Преамбули Конвенції, яка проголошує верховенство права спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з основних аспектів верховенства права є принцип юридичної певності, який, серед іншого, вимагає, щоб остаточні рішення судів не могли бути поставлені під сумнів...

52. Правова певність передбачає дотримання принципу *res judicata*..., тобто принципу остаточності рішення, недопустимості повторного розгляду вже раз вирішеної справи. Цей принцип наполягає на тому, що жодна сторона не має права домагатися перегляду кінцевого і обов'язкового рішення тільки з метою нового слухання і вирішення справи. Повноваження судів вищої ланки переглядати рішення повинні використовуватися для виправлення судових помилок, помилок у здійсненні правосуддя, а не заміни рішень. Перегляд в порядку нагляду не може розглядатися як прихована апеляція, і сама можливість двох поглядів на один предмет не є підставою для повторного розгляду. Відхилення від цього принципу можливе тільки, коли воно спричинене незалежними і непереборними обставинами.

53. Проте, що стосується справи заявниці, рішення ... було скасоване президією Белгородського обласного суду ... на підставі неправильного тлумачення внутрішнього законодавства суддею Новооскольського районного суду. Президія відхилила позов заявниці і закрила справу, цим самим звівши нанівець весь попередній судовий розгляд, який закінчився винесенням рішення, яке ... було обов'язковим та щодо якого було відкрито виконавче провадження. 54. Суд зазначає, що перегляд рішення ... в порядку нагляду відбувся за поданням голови Белгородського обласного суду, який не був стороною в справі... Як і в ситуації з законодавством Румунії у справі Брумареску, через те, що такі повноваження, надані голові суду, були необмежені в часі, рішення підлягали зміні безліч раз. 55. Суд повторює, що ст. 6 параграф 1 кожному гарантує право подавати позови до суду щодо своїх цивільних прав та обов'язків. Таким чином, це реалізує «право на суд», складовим аспектом якого є право доступу до суду – право почати судовий процес щодо цивільних питань. Тому таке право було б примарним, якби Високі Договірні Сторони у своєму внутрішньому законодавстві дозволили остаточному, обов'язковому

рішенню залишатися невиконаним на шкоду одній із сторін. Це було б незрозумілим, якби ст. 6 параграфу 1 детально описувала процесуальні гарантії, надані сторонам, – справедливий, відкритий і швидкий розгляд, і в той же час без гарантії виконання судового рішення; тлумачення ст. 6 як такої, що стосується виключно доступу до суду та ведення судового розгляду, було б схоже на ситуацію, не сумісну з принципом верховенства права, який Високі Договірні Сторони зобов'язались поважати, підписавши Конвенцію (995_004) (див. «Горнсбі проти Греції» (980_079), рішення від 19.03.1997 р., п.40).

56. Суд вважає, що право сторони на суд було б абсолютно примарним, якби внутрішнє законодавство Високих Договірних Сторін передбачало можливість скасувати остаточне рішення, яке вступило в законну силу, судом вищої ланки за поданням посадової особи.

57. Скориставшись процедурою нагляду, щоб скасувати рішення суду від 8 червня 1998 року, Голова Белгородського обласного суду порушив принцип юридичної певності і «право заявниці на суд» відповідно до ст. 6 параграфу 1 Конвенції (995_004)...

92. Суд зауважує, що в цій справі заступник Голови Одеського обласного суду 28 серпня 2000 року подав протест в порядку нагляду на рішення Іллічівського районного суду м. Одеси від 3 березня 1994 року, яке було остаточним та мало обов'язковий характер. Рішенням президії Одеського обласного суду від 6 вересня 2000 року це рішення було скасовано і справа повернута на новий розгляд. Крім того, Суд вже констатував порушення в цьому аспекті у своєму рішенні у справі «Совтрансавто Холдинг проти України» (заява N 48553/99, п. 77, ЄСПЛ 2002VII):

«В світлі справи «Брумареску...» Суд вважає, що судові системи, у яких існує можливість перегляду судових рішень в порядку нагляду (протесту) і, відповідно, ризик неодноразового скасування остаточних рішень, як у цій справі, є такими, що протирічать принципу правової певності, який є одним з головних аспектів верховенства права у сенсі п. 1 статті 6 Конвенції» (995_004). Суд не бачить підстав для того, щоб проводити різницю із вищезазначеними рішеннями. Тому, Суд вважає, що у справі заявниці в частині скасування рішення, яке було остаточним та мало обов'язковий характер, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції (995_004).

2. Відсутність незалежності та неупередженості

в. Оцінка суду

95. Суд повторює, що з метою встановлення того, чи може суд вважатися «незалежним» в сенсі пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004), необхідно, між іншим, звернути увагу на спосіб призначення членів суду, термін їх повноважень, існування гарантій від стороннього впливу та на той факт,

чи сповідує він принципи незалежності (див., між іншим, рішення у справі «Фіндлі проти Великобританії» від 25.02.1997 р., п. 73). Що стосується неупередженості, її існування, для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції, має визначатися суб'єктивно, тобто на підставі особистих переконань та поведінки конкретного судді у справі, та об'єктивно, тобто встановлення того, чи пропонує суддя достатньо гарантій, щоб відкинути всі легітимні підстави сумніватися у його упередженості (див., між іншим, «Булут проти Австрії», рішення від 22.02.1996 р., Reports 1996I, стор. 356, п. 31; «Томанн проти Швейцарії», рішення від 10.06.1996 р., Reports 1996III, стор. 815, п. 31).

96. У цій справі йдеться про питання суб'єктивної неупередженості заступника голови Одеського обласного суду. Суд розглядатиме лише це питання.

97. Суд зауважує, що протест в порядку нагляду був внесений заступником голови Одеського обласного суду до цього ж суду. Заступник голови Одеського обласного суду розглядав протест, який він вніс до президії, членом та заступником Голови якої він був, разом із своїми колегами, які засідають у президії. Суд дотримується думки, що така практика є несумісною з вимогами «суб'єктивної неупередженості» судді, який слухає справу, оскільки одна людина не може бути одночасно і обвинувачем і суддею у справі.

98. Тому, Суд вважає, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004) у частині відсутності неупередженості заступника Голови Одеського обласного суду.

с. Решта скарг щодо протесту у порядку нагляду

99. Суд не пропонує досліджувати решту недоліків процедури перегляду рішення в порядку нагляду, про які стверджує заявниця, такі як відсутність відкритого характеру слухань під час розгляду справи президією та невчасне сповіщення про внесення протесту в порядку нагляду. У зв'язку з цим Суд зауважує, що процедура протесту в порядку нагляду, як вже зазначалося у справі «Брумареску проти Румунії» (див. п. 62 вище), «зводить нанівець всю процедуру судового розгляду, який завершився прийняттям рішення, яке підпадало під дію принципу *res judicata*».

100. Тому, Суд вважає, що ця справа не порушує будь-яких окремих питань щодо інших недоліків процедури перегляду судових рішень у порядку нагляду.

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОСТАЙНО:

1. Встановлює порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004) у частині тривалості провадження у справі заявниці;
2. Встановлює порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004) у частині скасування остаточного та обов'язкового рішення суду, винесеного на користь заявниці;
3. Встановлює порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (995_004) у частині відсутності неупередженості заступника Голови Одеського обласного суду під час перегляду справи у порядку нагляду;
4. Встановлює, що немає необхідності досліджувати інші недоліки процедури перегляду справи у порядку нагляду, про які стверджувала заявниця.

Науково-практичне видання

**Ірина Ізарова
Роксолана Ханик-Посполітак**

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Навчальний посібник

3-тє видання, перероблене і доповнене

Оригінал-макет виготовлено *ТОВ «ВД «Дакор»*

Підписано до друку 22.10.2019. Гарнітура NewtonС. Формат 70х100/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Обл.-видав. арк. 12,66. Умов. друк. арк. 11,78. Наклад 300 прим.

ТОВ «ВД «Дакор»
Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012
☎ (044) 461-85-06; ✉ vd_dakor@ukr.net 🌐 www.dakor.kiev.ua
📍 04655, м. Київ, просп. Степана Бандери, 20А